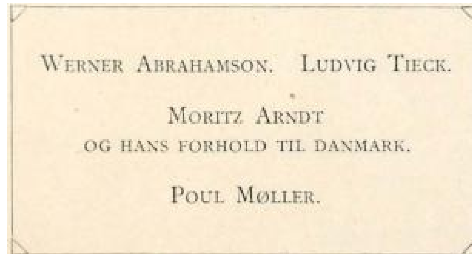
RICHARD PETERSEN:

FIRE LIVSBILLEDER

Werner Abrahamson. Ludvig Tieck.
Moritz Arndt
og hans forhold til danmark.
Poul Møller.

* Werner Abrahamsson
* Ludvig Tieck
* Moritz Arndt
* Poul Møller

Købehavn
Karl Schønbergs förlag
Bianco Lunos Kgl. Hof-bogtrykkeri (F. Dreyer).
1894.

Forord til den elektroniske udgave

Disse livsbilleder af **Richard Petersen** (1838-1905) er digitalisert 2014 af det Konglige bibliotek, Købehavn og tilpasset for Projekt Runeberg i august 2015 af Ralph E.

RICHARD PETERSEN:

FIRE LIVSBILLEDER.

Werner Abrahamson. Ludvig Tieck. Moritz Arndt

og hans forhold til danmark.

Poul Møller.

KØBENHAVN. KARL SCHØNBERGS FORLAG.

BIANCO LUNOS KGL. HOF-BOGTRYKKF.RI (F.DREYER)

1894.F o r o r d.

Af «lisse lire Afhandlinger have de to første tidligere været trykte, Werner Abrahamson i «Historisk Arkiv» for 1886 og 87 og Ludvig Tieck i «Nordisk måned-skrift» for 1881. De fremtræde her i en lidt ændret Skikkelse. De to sidste Afhandlinger ere nye.

Grevinge Præstegaard i Oktober 1894.

Richard Petersen.Werner Abrahamson.JJet er ikke, hvad man plejer at kalde en «stor Mand», hvis Liv lier kortelig skal skildres, men det er en Hædersmand i Ordets fulde Betydning, en af den Slags Mænd, der ere en Nations sande Støtter, fordi de gaa i Spidsen for alt, hvad der er godt og priseligt. I den sidste Menneskealder af

forrige Aarhundrede og et lille Stykke ind i det nuværende var Abrahamsons Navn et af de bedst kendte her i Danmark; man traf idelig paa det i Literaturen, i Dagbladene, hver Gang en eller anden større Sag skulde frem, og man-havde den trygge Følelse ved dette Navn, som en grundmuret Retskaffenhed alene giver. Kunde man end ikke altid samstemme med ham, fandt man end, efter den bløde danske Folkekarakter, at han stundom gik alt for dristigt og hensynsløst mod sit Maal, saa bevarede man dog stedse en stor Agtelse for ham og vidste, at det udsprang af et ærligt og uegennyttigt Hjerte. Saadanne Mænd fortjene, at deres Minde ikke skal blive altfor overgroet af Glemselens Mos, saa at en yngre Slægt kan have et godt og lysende Exempel at efterfølge.

I.

Werner Hans Frederik Abrahamson er baade paa fædrene og modrene Side udsprungen af Adel. Hans Fader nedstammede fra Polen, hans Moder, Louise Juliane Rhewald, fra Pommern. Faderen var Kaptejn ved det

1*4

slesvigholstenske nationale Regiment Fodfolk, som havde Garnison i Bven Slesvig, og lier blev Sønnen Werner født den 10de April 1744. I Hjemmet gik det stille til; der var kun ét Barn foruden ham, en Datter. Forældrene vare gode, retskafne Mennesker, hvem det laa paa Hjerte at give deres Børn en forstandig Opdragelse; men skøndt den lille Werner tidlig røbede et godt Hoved og en fortrinlig Hukommelse, blev lian dog ikke sat i Byens Latinskole, fordi Forældrene ikke yndede offentlig Undervisning og vistnok frygtede for den skadelige Indvirkning af raa Kammerater. Hans Barndom gik derfor noget ensomt hen. Han fik Privatundervisning i Hjemmet, men denne var ikke saa god, som den burde være, da Faderen sad smaat i det, og det hændtes endog, at et halvt eller helt Aar gik hen uden nogen Undervisning. Denne Mangel blev der dog for en Del bødet paa ved Drengens ualmindelige Lærelyst: Faderen havde en ret god Bogsamling, og den fordybede den lille Werner sig gerne i. Her følte han sig da, som saa mangen anden i hin Tid, især fængslet af Fortællingerne om Robinson, Albertus Julius og lignende, snart ogsaa af Digtere som Hagedorn, Kanitz og Gellert, altsammen Tysk, thi det var Familiens Moders-maal, og Dansk forstod næppe nogen af dem. Drengens egentlige Passion var dog at blive Kriger efter sin Faders Exempel, og hans Lyst var at lege Soldat, men den kunde han ikke faa tilfredsstillet, da Forældrene holdt ham strængt afsondret fra andre Drenge, og Søsteren havcle ikke Mod paa den Slags Lege. Da den preussiske Syvaarskrig udbrød 1756, vakte den Genlyd ogsaa i den stille Slesvig By, og Latinerne delte sig i to Partier, Preussere og Oster-rigere, der opførte hele Bataljer, stundom drabelige nok med Sten og med Knive bundne til Kæppe. Det har da været en Sorg for den 12aarige Dreng, at han ikke kunde deltage heri; men det fik Betydning for lians følgende Liv, at lian tidlig paa Grund af Ensomheden blev vendt hen mod boglig Syssel.

Imidlertid kastede mørke Skygger sig ind over Hjem-o

met. Søsteren døde, og Moderen tog sig dette saa nær, at hun blev sindssvag. Havde det været noget ensomt for Drengen tidligere, blev det altsaa nu meget mere, og Fantasiens Verden maatte gennem Bøger og Betragtninger erstatte ham, hvad han savnede i den virkelige Verden. Han læste, og han brugte selv Pennen paa det flittigste; hele Bøger skrev han, men det forstaaer sig, det var Uddrag af andre; fra sit 10de Aar begyndte han ogsaa at skrive Vers.

1 Juli 1757 blev Familien ramt af et haardt Slag, idet Faderen dode, men Sorgen blev mildnet derved, at Moderen ved hans Dødsleje atter kom til sin Forstands Brug. Imidlertid var Stillingen tung nok, thi den stakkels Enke kom nu i meget trange Kaar og kunde slet intet gøre for sin Søn. Hans egentlige Undervisning hørte derfor op, og det var kun en ringe Nødhjælp, at han gik lidt i en tarvelig Skrive- og Regneskole. Han var nu 13 Aar gammel, og det var paa Tide, at der blev taget Bestemmelse om, hvad han skulde være, men Udsigterne vare alt andet end lyse. Dog føjede det sig snart bedre, end man skulde have ventet. Da baade Faderen og Mo-dei en vare almindelig yndede og havde gode Forbindelser, saa' den unge Werner allerede samme Efteraar sit Fremtidsønske opfyldt, idet lian i November blev antaget til Landkadet. Dengang blev der ikke stillet store Fordringer i saa Henseende. Hans Glæde derover var ubeskrivelig, og hans Længsel efter at tiltræde sin nve Stilling-var stor, men hans Taalmodighed blev sat paa Prøve derved, at han maatte vente hele Vinteren og først i Foraaret kunde blive optaget.

I Maj 1758 kom den unge Abrahamson til Kobenhavn og holdt sit Indtog paa Kadet-Akademiet. Men var han opfyldt af store Forventninger, svarede Virkeligheden kun lidet til dem. Hvorledes Forholdene vare paa denne Anstalt, har han selv senere skildret med levende Farver. Landkadetterne vare dengang sammen meel Sø-kadetterne anbragte i den store Bygning paa Hjørnet afG

Bredgade og Fredericiagade, som oprindelig havde været Komediehus, og som nu midlertidig benyttes af Rigsdagen. Dens to høje Etager vare ved indlagte Gulve afdelte i lire, saa at i 2den og 4de Etage Vinduerne vare ved Gulvet. Foruden Klasseværelserne var der Dag- og Natkamre. I disse sidste laa der, alt efter deres Størrelse, fra 4 til 14 Kadetter, to og to sammen i tarvelige Senge, hvorfor hver maatte betale 2 Mark om Maaneden i Leje. I Dagkamrene opholdt Kadetterne sig kun om Aftenen. De frembød ikke noget lokkende Skue; Møblementet bestod af et Bord af groveste Slags, en simpel Stol uden Ryg for hver Kadet, samt nogle Jernlysestager. Uorden og Urenlighed herskede i højeste Grad; «Kamrene vare væmmelige», fortæller Abrahamson, «alle Smudsighedens Farver saas paa Væggene.» Da Kadetterne selv holdt sig med tør Kost, fandt man rundt om paa Borde og i Vinduer Stumper af Brød, Smør, som man kobte skillingsvis paa Papirslapper, Osteskorper, altsammen i den skønneste Forening med Haartalg og andre forskelligartede Sager. Forplejningen bestod i, at hver Kadet lik 9 Skilling om Dagen, hvoraf de 5 gik til en som oftest utilstrækkelig Middagsmad; endvidere lik de hver femte Dag et halvt Brød, hvis Betaling blev trukken fra deres Forplejningspenge. Ordentlige Spiseredskaber var der stor Mangel paa, da enhver selv maatte sørge derfor; en gammel Tinske og en Foldekniv var en hel Velstand, som ikke engang de halve besad.

Gjorde saaledes den huslige Indretning paa Akademiet et alt andet end gunstigt Indtryk, var det ikke stort bedre bevendt med dets Beboere, Kadetterne. Til Beklædning flk hver af disse en Uniform og en saakaldt Salskjole om Aaret; men disse vare næsten altid i en bedrøvelig, forreven og smudsig Tilstand. Lintøj og Vadsk maatte enhver selv holde sig med, og Følgen deraf, var at de Heste manglede det nødvendigste. Pudder i Haaret, som et anstændigt Menneske dengang nødig maatte undvære, var paa Akademiet en uhørt Ting. «Urenligheden var stor ., skriver Abrahamson. »Forrevne, halv barbenede rendte de17

Heste omkring, ilde toede, værre kæmmede, vrimlende af Utøj, altid med Hatten paa Hovedet, undtagen ved Informationen og ved Bordet.» Man forbavses over, at sligt kunde finde Sted i en saadan offentlig Anstalt, hvor Godtfolks Børn uddannedes til den højt ansete Officerstand. Hvilket Tilsyn har der været? Hudsygdomme grasserede, saa at nogle indtil i 6 Aar vare plagede med Udslæt. Og de unges Opførsel svarede fuldkomment til det, øvrige. «Skældsord og Eder hørtes af enhver; ingen Dag hengik, uden at nogle havde hinanden i Haarene; man saa' nogle med blodige Ansigter og Klæder. Mange Laster gik i Svang.»

Og nu Undervisningen. Der var i alt noget over 50 Land-Kadetter, fordelte i 3 Klasser; i den nederste var der Drenge paa 11—12 Aar. Hele Undervisningen var paa Tysk, hvorimod Dansk var fuldstændig bandlyst, eftersom alle militære Sager ene behandledes paa Tysk fra Elben til Vardøhus. Det var jo noget underligt og bedrøveligt for stakkels danske og norske Drenge, der kom ind paa Akademiet og ikke forstod et tysk Orel. «Det var baade til Ynk og Latter», skriver Abrahamson, «at se de stakkels Børn sidde og stave og gætte sig frem i en tvsk Forklaring, den de maatte lære udenad, Ord til andet. Derfor sad og stundom en Del i 6 Aar i underste Klasse og lærte alligevel intet.» Den Visdom, der skulde bibringes disse, bestod i tvsk Stil (uden Grammatik), lidt Fransk og Geografi, Skrivning og Regning, samt endelig den lille Katekismus med Pontoppidans Forklaring. Dette sidste synes at have været det strængeste, thi Forklaringen skulde læres ordret udenad; hver Onsdag blev der holdt en Overhøring heri (naturligvis paa Tvsk), «og ve den, der ikke brugte netop de Ord, der stod trykte i Bogen.» Kunde de ikke deres Lektier, bleve de straffede med Hug og Sult.

Den 14aarige Abrahamson var saa heldig ved sin Optagelse paa Akademiet at springe den nederste Klasse over, noget, som vel navnlig skyldtes hans Færdighed i Tysk,8

der jo var lians Modersmaal. Heri havde lian ogsaa en væsenlig Støtte til dog at faa noget Udbytte af disse Læreaar. Vel erklærer lian selv, at Historie, Geografi og Artillerikundskab var saa slet ledet, at der intet lærtes derved, men Fransk og Mathematik fik han godt Udbytte af. Tegning spillede en Hovedrolle, men Eleverne

maatte lære sig det selv. En Fortegning blev lagt for dem, og saa hed det: tegn nu! Hvert Nytaar maatte Kadetterne have deres visse Tegnestykker færdige, mellemste Klasses udførte med Tusch; i øverste Klasse maatte hver levere tre Tegninger, én i Vandfarve, én illumineret Fæstnings-tegning og én Artilleritegning. Alle disse bleve prægtigt indbundne og højtideligt overleverede Kongen, hvorefter man ikke mere hørte noget til dem.

Under disse Forhold hengik 3 Aar for Abrahamson. At han hørte til de flinkeste Kadetter, kan der ingen Tvivl være om, men derfor undgik han dog ikke aldeles at mærke noget til raa Behandling. Han fortæller selv lejlighedsvis, at «lian fra Barns Ben har set og til Dels haardelig følt soldatisk Omgangsmaade.» Noget særdeles blødt Sind havde han imidlertid ikke, saa han kom bedre igennem det end de fleste andre.

1 Aaret 1761 skete der en hel Omvæltning ved Kadet-Akademiet. Da blev den dygtige Oberst Gude ansat som Chef for dette, og det var en Mand, der forenede praktisk Blik med stor Handlekraft. 1 en Haandevending fik han foretaget gennemgribende Forandringer. Kamrene bleve rengjorte, nye Møbler anskaffede, ingensteds kom mere end 6 Kadetter til at sove i samme Rum, og hver fik sin egen Seng. Kosten blev forbedret, stræng Orden indført. Enhver Kadet fik sit bestemte og tilstrækkelige Lintøj. Den lavere Klasse maatte vise Ærbødighed for den hojere, ingen maatte tiltale den anden med «du», men sige «De» og «Monsieur». Underofficererne fik en forhøjet Myndighed over Kadetterne, og alt Slagsmaal ophørte. Hvad Undervisningen angik, lagde Gude særlig-Vind paa det praktiske og erfaringsmæssige. Kadetternebleve nu forte ud for at se, hvor der var noget, der kunde udvide deres Blik. Tæt ved Akademiet var Marmorkirken under Bygning; her blev der forevist dem, hvordan Stilladserne opførtes, de Maskiner, hvorved Stenblokkene bleve hævede, og lignende. Elller de overværede Soldaternes Exercits og Manøvrer, undertiden ogsaa Straffeexekutioner. Han tog dem ud til Lyngby og lod dem der se indretningen af Møller og Værkbrug. I Fritiden kunde de faa Bøger til Morskabslæsning. For selv at lære alle Kadetterne personlig at kende lod han efter Omgang hver Dag to af dem spise til Middag ved sit eget Bord. Han oprettede en Slags Pogeskole for de mest uvidende, der nylig vare blevne optagne paa Akademiet og som her fik de nødvendige Forkundskaber. Alt dette gjorde, at det hele i en kort Tid var ligesom omstøbt; Tonen blev god, og der blev arbejdet med Lyst.

Samtidig med, at Gude kom til Koret, rykkede Abrahamson op i den øverste (3die) Klasse> men Aaret efter blev der oprettet en ny højere Klasse for de dygtigste Kadetter, og for at disse uden Tab kunde forblive en forlænget Tid ved Akademiet, fik Gude udvirket, at der blev givet dem Udnævnelse og Løn som Fændrikker. Denne Klasse bestod fra Begyndelsen kun af lire Elever, hvoriblandt Abrahamson. De nød en stor Frihed, thi da Gude ikke formaaede at sætte igennem, at der blev ansat nve Lærere for deres Skyld, kom hele deres Undervisning kun til at bestaa af 3 Timer Logik om Ugen; men det væsenlige var, at de nu selv havde Tid til at arbejde, og da det var Hittige unge Mennesker, laa de heller ikke ledige. Abrahamson gjorde saaledes Uddrag af Holbergs Danmarkshistorie og Frederik den 2dens Brandenburgs Historie; han lærte Engelsk sammen med en af sine Kammerater, med en anden lagde han sig endog efter Italiensk og drev det siden saa vidt heri, at han med Lethed kunde læse en prosaisk Bog i dette Sprog, ja ogsaa nyde Digterværker, og han fortæller, at Metastasio og Tasso have forsødet ham mangen mødefuld Time.10

Paa denne Maade gik Abrahamsens Kadettid til Ende, og i Efteraaret 1763, da han var knap 20 Aar gammel, blev han udnævnt til Sekondløjtnant ved det slesvigske Infanteriregiment. Egentlig stod hans Hu til at blive Ingeniør, men han var for undselig til at turde gore sit Onske gældende. Hans Garnisonssted blev nu Rendsburg, og det var sikkert ikke med Lyst, han forlod København for at drage til denne kedelige By, hvor han vilde have Vanskelighed ved at dyrke sine aandelige Interesser. Den unge Officer lignede kun lidet det store Flertal af sine Standsfæller, hvis raa, hovne Væsen og simple Tilbøjeligheder vare ham en Modbydelighed. Skøndt stræng militærisk baade i sin Fremtræden og sin Færd var der dog tillige noget studenteragtigt ved ham. Imidlertid søgte han at faa saa meget som muligt ud af det ensformige Liv i Rendsburg, og Skæbnen var ham saa gunstig, at han her fandt en Ven, der var begavet som han selv og delte Interesser med ham. Det var Løjtnant Schleppegrell (ikke i nærmere Slægt med den vecl Isted faldne General), mest bekendt som en god Ven af Digteren Evald. Det var i hans Stambog, at denne skrev følgende Linier:

Hvad Farve skildrer, hvilket Ord betyder det Nu, min Schleppegrell, naar Aander blandes, naar en Sjæl bortflyder i en fortrolig1 Sjæl?

Schleppegrell havde en god Bogsamling, som Abrahamson med Iver benyttede. Særlig dyrkede han tvske og engelske Digtere, blandt de første mest Klopstock, blandt de sidste navnlig Pope, Young, Milton og Shakespeare. Den alvorlige og ophøjede Poesi tiltalte ham meget, dog blev han aldrig nogen Ynder af den franske.

Halvfjerde Aar varede Opholdet i Rendsburg. Den lste April 1767 blev lian ganske «uventet og uønsket». for-Hyttet til Artilleriet i København. Denne Vaabenart var ham meget fremmed, og han havde ikke Lyst til den; imidlertid naaede han jo nu at komme tilbage til Kobenhavn. Foreløbig satte denne Forandring ham i en slem11

Pengeforlegenhed. Gagen var kun lille, og han havde allerede én Gang i sin korte Tjenestetid maattet skifte Uniform, da det slesvigske Regiment fra at være rødt med Guldbesætning fik blaa Uniform med Sølv. Nu skulde han igen gøre Forandring; en saadan Ekvipering var dengang meget kostbar, og Abrahamson var fattig. Vennen Schleppe-grell kom ham imidlertid til Hjælp, saa han kunde afvikle sine Sager i Rendsburg og drage afsted. Han begav sig til Eckernförde for derfra at gaa med Skib til København. „ Men den trofaste Ven blev bange for, at Abrahamson dog i Grunden var for daarlig forsynet med Penge og vilde komme i Forlegenhed. Skøndt det var midt i Exercertiden, red da Schleppegrell, saa snart hans Dagværk var til Ende. de 4 Mil til Eckernförde, traf endnu Abrahamson og overrakte ham flere Penge, som han havde faaet skrabet sammen , hvorefter han om Natten red tilbage for i rette Tid om Morgenen at være paa Exercerpladsen. Det var en Venskabstjeneste, saa meget smukkere som Schleppegrell havde et svagt Helbred og i de sidste Aar Uere Gange havde haft Blodstyrtning.

c/ o

At Artilleriet ikke kunde have nogen særlig Tillokkelse for Abrahamson, vil let kunne forstaas ved en nærmere Betragtning af Forholdene i dette Korps. Egentlig var der slet ingen uddannede Artilleriofficerer. Landkadet-Akademiet var kun for vordende Officerer i Rytteri og Fodfolk. Ved Artilleriet tog man enten menige til Officerer, eller man antog Folk af bedre Klasse uden al Forkundskab. Lønnen var lavere end ved de andre Vaabenarter, og man tjente i mange Aar uden Avancement. 1 alle Henseender stod Artilleriets Officerer tilbage for de andre, og i det almindelige Omdømme regnedes Artilleriet omtrent lige med Vognvæsenet og Feltbageriet. Imidlertid havde man nu indset det mislige ved denne Indretning og netop i disse Aar begyndt paa Forbedringer, dels ved at oprette en Kadetskole for Artilleriet, dels ved at sørge for nogen Undervisning for de yngre Officerer. Aaret efter at Abrahamson var kommen til København, bleve to kyndigeOfficerer ansatte som Lærere; men da deres Forelæsninger bleve holdte paa Tysk, vare de kun til liden Nytte, eftersom de Heste ved Korpset ikke forstod dette Sprog.

Det fremgaar af alt dette, at Abrahamson just ikke havde Grund til særdeles Tilfredshed ved at blive omsat til denne Vaabenart. Som Sekondløjtnant af nederste Klasse havde han i aarlig Gage kun 150 Rdlr., en Sum, som selv efter Datidens Forhold kun kunde tilfredsstille de tarveligste Fordringer: oprykket i øverste Klasse fik lian henved 200 Kdlr. og havde Udsigt til at forblive i den i VJ Aar eller mere. Imidlertid søgte han med Ihærdighed at sætte sig ind i sin nye Stilling. Ligesom de andre yngre Officerer maatte han visse Dage om Ugen arbejde paa Laboratoriet, mest med Fyrværkerisager, men daglig optegnede han med Omhyggelighed, hvad han havde bestilt. Han hørte Foredrag over Artillerividenskab og besøgte desuden Professor Kratzenstein Forelæsning over Fysik.

Dog, han blev ikke staaende herved. Hans Trang efter Viden drev ham stedse fremad. En lille Omstændighed gav Anledning til, at han nu lagde sig efter åt lære Latin. Da han forlod Kendsburg, havde en Ven skrevet nogle Vers af Ovid i lians Stambog; det ærgrede Abrahamson, at han ikke kunde forstaa dem, og strax efter sin Ankomst til København gav han sig til at studere O vids o Forvandlinger» i Grundsproget ved Hjælp af Ordbog og Grammatik. Og senere fortsatte han dette Studium, saa at han blev en ret god Latiner.

Men et andet, ganske anderledes nærliggende Sprog havde Abrahamson hidtil været meget ukyndig i. Det var

Dansk. En lille Smule dagligdags Udtryk havde han lært paa Akademiet ved Omgangen med andre Kadetter, men det var saa at sige stjaalent, eftersom det under Straf var forbudt dem at tale det. Nu vaagnede Lysten hos ham til at lære rigtig Dansk, og fra 17(57 drev han med Iver paa det. Han læste danske Bøger, og han søgte Samtaler med «ikke alt for germaniserede Danske»; paa denne Maade sankede han, «skøndt meget13

smaalig!», som lian selv siger, saa meget sammen, at lian baade kunde tale og skrive «Modersmaalet» nogenledes rigtigt. Det er ham selv, der, betegnende nok, bruger Udtrykket «Modersmaal» om Dansk, thi skøndt det jo egentlig ikke var lians Modersmaal, følte han sig mere og mere som ægte Dansker.

Og allerede 1769 dristede Abrahamson sig til at træde op som dansk Forfatter, oven i Købet som Digter. Han indsendte nemlig da til «Selskabet for de skønne Videnskaber» et Forsøg, kaldet «Landsfaderen og Erobreren», som vistnok ikke røbede noget stort poetisk Talent, men som derimod viste, hvor godt han allerede forstod at skrive Dansk. Vel lik han ikke Prisen for det, men det vandt dog Selskabets Bifald, saa at det lod Digtet trykke og tilkendte Abrahamson en Medalje til 40 Rdlr.s Værdi. Det var altsaa en Opmuntring til at blive ved paa Banen.

Paa denne Tid lik Abrahamson Tilladelse til at forlade København i Familieanliggender. Hans Moder havde i lang Tid været meget svag og lidende, navnlig af Gigt, saa at hun ikke kunde forlade Sengen. Den omhyggelige Søn, hendes eneste rigtige Støtte, opholdt sig nu et helt Aar hos hende i Slesvig By, maaske ventende hendes snarlige Bortgang. Hun levede imidlertid endnu længe og døde først 1779, efter i 14 Aar at have været sengeliggende. Det Otium, Abrahamson nød i Slesvig, benyttede han især til at dyrke tysk og dansk Poesi. At man havde begyndt at lægge Mærke til ham paa højere Steder, fik han et Vidnedsbyrd om, idet en Plads som Lærer i Filosofi og skønne Videnskaber ved Landkadet-Akademiet blev tilbudt ham; men om han end havde Lyst dertil, maatte han dog afslaa det, da man bod ham for daarlige Kaar og tillige forlangte, at lian saa skulde træde ud af Militærtjenesten.

I Aaret 1771 skete der en Begivenhed, som blev af afgørende Betydning for Abraliamsons følgende Liv. Struensee, som jo den Gang stod ved Roret, ansatte den14

særdeles dygtige General Hut li, en født Sachser, der havde deltaget i den preussiske Syvaarskrig, som Chef for Artilleri og Ingeniører. Denne Mand tog kraftig fat paa at reformere Artilleriet. En virkelig «Skole» for dette blev nu oprettet med fem faste Lærere; Eleverne bleve delte i to Klasser og Examiner indførte. Fra 1773 blev det saakaldte «Gethus» paa Kongens Nytorv, der havde staaet ubenyttet i flere Aar, efterat Frederik den 5tes Heststatue var bleven 'støbt dér, overladt til Brug for Artilleriskolen. Eleverne fik Bolig her, ligesom ogsaa Eftermiddagsundervis-ningen foregik her, hvorimod de om Formiddagen horte

o O 7 o

Forelæsninger paa Tøjhuset. Hele Ordningen paa Skolen var for den -Tid fortræffelig; legemlige Straffe bleve slet, ikke anvendte, kun Nedliytning ved Examen. Med smaa Midler — hele Udgiften til Lærere beløb sig kun til 1000 Rdlr. — blev der udrettet meget godt, og fra dette Tidspunkt daterer sig det danske Artilleris Opkomst. For Fremtiden kunde ingen blive Officer i dette Korps uden at have gennemgaaet Skolen.

Blandt de fem, der bleve ansatte som Lærere ved denne, var Abrahamson. Fra 1772 underviste han lier i Historie (som iøvrigt ikke var hans stærke Side) og Geografi, Tysk og Dansk. Vi understrege med rette «Dansk», thi det var den første offentlig indrettede Undervisning i Modersmaalet lier i Danmark, og vi notere tillige, at denne altsaa skete ved en født Sydslesviger. Abrahamson beholdt forøvrigt sin Stilling i Hæren, men næsten hele sit øvrige Liv blev han ved at være Lærer ved Artilleriskolen. Han tog fat med sin vanlige Kraft og Udholdenhed, og strax fra Begyndelsen udarbeidede han baade en tysk Grammatik og en Geografi i Tabeller for Eleverne. Som Lærer erholdt han 150 Rdlr. i aarlig Løn foruden sin Officersgage. Han har senere lien (1780) udgivet en lille Bog om den kongelige Artilleriskole i København.

Imidlertid var han allerede under Struensee optraadt som militær Forfatter, idet han 1771 udgav et Skrift: «Tanker om Krigsstanden og dens Forbedring». Da saa15

meget blev omændret i denne Periode, fandt Abrahamson, at der i det militære var et stort Felt, der trængte til

Reformer. Han stiller sig i dette lille Skrift ikke ind i den store Række af Flyvebladsskribenter, der med Begærlighed greb den af Struensee givne Trykkefrihed for at stille deres egen ufeilbarlige Visdom til Skue, men han skriver, fordi det laa ham paa Hjerte at gavne derved. Og ligesom hans Skrift i hin Tid vandt Bifald og fandt rosende Omtale, saaledes vil heller ingen nu til Dags læse det uden at sande, at det er forstandige og vel betænkte Ord, han fører frem. Den menige Soldats Stilling var dengang i mange Henseender bedrøvelig; Lønnen var alt for lille, deres Kvarterer — de laa indlogerede hos Borgerne — som oftest slette, Tjenesten haard, hvortil endnu kom mange mindre Omstændigheder, der voldte dem ufor-nøden Plage. Abrahamson tager først Sigte paa at faa deres Løn forhøjet uden at forøge Statens Udgifter, og det mener han kan naas ved at afskaffe det halve Antal Officerer og Underofficerer. Der var den Gang 16 hvervede Fodfolks-Regimenter, hvert paa 14 Kompagnier. Disse havde i Gennemsnit en Styrke af 3 Officerer og 40—60 Menige. Abrahamson mener, at man uden Skade kunde reducere de 16 Regimenter til 8 og dog beholde det samme Mandskab som før, saa at Kompagnierne bleve paa 80—120 Mand, hvilke godt kunde føres af det Antal Befalingsmænd, som hidtil havde været ved hvert Kompagni. De Penge som sparedes ved at inddrage de halve Befalingsmandsposter, vilde udgøre en saa stor aarlig Sum, at de meniges Løn, som var 4 Skilling daglig, derved kunde forhøjes til 6 Skilling, hvilket vilde have meget stor Betydning for dem.

Abrahamson vil dernæst have Soldaterne indkvarterede i hensigtsmæssige Barakker. eller Kaserner. De boede næsten altid daarligt ude i Byen og vare udsatte for mange Fristelser, ligesom ogsaa de spredte Kvarterer voldte dem mange møjsommelige Vandringer (i gennem Københavns skidne Gader, fra Vestergade til Gothersgade,16

eller fra Borgergade til Stormgade, til Kompagniparaden og derfra igen til Generalparaden ».

Mange Smaating bidrog til at gore Soldatens Tjeneste haardere end nødvendigt, og hvor urimelige vare ikke mange af disse Ting! Der var nu Støvletterne. Han skriver derom: «Hvad due disse pinende, ubekvemmelige Støvletter til? O, gid den, som først opfandt dem, maatte bestandig have gaaet i dem, saa længe han levede, og det paa samme Methode, som de endnu bæres efter. Man forestille sig disse, af tykt indgneden Polérvox stive Tingester paa Benene af den stakkels Karl; nogle Hatte-filtlapper ligge der imellem for at gøre dem ret trange, og en Jernhage brækkes tit i Stykker under det Arbejde, hvormed de maa tilsnøres. Nu ser Karlen dejlig ud! Han har retskaffens Ben! Støvletterne kan man spejle sig i og i Knapperne paa dem. Aa, de blinke som Solen!

- Maaske Karlen staaer endnu i fuld Væxt, maaske lians Muskler ikke ere hærdede nok til at udholde saa voldsom en Sammentrykning, maaske — hvad? Skal Karlen derfor ingen Støvletter have paa? Strax, Støvletterne paa ham! Kan han ikke exercere, marchere, saa godt som nogen? Og om de end piner lidt, og han derved bliver adspredt og kan ikke have Tankerne sammen for at passe Kommandoen, saa kan et Par dygtige Rap snart give ham Samling igjen. Ja, ja, inden et Aar gaar om, ligger Karlen paa Sygestuen, han har «sure» Ben, Regiments-Feltskæren trækker paa Axlerne. Karlen er inkurabel, han maa have Afsked. Obersten bliver vred. «Hvor i al Verden kan det komme fra, at vi har saa mange Folk med Benskade?» Ja, Gud véd! — Ja vist ved han det: men jeg véd det ogsaa, og de fleste vide det, — men Støvletterne kan aldrig afskaffes. Himlen bevare os! En Soldat foruden Støvletter, det var jo himmelskrigende. Og hvad vil man sige? Kongen af Preussen giver jo sin hele Armé Støvletter. — Ja, det er sandt, derimod lader sig intet sige; gør han det, maa vi endelig ogsaa, det forstaar sig.» Man ser, hvor livligt og træffende Abrahamson17

kunde skrive, samt hvor godt han allerede nu udtrykte sig paa Dansk. Som Erstatning for Støvletterne foreslaar han Støvler, saaledes som Soldaterne nu bruge dem.

Ogsaa Maaden at bære Haaret paa giver Abrahamson Lejlighed til ret gode Bemærkninger. «At Soldatens Haar er opstukket og sidder glat, naar han er i Mondur, det kan jeg finde mig i, men at vi vil have vore unge raske Svende til at se ud allesammen saa graahærdede som deres Farfar, det synes mig forunderligt. 45.000 Pund Hvedemel (som altsaa aarlig brugtes til Pudder) kunde der dog bages en Del Tvebakker af i et Aar, og Soldaten beholdt de 4 Skilling maanedlig i sin Lomme. Hvad Pudderkræmmeren tabte derved, fik Marketenteren igen, altsaa valdet ét i Henseende til Borgeren, men i Henseende til Soldaten var det ikke ét, enten han fik for 4 Skilling Vare paa Hovedet eller i Maven.» Og saa var der Haar-pisken, som alle Soldater skulde bære. «Denne

ubekvemme Tingest kan ikke anføre andet til sit Forsvar end det, at den tager et Hug af, som ellers tog Hovedet med. Derimod er det øjensynligt, at den falder lige besværlig at bære baade i Fred og Fejde. Thi det er ikke med denne som med en Officers eller Civilists lille bitte Pisk, der kan bukkes og drejes, ligesom man lyster. Nej, midt i denne Klump Hamp gaar der en Staaltraad igennem saa tyk som en Pibestilk, og nu skal man nok lade være at bøje Pisken.»

Abrahamson anker ogsaa over, at Geværerne skulde holdes saa blanke. Der gik megen Tid til Pudsning, og mange Løb bleve derved slidte i Stykker. Bedre var det at give dem en brun Farve. — Og efter alle disse vel grundede Bemærkninger udbryder han: «Hvad, om den danske Armé engang gav Mønsteret? Hvad, om vi heri begyndte at blive Originaler? Om vi vare de første, der afskaffede Støvletter og blanke Geværer og Pudder og Piske?»

Hvor besværlig Vagttjenesten dengang var, faar man et ret levende Indtryk af ved Abrahamsons lille Bog. Naar Soldaterne havde staaet Skildvagt i de reglementerede18

to Timer og mangen Gang vare stivfrosne og vaade af Regn eller Sne, havde de jo deres 4 Timer til Hvile i Vagtstuerne; men hvorledes var der saa i disse? Træk og Kulde modtog dem, i Almindelighed var der ingen Forstuer, saa Vinden nemt kunde linde Indgang. Selv midt om Vinteren var der utilstrækkeligt af Brænde og af Tran til Lygterne. Forst ved Mortensdag fik de Lys og Varme, og begge Dele holdt igen op Paaskeaften. «I, som kende det danske Klima», udbryder Abrahamson, »sig mig, begynder Vinteren og de lange Aftener kun for Civilisten saa tidlig og varer saa længe? Eller har Soldaten maaske mere end vi andre en Jernhud og Muldvarperne? Soldaten bor være haardfør, men han er og bliver dog et Menneske; hvorfor da paastaa, at han, kun han, skal være uden Lys og Varme indtil den bestemte Dag? Ug Gud véd, af hvad for en Aarsag netop disse Dage ere fastsatte. »

Endelig giver Abrahamson ogsaa et Sidehug til den Skik, at Soldaterne kommanderedes i Kirke. Han viser, at dette netop avlede Lunkenhed for det religiøse, ja Bespottelse, og han hævder, at Erfaring lærer, at Soldater i ikke ringe Antal gaa i Kirke, naar de bare ikke drives derhen.

Vi have dvælet saa længe ved dette Skrift, fordi det horer til det bedste og mest karakteristiske, som Abrahamson har skrevet. Man mærker helt igennem, at det er en Mand med et sundt og fordomsfrit Blik og med Hjertelag for sine Medmennesker. Derfor anbefaler lian ogsaa fremfor alt lemfældig Medfart, kærlig Omgang og Skaansel for unyttig og overflødig Exercits og Parade. Og han mener sluttelig, at naar Soldaterne lik det godt, vilde det snart spørges, at der er godt at tjene i Danmark, og Hvervingen vilde blive let og billig.

Skøndt de fleste af Abrahamsons Forslag foreløbig kun bleve til fromme Onsker, skete der dog i den paafølgende Guldbergske Regeringsperiode adskilligt til Solda-19

ternes Bedste, og han oplevede siden end mere, om end langtfra som han tænkte sig det, og som först en senere Tid har sat igennem.

II.

Vi have set, at Abrahamson allerede 17(39 var traadt op med et lille Forsøg i Digtekunsten, og den følgende Tid skulde vise, hvorledes han ikke blot som Menneske-og Fædrelandsven bestandig søgte at virke til Gavn, men tillige hvorledes hans Sind var opladt for det skønne, og at lian ogsaa paa dette Omraade med sin vanlige Ihærdighed kom til at spille en Rolle. Vistnok maa vi strax tilføje, at nogen stor Digter blev han ikke, det var langtfra, men der var megen poetisk Sans hos ham, og den traadte frem, mindre i det han selv ydede, langt mere i det han fandt hos andre, og som han da kunde henlede Opmærksomheden paa. I saa Henseende fortjener det at bemærkes, at Abrahamson var en af de første, der fik Ojet op foldet skønne og store ved vore Kæmpeviser. Vistnok blev han ledet hen til dem af en anden, den tyskdannede Slesviger Gerstenberg, men Abrahamson kunde udmærket tilegne sig den Aand, der gaar igennem dem, og han tøvede ikke med at prise disse saa længe gemte Skatte for sine nordiske Landsmænd og gav derved et Stød til, at tiere og tiere bleve opmærksomme paa dem. I nær Forbindelse hermed staar, at han fra 1773 gik en Streg længere tilbage i den nordiske Fortid og vendte sig

mod den islandske Sa gal it er at ur. Han lærte sig Oldnordisk og fandt snart den største Glæde ved at fordybe sig i hin fjerne Tid med dens kraftige Lys- og Skyggesider. Hvor godt han tilegnede sig Sproget, gav han nogle Aar senere et offentligt Vidnesbyrd om, idet han oversatte Sagaen om «Gunlaug Ormtunge og Skjalden Rafn» paa et for den Tid ualmindelig godt Dansk og med den gamle Stil sær-20

deles vel holdt. Han gjorde ogsaa sine Landsmænd opmærksomme paa, hvilken stor Betydning det Islandske nødvendig maa have for vort nyere Maal.

Af stor Vigtighed for Abrahamson blev hans Forhold til Digteren Johannes Evald. De vare næsten lige gamle, idet Evald kun var 5 Maaneder ældre, og de havde begge Tilknytning til Sønderjylland, eftersom Evalds Fader var derfra. De havde endog begge i næsten lire Aar samtidig opholdt sig i Slesvig By, fra 1754 til 1758, da Evald gik i Latinskolen, men det er tvivlsomt, om de da have kendt hinanden, da Abrahamson jo blev holdt saa fjernet fra Omgangen med Kammerater. De kom ogsaa omtrent paa samme Tid til København, den ene for at blive Student, den anden Kadet. Det er dog først langt hen i Tredserne, at man linder dem i nærmere Forbindelse med hinanden, efter at Evald var kommen et Stykke ind paa sin Digterbane; men da møde de os ikke som Bekendte, men som Venner. Og snart blev dette Forhold saa inderligt, at man næppe fejler ved at betegne Abrahamson som en af Digterens fortroligste eller snarere den allerfortroligste og varmeste af hans Venner. Der var en mærkelig Forskel paa disse to baade i ydre Livsførelse og indre Anlæg, men i Venskab som i Kærlighed gaar det jo ofte saa, at Kontrasterne mødes. Abrahamsens Liv var gaaet en stræng, regelmæssig Gang; den Bane, han som Dreng kom ind paa, gik han videre frem ad. Evald derimod var tumlet om, navnlig havde han gjort det dengang saa betænkelige Spring fra Student til hvervet Soldat, oven i Købet i to fremmede Potentaters Tjeneste, og siden lien havde lian svinget om fra Theologiens til Poesiens Fane. Disse de to Venners saa forskellige ydre Forhold vare igen væsenlig en Følge af deres meget forskellige Karakterer. Abrahamson var i høj Grad et Pligtmenneske, Evald som bekendt intet mindre. Der var noget sønderrevet ved vor store, i Grunden saa ædle Digter. Indtrykkene fra hans oprigtig fromme Fader, i sin Tid Vajsenhuspræst i København, men bortkaldt i lians Drenge-alder, bleve aldrig fnldstændig udslettede, og der er en Understrøm i ham af kristelig Alvor, som blev stærkere og stærkere paa hans senere Aar, da Lidelser og Savn havde bojet ham. Men paa Overfladen, hvilket Væld af Lidenskaber tumlede ikke om med ham, brændende Ærgerrighed, sanselig Kærlighedslyst og saa den ulykkelige Flaske! Dog hvilket varmt og følende Hjerte bankede der ikke i dette Digterbryst! Enhver, der kender noget til Evald gennem hans Digte eller hans Selvbiografi, vil have let ved at forstaa, at han med alle sine vitterlige Fejl nok var værd at være Ven med. Derfor er det saa langt fra at være nedsættende for Abrahamson, at det tvært imod maa blive ham en Hæder, at han var Evalds Ven, og han har i dette Forhold spillet en hæderlig Kolle som den, der søgte at støtte og hjælpe ham.

I Vinteren 1770—71 var Evald syg; Gigten havde angrebet ham med Vælde. Under store, stundom næsten

o ' •

ulidelige Smerter laa han som oftest ensom og forladt, tung i Sind efter den ulykkelige Udgang af hans Kærlighed til Arendse. Da var det Abrahamson, som med størst Trofasthed af alle besøgte og opmuntrede ham. og sandsynligvis er Venskabet imellem dem for Alvor bleven grundfæstet ved dette Sygeleje. Fra en noget tidligere Tid fortæller Evald selv følgende, der levende sætter os ind i hans ulykkelige Forhold: «Jeg laa for nogle Aar siden paa Landet, en halv Mil fra København (nemlig paa Rv-gaard). Jeg havde i en otte Dages Tid ikke kunnet forlade Sengen, da min gode Ven, Løjtnant A(brahamson), som vilde gjøre en Tur ind til Byen, om Morgenen tidlig kom ind til mig for at sige mig Farvel og for at paatage sig mine Kommissioner til min Familie. Han gik lige

o o o

fra mig ud paa Vognen, og han steg ikke af den førend hos min Moder. Han var ikke kommen igennem Døren, førend hun raabte: «Ak, Hr. Løjtnant, jeg véd, hvorfor De kommer — min ulykkelige Søn — jeg véd alt'.» Løjtnanten begærede nærmere Forklaring, og hun troede, at han forstilte sig. Endelig fortalte hun ham, at en af22

hendes meget gode Venner, en ærlig Mand, der for Resten kendte hendes Son saa godt som hun selv, for en Time siden havde mødt mig paa Gaden, i den allerelendigste Tilstand, uordentlig i Klæder, ravende fra én Side til den anden. Løjtnanten, som troede sine egne Sanser bedst og ikke troede Gengangere, svor hende til paa sin Ære, at den, som hun kaldte sin gode Ven, var en nedrig Logner, og han havde ondt ved at overtyde hende derom.»

1 Abrahamsons Stambog skrev Evald d. 15de Januar 1773 et Digt, der begynder saaledes:

Tre Ting — o skærp mit Syn, Kalliope! Tre sjældne Under ønsker jeg at se: den Draabe i Neptuni salte Skød, som Solen greb og ikke gjorde sød; det bitre Blomster, som en vittig Bi forgæves søgte Kraft og Honning i, og saa den (lift, hvoraf den vises Bryst ej tilbereder Dyd og salig Lyst.

Det ender med følgende Strofer, der hentyde til Abrahamson :

Lyksalig er en Vis, hvis lyse Sjæl i Mulm og Straaler altid ser sit Vel, hvis Øje Lastens Gift og Blodets Magt og Svaghed selv kan ikke gøre svagt, Hans Tanke fængsler Glæden, og lians Bryst er som en Kobbermur om Edens Lyst, lian tinder, sin alvise Skaber lig, en salig Himmel, hvor han tinder sig. I skumle Ørkner ser han dine Spor, o Godhed! og dit Smil bag hattens Mor, og om Cocyti Hvirvel trak ham ned, da trak den ham i Svælg af Salighed. Derfor, gid Amors Ild og Pluti Glans og M årtis Palmer og din Føbi Krans forøge din Lyksalighed, min Ven! Alektons Gift kan ej formindske den.

Og lian tilføjer neden under:

«Dersom disse Linier maa være et svagt Bevis paa min sande Højagtelse og min levende Taknemmelighed

for det Venskab, hvormed De beærer mig, saa har de fuldkomment naaet deres Øjemærke. Thi Himlen forbyde, at de nogen Tid skulde behoves til at erindre Dem om Deres ærbødigste Ven og Tjener Johannes Evald.»

Dengang Digteren var i den sørgeligste Periode af sit Liv, i al Fald udvortes talt, nemlig i Søbækshuset ved Helsingør, og hans Familie gennem Præsten Schønheyder truede med at gore ham umyndig og holde ham under Tvang, skriver han i sin Vaande til denne: «I Henseende til mit sande Vel beder jeg Dem tale med min Abrahamson, min Arendse, min Wissing o. s. v.» Disse Ord tale tydelig nok om, hvad Abrahamson var for ham, og clet har sikkert ikke været for intet, at han satte denne først blandt sine ægte Venner. Det blev dog ikke ham, der direkte kom til at udrive Evald af Elendigheden paa dette kritiske Punkt i hans Liv, men nærmest Kammerjunker Fr. Moltke, der var hans Beundrer, og som formaaede noget.

Hvad der knyttede Abrahamson til Evald var imidlertid ikke blot et personligt Venskab, men tillige Beundring af ham som Digter. Evald var jo til Dels en Discipel af Klopstock og gjorde sig en Ære af at vedkende sig dette, men Abrahamson havde ogsaa tidlig følt sig paa det stærkeste draget hen imod denne saa højt ansete tyske Digter. Klopstock opholdt sig, som bekendt, henved en Snes Aar her i Danmark (fra 1751 til 1770), og skøndt han ingen Forbindelse havde med det særlig danske i Literaturen, kom han dog gennem sine tvske Digte, især ved Messiaden, men ogsaa ved sine nationale Sange, til at øve en stor Indflydelse paa mange her i Landet. Abrahamsons Aandsretning var overvejende alvorlig og stemt for det høje, og dette kom ham netop i Møde i Klopstock. Hvor hojt han satte denne, ser man af et Udbrud i et af Datidens Tidsskrifter (Literaturjour-nalen), hvor han kalder ham «denne unægtelig største Digter, det nyere, maaske og det ældre Europa har frembragt». Med hvilken Glæde maatte da ikke Abrahamson hilse en dansk Digtergenius som Evald, der vandrede24

frem ad den samme Bane som Klopstock, netop Abrahamson, der saa mærkelig havde faaet Øjet op for det danske og elskede det. Vi forstaa da, at saadanne Værker som Evalds «Rolf Krage», «Balders Død» og «Fiskerne», der baade gik i den ophøjede Retning og tillige vare Æmner af det nordiske Helteliv eller det danske Folkeliv, maatte tiltale ham i højt Maal. Og intet Under derfor, at naar Abrahamson slog sin beskedne Lyre, søgte han at bringe de Toner, han mægtede at lokke ud af den, i Harmoni med Klopstocks og Evalds. Og naar man allerede dengang og end mere siden ofte gjorde Nar ad de «ha-stemte Toner» hos de to store Digtere — og ganske vist ikke med Urette — da falde ogsaa en Del af Abrahamsens Frembringelser ind under den samme Dom.

Imidlertid var der ogsaa en anden Retning hos Abrahamson, en kritisk-satirisk, som han forøvrigt ligeledes havde fælles med Evald. Den kom frem ved mange Lejligheder, men ingenlunde var den af clen ondskabsfulde Art, tværtimod, hvor skarpt og hensynsløst han end stundom traadte op, altid var det ridderligt og med aaben Pande. Hans förste Forsøg i denne Retning fremkom ved en bekendt og ofte omtalt Lejlighed. Det var i den sidste Periode af Struensees Regering, i det Halvaar, der vel var det mest bevægede i hele forrige Aarhundrede her i Landet, og som betegnes ved Matrosernes Vandring til Hirschholm sidst i September 1771, Fodgardens Opstand i Juleaftensfejden, Hofrevolutionen den paafølgende 17de Januar og den blodige Afslutning [»aa Østerfælled den 28de April. Der var i hele dette Tidsrum en stærk' Uro blandt Folk, som rimeligt var, og den gav sig ogsaa til Kende paa det æsthetiske Omraade, nemlig i Theatret. Da Sæsonen begyndte om Efteraaret, var en Nordmand, tidligere Borgermester i Throndhjem, N. K. Bredal bleven Direktør for Theatret. Han aabnede Forestillingernes Række med en «lyrisk Tragikomedie» af ham selv, kaldet «Tronfølgen i Sidon», med Musik af Sarti. Uagtet Stykket var temmelig kedeligt, gjorde det dog25

Lykke for Musikkens Skyld, "især henreves Tilskuerne af den første Arie, hvor Orkestret efterlignede forskellige Dyrs Lyd; man horte til sin store Fornøjelse Frøers Kvæk, Biers Summen, Haners Galen og Gøgens Kuk. Samtidig med Sæsonen begyndte imidlertid ogsaa et Blad, hvis Formaal var at følge Theatrets Forestillinger med en gavnlig Kritik paa lignende Maade, som Lessing med stort Held havde gjort i Tyskland. Det lied «den dramatiske Journal» og udgaves af en ISaarig Student Rosenstand Goiske, som trods siu unge Alder havde et skarpt kritisk Blik og et godt æsthetisk Omdømme. Bladet aabnedes med en Bedømmelse af «Tronfølgen i Sidon», der var meget livas: han kaldte Stykket et elendigt Misfoster og paaviste det i Enkeltheder, ligesom han ogsaa ankede over, hvor slet det var sat i Scene, saa at det endog spilledes i Dragter fra det 18de Aarhundrede, uagtet det foregik i Uldtiden, Direktør Bredal fo'r i Harnisk over Kritikken og skrev som Gensvar paa den en Komedie-Bagatel, betitlet «den dramatiske Journal», i hvilken der indførtes en Skolemester, Hr. Journal, som trænger ind paa Theatret og i en hoven Tone sætter Skuespillerne i Rette for deres Opførelse af Tronfølgen i Sidon; de svare da igen og gjendrive paa Kraft Ankerne mod Stykket. Da denne Bagatel, som var i høj Grad maadelig, første Gang blev opført den 25de November, var Huset fuldt besat: det gjaldt en Styrkeprøve mellem dem, som vare for og imod Bredals Stykker. Officerer, som havde faaet Fribilletter, traadte op som Klappere, Studenter som Pibere; de første viste stor Brutalitet, sloge til med Stokke, sparede ikke paa Skældsord og sejrede, for saa vidt de drev Studenterne ud: men hele København kom i Uro ved denne Lejlighed. Da Stykket næste Gang skulde opføres nogle Dage efter, var ikke alene Theatret fuldt af hidsige Mennesker af begge Partier, men udenfor var Kongens Nytorv sort af Folk, da Matroser og Haandværkere havde Lyst til at hjælpe Studenterne med at banke de i Forvejen ilde lidte «Stivstøvler», Officererne, hvoraf mange vare tyske. Politi-36

mesteren nedlagde under disse Omstændigheder Forbud mod Stykkets Opførelse, og saaledes forebyggedes Voldsomheder, men det varede noget, inden Bølgerne af denne dramatiske Krig lagde sig. Evald, som den Gang laa syg, skrev som bekendt sit lille Stykke «de brutale Klappere» i denne Anledning.

Men ogsaa Abrahamson var stærkt i Hore ved denne Lejlighed, og vi finde ham, som det forstaar sig, ikke paa sine Kammeraters, Officerernes Side, men paa Studenternes, der her repræsenterede Intelligensen. Uagtet det nok kunde volde ham Ubehageligheder, traadte han offentlig frem med sine Meninger i et særskilt lille Skrift: «Kritiske Tanker over Tronfølgen o. s. v.» Tonen er noget vel stærk og vidner om, hvor meget Sindene vare satte i Bevægelse. Han udmaler, hvorledes det var gaaet til ved Opførelsen hin Aften, hvorledes Stokkenes Torden havde rullet fra den ene Ende af Parterret til den anden, hvorledes man hørte Officerer skraale af fuld Hals: «Bravo, min Sjæl! Gott straf mich, bravissimo, fort bien!» Han viser, at «Tronfølgen» var et daarligt Stykke, men tilføjer ærligt: «-leg, som er overbevist om dette Stykkes Slethed som om min Tilværelse, jeg har set det alligevel og klappet af Hjertens Grund i somme Arier», thi Musiken var i det hele taget meget god. Han hævder Retten til at pibe et daarligt Stykke ud. Straffen bør ligesom Belønningen uddeles strax paa Stedet. Paa Gods og Krop straffes der ikke, — ved Ord kan det ikke ske, hele Forsamlingen kan ikke tale paa én Gang, der maa altsaa bruges Tegn, og det er nu engang Piben og Klappen. Naar man ikke maa udpibe et daarligt Stykke, men kun klappe, vil Skuepladsen snart gaa ned ad Bakke, thi den kan ikke undvære Kritik, og Publikum kan kun vise

denne paa Stedet. Men et Nationaltheater er en vigtig Ting. Han fremsætter som sin Mening, at vor Scene først og fremmest bør være dansk i sin Rod, og han vil have italiensk Opera, som dengang spillede en Rolle i København og opførtes paa det kongelige Theater, udelukket. Ogsaa Balletterne har27

lian ikke noget tilovers for. Udenlandske Sangere og Dansere ere en Uting; vi bor holde os til vort eget, og han mener, at det vil nok kunne lade sig gore, naar man vil ofre de fornødne Penge paa Uddannelsen.

1 Aaret 1772 traadte en Del yngre Videnskabsmænd og lærde, hvoriblandt Abrahamson, sammen f'or at udgive et Tidsskrift: «Bibliothek for nyttige Skrifter». Det vaiet Vidnesbyrd om den Drift, der nu begyndte at røre sig paa det literære Omraade, men det lik kun Betydning som Forløber for, hvad der senere skulde følge efter, thi Bladet bestod kun et Aar. Abrahamson skrev tiere Stykker i det, hvori han blandt andet udtalte sin Glæde over Trykkefriheden. Han mener, at ogsaa en Regerings Handlinger bør bedømmes, naar det sker med Anstændighed og Ærefrygt, og han er overbevist om, at Folkets Meningsytringer gennem den frie Presse kunne have en stor Betydning. Det havde nylig vist sig i den Struenseeske Periode, og i Virkeligheden kom denne Statsmand, da han underskrev Anordningen om Trykkefrihed, derved til at underskrive sin egen Dødsdom. Imod den Indvending, at denne Frihed giver Anledning til saa mange Udskejelser, hævder han, at Navngivelse af Forfatterne vil være tilstrækkelig til at holde sligt i Tømme.

Med Aaret 1772 gled det danske Folk ind i den ro-lige Guldbergske Periode, der stod i en saa skarp Modsætning til den foregaaende. I én Retning viste der sig imidlertid Liv og Røre nok, og det var i Literaturen. Og som det gerne gaar, denne Bevægelse fremkom for en Del ved Brydningen mellem to forskellige Strømninger, og disse udvikledes igen ved en af Tidens nye Fremtoninger, Klublivet. I Neergaards Kaffehus i Badstustræde havde en Del af Stadens gode Hoveder et Samlingssted, og blandt dem var Abrahamson og hans unge Ven, Kritikeren Rosenstand-Gøiske. Her «æsthetiserede, drama-turgiserede og polemiserede» man for Fode. I Madam Juls Kaffehus i Sværtegade samledes især Nordmænd, og her grundlagdes i April 1772 det vidt bekendte eller berømte28

«Norske Selskab», hvoraf Digteren Wessel var Medlem foruden Mænd som Ove Meyer, Nordal Brun, Fasting, Søren Monrad o. s. v. Der var saaledes to Kredse i disse Klubber, og de kom strax til at staa i skarp Modsætning til hinanden, ikke blot i en national, Nordmænd overfor Danske, men meget mere i en literær. Det norske Selskab nærede stor Uvilje mod den Klopstockske Smag og som Følge deraf ogsaa mod Evalds Digtning; den var en stadig Genstand for deres Vittighed. Man kunde sige, at Holbergs Aand især svævede over denne Kreds, og ligesom lian saa' den i aandelig Henseende nærmest hen mod England og Frankrig. De andre derimod, hvortil Abrahamson hørte, sluttede sig om Evald. 1 1775 stiftede disse sidste et fast Samfund, kaldet »det danske Literatur-selskab», som samledes i en ny oprettet Klub, Drejers. De bekendteste Medlemmer her vare, foruden Abrahamson, Jens Wadum, Tyge Rothe, Præsten Dr. Schønheyder, Thaarup, Brødrene Trojel, Ove Malling og Fr. Moltke. Evald blev Æresmedlem, og idet Abrahamson paa Selskabets Vegne underrettede ham om denne Hædersbevisning, tilføj ede lian de Ord: »Lad dette være Dem en nogenledes Modvægt imod den Fortrædelighed, De ventelig føler ved Tossernes og Abderiternes Domme.» Med disse sidste Ord sigtede han blandt andet til det norske Selskab. Evald blev nu Genstand for en næsten ubetinget Hyldest, selv i sine Overdrivelser, og man kan ikke nægte, at Abrahamson var den, der gik videst heri; han beundrede næsten alt, hvad Evald skrev. Det var en Smule Skæbnens Ironi, at den Mand, der havde saa stor en Kærlighed til det danske, ja endog til det ægte gammelnordiske, og som altid blev denne Kærlighed tro, at Abrahamson med alt det dog havde en ikke lille Part af den tyske «Ueberschwenglich-keit», saa at han frydede sig i den, naar den aandede ham i Møde fra Klopstocks og stundom fra Evalds Harper, hvor

«Tankerne trættes ug rave og- svimle

og slumre og- synke i Himlenes Himle og drømme om GrU'd.»29

«Det danske Literaturselskabet bestod i henved 6 Aar, men lik ikke den Betydning som dets norske samtidige. Bestemmelsen var, at hvert Medlem kvartaliter skulde forelæse et af ham selv forfattet Stykke, der saa maatte cirkulere blandt Medlemmerne, hvilke alle skriftlig skulde kritisere det. Derefter skulde Forfatteren udarbejde en

Imødegaaelse af Kritiken, hvorpaa det hele skulde debatteres i Forsamlingen. De bedste Arbejder skulde udgives i Trykken, de andre henlægges i Arkivet. Det blev dog kun saare lidet, der blev udgivet, nemlig en Samling Oder i Anledning af Indfødsretten, og den gav ikke Publikum synderlig Lyst til mere. Tre af disse Oder vare af Abrahamson , og den ene af dem blev parodieret i en Vise. Abrahamson havde skrevet:

Saa synge vi med Højtidsklang: Længe leve Kongen!

Og glad er vores fælles Sang: Længe leve Kongen!

Saa stod der i Parodien:

Og Visen gjorde Abraham. Længe leve Kongen!

Gid han faa baade Last og Skam! Længe leve Kongen!

Siden udgav Literaturselskabet ikke mere, og dets fleste Arbejder førte saaledes kun en beskeden Tilværelse inden for Samfundets fire Vægge. Det første Arbejde, Abrahamson havde forelæst for Medlemmerne, kom dog videre ud i Verden, da det blev optaget i Schwarz' «Lommebog for Skuespilyndere i). Det var en «Samtale» mellem Holberg og den nys (1773) afdøde bekendte Skuespiller Lon-d em an n, ham, om hvem Wessel skrev de træffende Linier:

Man græder, for han er ej mer, man husker, hvad han var, og ler.

Ingen havde som han kunnet fremstille Holbergs Henrikker. Samtalen tænkes ført i «Elysium». Londemann30

siger blandt andet til Holberg: »I har i Eders Komedier anbragt saa mange højst latterlige Situationer, hvor stedse det latterlige ligger i Karakter og Handling, og en Cato selv maatte have let ad det. Men næsten altid har jeg ved dem set Parterret adspredt, snakkende, gabende og alvorligt, men aldrig saa snart vankede et Skældsord ei leien Grimasse, førend hele Forsamlingen lo, saa Kulisserne vaklede. Tit har jeg, og ikke stedse med Selvbehag, ud-skraalet en ligegyldig Ting eller gjort Krumspring, alene for at vække Opmærksomhed. —> Holberg: «Men det burde du ikke have gjort. — — Naar 1 hige efter Haand-klap og ere fornøjede med en aftvungen Latter, saa vænne I naturligvis Tilskueren galt. Du véd jo, at den gode og den slette Smag grunder sig paa (eller rettere befestes ved) Vane, ligesaa vel som Dyd og Last. Naar der forestilles tit gode komiske Stykker, og de spilles, som de bør (du véd, hvor meget der hører dertil), saa vænnes naturligvis Tilskueren til at give Agt paa Stykkerne og at indse det sande komiske, der Hyder af Handlingen, og da ler Tilskueren med Smag. Har du ikke hørt om Manden, som fra Skuepladsen sagde til sine Tilhørere: Jeg er ikke her for at lære af eder, men I bør lære af mig!» — — Lon-demann: «De Folk der oppe have næsten faaet mig til at tro, at Skuespil vare intet uden Tidsfordriv, ja somme paastod endog, at de vare farlige for Sæderne.» Holberg: «Det har jeg selv hort tit nok, men slig Dom grunder sig paa en svag Indsigt i Tingene. Det er sandt nok, at Drankeren og Spilleren gaar lige fuldt hen og drikker eller spiller, naar lian kommer fra Komedien, men det beviser intet imod dennes Nytte, thi af samme Grund og efter ligesaadanne Erfaringer maatte man og fradømme Kirkegang sin Nytte. Slige Laster kunne ikke udryddes paa én Gang blot ved Overtalelse. Men de Daarligheder, som ere indflettede i disse Laster, dem kan Komedien bestride med Nytte. Spilleren ser dér f. Ex. sin Utaalmodighed, naar han taber, sin naragtige Triumf, naar han vinder o. s. V. » Londem ann: « Godt! Men hvor mange huske velQ 1

o L

det, de liere, længere end til de komme ud paa Gaden?» Holberg: «Just derfor skal Digteren ikke fremsætte sin Sædelære i Sentenser, men i Handlinger. — Indbildningskraften maa røres ret levende. Billeder maa indpræntes i den, hvis blotte Erindring maa prædike den samme Moral igen, og da kan den ikke saa let glemmes. Derfor bor og Digteren lægge Vind paa, at de Situationer, der mest vise den paasigtede Moral, at just de blive mest glimrende, og derefter bor og Skuespilleren læmpe sit Spil, at han ikke skal gore andre Scener mere levende end disse.» Londemann klager over, at Folk ikke forstaa Situationerne, saa at de i Sorgespil stundom le ved den tragiske Katastrofe eller omvendt ikke heller kunne forstaa det ægte komiske. «I Eders «Honette Ambition», som er fuld af latterlige Situationer, er blandt andre ogsaa den, hvor den rangsyge gamle omfavner den forstilte

Barons Tjener. Saa latterlig end denne Modsigelse er, saa var der dog ingen, som lo, indtil denne Tjener med sine store sorte Knevelsbarter sværtede Jeronimus1 Ansigt, da lo alle Mand. En i Parterret sagde til sin Nabo: Fy! det kunde Aktoren nok ladet være! Naboen, som gottede sig inderlig-over Jeronimus' sværtede Næse, svarede hel troskyldig: Ih, han maa jo gore noget til at le ad!» Holberg: «Deiser du, hvad jeg sagde for, at Skuespilleren gor meget til at fordærve Smagen. Saadanne Streger som denne burde forvises Skuepladsen.« — Disse Brudstykker af Samtalen vise Abrahamsons sunde Omdomme med Hensyn til rlen sceniske Kunst.

Det fremgaar for øvrigt klart nok af dette lille Skrift, at Abrahamson trods sin Forkærlighed for den alvorlige Klopstockske Poesi ingenlunde manglede Sans for den komiske. Han har et Par andre Gange udtalt sig om Holberg; hans Komedier satte han, som man ser, megen Pris paa og glædede sig, da Rahbek siden udgav dem. «Peder Paars» forholdt han sig mere kritisk overfor; han fandt i det hele Stilen i den for lav og for lidet poetisk. Da «Nils Klim» udkom i Baggesens Oversættelse, skrev hanblandt andet: «Hvor meget Smagen (end) renses, ville de Holbergske Arbejder endda altid holde sig i deres Pris, thi jo renere Smag Læseren har, jo lettere finder han det sande, det skønne, og jo lettere ser han hen over, hvad Tid og Omstændigheder foranledigede dengang, og som ere Pletter, om man vil, men ej saadanne, der kunne skade det heles Virkning.» Det var sande Ord. Han var meget glad ved Baggesens fortræffelige Fordanskning af dette Holbergs geniale Værk, men han dadler med sin sædvanlige Ærlighed de Billeder, der ledsagede det, skøndt de vare af Datidens priste Mester, Abildgaard, og stukne af Clemens. 1 Sammenligning med dem roser han Chodo-wieeky, der, skøndt tysk, havde udført Billeder til adskillige danske Værker, fordi «han studerer sin Autor indtil mindste Træk». Denne Yttring toge vedkommende danske Kunstnere meget ilde op; men det var aldrig Abrahamsens Sag at stikke noget under Stolen, og enhver kan da ogsaa let overbevise sig om, at han har Ret.

Skøndt alt, hvad der hørte det norske Selskab til, stod i stram Opposition mod, hvad der var Abrahamson kærest, nemlig den Evaldske Retning, og han selv igen ingenlunde lagde Fingrene imellem over for disse Modstandere, bedømte han dog med Billighed Wessel som Digter. Han skriver i en Recension af hans Værker efter hans Død, med særligt Henblik til «Kærlighed uden Strømper»: «Alle Løjerlighedens Midler havde han saaledes i sin Magt, at de stode til Rede for ham ved enhver Lejlighed. Nu brugte han Naivitet , nu Ironi — snart liøre vi Haandværkssvenden tale Føbus' og snart Gilderne Almuesmændenes Sprog.» Men Abrahamson dadler det jaskede ved fiere af hans Arbejder, navnlig fra hans senere Aar. «Sandelig havde Wessel begyndt med slige Vers, saa var hans Digterros' ikke bleven stor.» Og deri har han da ogsaa Ret.

1 omtrent 6 Aar levede, som før er sagt, «det danske Literaturselskab», og det har sikkert optaget en stor Del af Abraham so ns Fritid, da han maaske var dets allervirk-somste Medlem. At det ikke udelukkende gav sig af med alvorlige Forretninger, vidner en Ytring af Rahbek om: »Muntert henspogtes Aftenerne, de faa Brødre kendte hverandre saa nøje, at intet Ord havde nødigt at vejes. Man legede som Børn, man opfandt Gaader, man certerede i rimede og urimede Impromptuer, man gættede, man gjorde Viser, man spillede Komedier o. s. v.» Æresmedlemmet Evald gæstede kun nogle enkelte Gange Selskabet, han var jo forhindret ved Sygdom; men da lian døde i Marts 1781, vare dermed Selskabets Dage talte; det opløste sig kort efter, thi han havde i Virkeligheden • været Midtpunktet.

Faa have sørget saa meget ved Evalds Død som Abrahamson. Ved Sørgefesten over ham paa Theatret opfortes «fiskerne» og en Prolog af Abrahamson. Denne var bestemt til at fremsiges af Madame Rossing, men hun kom ikke til det, og den Skuespillerinde (Jfr. Møller), der deklamerede den. skilte sig kun daarligt derved. Adskillige i det norske Selskab vare skadefro nok til at glæde sig derover, og der blev ytret, at Højtiden ganske svarede til Fortjenesten, den blev gjort for. Det er kun et blandt tiere Vidnesbyrd om Uviljen mod Evald fra denne Side; men at Abrahamson paa den anden Side var fuld af Indignation mod det norske Selskab fremgaar tydelig nok af en Anmeldelse af Evalds Skrifter, hvori han siger: «Her have vi Fortsættelsen af Evalds samlede Arbejder, saa længe ønsket af enhver, som vil fole det sande gocle i Digterværker, og saa frygtet af dem, som, haardt bundne Trælle under Misundelsens stygge Jernaag, helst saa1, at Evalds Arbejder adspredtes, saa de ikke mere saargøre de svage, aldrig lige ud seende øjne. — Det være sagt for at redde det Folks Rygte, som lyder dansk Scepter: Ogsaa hos flere Nationer have mod store, fremstraalende Genier smaa lavt-tænkende Sjæle rejst sig for om

muligt at skygge for Glansen, der er saa utaalelig for selvbevidst Fortjeneste-mangel og for den skumle Avind. — Fandtes disse Nedrigheder ikke saaledes al Kloden om, saa maatte en dansk34

Mand fristes til at blues ved Tanken om sine Medborgere (Provinsen, hvor vi ere fødte, gor intet til Sagen, vi ere jo dog Medborgere af én Ståt og tale ét Sprog), naar man ser det, der sker med en Evalds Navn og Rygte.» Disse bitre Ord, rettede særlig mod det norske Selskab, vare ikke ugrundede, men dog alt for stærke, saa de maa staa som et Vidnesbyrd om, at Abrahamson kunde blive hensynsløs, naar han blev ramt paa et ømt Sted. Men vi maa dog huske paa, at de havde sit Udspring i hans varme Kærlighed til den ædle Digter. Det er i det hele et Træk i Abrahamson^ Karakter, at hans Kærlighed til noget stort, enten det nu var en ophøjet Personlighed eller det var Fædreland eller Modersmaal, let kunde bringe ham i Lidenskab, men kan det end ikke billiges, undskyldes kan det let, thi Bevæggrunden var ædel. Har han stundom udtalt sig vel overdrevent om Evalds Værd og alt for skarpt mod lians Modstandere, glemmes maa det ikke, at Abrahamson var Evalds Hjertens Ven.

III.

Vi have set, hvorledes Abrahamson ved Siden af sin egentlige Gerning som Officer og Lærer ved Artilleriskolen var kommen ind paa den literære Bane. Vel var det ikke større Værker, der udgik fra hans Pen, men disse Smaaskrifter eller Artikler bare Vidne om en livlig Aand og en sund Dømmekraft, og de havde derfor skaffet ham et agtet Navn. Vi skulle nu se, hvorledes han gennem mange Aar arbejdede i den periodiske Literaturs Tjeneste. 1 Aaret 1778 begyndte et nyt Tidsskrift: «Almindeligt dansk Bibliothek». Det udgik i 10 Bind indtil Udgangen af 1780 og lagde Vind baade paa det nyttige og det morende, men det meste var Oversættelser. Her vil man finde en rimet Fortælling af Abrahamson under Navnet: «Frejas Guldkæde», en Travesti af Mythen om, hvorledes Freja fikBryssingmon; men det er aabenbart et dobbelt Misgreb af ham, idet Mythen ikke egner sig til travesterende Behandling, og det skæmtende desuden ikke laa for ham. Mere Fornøjelse kan man have af at læse nogle Rejsebreve fra ham, og vi skulle meddele nogle Enkeltheder af dem, blandt andet fordi de tjene til at kaste Lys over hans Person.

Denne Abrahamsons, saa vidt vides, eneste Udenlandsrejse foregik i Sommeren 1778, og Maalet var Wolf en-biittel, paa hvis Bibliothek han havde et os ukendt Arbejde for. Lang var Rejsen altsaa ikke, og store Mærkeligheder oplevede han heller ikke; det var, som han selv beskedent siger, «en ubetydelig Mands ubetydelige Rejse". De karakteristiske gamle Gavlhuse i Lübeck tiltalte ham ikke, lige saa lidt som det mærkelige Urværk i denne Stads Mariakirke. «Apostlenes Spaseretur om Middagen, naar Klokken slaar 12», skriver han, «er et daarligt Borneværk, som man vist ikke længes efter at se to Gange. Alligevel indfinder sig gerne en halv Snes Mennesker paa denne Tid, som staa og ennyere sig taalmodigen, alene for at se paa disse grove Trædukker, der skydes stivelig omkring, og naar de komme paa Halvvejen, da dreje sig og nikke med Hovedet.» Det var nu en Misforstaaelse af Abrahamson, thi det er det tyske Riges Kejser og 7 Kurfyrster, der komme frem og bøje Hovedet for Kristus; det naivthjertelige i denne Fremstilling af den gamle Kunstner gik saaledes Abrahamson forbi. — Forskellen mellem Rejsein aaden dengang og nu træder levende frem, naar han fortæller om den videre Rejse syd paa over Lüneburger-heden. Med én Ledsager kørte han i en Kurvevogn. I en lille, ikke navngiven Købstad toge de ind i Værtshuset »den hvide Hest». Værten var tillige Borgermester i Staden, og man kan deraf slutte, at det maa have været Byens bedste Hotel. Der logerede i Forvejen en General og en Kaptejn; Generalen havde det eneste Værelse, Kaptejnen laa paa Loftet bag et Skærmbrædt. Paa samme Loft blev Abrahamson og hans Ledsager indlogerede. De36

maatte i al Tarvelighed drikke deres The der oppe og om Natten najes med at ligge i Halm.

Rejsen gik lige mod sit Maal, Wolfenbiittel. Her var den berømte Lessing dengang Bibliothekar, og Abrahamson blev saaledes en af de faa danske, der gjorde hans Bekendtskab, men han maatte beklage, at han ikke kunde faa Tid til at nvde det rigtigt, da lian var saa optaget af det Arbejde, der havde foranlediget Rejsen. Han fortæller, at Lessing var hoflig og venskabelig, og de «snakkede en hel Del med hinanden». Lessing fortalte blandt andet, at med Undtagelse af Romaner blev saa godt som ingen Bøger forlangte fra Bibliotheket. Det er det hele, Abrahamson beretter om sit Mode meel denne mærkelige Mand! -— Paa en af sine Vandringer i Byen lagde han

Mærke til en gammel Bygning i en af cle smukkeste Gader; paa dens Mur var fastgjort en sort Kasse, hvorpaa med hvide Bogstaver stod skrevet: «Denunciations-Stock». Den var forsynet med en Aabning til at nedlægge Sedler eller Breve. Han tænkte forst, at slig en Angiverkasse maatte være et Snurrepiberi fra en svunden Tid, men paa sit Spørgsmaal fik han at vide, at den var i fuld Brug. Og i sit stille Sind priste han Danmark lykkeligt, at der ingen saadan «Stock» var ophængt paa Kancelliet eller i Hof- og Stadsrettens Port!

I 6 Uger opholdt Abrahamson sig i Wolfenbiittel. Folk vare meget forekommende imod ham, men han fandt ikke Smag i deres Selskabelighed, hvor det mest gik ud paa Spil, noget han ikke gav sig af med. Han havde sin Fornøjelse af, at der i Wolfenbiittel og Brunsvig endnu bestod den gamle Skik, at Skoledisciplene visse Dage i Ugen gik omkring og sang udenfor Husene. «Det er ikke simpel Sang», skriver han, «ikke Kirkesalmer, men Motetter, som ere satte i Musik af de bedste Mestere og synges efter alle Musikkens Regler, men uden noget Instrument. Stemmerne ere omdelte mellem en 12 å 1(> Personer fra den dybeste Bas til den højeste Diskant; det var herligt at hore, især, hvor der er saa gode Sangerea i o i

som i Brunsvig. Naar Indvaanerne ville have deres Sang en ({ang om Ugen, betale de en Gylden for hele Aaret til deres Anfører. De synge ikke blot aandelige Ting, ogsaa andet. Saaledes har jeg hørt dem synge nogle Strofer af Horatses: «Beatus ille, qui procul negotiis». Kæreste Ven, dersom jeg havde 50 Tusinde Rigsdaler, anvendte jeg de 10 paa at indføre denne Skik i mit Fædreland.»

Paa Hjemvejen blev Abrahamson imponeret af Hamburg. Det stolteste Syn, han havde set nogensinde, erklærer han at være Hamburg og Altona, sete fra den anden Side af Eliten. — Da han stod ved Enden af den lille Rejse, havde han en afgjort Følelse af, at, han ikke mere vilde komme ud paa en lignende. «Min Stilling er vel nu saaledes bestemt, at jeg ikke mere kommer ud af den Kreds, hvori jeg lever, og hvori jeg er saa lykkelig, at skøndt nve og fremmede Genstande virke paa min Sjæl ti! saa megen Vellyst, jeg dog aldrig ønsker at forlade Kredsen.» Saaledes blev det ogsaa, men han har næppe heller haft megen Rejselyst i sig. Forøvrigt havde han paa Tilbagevejen gæstet baade Klopstock, som han personlig kendte, i Hamburg, Gerstenberg i Lübeck og "den saa yndede og yndestværdige Claudius» i Wandsbeck.

«Almindeligt dansk Bibliothek», der kun førte en kortvarig Tilværelse, fik en Afløser i et nyt Fjerdingaars-skrift: «Almindelig dansk Literatiirjournal», og det betegner et godt Fremskridt. Ogsaa i dette var Abrahamson en Hittig Medarbejder, men det har undertiden sin Vanskelighed at vide, hvilke Artikler der ere af ham, da han baade nu og senere ofte betegnede sig kun ved et Mærke, stundom ogsaa skrev aldeles uden Underskrift. Det er Recensioner, der navnlig her lindes af ham, saaledes af flere af Evalds Værker, af Nordal Br uns « Ejnar Tam beskælver» (som han syntes om) og af nogle nye Komedier. Som Prøve skulle vi meddele et lille Stykke af hans Anmeldelse af Gerstenbergs «Ugoli il o» : 11M an har brugt det Mundheld, at det var lettere at tage med Magt Kollen fra Herkules end at tage og bruge et Vers af Homer.Slet saa vanskeligt er det ikke at ligne Shakespeare, men der fejler kun saare lidet i, at jo denne Vanskelighed er som hin. Saaledes se vi og i vore Dage en Mængde tyske Digtere lægge alle Aarer om Bord for at naa eller i det mindste at lolge langt fra denne store Mester, men forgæves! Med fulde Sejl styrer han lien foran, og i en flyvende Hast øjne de ikke mere hans Vimpel, og nu drive de med deres smaa Skuder om paa det stormende Ocean, og Forglemmelse sluger dem. Hvad Under? Shakespeare er ikke udødelig, fordi hans Stykker sommetider indbefatte et Tidsrum af en Snes Aar, ikke fordi han flytter sine Læsere fra ßom til Ægypten og tilbage igen, ikke fordi han blander Løjer og Alvor sammen, ikke fordi han har en stor Mængde Personer, ikke fordi han lader disse Personer sige Ting, der nu ere imod den line Verdens Tone.» Men han siger længere nede: «Ganske anderledes er det, naar en Gerstenberg eller en Goethe vove den store Fart. Naa1 de ham ikke, sejle de ikke i hans Kølvand, saa se de dog stedse hans Flag vaje lystelig f'or sig.» Nu til Dags vil man ikke svnes om at jævnføre Gerstenberg med Goethe, men denne sidste var jo dengang endnu i sin Begyndelse.

Aaret 1779 danner et Vendepunkt i Abrahamsens Liv. Hidtil havde han vandret alene, og han var nu en Mand paa 35 Aar; men hans Bekendtskab med Tyge Rothe førte ham en Brud i Møde. Nogle Aar tidligere havde Abrahamson oversat dennes Bog om «Kristendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa» paa Tysk.

Medens dette omfangsrige og dybsindige Værk kun fandt faa Læsere her hjemme, vandt det derimod stærkt Bifald i Tyskland. En ikke uvæsenlig Grund hertil var upaatvivlelig Rothes løjerlige, knudrede Sprog, som danske Læsere havde ondt ved at fordøje, men som blev fremsat i en tækkeligere Form af Abrahamson paa Tysk. Hermed var imidlertid Bekendtskabet mellem disse to indledet, og det gik snart over til et Venskab, som trolig fortsattes, lige til Døden skilte dem. Tyge Rothe var en af Datidens aiiseteste Mænd: han var 13 Aar ældre end Abrahamson(f. 1731), theologisk Kandidat, havde siden rejst i Udlandet og navnlig opholdt sig i Göttingen, hvor han studerede, og i Geneve, hvor han bevægede sig i de finere Kredse. Som en smuk og begavet ung Mand var lian vel set alle Vegne, og ved sin Hjemkomst blev han Lærer for Arveprins Frederik. Derfra kom han i General - Toldkammeret. 30 Aar gammel blev han gift med Karen Bjørn, Datter af en Tømmerhandler, og da han med hende fik en meget stor Medgift , købte han Tybjerggaard paa Sjælland. Her slog han ind paa at være praktisk Landmand, og da han var energisk i alt, satte han sig snart godt ind i Landvæsenet og fik Interesse for Bondestanden. Af Struensee blev han 1771 uventet kaldet til at være første Borgermester i København og kort efter til Medlem af Finanskollegiet. Den guldbergske Regering sendte ham strax af Vejen over til Holsten som Amtmand i Segeberg, men gav ham allerede Aaret efter sin Afsked. Fra nu af levede han som Privatmand, mest ude paa Tybjerggaard. Det Otium, han havde faaet, benyttede han til en meget frugtbar Forfattervirksomhed i historisk, filosofisk og naturvidenskabelig Retning. Han var en Mand med et i mange Retninger frit Blik, med Dybde i Tænkningen. Iver for Religionen og varm Kærlighed til Fa^dre-landet: men hans med Aarene mer og mer skruede og vanskelige Stil hindrede Udbredelsen af hans Skrifter. Abrahamson siger om ham, at Hovedtrækket i hans Karakter var en alvorlig Tænksomhed, men han var ogsaa ofte munter og vittig. I Samtale havde han sin Styrke i en «mageløs Fynd», meget sammentrængt i faa Ord.

Tyge Rothes Hustru Karen Bjørn er bekendt af Grundtvigs smukke Mindedigt (1813). Grundtvig havde ikke kendt hende, men Digtet er navnlig bygget over et Mindeskrift over hende af Rothe selv og mundtlig Fortælling af Børnene. Hun viser sig at have været en sjælden Kvinde; Abrahamson siger om hende, at hun var en Modstander af al Yppighed, og at hun levede for andre. 1 al Stilhed var hun meget godgjørende, talede kun lidet,40

men forstod at herske over sine mange Gigtlidelser. Tyge Rothe skriver: «Korttalende var hun, men hendes Sjæl kunde rumme mange og store Tanker; med fin Skarphed demte hun, hadede Falskhed eller Logn; var en Ven saaledes, da var det forbi med Venskabet.» Hun var 2 Aar ældre end Abrahamson.

Denne kom af og til ud paa Tybjerggaard. Her var en stor Familiekreds. Rothes havde 6 Born og desuden en Plejedatter ved Navn Benedikte Rosine Marie, Datter af en afdod Broder af Rothe, som havde været Major. Hun gjorde Indtryk paa Abrahamson baade ved sin ualmindelige Skønhed og ved sit elskværdige Væsen; han vandt hendes Hjerte, og den 28de April 1779 stod deres Bryllup.

Dette Ægteskab blev lykkeligt. I en vis Henseende lignede Ægtefolkene hinanden; der var en rastlos Virksomhed over dem begge. Ligesom hans Dag gik hen med det travle Arbejde, fra Læretimerne til Militærtjenesten og fra den igen til Syssel med Pen og Bog, saaledes ogsaa hendes. Ja hendes Rastløshed synes endog at være gaaet til Yderlighed, naar eier fortælles om hende, at hun var oppe om Morgenen Kl. 4, og at hun saa syede eller broderede næsten hele den lange Dag igennem. Hun tog siden unge, enlig stillede Piger i Huset, som ogsaa maatte sy fra Morgen til Aften, ja selv naar hun fik kvindelige besøgende, kunde hun ofte med de Ord: «De har vist intet Arbejde med?» drage dem ind i den travle Gerning med Syning og Broderi. Ogsaa naar hun var ude i Selskab, havde hun sit uundgaaelige Svtøj med. Disse Haandarbejde!' solgte hun og ydede derved et vistnok ofte velkomment Bidrag til Husets Forelse, thi Abrahamsons pekuniære Stilling blev aldrig andet end tarvelig. For øvrigt var hun en dannet Kvinde, som fulgte sin Mand i aandelig Henseende, og i sin Selvbiografi giver han hende det Skudsmaal: «En omhyggelig Moder for sine Børn har hun været og er endnu, ligesom hun for mig har været en Ægtemage, der har lettet min Vej gennem Livet i41

utallige Tilfælde'» I deres Ægteskab havde de tre Sønner og en Datter.

Aaret efter sit Bryllup blev Abrahamson, der endnu stedse kun var Løjtnant, Lærer for Landkadetterne uden at

opgive sin Stilling ved Artilleriskolen. I denne nye Lærervirksomhed blev hans Fag Filosofi og de skønne Videnskaber, samt Dansk og Tysk. Det filosofiske voldte ham mest Besvær; i Begyndelsen foredrog han Logik og navnlig Psykologi, men da man formodentlig fandt, at Kadetterne ikke vare modne nok dertil, læste han senere efter Ordre kun over Bastholms «Filosofi for ulærde». Denne Bog, som udkom 1787, blev i sin Tid anset som et, Mesterværk og som det bedste, Bastholm, der var den mest fejrede Forfatter dengang, havde skrevet. Den gaar ud fra den Grundtanke, at Naturen er en Aabenbaring fra Gud ligesaa vel som Bibelen, og den giver da Betragtninger over Himlen og Jorden med dens Skabninger med Anvendelser deraf til religiøst og moralsk Gavn. Det maa man lade Bastholm, at han kunde skrive populært, og det har ikke været vanskeligt for Abrahamson at bruge denne Bog som Grundlag for en Slags naturfilosofisk Undervisning i hin Tids Smag'.

o o

Det blev dog ikke ved denne udvidede Lærergerning. 1 Aaret 1783 blev det overdraget ham at undervise den 12aarige Prinsesse Louise A u gusta, Kronprins Frederiks Søster, senere gift med Prinsen af Augustenborg, i det tyske Sprog. 1 tre Aar læste Abrahamson med hende om Vinteren, og han havde megen Glæde deraf, thi hun var begavet og livlig og gjorde ypperlig Fremgang. Han siger selv — og Abrahamson var mindst af alt en Smigrer —, at denne Kongedatters Blidhed, hendes Flid og lykkelige Talent have gjort ham Undervisningstimerne til sande Glædesfester. Som bekendt var Prinsessen ogsaa i sine yngre Aar meget afholdt af Folket.

I Aaret 1785, da Abrahamson var 41 Aar, rykkede han endelig op til at blive Stabskaptejn i Artilleriet. To Aar efter blev et Par Kompagnier ledige, og det ene skuldetilfalde ham, men i Stedet for at tage imod dette, som vilde have været en pekuniær Forfremmelse for ham, søgte han sin Afsked. Han havde nemlig i de senere Aar mærket, at hans Helbred ikke var stærkt; Exercertiden tog paa ham, og han ansaa det da for rettest at træde ud af aktiv Tjeneste. Han fik sin Afsked med Kap-tejns Karakter og med Tilladelse til at bære Uniformen, og saaledes kunde han nu mere udelukkende hellige sig den ham saa kære Lærergerning. Den rigeligere Tid benyttede han blandt andet til ved Lejlighed at holde Foredrag for Officerer over forskellige Ting, som nærmest kunde interessere. Blandt disse Æmner kunne vi nævne: mathematisk Geografi, Bastholms Filosofi for ulærde, siden hen om den første franske Konstitution, politisk Geografi, ja om Aviserne. Man ser, at han fulgte med Tiden.

Efter at der et Par Aar havde været en Standsning i den højere Tidsskriftliteratur, da «den danske Literatur-journal» var ophørt 1783, begyndte 1785 det bekendte Maanedsskrift «Minerva» sin lange og hæderlige Tilværelse. Det blev først udgivet af Pram og Rahbek, senere ai' Rahbek alene. Abrahamson var i en Række Aar jævnlig Medarbejder af dette Tidsskrift og leverede baade moralske, satiriske og politiske Afhandlinger, ikke altid lige heldige eller interessante, men altid ærlige og vel mente. Som Politiker forenede han et udpræget Frihedssind med en varm Hengivenhed for Monarkiet, og i saa Henseende var han i Overensstemmelse med den bedste Del af sine Landsmænd. Han bestrider de republikanske Ideer paa det kraftigste. Saaledes skriver han 1786: «En Undersaat i en monarkisk Ståt maa harmes, naar han læser disse Republikaneres Skrifter, der tro, at Frihed ikke kan findes uden i en Ståt, hvor flere sørge for Landets Velfærd. De have ingen Følelse af Klopstocks:

Nicht nur da ist Freilieit,

wo das Gresetz und viele herrschen;

auch da ist Freilieit,

wo das Gesetz und Einer lierrscht!43

Idelig blande de Despotiskhed og suveræn Regering.» Abrahamson fremhæver Kejser Josef den 2den, suveræn i sine 6 Kongeriger og 15 Fyrstendommer, og dog saa frisindet. Dette Exempel kan man nok forstaa, mindre derimod, naar han ogsaa stiller Preussens Frederik den 2den, som dengang sang paa sit sidste Vers, frem som et Monster paa en ret og frisindet Monark. Han kalder ham «lige stor i Krigens og i Fredens Handlinger», og han an-forer de Ord af ham: «Det befindes, at Fyrsten, da han er Statens fornemste Tjener, skylder den Regnskab for de offentlige Indkomsters Anvendelse.» Den Glans, der var om Frederik den 2den, gav ogsaa et stærkt Genskin

lier i Danmark, og Abrahamson var i saa Henseende ikke mere klartskuende end hans fleste Landsmænd.

Naar Abrahamson hævdede Frihed og Monarki i Forening, slog han derved paa Strænge, som gav stærk Genklang i Folket. Lige fra den Stund, da det guldbergske Ministerium traadte af 1784, vare disse Ord Løsenet i den oplyste Del af Nationen. Regeringen havde skrevet «Frihed» paa sit Banner og lod det ikke blive ved tomme Ord, derom bar Arbejdet for Bondestanden Vidne, ligesom dens hele Færd var frisindet. Folket omfattede Tronarvingen, den ganske unge Kronprins Frederik, med Kærlighed og et stort Haab; i hans lovende Fremtid saa' man en Borgen for Frihed og Fremskridt. Det var dog ikke alle, der vare glade over Kronprinsen; der fandtes et Parti, som saa' med skæve Ojne paa ham. Det var dem, der ikke yndede Frilied, men helst vilde holde paa de gamle Tilstande. Trykkefriheden var dem højlig imod, og Reformerne i Landboforholdene ligeledes. De vare fornærmede paa Kronprinsen, fordi han havde stillet sig paa den Side, og de sparede ham ikke. Der udkom Smædeskrifter og satiriske Billeder af ham, og i nogle Kredse i København hørte det til «god Tone» at udtale sig haanligt om ham. Dette oprørte Abrahamson og gav ham Anledning til at udgive et skarpt Skrift, hvori han med sædvanlig Djærvhed gik løs paa Modstanderne. Skriftet var et Ord i rette Tid:44

det vakte stor Opsigt og blev udsolgt paa faa Dage. Da det saa atter udkom, var det forsynet med et Tillæg. Vi maa kortelig dvæle herved.

«Tronfølgeren i Gon dar», saaledes lyder Navnet paa dette Skrift. Efter en dengang ikke ualmindelig Skik henflytter Abrahamson de danske Forhold til Abessinien. Dets Hovedstad Gondar er altsaa København. 02' dets

7 o

Tronfølger er Kronprins Frederik. Han giver en Fremstilling af denne 19aarige Fyrstes daglige Liv. Om Morgenen staar han meget tidlig op og læser eller lader sig forelæse Breve og Ansøgninger: noget op ad Dagen møder han stadig ved Krigsmagtens Øvelser og er utrættelig i at underkaste sig de Besværligheder, som folge dermed. Saasnart han er kommen hjem derfra, sætter han sig til at gennemgaa de Ansøgninger, han ikke blev færdig med om Morgenen. Tallet varer kun kort, og Kronprinsen er ualmindelig tarvelig. Efter at det er til Ende, modtager han i lire Timer de Undersaatter, der have noget at andrage hos ham, og hører dem med en saadan Op morsomhed , at han endog Uere Maaneder efter kan erindre, hvad man har forebragt ham. Aftenen anvender han som oftest til Arbejde med Rigets højeste Tjenere. Et kort Aftensmaaltid slutter hans Dag. De sædvanlige fyrstelige Forlystelser ere udelukkede fra ham: hverken Lediggang, Jagt eller Kvinder have nogen Tillokkelse for ham. Med ét Ord: han er alvorlig, arbejdsom og nidkær, en god Husholder uden at være gerrig og en stor Ynder og Befordrer af al Slags Frihed.

Indbyggerne i Gondar (København) ere imidlertid ikke saa glade over denne fortræffelige unge Fyrste, som det øvrige Land ellers er. En Del udspreder Anekdoter om ham for at gjøre ham latterlig og ringeagtet; man sælger endog Skamskrifter om ham. Hvad kan Aarsagen være hertil? Ja der er mange forskellige Grunde. Visse egennyttige Folk ærgre sig over, at de ikke længere kunne trænge sig frem til Æresposter ad de sædvanlige Veje, ved Jagtpartier eller ved smukke Døtre eller Søstre. Mange45

synes ikke om, at han arbeider saa meget selv, af Frygt for at han skal kige dem i Kortene; endnu flere ere forbitrede over, at Prinsen elsker Frihed, thi de vilde gerne, om muligt, holde deres Medborgere under Trælleaag, især er Pressefriheden dem en Torn i øjet, fordi saa mange Misbrug oplyses ved den. Endvidere sætter han ingen Pris paa Glimmer, saa hos ham gor Kjolen ikke Manden; hans Husholderiskhed gor, at han sparer paa Pensioner, og dem er der mange Bejlere til. En særlig Forargelse tage mange af hans Krigsovelser, thi de betragte Hæren som en overflødig Byrde, da' Riget nu i over to Menneskealdre ingen Krig har haft. «Den største Hob af de fine. pyntelige, vittige og naturligvis tillige dumme Gondarer se deres Tronfølger flere Timer liver Dag paa Exercer-pladsen, men Resten af Dagen se de kun lidt til ham. Nu tro de at slutte ypperlig, naar de sige: Vor Kronprins bestiller intet, gider intet bestille uden at exercere. De fandt det ikke under Værdigheden, om han tilbragte sin Morgen med at jage efter en Hjort og Aftenen med at lade sig bedrage af en landudsugende Bolerske.» Endelig bemærker Abrahamson, at man i de senere Aar i Gondar har en utrolig Lyst til Ondskab mod Folk. De bedste Bøger ligge ulæste hen, ele fleste gode Forfattere maa arbejde uden Vederlag for deres Arbejde, men Skrifter, der

indeholde Bitterhed og Spot, blive købte med Begærlighed. — Man kan ikke nægte, at dette lille Skrift (32 Sider) er hvast.

Det gav Anledning til et Slags Gensvar af Tyge Rothe, som har sin Interesse. «Du, der har meddelt os Fortællingen om Tronfølgeren i Gondar», skriver han i sin løjerlige Stil, «i rette belejlige Stund har du talet, og gid kun dine Taler maatte af mange rigtigen forstaas og ærligen behjertes!» Rothe mener ellers, at det vil gaa med al denne onde Folkesnak som med «Snuesygen Anno 1782», den vil snart henvejres. Han synes dog, at Abrahamson har været for heftig og hensynsløs ligesom Moses, der slog Lovens Tavler i Stykker. «Det dæmoniske Væsen stod46

dér tor dig, bestrides skulde det og standses bråt i dets pestudbredende Fremgang. Saa faldt du an paa Udyret, og hardt frem maatte du gaa, og du kunde kun tænke paa dette ene; du kunde ej være blideligen varsom.» Men han fortsætter: «Et Spejl er din Tale, min Mand! et tro, et rigtig slebet Spejl. Som du holdt os det for, saa fik vi det at se, hvilket Spejlet i rlen Stilling kunde fatte. Ogsaa jeg har et Spejl, det jeg vil holde frem, men det i anden Stilling; det skal være tro som dit, og det skal vise Virkeligheder, skøndt andre.» Rothe udbreder sig da om Kronprinsens Rejse til Holsten, der var sket i al Tarveliglied, uden pralende Følge; om de gavnlige Virkninger af lians Exerceren, hvilket navnlig kunde kendes paa Kadetkorpset: «Undse dig kun ikke ved Glædestaarer, der kunne rinde dig paa Kind! Saadan Bevægelighed hos denne prægtige Trop, saadan Fasthed i Gangen, at Tiaars-Gutten holder Trin med fuldt udvoxen Mand. Saadant Manøvreren, saadant Sky den, saadant Tindren i Øjet ved at have vundet Ære!» Og til Slutning skriver Rothe til Abrahamson: «Dette, du nidkære, velmenende, frimodige Mand, at jo flere de maatte være, hvilke ønske, du ikke havde fremlagt Fortællingen, jo stærkere kendeligt vorder det, hvor vi hade og fordømme sligt Gondarsk arge Væsen, som det, hvorom din Tale melder.»

Det Tillæg, Abrahamson udsendte med andet Oplag af «Tronfølgeren», bestod af tænkte Samtaler mellem forskellige Slags Folk, der vare misfornøjede og stiklede til Kronprinsen. Der er dog ikke meget Salt i dem. I et Forord, adresseret til Rothe, skriver han om sig selv: «Jeg blev bitter og er det endnu, at disse Nisser og Trolde og Puslinger og Vampyrer og Ellefolk og Nøkker vare saa mange og vare saa onde at ville holde Mørket fast, ja, om de kunde, føre det tilbage.» Ogsaa af disse Ord ser man, hvor stærkt Abrahamsons Sind var sat i Bevægelse.

Naar vi læse om, hvorledes Kronprinsen med levende, næsten begejstrede Ord bliver prist af Abrahamson, kan man let komme paa den Tanke, at han dog ikke har47

kunnet holde sig fri for Lysten til at ofre Kogelse paa Kongers og de stores Altre, men det vilde være en stor Uret mod ham. Som han skrev, saa mente han, og der var netop snarere en Retning i ham ad den modsatte Vej, saa at alt Stormandskryberi var ham særlig forhadt. Det har ogsaa givet sig Udtryk i det bekendte Digt, som han gav til Overskrift: «Norma morum, efter Tidernes Lejlighed», der blev trykt i Minerva for 1790, men dog nok er skrevet noget tidligere. Det er i al sin Skarphed baade vittigt og træffende og vandt da ogsaa saadan Indgang, at det end ikke i vore Dage er glemt. Som horende til Abrahamsons Karakteristik kunne vi ikke forbigaa det her, men anføre nogle af de mest betegnende Vers:

Min Sen, om dn vil i Verden frem, saa bnk,

og ti til Tingen, du finder slem, og buk!

Vid, du est fattig, thi maa du bukke, og skøndt du vel kan i Løndom sukke, saa ti, buk atter, hold Munden, buk atter og ti!

Naar Stormand møder dig paa din Vej,

saa buk, og siger ban til dit Ønske Nej, saa buk!

Og holdt du ham for en ussel Taabe, saa husk, du vandrer i Ringheds Kaabe, og ti, buk atter o. s. v.

Om nogen brovter med sit: «Bei mir!» da buk!

Og harmes du ved hans dumme: hier! saa buk!

Thi vid, han lønnes med Guld og Ære, at du skal Kunster og Visdom lære, saa ti, buk atter o. s. v.

Og ser du Daarlighed fjern og nær,

saa buk! Om alting galt og forstyrret er, saa buk!48

Hvad bryder du dig om Folk og Riger ?

Drik Punsch, vær doven og fjas med Piger, men ti, buk atter o. s. v.

Og spottes kaanlig med Skrift og Gud, saa buk!

Og skælder nogen din Konge ud, saa buk!

Og lyster Hovmand dit Gods at tage,

hvad heller Kys af din Ægtemage, saa ti, buk atter o. s. v.

Kun Graven ænser, min kære Yen, ej Buk,

og hisset kender og Dommeren ej Buk.

Men til du ligger i Graven rolig

og Frihed finder i Aanders Bolig, til da, buk stedse, hold Mund, buk stedse og ti!

Dette Digt er noget af det allerbedste af Abrahamson og bor være udødeligt i den danske Literatur. Der ligger en knusende Alvor bag ved denne «Leveregel», men denne Alvor fik forøget Styrke derved, at den kom fra en Alvorsmand, som selv aldrig bukkede sin Ryg for den falske Storhed. Derfor forsmaaede han ogsaa at stige til Hædersposter, som nok kunde have aabnet sig for ham, men foretrak et jævnt og tarveligt Liv i den Gerning, der laa for ham. Han var og blev en sand Friheds- og Lighedsmand af den Slags, der ikke har Fraserne i Munden, men Kærligheden dertil i Hjertet og Viljekraft til at fore det ud i sit Liv.

IV.

Ved Aarene omkring 1790 begynder en stærkt bevæget Tid lier i Danmark. Aanderne ere satte i Røre, de mødes og brydes. Frihedstankerne, som vi have set oppe, faa ny Luft i Sejlene ved den franske Revolution og gribe49

Sindene ofte krampagtigt nok; Begejstringen for Kronprinsen naar sit Højdepunkt ved hans Formæling og paafølgende Indtog i Hovedstaden. I Literaturen er den travleste Bevægelse, Baggesen er fremtraadt, rører og henriver Folk og er øverste Stjerne, men der mangler ikke andre Digtere paa Parnasset. Theater, Blade, Selskabsliv og den daglige Samtale har faaet nyt Opsving, endog Religionen er bleven et brændende Æmne. Abrahamson træder ind i denne Periode som ældre, moden Mand, der, sin Fortid tro, ikke holder sig tilbage, naar der skal brydes en Landse for, hvad han anser for Sandhed og Ret.

I Begyndelsen af dette Tidsrum kom den nationale

o *J

Følelse stærkt i Bevægelse, egentlig ikke ved nogen bestemt ydre Foranledning, men som et Udslag af, hvad der længe havde gæret. Det særlig danske havde sin Modsætning i det tyske, der i saa mange Slægtled var trængt herind og paa liere Omraader var kommet til Højbords. En Misstemning imod det havde der naturligvis stadig været hos mange, men den var kun lejlighedsvis kommen frem og da gerne temmelig spagfærdigt. Nu da Frihed, saa at sige, laa i Luften, fulgte dermed ogsaa den Selv-stændighedsfølelse, at man ikke havde Lyst, til at bøje sig for fremmed Trældomsaag, men vilde have Lov til at være dansk. Det tyske Væsen traadte saa fordringsfuldt op og saa' ned paa det danske som noget raaere og lavere: det var man nu begyndt at voxe fra at ville taale.

Der fandtes ikke i Danmark nogen mere dansk Mand end Abrahamson. Hans Danskhed var allerede nu af gammel Dato: han elskede Landet, Folket, Sproget og Minderne. Og hvorvel hans Opdragelse var tysk, og han altid stod i nogen aandelig Forbindelse med Tysk. havde han tidlig faaet -Øjet op for det fordærvelige for vort Folk i at give det tyske for meget Raaderum. Hans Kærlighed til det danske gjorde ham da til en Bekæmper af

det hjemmetyske. Hvorledes han her var paa sin Post, vise følgende Linier fra ham i et Brev til Kronprinsens Marskalk Joh. Bülow i Oktober 1787:50

«Paa Landkadet-Akademiet skal just nu holdes den sædvanlige offentlige Examen, og jeg skal derved atter fremstaa som Taler. I hvor ubilligt det end er, at slige overordentlige Arbejder altid lægges paa en og den samme, og det endda paa en Lægmand, medens der er fire studerte Lærere, har jeg dog ikke undslaaet mig for det. Mén det synderlige derved er, at mig er paalagt at bruge det tyske Sprog til denne Tale. Anderledes end ved Forestillinger at sætte (sig) imod denne Anordning, lod sig ikke gore. Jeg kommer da til at tale Tysk i en Stiftelse, bestaaende mest af dansk Ungdom, bestemt til Officerer i den danske Armé, midt i Hovedstaden af den danske Ståt og for den danske Kronprins.»

«Det fejler ikke, at Hs. kongl. Hojhecl jo vil lægge Mærke til denne Inkonsekvens, der i det mindste har et Slags Skin af Nationalsprogets Ringeagtelse. Min ærbødigste Begæring er da, at Deres Hojvelbaarenhed vilde vise den Bevaagenhed at forsvare mig mod en ublid Bedømmelse, da jeg saa ganske mod Lyst og Vilje ser mig nødt til at vige for Overmagten og at handle mod Overbevisning.»

Om der opnaaedes noget ved dette Brev, er meget tvivlsomt.

I 1789 brød Striden mellem Dansk og Tysk ud. Baggesens Opera «Holger Danske» blev opfort og gjorde Lykke hos et stort Publikum, til Dels ogsaa hos Abrahamson. Han var vel af Princip imod alle Operaer, men skrev: «Naar man endelig vil have Opera og skal have Opera og ikke kan være lykkelig uden Opera og ikke kan faa Ende paa Pengene uden Opera, er det vistnok bedre at faa Originaler —, bedre, at gode Digtere give en «Holger Danske», end at vi nødes til at gumle paa en Orfeus.» Men Baggesens Opera blev daarlig oversat paa Tysk af den yngre Cramer, og det gav P. A. Heiberg Anledning til Udgivelsen af den bidende Parodi «Holger Tyske». De Spydigheder, der heri forekom mod Tyskerne, bragte den bekendte Fru Frederikke Brun, født Miinter,51

frem paa den offentlige Skueplads med et Skrift: «Aus-rufungen», hvori hun med mange Udraab udtalte sin Indignation over Angrebene paa Tyskerne og den tyskfjendtlige Aand, der i det hele mærkedes rundt omkring. Abrahamson anmeldte dette uheldige Flyveskrift, men mente, at det i Grunden ikke var Kritik værd. Den 20aarige Løjtnant Schack-Staffeldt, Abrahamsons Elev fra Kadet-Akademiet, der, skøndt tysk af Æt, dog havde faaet vakt en levende dansk Nationalfølelse i sig, navnlig ved denne sin (iuforglemmelige» Lærer, kunde ikke holde sig tilbage. Han udgav et Modskrift, fuldt af ungdommelig Lidenskab. «Bort med den Nidding», udraaber han, «der ikke føler Blodet skumme i sine Aarer, naar Tyskhed, eller hvad man vil kalde dette Uhyre, sætter ham Jernfoden paa Nakken! Han er en Vanartning, og bort, bort med ham !»

Sindene vare nu satte i Bevægelse, og det regnede med Skrifter for og imod. Noget af det bedste var et Stykke af Abrahamson i «Minerva» under Mærket Z. Han lader en Tysker forsvare Tyskerne mod forskellige Anker. «Hvorfor Tyskerne ikke lære Dansk? Skulle de maaske lære det af Boger? Hvor mange smukke Folk i Danmark læse vel danske Bøger? Tysk, Fransk, Engelsk, Italiensk læses, ja, men skal en Bog i Deres Sprog finde Læsere, maa den være oversat. Skal vi lære Sproget af Omgang? Det véd De jo lige saa godt som jeg, at i de højere Cirkler tales kun Fransk. Er der et Selskab med Tyskere i, strax tale alle Tysk. Hvad skal vi da bruge Sproget til? — Vi behøve det ikke for at insinuere os, thi insinuerede ere vi jo allerede ved vort Fædreland paa alle Steder, hvor det kan hjælpe os at staa i Yndest. — Man indvender mod os Tyskere, at vi bruge saa meget Ordet «lier», ligesom Matrosen en Ed i Steden for Komma. Men det er jo Tonen i alle Deres Selskaber, at de selv laste uafladelig alt, hvad der findes her, fra Oliet til Videnskaberne; enhver 12aars Pilt, lOaars Jomfru, véd at tale om Fejl. Naar det er saa, hvem kan fortænke os i,

4*at vi stemme i med, og at vi som Genier gaa stundom lidt-videre end de.» Slutningen er det skrappeste: «Sig mig,» raaber Tyskeren, «kan jeg agte det Dyr, der slikker den Fod, der træder det paa Halsen, ja selv kaster sig lien tor at trædes paa? Naar et Folk i lang Tid ringeagter, ja foragter alt sit eget: Mennesker, Naturprodukter, Skikke, Sprog, Arbejde, kort alt uden Undtagelse; higer i alle disse Dele og i tusinde andre efter idelt fremmed, fra Kareten til Tobaksdaasen, fra Kjoleknappen til Skospænderne, fra Frisøren til Huslæreren, — — naar det er og vil være et evigt Blandingsgods af forskellige andre Nationers Art og Væsen og taber derved sin

Selvstændighed, sin Nationalfølelse — —, naar et Folk gør saa, hvad Rettighed har da De eller en anden enkelt Mand af samme Folk (til) at klage, naar man tilsidesætter al Agtelse og behandler dem som Spartanerne fordum deres Heloter.» Abrahamson slaar, som man ser, ufortrødent til og rammer ogsaa, saa det svier, men han kommer, som saa ofte, for stærkt i Lidenskab og slaar for stærkt til, thi der var Overdrivelse i noget af det.

Imidlertid udkom der samme Aar et anonymt Skrift: «Folkets Røst om Tyskerne», der vakte megen Opmærksomlied. Det er en sund og billig Bedømmelse af Forholdene. Forfatteren siger, at «det, som Engelskmanden kalder public spirit, har udbredt sig i den selskabelige Tone lig en elektrisk Ild. Nationen tager Del i alle Statens Anliggender. Enhver siger frit, hvad han tænker; ingen behøver at frygte, saa længe han er rolig Medborger.» Han anker over, at mange Holstenere og fremmede, som have Embeder i København, ikke gøre det mindste for at vinde Nationens Yndest, ikke lære Sproget, ikke studere dets Literatur. Han hævder, at en Dansker eller Nordmand bør foretrækkes for en Holstener i København, naar han er lige saa duelig; er han det ikke, da lad Holsteneren gaa forud. — Paa dette Skrift kom der Svar i Minervas Januarhefte 1790, et Forsvar navnlig for Holstenerne. «Du har Ret, du ædle norske Mand (thi53

Sproget, dine fyndige, følsomme, sanddru Ord ere mig Borgen for, at du er det), du har Ret, naar du siger, vi bor ikke laste Nationen, om den ej mere vil tilbede alt, hvad der er fremmed; men du har Uret, stor Uret i at begynde din Tale, der bærer Præntet af din Sjæls Adel, med de haarde Ord, at længe nok ere Danske og Norske tilsidesatte for Udlændinge, at disse have takket Nationen ved at foragte den.» Han gaar saa over til det egentlige Punkt i sin Fremstilling: «Vi bor alle være ét Folk, alle Dannerigets Mennesker. Hvorfor skulde Holstenerne ikke have Embeder i Landet? Hvor mange Danske og Norske findes (ikke) i det Holstenske? Ere de ikke lige? Bolden duelige ikke stedse nyde Fortrinnet? Duelighed alene gor Udslaget, hvorfor da klage over de mange Holstenere, der findes i Hovedstaden? — Ikke at spilde sin og andres Tid med ublu Bebrejdelser, ondskabsfulde Bagtalelser og uforskammede Grovheder .... men at vise sig virksom og nøjsom endog i den mindre Virkekreds, Forsynet har sat én i . . . . det er den sande public spirit, som skulde besjæle os, og i Følge deraf er enhver, som nærmer sig mest dette Formaal, en sand indfødt, om han end kom fra Kina. — — Da vil vi kun se paa det sande og ikke paa Klædet, det iføres, da vil enhver være os velkommen, som vil virke det gode med os.» Denne, fra et saa ophøjet Stade førte, kosmopolitiske Tale, rimeligvis af en Tysker, ender med de beske Ord: «Kun én Bøn har jeg endnu, at vi alle, Danske, Norske og Holstenere, forene os om at æske af Regeringen, at alle ondskabsfulde Forfattere .... offentligen maatte brændemærkes .... og være underkastede Politiets Tiltale, der lige saa vel bor sørge for den almindelige Sikkerhed i det moralske som i det borgerlige.»

Dette Skrift forblev ikke ubesvaret. Særdeles skarpt traadte en ligeledes anonym Skribent op med nogle «Tanker i Anledning af Stykket i Minervas .Januar». Han klager over Landets Tilbagegang, over at de, der sidde ved Statens Ror, intet gore for en Indskrænkning i de urime-54

lige Udgifter, og at der i 60 Aar ikke er aflagt Regnskab til Kongen. Han klager endvidere over, at tysktalende Mænd trænge sig ind i Embeder, som alene tilkomme danske, at Indfødsretten krænkes, at næsten alle Embedsmænd se gennem tyske Briller baade paa de nærværende og de tilkommende Ting. Der er Tyskere, som have været 40 Aar og mere i Danmark, som have læret af Landets Fedme og dog næppe forstaa Sproget, end mindre mægte at tale det. Disse Tyskere klumpe sig sammen, og utaalelig!. er det at se Danske og Nordmænd hænge sig ved dem. krybe og sleske for dem. — Dette Skrift er et Vidnesbyrd om den udstrakte Pressefrihed, som dengang var.

Abrahamson mødte ogsaa frem med «Anmærkninger

c o

til Stykket i Minervas Januar», og de mangle heller ikke Skarphed, o Det kan ikke falde Tyskeren ind», skriver han, «at Nationen er kommen til mere Lys, til Selvfølelse, til den Undersøgelses Aand, der kommer under Vejr med, at den forgyldte Vejrhane, der, besjælet af Vind, knirker og hviner saa idelig og saa kedsommelig hen over vore Hoveder, hvor han ikke fløj, men sattes af andre, at den i sig selv er kun et Stykke rustent Jernblik.» Abrahamson erklærer, at han efter ringe Ævne vil give et «Tekel». Deier dem, der have levet i København 20 til

30 Aar og (ikke blot) ikke tale, men ikke engang forstaa Dansk, saa at de indfødte maa ydmyge sig til at tale Tysk til dem. At forlange det, er med oprejst Hoved at forhaane Folket. Man hører idelig saadan Tale som: «Das ist ja hier liicht anders — hier sind ja die Strassen nie rein; olme die Deutschen können die Dänen mit nichts zu Hecht kommen; draussen bei mir ists ganz anders.» Og det hores ikke af en forløben Bursch, men af satte Folk, der have bygget og boet blandt os i mange Aar, af Standspersoner og af Damer. «De ere grove uden at vide det, og hvorfor? Fordi vi Danske ere saa beskedne, aldrig at lade dem føie deres Grovhed.» Undertiden blive danske Mænd eller Kvinder (Abrahamson bruger Ordet Kvinde) indbudte til dem og gæstfrit beværtede, men de komme kun nødig ogaldrig uindbudne, thi de ere ikke et Kvarter fri for at hore Last og Haan mod Folk og Regering. Det kunne de Tyske ikke fatte, men just denne deres Uvidenhed er en ny Fornærmelse. «Og saa komme de og klage over ondt Nabolag, ligesom Manden over et ulykkeligt Ægteskab , naar han daglig ved selviske Luner og Adfærd bedrover og opirrer Konen.»

Men nu Holstenerne! Ja al den lumpne Ringeagt mod Danskhed og mod alt, hvad hos Danske tindes, kan man idelig hore hos «de kære Holstenere». Hovedstadens Sprog, «som gælder fra Nordkap til Slifjord», er dem ej blot ligegyldigt, men endog væmmeligt, og de anvende ikke den halve Flid paa at lære Dansk som paa at lære Fransk og Engelsk. «Spørger man en Holstener, om han er dansk, saa gyser lians Sjæl tilbage, og Ansigtet viser i al Fald tydeligt: Ich bin ein Deutscher! Regner man hertil det besynderlige tyske Væsen i Tale, Latter og Lader, som de ikke aflægge, endog om de til høj Alder leve midt iblandt os, ser jeg ikke, hvorfor vi ikke skulde kalde dem Tyskere. ... Men vi staa dog ikke frem og sige med Puf i Komedien (Evalds «Harlekin Patriot»): «alt tysk er rent forbandet.» Naar Forfatteren i «Minerva» siger, at vi ikke kunne nærme os Maalet nemmere end ved at indfor-skrive fra Udlandet hele Hærskarer af Folk, er det en Haan imod os. De indfødte ere i det hele taget bedre, thi Tyskerne, selv de bedste, sætte sig ikke ind i Forholdene, som de skulde.»

Sluttelig ønsker Abrahamson, at Regeringen, der har givet Indfødsretten, kraftig vil vaage over den. Den maa kun ansætte en fremmed, naar der absolut ikke lindes nogen til Stillingen skikket dansk Mand, ellers ikke. Efterhaanden ville de fremmede da uddø og deres Afkom nationaliseres. For Holstenere er der Ansættelser nok i Holsten og en Trediedel af Slesvig, ja endog i København ved det tyske Kancelli. Kunne de ikke blive Statministre, faa de troste sig med, at heller ingen Islænder nogensinde har været det. Endelig anbefaler han Tyskerne iDanmark at vænne sig til Ydmyghed, Beskedenhed, Høflighed, samt til dansk Tale. Til Slutning udbryder han: «Og knuget og skuddet Maal af Haan og Spot ville vi da fuldelig og rigelig og idelig tilmaale hver den Udlænding blandt os, der ej vil lade fare sine Uskikke.»

Det er den danske Slesvigers Blod, der er kommet i Kog. Lad saa være, at Udtrykkene stundom ere vel stærke, det springer dog tydeligt frem af dette lille Skrift, hvor anmassende disse Tyskere fremtraadte. Saaledes som Forholdene vare, laa der i dem en stadig Krænkelse af den danske Følelse. Ved at læse disse Udtalelser faar man en levende Fornemmelse af, at denne tilsyneladende ubetydelige Strid for over hundrede Aar siden var et Forspil til, hvad der skulde komme i dette Aarhundrede; men Abrahamson var en af de første til at kalde det danske Folk i Gevær, og lian gjorde det saa godt, fordi lians Blik, maaske netop fordi han stammede fra Grænselandets yderste Udkant, var saa skærpet og hans Kærlighed til det danske saa stor.

Et Svar fra den modsatte Lejr kom snart med Overskriften: Om Holstenerne. Det er en Mand, der ikke regner med Følelser, men med Tal, og han mener naturligvis, at slige haardnakkede Krabater ville virke knusende. Danmark, siger han, er Rigets allermest favoriserede Datter, medens Norge og Hertugdømmerne ere slemt tilsidesatte. Skøndt disses Overflod gydes i en Afgrund, hvorfra den aldrig kommer tilbage til sin Kilde, saa ytrede de tilsidesatte Børn aldrig nogen Klage; stille og beskedent saa' de paa de Danskes Begunstigelse, lod sig enhver Foranstaltning behage, ja endog dette, at kaade Skribenter med oprørske Skamskrifter bleve læste og ikke straffede. Hvordan Forholdet mellem Landene er, kan nu enhver se af følgende Tal: Danmark har 785,590 Indbyggere, Norge 723,141, Hertugdømmerne 457,341, og saa fremgaar det da heraf at Danmark udgør kun omtrent 2, men Norge og Holsten 3 Dele af Staten. »Hine 2 Dele er det altsaa, som næppe skulde unde disse 3 Dele borgerlig Existens, og— ry

Oi

i

som opfordres til at skrige højt mod alt, hvad ikke er d a n sk.»

Pram, som havde været frisindet nok til at optage dette Stykke i «Minerva», fandt det nu paa Tiden at rykke i Marken. «Er der nogen Grund til den Uvilje, der skal være mellem Danske og Tyskere?» saaledes lyder Overskriften paa hans grundige og velskrevne Afhandling, som vi for Fuldstændigheds Skyld ikke kunne forbigaa her. Han begynder saaledes: «Puds ham, det er en Tysker!» siger Børn og Pøbel til deres Hunde, naar de ville tirre dem. «Han er arrig som en Tysker», sige vi om et ilsindet eller ufredeligt Menneske. I odiøse Folkehistorier tillægges oftest Tyskerne det værste Parti. Alt dette og mere er bekendte Ting som ... vise, at vi ikke lide Tyskerne, at der fra vor Side er Uvilje mod dem. At der fra tysk Side er lige saa megen Uvilje igen mod os, er vel af ligesamme Datis unægteligt.» Han fortsætter: «Det er vist, at det er almindeligt iblandt næsten alle Klasser af vort Folk overhovedet ikke at mene vel om Tyskere, hvorved dog ikke forstaaes, end ej af den utænksomme, Folket i Almindelighed, men kun Mængden af dem, som leve blandt os.» At den samme Stemning mod os tindes hos Tyskerne i det hele taget og særlig i de tyske Dele af det danske Kige, hævder Pram som en Kendsgerning.

Sammenligner man nu Tysklands Goder med Danmarks, vil en upartisk snart indrømme, at de kunne gaa lige op med hinanden; det ene Land har ikke Fortrin foldet andet. Hvad Folkene angaar, ere de Danske mere beskedne og tilbøjelige til at overvurdere andre, Tyskerne ere derimod mere virksomme, nøjsomme, men tillige selvfølende. Pram undersøger historisk Grundene til Uviljen mod Tyskerne og finder den navnlig grundlagt ved Krigene med Hansestæderne og dernæst i, at Tyskerne i Aarhundreder ere komne ind i Landet og have trængt Danske til Side. Har der end været adskillige udmærkede Mænd blandt dem, ser Folket dog ugerne sine vigtige Anliggender i Hænderne paa fremmede. Og skal det være staaende58

Regel, at vi til alle fremragende Poster skulle hente fra fremmede Lande de berømteste og ypperligste Folk, vi kunne faa, fører det til, at vi næsten ingensinde ville faa indsigtsfulde og betydelige Folk af vore egne, thi de kunne ikke komme frem. Det er da intet Under, at Folket føler sig tilsidesat og ringeagtet. Men det er ufornuftigt og uædelt, naar det lader den enkelte fremmede føie sin Uvilje, thi man kan jo ikke fortænke ham i, at han soger at gore sin Lykke. Vist er det, at vi med Rette kunne fordre, at den fremmede iblandt os viser Varsomhed i sin Omgængelse, thi han maa være forbindtlig mod den Kation, der har foretrukket ham for sine egne. Det er en utaalelig Ligegyldighed, hvis han ikke gor sig Umage for at tale vort Sprog, eller naar han omgiver sig med tyske Folk.

Pram undersøger Grunden til, at Uviljen mod Tyskerne i den senere Tid var bleven saa stærk. Og han finder da. at Trykkefriheden har bidraget meget dertil; efter at den var bleven givet, begyndte man lier hjemme at. drage alt det, frem, man havde mod Tyskerne, og ligesaa gik det paa den anden Side. En Kieler-Professor lod sig forlyde med, at det var bedst, om det danske Sprog helt afskaffedes! (Og han var dog dansk Undersaat.)

Saa er Sandheden da den, at hver kan være god for sig, og gensidig skulle Tyskere og Danske ikke ringeagte hinanden. At Holstenerne kalde sig tyske, kan ingen fortænke dem i. Men «naar Slesvig, som fra ældste Tider af er dansk, et virkeligt Stykke af Danmark, nu ikke vil anse sig som dansk, men lader, som det gor sig til af at være en Stump med af Tyskland, saa er det Ret at anse de Daarer, der ytre saadant, som Mennesker, der fornægte, at de stamme fra en ærværdig Familie og lyve sig ind i en anden.» Og det kunne vi fordre, at naar Holstenere ere satte paa Hædersposter, hvor de have Indflydelse paa Danerigets Vel og Ve, de da opfylde deres Kald som dansk-norske og ej som slesvigholstenske Mænd.

Dette var det sidste betydelige Indlæg i Tyskerstriden.59

P. A. Heiberg havde imidlertid anvendt den skarpeste Lud, navnlig ved sin Komedie «Virtuosen», hvor han med Held gjorde de indvandrede Tyskere latterlige. Striden dode hen, men den havde gjort sin Nytte; den danske Nationalfølelse var bleven forstærket, og den tyske Indflydelse blev noget mindre. —

Den stærkt bevægede Tid i 90erne har Abrahamson i fuldeste Maal levet med i. Ligesom han med aarvaagent Blik var paa sin Post i Kampen for det nationale, ligesom Folkets Glæde over den unge Kronprins gav Genlyd i hans Hjerte, saaledes gik Frihedsbølgerne ogsaa højt i hans Sjæl. Det lyder noget underligt, men er sikkert paalideligt nok, at han blev overmaade glad, da Budskabet kom til Kobenhavn om, at Ludvig den lßdes Hoved var faldet. Han kar da betragtet denne Begivenhed som en Nemesis for Kongedømmets tidligere Forsyndelser i Frankrig og set den som en nødvendig Gennemgang, for at en bedre Tid kunde oprinde. For øvrigt var den almindelige Stemning i København dengang paa samme Side som Abrahamson.

Det sidste Aarti af forrige Aarhundrede var paafaldende rigt paa Tidsskrifter og Blade, og der var en almindelig Skrivelyst over Folk. Oplysning var jo Tidens Losen. En stor Del af disse Skrifter vare nu meget middelmaadige, og i det hele savnedes der i mærkelig-Grad et højere aandeligt Blik; men der er ogsaa adskilligt, som i sin Tid har virket gavnligt, om end det ikke gik hojt, og dertil horer meget af det, som Abrahamson skrev. I Aaret 1796 begyndte et Ugeblad «Borgervennen», som udgik i en lang Række Aar (til 1810). Pram var en Hovedarbejder i det, men Abrahamson kar ogsaa skrevet mange Artikler deri, som udmærke sig ved Jævnhed og Klarhed, og som omhandle saadanne Ting, Folk kunde have godt af at lægge sig paa Sinde. Det er en ærlig Fremstilling af Pligter, der ligge paa enhvers Vej; han indskærper Flid og Tarvelighed, bekæmper Luxus og Forfængelighed; han fremhæver Hjemmets Betydning og viser60

Vejen til at gere det hyggeligt og godt; han giver sunde Raad om Børneopdragelse, Og da Manden selv levede, som han lærte, er der ingen Tvivl om, at disse Afhandlinger have gjort deres Gavn.

Et videre Formaal havde Oprettelsen af «det skandinaviske Literaturselskab», som Abrahamson deltog i sammen med Pram, Baggesen, Nyerup og nogle andre, hvoriblandt særlig maa nævnes Jens Kragh Høst, som egentlig var den, der havde undfanget Ideen om en literær Sammenknytning mellem Danmark-Norge og Sverige. Ideen var smuk, og en senere Tid har set den paa glædelig Maade virkeliggjort i Uere Henseender, men dette første Forsøg kom slet ikke til at svare til det, man havde tænkt sig. Medarbejdet fra svensk Side kom næsten ganske til at mangle, og senere forbød endog den svenske Regering for en Tid al Indførsel af danske Skrifter i Sverige. Det skandinaviske Formaal mislykkedes saaledes, men iøvrigt havde Selskabet Ære af de Tidsskrifter, det udgav.

I det første af disse Tidsskrifter, «Skandinavisk Museum», findes en Afhandling, Abrahamson havde oplæst ved et af Selskabets Møder, og den viser, hvor grundig en Tænker denne Mand var. Stykket kaldes: De store Problemer. Han omtaler heri først saadanne Spørgsmaal, som man i tidligere Tid brød sin Hjerne med, saasom Guldmageri, Perpetuum mobile, Cirkelens Kvadratur og en Universal-Medicin. Alt, som Tiden er skredet frem, har man imidlertid forladt slige ufrugtbare Spekulationer, og andre, virkelig praktiske Opgaver ligge nu for, som kunne give Menneskeforstanden nok at bestille. Abrahamson fremdrager nu liere af disse for at vise, hvor vanskeligt det ofte er at træffe det rette.

Her er nu for det første Trykkefriheden. Man havde tidligere Censur, men Oplysningen brød frem med Vælde, og Baandet brast, Friheden blev givet. Men saa kom atter Misbrugen. Skal enhver frit have Lov til at forlede Folk til Spot over Religionen, til glimrende, men barnagtig Persiflage over Regeringens Handlinger, selv de61

bedste, eller til at lægge den sanselige Vellyst frem i letfærdige Skildringer? Valget er saaledes mellem Censur, der bringer aandelig Formørkelse, og den tøjlesløse Frihed. — Uer er Retsplejen. Vi leve i ordnede Samfund, vi betale til dem for at blive beskyttede. Der er Domstole, jeg kan ty til, naar jeg bliver krænket i min Ret, naar jeg trænger til Beskyttelse, men jeg maa betale for det. Paa Spørgsmaalet, om dette er billigt, maa der svares Nej. Den, der har Retten paa sin Side, den. der vinder sin Sag, burde være fri for Omkostninger. Men paa den anden Side lærer Erfaring, at Retssagerne da vilde mangfoldiggøres i det uendelige; den stridslystne vil da ikke lade sig afskrække fra at føre idelige Sager til Skræk for de fredelige Borgere. — Der er Tvekampe, som forbydes af Loven, men alligevel vedvare og nvde en Slags Hævd. Man indrømmer paa den ene Side, at det er utilstedeligt at tage sig selv til Rette, og paa den anden Side paastaar man, at den fornødne Respekt, navnlig blandt militære, vil tabe sig, naar man ikke i paakommende Tilfælde kan hævde sin Ære ved Duel. Man mener, at da vilde vedkommende synke ned til at anvende raaere Midler, saasom Stokkeprygl. — Efter at have omtalt det

vanskelige ved en korrekt Straf for Barnemord, gaar Abrahamson over til at omtale Prostitutionen. Skal et godt Politi udrydde dem, der drive denne? Det synes at maatte besvares med et absolut Ja, at Vellystens Templer blive lukkede. «Tænker man sig disse Steder, som de ere, da synes intet mere afgjort, end at i enhver Ståt, der vil kaldes kultiveret, de burde være Formaal for den strængeste Aar-vaagenhed, at endog despotisk Behandling kunde lier synes tilladt mod Mennesker, der saa aabenbart sætte sig lien over Religionens, Fornuftens, Statens udvortes Anstændigheds Love og følgelig ikke fortjene lovlig Behandling. Sagen var da ikke problematisk, dersom ikke Erfaringen lærte os en sørgelig Sandhed. 1 de større Stæder, hvor Handel, Søfart, Universitet, Krigsbesætning, Rigskollegier, Hoffet samle en Mængde af ugifte, ældre og yngre, Mænd62

paa ét Sted, dér, især naar Overdaadighed har naaet nogenlunde sin Højde, lukkes aldrig saa snart den grove Vellysts Templer og forfølges dens Præstinder, før Forførelse udbreder sig som en uimodstaaelig Pestilens i Familierne og øver sine tusende Kunster mod Hædersmandens Hustru og Døtre og Tyende og hælmer ikke, før alt, hvad der kan kaldes Kvindedyd og Følelse for Kvindepligt, er udslettet. — Her kan intet vælges, thi hvad man valgte, saa var det Fordærvelse.»

Ogsaa Regeringsformen stiller Abrahamson mellem Problemerne. Enevoldsregering og Folkeregering, Monarki og Demokrati staa overfor hinanden. Monarkiet har meget for sig. Kun her findes det hastige Raad og Beslutningens hurtige Udførelse; Eneherskeren er i indenrigske Sager ikke tvungen ved Familieforbindelser,, og han kan fremme det gode, hindre det onde uden at frygte for at se sit Liv forsuret derved. Ældgammel Vane gør, at Folk hellere adlyde Lovene, naar én er deres Organ, end naar liere ere det. Men paa den anden Side kan en Enevoldsregent være farlig. Han kan fristes til Despoti, til at gaa efter Luner; han kan i et stort Samfund ikke selv kende Besked, men maa erfare gennem andre, som han da bliver afhængig af. — En Folkeregering har sine gode Sider. Den er i Almindelighed bedre underrettet, den maa aflægge offentligt Regnskab for offentlige Penge, den tager mere efter virkelig Duelighed. De regerende finde ikke deres Regning ved at styrte Folket i Krig, da Landets ødelæggelse ogsaa rammer dem selv. Men det mislige ved denne Regeringsform er, at den rige faar for meget at sige, han køber Stemmer for Guld, Partier fremkomme, som se paa deres egen Fordel, og enkelte svinge sig op. Enhver af de magthavende sætter sig imod den Lov, der kunde indskrænke eller hindre ham i hans Hensigters Opnaaelse, og derved forhindres mangen gavnlig Anordning. At Partiaand aldrig kan bidrage synderlig til at gore en Ståt lykkelig, vil vel heller ingen nægte. Der er saaledes meget at indvende for og imod paa begge Sider, og mai kan63

ikke sige, at et tilstrækkeligt fyldestgørende Resultat er udfundet.

Til Slutning et lille Ord om Examiner og Opdragelse. Man kan ikke i et Land kende alle Folks Dygtighed til Embeder, og besætte dem med udygtige Mennesker er dog galt. Derved er man kommet ind paa Prover. Men ofte svare disse ikke til Hensigten; det er Kundskaben, der prøves, ikke Dueligheden, hvortil Kundskaben blot eiet Hjælpemiddel. Det er i Grunden en Uskik, naar der læses for at faa en Examen, i Steden for at man bør uddanne sig for at blive duelig. Hvad Opdragelse angaar, saa bliver Spørgsmaalet: Hvad er bedst, enten at Bomene holdes i Hjemmet og undervises dér, eller de sendes i Skole? I Hjemmet kunne Forældrene stadig have dem under Øjne, og man kan afpasse Undervisningen efter Børnenes forskellige Natur. Men i Skolen faa de paa den anden Side mere af det Væsen, hvorved man kommer frem i Verden. Dér lære de ved Omgangen med hverandre en hel Del Menneskekundskab, thi Ungdommen forstiller sig sjældent, og denne Kundskab kan senere hen i Livet vanskeligere erhverves. Den er et vigtigt Bidrag til Verdenskundskab.

Det er saaledes en Række Problemer, Abrahamson her har fremstillet, og ingen vil kunne nægte, at de ere af stor Betydning og ere virkelige Problemer. Endnu hundrede Aar efter hans Dage sætte de jo Menneskene i den største Bevægelse og ere for en Del, hvad man kalder brændende Spørgsmaal. Er da ingen Løsning af disse Problemer mulig? Herpaa svarer Abrahamson, at Sædernes Forbedring er den eneste Løsning, det vil altsaa med andre Ord sige, naar Menneskeslægten skrider frem i Forædling, vil den ogsaa lære at linde det rette.

Fra Aaret 1790 til 1797 var der et Arbejde, som optog meget af Abrahamsons Fritid; det var Udarbejdelsen af en ny Salmebog. Det. var vel ikke ret mange Aar siden, at en saadan var bleven samlet og udgiven (1778), men

denne saakaldte Guldbergske Salmebog havde kun04

vundet liden Indgang; den passede hverken for dem, der holdt fast ved den gamle lutherske Orthodoxi, eller for den nye Tids Oplysningsmænd. De förste bleve helst ved den Kingoske Salmebog, de sidste forlangte noget nyt, helst let fattelige, moralske Sange, hvilke navnlig den højt ansete Bastholm gjorde sig til Talsmand for. Sjællands Biskop Balle mente at maatte give efter for dette Forlangende, og saaledes blev der 1790 nedsat en Komission til at besørge »en Samling af aandelige Sange, som kunde være fattelige for Almuen». Kommissionen bestod af Balle. Ove Malling, Digteren E. Storm, Rahbek, Seminarieforstander Riber og Abrahamson. Denne sidste havde imidlertid Hovedlæsset at trække, og han gjorde det med vanlig Ufortrødenhed. I de syv Aar, Arbejdet stod paa, samledes Medlemmerne i det mindste én Gang om Ugen en 3—4 Timer om Aftenen, og Abrahamson forsømte aldrig at møde. Der var ogsaa nok at gøre, thi det lidet, man beholdt af den gamle danske Salmeskat, blev omændret, og ellers gældte det om at skafte nye Sange. Dem var der vel ingen Mangel paa, men de skulde jo sigtes og afpasses. Balle skriver herom: «Aldrig blev nogen Prøve tilsidelagt uden Bedømmelse, ikke en eneste Sang antaget, som ej var bleven omarbejdet, atter prøvet og atter bedømt. Hver Tanke blev lutret, hvert Ord vejet, hver Vending anpasset og stemt til yndig Samklang med varm og hellig Andagt i Hjertets Inderste.» At der er indbyrdes Samklang i disse Salmer kan ikke nægtes, Tonen er temmelig ens i dem alle; men at den just er yndig, har en senere Tid ikke fundet. Disse «Sange», som Balle kalder dem, udmærke sig hverken ved kristelig Dybde eller digterisk Flugt, men gaa temmelig lige hen ad Landevejen i en moralsk-kristelig Dragt. Derfor, da Tiden i det nye Aarhundrede vendte sig og blev romantisk og gammel-kristelig, kunde denne Salmebog ikke behage. Men nu, da den er hjemfalden til Historiens Dom, maa den ogsaa betragtes historisk. Og man maa da sige, at den er saa god, som man kunde vente den af en Tidsalder, der kun65

med det ene Ben stod i Kristendommen. At synge om Pligterne er aldrig faldet let for nogen; derfor maa man ikke undre sig over, at en stor Del er rimet Prosa. Meningen var god nok, og eftersom Tiden da var, maa man snarest skønne paa, at der dog var saa megen Kristendom i dem, som der var. «Erfaring viser», siger Balle, «at sand Opbyggelse og Trost derved forplantes, til velgrundet, forstandig Kristendoms des tryggere Befæstning.» Og han tilføjer med Blikket paa sine Medarbejdere: «Disse Mænd have været Redskaber i Forsynets Haand til at hævde Religionen mod stormende Vantro.»

Abrahamson har, som sagt, en Hovedpart i dette Salmebogsarbejde, og at han har taget det som en alvorlig Gerning, som han stod Gud og Mennesker til Ansvar for, derom kan der ikke tvivles. Adskillige Salmer ere enten omarbejdede af ham eller ligefrem hans Digtning, og nogle af disse ere gaaede over i den endnu brugte saakaldte «Roskilde Konvents Salmebog», et Vidnesbyrd om, at de i sin Tid have været almindelig benyttede. Under Nr. 456 tindes saaledes en Salme, der fuldstændig er af Abrahamson og begynder saaledes:

Min Gud, du kaldte mig' til Jesu Kristi Kige, hvor jeg ved Sandheds Kraft fra Dyd til Dyd kan stige. Vel mig, jeg Kristen er, o Glæde for min Sjæl! Pris være dig, min Gud, du gav mig dette Held.

Den angiver Tonen i hans aandelige Digtning, og den eida, som største Delen af hans Digte, temmelig tor, uden synderlig Begejstring eller Sving, men jævn og paalidelig. Han mente oprigtigt, hvad han sang.

Vi komme herved md paa Abrahamsons Forhold til Kristendommen. Et alvorligt, dybt tænkende Menneske havde han altid været, og hans Tilslutning til Klop-stocks religiøse Poesi vidner om, at han ikke i sine yngreDage har holdt sig fjern fra Kristendom. Det var ogsaa paa dette Felt, han som yngre Mand modtes med Tyge Rothe. Fra hans ældre Aar have vi et Vidnesbyrd om ham af Biskop Balle, der var en fuldtud paalidelig Mand. Han skriver om Abrahamson: «Han erkendte af ganske Hjerte i Herren Kristo sin Forløser, sin Talsmand, af Gud beskikket til Synderes Saliggørelse. Ved denne Tro holdt han fast i de mørke Dage, da frækkeste Vantro syntes paa én Gang at have kuldkastet alt Haab. Nu oplevede han og jeg dette rædsomme Tidspunkt i nøjeste indbyrdes Samkvem. Jeg véd, hvad det kostede ham at forsmerte (o: bære taalmodig) sin Kummer. Desuagtet blev Samvittighed, Overvejelse, Granskning, Undersøgelse ingenlunde tilsidesat. Spørgsmaal fandt Sted, om det ikke var mådeligst at lempe sig efter Tidens Aand. Nej! Den retskafne, den ærlige Sandhedens Ven stod fast og ubevægelig. Kristus var ham det skønneste Dydens Mønster, langt oploftet over Oldtidens mest glimrende

retfærdige. Dem kendte han, han ærede dem og ivrede for deres Frelse i Steden for at fordømme dem. Men Kristus var ham alligevel umistelig, og det var han i Særdeleshed som Forsoner.» Man sættes ved disse Ord levende ind i hin Tids aandelige Kampe. Vantroens Aand var mægtig, og faa vare de Kristne, som ikke bleve anfægtede af den; baade Balle og Abrahamson bleve det, men rle holdt fast ved Troen. Havde denne sidste maaske ikke den hele Kristendom fat, hvem vil i saadanne Tider gaa i Rette med ham derfor? Hovedsagen havde lian grebet, og han slåp ikke Taget i den.

Naar man betragter Abrahamsons Liv paa denne Tid, da han endnu var i Besiddelse af sin fulde aandelige Kraft, kan man ikke noksom beundre lians mageløse Arbejdsomhed. At være en nidkær Lærer ved to saa vigtige Anstalter som Artilleri- og Kadetskolen, at være det flittigste Medlem af Salmebogskommiteen, undertiden at holde Foredrag, stadig at levere Artikler til Bladene, hvoraf mange vare Frugten af megen Læsning og alvorlig67

Granskning, det kan kun faa gore ham efter. Og vi have dog ingenlunde nævnet alt. For større Fuldstændigheds Skyld skulle vi kun anføre, at han i Aarene 1794—95 var Medudgiver af «det nye danske Krigsbibliothek», og at han undertiden skrev i Rahbeks Ugeblad «Tilskueren» , i «Københavns lærde Efterretninger» samt i «Dansk Lite-raturtidende». Det egentlige Selskabsliv havde han hverken Tid eller Lyst til at deltage i, men han holdt nok af at samles i en mindre Kreds af gode Venner. Mangen en Stund tilbragte han ogsaa i Frimurerlogen , thi han var, som saa mange af Tidens bekendte Mænd dengang, Medlem af dette Samfund.

V.

Da det nye Aarhundrede brød frem, var Abrahamson 56 Aar gammel. Slaget paa Rheden afbrød den mer end SOaarige Fredshvile, Danmark havde nydt, og var Indledning til de alvorlige Tider, der skulde oprinde. Kærligheden til Fædrelandet blussede højt, da det mægtige Britanniens Flaade lagde sig tæt uden for København for at tvinge Danmark efter sin Vilje; én Følelse gennemstrømmede alle, man følte sig som Sønner af den samme Moder. Tungt var det for Abrahamson, hvis Liv fornemmelig havde været viet til Krigens Gerning, at han nu, da Kampen stod for Døren, ikke kunde træde ind i Forsvarernes Række. Men han havde ikke Legemskræfter dertil, og da han allerede forlængst var traadt ud af aktiv Tjeneste, blev der heller ikke spurgt om ham; at han dog med fuldeste Hjerte var aandeligt med, derom behøver man ikke at spørge. Det gav sig ogsaa Udtryk i de Krigssange, han udgav, hvoriblandt én: «Vi alle dig elske, livsalige Fred» blev en virkelig Folkesang. Og da de faldne Helte fra 2den April Paaskedag bleve bragte til deres sidste Hvilested paa Søetatens Kirkegaard, ledsagede af et Følge paa Tusinder, da lod over den store Grav fra et Kor paahundrede Stemmer den bekendte Afskedshilsen, digtet af Abrahamson:

Være Fred med eder alle, dem vi saa' i Kampen falde! Hver saa uforsagt og glad stred for Konge, Land og Stad. I det rædselsfulde Møde kækt I stode, faldt og døde.

Østerhavets Bolger bare overmægtig Fj endeskare, myndig os vor Uven bød vælge mellem Haan og JJød. Da, da gik I ham i Møde, stode, strede, faldt og (lode!

Være Fred med eder alle! Vi jer ej tilbagekalde, græde ej ved eders Grav, hvor den er i Jord og Hav. Men med Tak og Pris og Hæder broderlig vi mindes eder.

.Ta med Takkesang vi møde, thi det var for os, I «lode. Tak for eders Heltemod! Tak for hver en Draabe Blod! Tak, 1 dyrekøbte Sjæle! Evigt er jert Eftermæle.

Det var et smukt og værdigt Udtryk for Folkets Følelser, og Kronprinsen hædrede Abrahamson herfor ved at skænke ham en Gulddaase. Abrahamson havde ogsaa skrevet en Prolog med Sange til en Festforestilling i Theatret i den Anledning, men den blev paa Grund af indtrufne Omstændigheder ikke opfort. Derimod var hans ypperlige Sang: «Vi alle dig elske, livsalige Fred!» gentagne Gange bleven sungen i Theatret i de nærmeste Dage førend Kampen. Det var den bekendte Skuespiller Knudsen, der foredrog den sammen med Falsens: «Til Vaaben! se Fjenderne komme», og han gjorde det med saadan Kraft og Varme, at «han gennemrystede og gennemrislede Folk,69

saa at Begejstring- for Fædrelandet sprang dem ud af alle Porer».

Det var en Hæderstid for Danmark, men tungere Dage kom med Overfaldet 1807 og den derefter følgende lange Krig. Det blev en Smertens Skaal at tømme for en Mand som Abrahamson med en saa levende Fædrelandskærlighed, men han forskaanedes for at se den sørgelige Udgang, Tabet af Norge.

1 den halve Snes Aar, Abrahamson levede ind i dette Aarhundrede, syntes lians Arbejdskraft kun lidet svækket. 1 al Fald i det længste af denne Tid saa' man endnu jævnlig Artikler af ham i Bladene. Størst Interesse har lians Recension af -Øhlenschlægers «nordiske Digte», hvormed en ny Æra i den danske Literatur begyndte. Han, som i sin Tid havde hilset Evalds opgaaencle Digterstjerne fyrretyve Aar tidligere, skulde saaledes endnu hilse den nye Tids store Digter. Han glædede sig i det hele over disse ungdomsfriske, sprudlende, storslaaede Poesier, men havde dog adskilligt at indvende; det var ikke for intet, at han egentlig tilhørte en foregaaende Periode. I «Thors Rejse til Jotunheim» kunde han ikke linde Smag i den naive Behandlingsmaade, men vilde hellere have det, i travesterende Manér. Ogsaa «Baldur hin gode» var ham ikke rigtig til Pas; den var vidt forskellig fra Evalds «Balders Død», som var Abrahamson saa kær. Øhlenschlæger har taget Mythen om Balder af Edda, Evald derimod sin at Saxo; Øhlenschlæger har behandlet den iilosofisk-sym-bolsk, Evald historisk, og denne Behandlingsmaade fandt Abrahamson rimeligst. For øvrigt fremhæver han den Modsigelse, der ligger i, at skøndt Hel ikke fordrer, at Jætterne skulde græde for Balder, bliver Loke, som var af Jætteslægt, dog Skyld i Balders Død, fordi lian ikke vil græde for ham. «Hakon Jarl» tiltalte Abrahamson langt mere. Men i det hele anker denne over de hyppige Germanismer, hvori Øhlenschlæger gjorde sig skyldig. Den unge Digter siger i et Gensvar herpaa: «At Veteranen Abrahamson, eier saa grundig kender vor gamle Literatur70

og dens Tunge, skulde liave mærket, at mit Sprog i det hele taget smagte af Kilden og af Kærnen — det havde jeg haabet. Det danske og det tydske Sprog ere begge Søstre af én Moder og have uddannet sig efter én Analogi. Skulde vi bortkaste alt, hvad vi i de senere Tider have taget af det tyske, da maatte vi bortkaste to Trediedele af det nvere Sprog.- Forøvrigt forsikrer -Øhlenschlæger ham om sin »mest ubetingede Højagtelse og Velvilje», men siger lidt spydigt om lians Kos, at det er «en Oldingros, saa vederkvægende med al sin Indskrænkning som en lunken Solstraale i den sene Host».

Abrahamsens Kærlighed til det nordiske var forbundet med en stor Interesse for alt, hvad der stammede fra Oldtiden. Allerede mange Aar tidligere havde han engang skrevet: «Jeg giver Dem Lov til at le ad mig, saa meget som Dem lyster, Oldsager er nu engang min Kæphest, og den giver mig saa megen Fornøjelse, at jeg gerne undte hele Verden det samme Rytteri. Alt som Barn har ingen prægtig Bygning interesseret mig halvt saa meget som en gammel Ruin eller en blot Stenhob efter en gammel Bygning, og at klavre omkring paa dem var mig ti Gange mere behageligt end at hoppe om paa den dejligste Eng, Det er Aarsagen, hvorfor jeg ærgrer mig saa meget, naar jeg ser, at Oldsager hædres ikke, som jeg ønskede, det maatte ske.» Denne levende Interesse satte endnu paa hans gamle Dage en god Frugt. Hans Ven, Professor Rasmus Nyerup, fattede Ideen til, at der burde oprettes et Musæum for nordiske Oldsager, og han fandt den varmeste Tilslutning hos Abrahamson. 1 en Afhandling herom omtaler Nyerup dennes «patriotiske Nidkærhed f'or vore Oldsager og hans fortræffelige antikvariske Arbejder, som hjemle ham Ret til den højeste Plads blandt vore nordiske Oldgranskere». 1 Aaret 1807 blev der oprettet en kongelig Kommission til Bevaring af Oldsager i Danmark og Norge, i hvilken Abrahamson havde Plads og virkede med Iver. Naar Nyerup nævner hans antikvariske Arbejder, maa derved tænkes dels paa nogle71

Afhandlinger om Mythologi, dels paa Oversættelser af islandske Sagaer og endelig paa hans Forklaring af Runeindskrifter. Han er en af de første her i Danmark, der har bragt Studiet af Runer frem.

I nær Forbindelse med dette Arbejde, som angaar Danmarks graa Oldtid, staar et andet, som henhører til dets Middelalder. Det er Kæmpeviserne, som saa tidligt havde tiltrukket Abrahamson, og som han sammen med Nyerup og Rahbek samlede. De udkom i 5 Dele (1812—14) med Melodier. Vel kunde denne Udgave ikke fyldestgøre i Tidens Løb, eftersom Granskningen gik dybere, men derfor er den alligevel et fortjenstfuldt Arbejde for sin Tid. Atter i aandelig Forbindelse hermed staar noget, der angaar Danmarks Literatur i nyere Tid. Nyerup og Rahbek udgav nemlig «Bidrag til den danske Digtekunsts Historie», og Abrahamson meddelte kritiske

Bemærkninger hertil, som baade vidne om hans Kendskab til Sagen og hans gode Dømmekraft. Naar han blandt andet heri siger, at de danske Digtere for Evald (med Undtagelse af Ambrosius Stub) nærmest maa betegnes som ikke synderlig andet end Rimere med en dræbende Snaksomhed, da vil enhver, der kender noget til denne «Poesi», give ham Ret heri, naturligvis naar man ser bort fra den aandelige Digtning og indrømmer nogle spredte Undtagelser af verdslige Digte.

Det var dog ikke blot den danske Literatur, Abrahamson stedse gerne syslede med og elskede, det var ogsaa Sproget. I mange Aar var han jo Lærer i Modersmaalet, en grundig og samvittighedsfuld Lærer, og derved skaffede han sig i Tidens Lob et nøje Kendskab til det. Hvad dets Retskrivning angaar, har han oftere udtalt sig om den. Det var ham en Pine, at denne var saa vaklende, og at Folk tog sig det saa let. Han vilde have Retskrivningen tydelig fastsat og ensartet, et Ønske, der jo saa langt fra er gaaet i Opfyldelse, at den tvært imod nu er mere vilkaarlig end nogensinde. Han holdt ikke af, at det dobbelte a skulde betegne aa, da det undertiden72

giver Anledning til Fejltagelser; heller ikke yndede han det svenske å, da Krøllen over dette ved hurtig Skrivning enten let glemmes eller bliver til en Klat; men han ønskede et nyt Bogstav derfor, omtrent som to a'er liættede ind i hinanden. Han vilde udelukke Tvelydene saaledes, som det nu er bleven almindeligt, f. Ex. ikke oi, men øj. Hvad selve Sproget angaar, da vilde Abrahamson have det renset, saa vidt muligt, for fremmede Ord, og han forsøgte stundom at danne nye, hvad der jo er en vanskelig Sag. Den danske Grammatik beskæftigede ham i høj Grad. Han begyndte med Omarbejdelser af ældre og endte med at udarbejde en selvstændig dansk Sproglære til Brug for Tyskere. Det er en stor Bog paa omtrent 800 Sider, Frugten af mange Aars flittige Granskning og Dvelser, og den fik af Kendere Ros for at være en meget god og særdeles brugbar Bog. Det var Abraham-solis Afskeds-Værk. Han læste dets sidste Korrektur paa Sottesengen, og den Dag, han døde, udkom det. Denne Bog blev saaledes et Vidnedsbyrd om hans utrættelige Flid til det sidste.

For øvrigt har han ogsaa oversat forskellige Skrifter baade fra Dansk til Tysk og omvendt, deriblandt kunne vi nævne Mallings: «Store og gode Handlinger» og den tyske Digter Gleims: «Halladat eller den røde Bog», som udkom i hans sidste Leveaar. Man vil saaledes se, at det er en betydelig Række Skrifter og Afhandlinger, der ere udgaaede fra Abrahamsons Pen, uden at der dog er noget enkelt af dem, der har været særlig epokegørende.

Kaste vi nu ved Enden af Abrahamsons lange Forfatterbane et Blik tilbage paa denne, da fremgaar af alt, hvad vi have fremstillet, følgende: Som Digter indtager han kun en beskeden Plads. Han manglede Fantasi og skabende Ævne, vistnok ogsaa Sans for Naturen. Hans Digte ere i Almindelighed tørre, med Datidens Higen efter at prædike Dyd eller med en ikke rigtig naturlig Pathos, men enkelte ere meget gode; foruden dem vi tidligere have omtalt, kan endnu nævnes Digtet «Signe», som en Tid73

lang horte blandt de populæreste Sange, og Drikkevisen: «Kn tungsindig, melankolisk Mand». Som prosaisk Forfatter udmærker Abrahamson sig ved Klarhed og Paalidelighed, stundom ogsaa ved en vis Humor, men langt hyppigere ved en skarp Satire. Han gaar lige los paa Sagen, og gælder det en Kamp, slaar lian dristig til; ofte er han dog for langtrukken. Hans Formaal var altid at gavne, og der er ingen Spørgsmaal om, at han har gavnet sit Folk meget ved sine Skrifter.

I Aaret 1799 var Abrahamson bleven Inspektor ved Landkadet-Akademiet, hvormed var forbundet fri Bolig. Da der ikke horte andre Pligter til denne Bestilling end at have Tilsyn med Bygningen og Arbejder paa denne, var det en let Sag for ham. 1 1806 blev lian fritaget for at være Lærer ved Artilleriskolen, hvor hans yngste Son blev hans Efterfølger; 1810 blev han paa samme Maade ogsaa fritaget for at undervise Kadetterne, begge Gange af kongelig Naade uden Ansøgning og med Bibeholdelse af sine Indtægter. 1809 blev han Ridder af Dannebrog.

Abrahamson var en udmærket Lærer for de unge. Vel var han meget alvorlig og holdt strængt over Disciplin , men han var tillige upartisk og retfærdig. Eleverne havde stor Tillid til ham og Agtelse for ham, ja end mere, de elskede ham; han var aldrig barsk eller haard imod dem, men derimod frygtede de nok hans satiriske Bemærkninger. Han betragtede Kadetterne paa en Maade som sine Born og kunde ikke lide, at andre i hans Nærværelse skændte paa dem. Hvor stor Respekt ogsaa Abrahamsons. Foresatte havde for ham, fremgaar blandt andet deraf, at Direktoren for Akademiet aldrig indlod sig paa at skænde paa Kadetterne, naar han var til Stede;

eller var han i Færd med det, og Abrahamson i det, samme kom til, horte han strax op dermed. At Abrahamsons Lærergerning bar gode Frugter, er der Vidnesbyrd nok om. Saaledes skriver Biskop Balle: «Jeg forstaar vel ikke at domme herom; men dette véd jeg dog,74

at saare mange af Krigshærens høje Anførere takke vor Abrahamson for det Lvs, som mere end én Gang opklarede deres Fremskridt paa Ærens Bane. Og hvad der især fryder min Aand som evangelisk Kristendoms gamle Tjener: Jeg véd, at hans Lærlinge stedse ere vedblevne at være Gud og Kongen tro; de have ikke taget Del i Raadslut.ninger med de ugudelige, ej heller satte de sig i Spotternes Sæde. Deres Tænkemaade vandt dem god Tiltro overalt, deres Forhold forhvervede dem Hengivenhed og Højagtelse. — Maaske han ved Barskhed havde indjaget Skræk? Intet mindre! Villighed og Lune og Morsomhed besjælede hans Omgængelse. Tvang og Forstillelse var altid bortfjernet fra Selskab med ham, og i hans Hus dannede han ved kærlig Paamindelse, i vennehuld Samtale, sine Krigere til Religion, og Dyd.»

Abrahamson indskrænkede sig saaledes ikke til den blotte almindelige Timeundervisning men han søgte i det hele, naar Lejlighed bød sig. at paavirke de unge. Engang holdt han et Foredrag for Kadetterne, for hvilket han underhaanden blev anklaget hos Kong Frederik den 6te, rimeligvis fordi man fandt det for frisindet. Kongen lod ham da kalde og sagde til ham, at han var anklaget for dette Foredrag. Abrahamson, som vidste, hvorfor lian var kaldet, tog da Foredraget frem og bad om Tilladelse til at maatte læse det for Hans Majestæt. Den lik han, og saa læste han det op. Da han var færdig, takkede Kongen ham f'or det og bad ham blive ved med at holde saadanne Foredrag. Det er et lille Træk, der karakteriserer saa vel Abrahamson som den brave Konge.

Fra den offentlige Gerning vende vi os sluttelig til Hjemmet. Det havde været rimeligt, næsten undskyldeligt, at en Mand, der var optagen af saa mange og saa forskellige Hverv, kun kunde være lidet for sin nærmeste Kreds; men dette var ingenlunde Tilfældet, tvært imod var Abrahamson ogsaa en Hjemmets Mand. Han levede lykkeligt med sin utrættelig arbejdsomme Hustru og forstod at agte hendes Frihed. Da han var glad ved Ludvig X\Ts

., IMÉ) i ; f

NMNBMMfe1*_

75

Død, iførte hun sig Sørgedragt; de forskellige Anskuelser skilte dem ikke i Virkeligheden. Abrahamson synes at have været den, der var mest for Børnene og for andre, der til forskellige Tider opholdt sig i Huset. Hver Middag fra 2 til 4 læste han højt for dem alle, og lians Samtaler vare baade interessante og vækkende. Det berettes, at «mange af de unge Piger, som vare i hans Hus, ofte senere sagde, at de aldrig nogensinde havde været saa glade som dér.» De daglige Oplæsninger bestod i æsthetiske Bøger, oldnordiske Sagaer, stundom noget af Plutark eller af gode Rejsebeskrivelser. Idelig spurgte Abrahamson Børnene ud, naar han troede, at der forekom Ord, som de ikke forstode. Fra ganske smaa af bleve disse saaledes vænnede til at tænke og til at klare sig Begreberne. Han spurgte dem ofte: «Hvorfor gjorde du det eller det?» eller: «Hvorfor tror du, at jeg gjorde det?» Egentlige Læretimer havde han selv ikke Tid til at give sine Børn, men paa denne Maade blev han alligevel deres vigtigste Lærer. Hertil kom, at der gik en alvorlig religiøs Aand gennem alt. Det var saadanne Indtryk fra Barndommens Dage, der senere bragte den eneste Datter til at, skrive: «Blandt alle Forhold sætter jeg Husfaderens højest. Han kan med saa lidet uden fra gore lykkelig og være lykkelig, naar han er, som han bør være, naar hans Hjerte med Sandhed hænger ved sin Familie.»

«Abrahamsons Kaar vare stedse indskrænkede, men hans Tarvelighed var lige saa stor som hans Uegennyttighed og Virksomhed. Endnu hos Oldingen sporedes ungdommelig Varme for det sande, skønne og gode. Det tilsyneladende strænge i hans Udvortes var parret med en selskabelig Munterhed, der ogsaa for de yngres Kreds gjorde hans Omgang kær.» Saaledes blev der vidnet om ham efter hans Bortgang i et af de offentlige Blade. Og Balle siger, at hans Kaar «ej sjælden kun vare til smal Nødtørftighed; dog hørtes han aldrig klage over Mangel. Nøjsomhed var ham tækkelig, men tit og ofte udøste hans76

goddædige Haand Velgerninger over Evne til Armods Lindring.»

Saaledes levede Abrahamson i sin Familie og i en Kreds af Venner. Til disse hørte først og' fremmest Tyge Rothes, saa længe de levede. Efter at han 1792 havde solgt Tybjerggaard til en Søn, flyttede han til København, og hver Søndag kom Abrahamson med Børnene til dem, men baade Tyge Rothe og hans ædle Hustru døde 1795. Til de nærmeste Omgangsvenner hørte dernæst Nyerup og Rahbek, med hvem han havde saa mange fælles Interesser; de vare begge betydeligt yngre end Abrahamson. Rahbek siger, at han skyldte sine alvorligste Tanker Omgangen med denne. Andre Venner vare: Digteren Schack Staffeldt, Skuespiller Schwarz, Seminarieforstander Riber, Biskop Balle; ogsaa de senere bekendte Forfatterinder Thomasine Bautzen (senere Fru Gyllemborg) og Louise Hegermann-Lindencrone stode i Forbindelse med Huset. — En Vennekreds i videre Forstand havde Abrahamson dels iblandt Frimurerne, hvor han indtog en høj Grad, dels i Drejers Klub. Dér var han en velkendt Skikkelse med sit alvorlige Ansigt og sin gammeldags Artilleriuniform med Foret paa Skøderne vendt ud ad. «Hvo der har set denne Mand», skriver N. M. Petersen, «vil aldrig glemme det Indtryk, han gjorde ved sit Ydre.» Der var noget vist tarveligt republikansk ved hans hele Fremtræden, saa at den sande Lighedsfølelse syntes at have vundet Skikkelse i ham.

Det mærkedes paa alle Abrahamsons Børn, at de vare udgaaede af et godt Hjem, og begavede vare de alle. To af Sønnerne bleve Officerer. Den ældste, Frederik, var af et melankolsk Sind og døde som Kommandant i Rendsburg. Den anden, Josef Nicolai Benjamin, gjorde sig bekendt ved sit Arbejde for at indføre den saakaldte indbyrdes Undervisning her i Landet. Han var en fremragende dygtig Mand, hvad han navnlig fik Lejlighed til at vise, da den militære Højskole blev grundlagt 1830 i Stedet for den tidligere Artilleriskole. Han var i flere'- T

< <

Aar Undervisningsdirektør for denne, og skøndt lian ved sin Ilterhed kom i Opposition mod mange, har han dog faaet det Vidnesbyrd, at han var ualmindelig energisk, og at det væsenlig er ham, det skyldes, at denne Højskole blev saa fortræffelig en Anstalt, saa at «han har et stedsevarende Krav paa Armeens Taknemmelighed». Han var Oberstløjtnant og gik saa over til at blive Generalkrigskommissær for Danmark. Lignede han Faderen i Dvg-

o »/c?

tighed, lignede han ham just ikke i Ydmyghed; han var forfængelig, og da gamle Abrahamson mærkede det, brændte han et Diplom, der viste, at han var af Adel, og som lian kun som et Kuriosum havde gemt i en gammel Kasse, der blev brugt til Skammel. Han vilde ikke, at Sønnen skulde have Adelsnykker, men denne naaede dog siden at blive dansk adlet og Kammerherre.

Den mellemste af Sønnerne Ludvig August havde

o o

en ganske anden Løbebane. I en Alder af sex Aar blev han smittet af Digteren Schack Staffeldt, der i Abrahamsons Hus pludselig var bleven angreben af Tyfus. Med Nød og næppe kom Drengen sig, men blev svagelig for hele Livet. Først i sit 14de Aar kunde han begynde at nyde rigtig Undervisning, kom siden i Kobberstikkerlære, men forlod den og naaede, da han var 19 Aar gammel, at blive Student. Han var overordentlig begavet, havde Anläig for Tegning, Musik og Digtning og besad et spillende Vid. Dertil kom et smukt Ansigt med store brune Øjne og omfattet af et dunkelt krøllet Haar. Sværmerisk og let var han, tilbøjelig til Extravagance. De unge Piger yndede ham meget for hans Skønhed og behagelige Underholdning. Engang havde han gjort Bekendtskab med en norsk Skibsfører og dennes to Døtre, som vare paa et kort Ophold i København. Da Skibet lettede Anker for at sejle hjem, havde Ludvig Abrahamson med Pigebørnenes Vidende skjult sig i Kahytten og kom først for Dagen, da de vare ude til Søs. Skibskaptejnen morede sig herover, og Ludvig fulgte saaledes paa denne improviserede Kejse med til Bergen. Under hans Ophold dér78

blev en bekendt Person begravet, som havde krænket tiere af dem, der vare Ludvig Abrahamson kære. Han blandede sig da i Ligfølget, og da Præsten havde forrettet Jords-paakastelsen, traadte han uden videre hen til Graven, kastede en Kose ned i den og sagde: «Denne er fra * *, og i hendes Navn tilgiver jeg dig.» Derpaa forsvandt han fra det forbavsede Følge. Kort efter fulgte han med Kaptejnen tilbage til København.

Imidlertid udviklede en Brystsvaghed sig mere øg-mere høs det unge Menneske, og han saa' med Tungsind frem mod den tidlige Grav. 1803 læste man i «Tilskueren» følgende Suk af ham, med Overskrift: Phtisis (Tæring):

Jeg skal dø! 1 Ungdoms Alder

skal jeg do, skal mejes bort!

Tidlig tavse Grav mig kalder,

den har Ro — men ak, saa kold, saa sort !

Ingen Sang ham lyder,

intet Foraar fryder

ham, som dækkes først af sorten Muld; aldrig han i Østen skuer Solens Guld.

Aaret efter tog han juridisk Examen og rejste saa til Vestindien for om muligt at redde Livet i det varme Klima. Paa Rejsen forte han Dagbog, og nogle Stykker af denne have Interesse, fordi de kaste Lys over hans Forhold til Faderen. Paa Højden af Lissabon sidder han og skriver om Indtrykkene fra en stjerneklar Nat. «0! saa mange (Stjerner) mindede mig om henfarne Tider. Dér glimrede den stolte Orion i sin fulde Glans med sit skinnende Bælte. Det var mig, som stod min blide, inderlig gode Fader ved min Side og pegede derop; og det •Øjeblik fra min tidlige Barndom, da lian lærte mig at kende dette Stjernebillede, stod levende for min Sjæl.» Nytaarsaften mindes han tidligere Nytaar saftener i Hjemmet: «Naar saa Aftenen kom, — hvor skyndte vi os, trængte os ind til den kærlige Fader og udsøgte os dér ønsker for den kommende Morgen, Aarets første Dag. Venlig79

roste lian Valget eller rettede det blidt.» En Gang optegner han en Samtale med Kaptejnen. Denne siger: «Deres Fader saa1 vist ugerne, at De rejste?» Ludvig: «0, naar De vidste, hvor inderlig han elsker sine Born, hvor kærlig han mindes enhver af os, naar vi ere fraværende! — Ved Bordet eller ved vore smaa Familiesamlinger ser han med sorgende Blik hen, hvor jeg sad. «Der sad Ludvig,» siger han, og alle tie, indtil én bryder Tavsheden med: hvor mon han nu er? og Taarer glinse i alles øjne. Og de skulde ikke være i min Tanke, saa længe der er Liv i mig?» — — Kaptejnen omtaler Faderen og siger: «Og da I)e var roet ud til Skibet, stod han og talede paa Toldboden med mig, og jeg saa' Taarer i hans Ojne.» Ludvig: «Men jeg da — jeg, som lidt efter lidt forsvandt for lians Blik, og jeg sad ene, som forladt af den hele Verden. Længe vinkede han med Hatten, og Vinden legede med hans ærværdige graa Lokker. Bråt vendte han sig, og jeg saa' ham aftørre den bitre Afskeds-taare. — Kaptejn! den bedste Mand fældte Taarer, og De tror, sligt kan udslettes ved Uger?» Saadan var Faderen og saadan var Sønnen.

Saa kom Ludvig til St Croix, men om end Klimaet for en Stund hemmede Sygdommens Gang, følte han sig dog ingenlunde vel dér. Han beskriver sin Tilstand som en Stilstand, og Menneskene dér «havde Vellevned til Gud og lo ad alt, som kaldtes Foleise». Da -Oen blev tagen af Englænderne under Krigen, blev Forbindelsen med Danmark kun sjælden. Ludvig døde paa en Rejse i Nordamerika 1810. Da Efterretningen herom naaede hjem, var Abrahamson saa svag, at Moderen ikke nænnede at, bringe ham Sørgebudskabet, og forst længe efter lik han det tilfældig at vide af en fremmed. Det var et haardt Slag for den aldrende Mand; Hustruen fandt ham i stum Smerte hensunken i Lænestolen. Han elskede denne Søn saa højt. Engang havde han skrevet, at han var knyttet til ham med mere end Slægtskabets Baand.

Vi have nævnet Sønnerne, men foruden dem var der80

den eneste Datter Signe, senere gift med Havnekontroller Læssøe. Hun var, ligesom de, vel begavet og blev i lioj Grad aandelig udviklet under Faderens Yinger. Hendes Liv, indvortes rigt og ejendommeligt, er for nogle Aar siden skildret med Varme og Forstaaelse, saa her skal der ikke dvæles derved. Hun hører med til den Kreds af Mænd og Kvinder, der smykkede Fædrelandet i den første Halvdel af dette Aarhundrede. Hun døde 1870 i en Alder af 89 Aar.

Men vi vende tilbage til Abrahamson. I Aaret 1803 blev han svg og følte sig Døden nær; da skrev han:

Et. Samlingssted jeg véd for alle gode, jeg Dødens Fjed da horer vel til Mode.

Livet var godt, var yndefuldt, men jeg det frejdigt forlader, thi jeg modtages hist saa huldt af en mig elskende Fader.

Men han levede endnu over ni Aar efter den Tid og vir-kede længe med vanlig Kraft, Omtrent fra 1810 gik det stærkt nedad med ham, og tilsidst var han bunden til sin Lænestol eller Seng. Balle skriver herom: «Næppe mægtede han at røre Haand eller Fod. Alligevel sysselsatte sig hans Sjæl med uafladelig Forbedring af liere, tilforn begyndte Udarbejdelser.» Han bevarede Aands-kraften til det sidste, og den 22de September 1812 sov han rolig hen, 68 Aar gammel. Hans Hustru overlevede ham i mange Aar og døde først 1830.

Abrahamsons Jordefærd var en sand Sorgens Dag i København. Sjældent saa's et saa anseligt Følge som ved denne Lejlighed; det føltes af alle, at en af Fædrelandets bedste Sønner var gaaet bort. Følget bestod af 160 Par, deriblandt Ordensbrødrene fra Frimurerlogen, Krigere, Videnskabsmænd og Borgere. Toget aabnedes af Land kadet-korpset og Artillerikadetterne. Fra hans Bolig paa81

Akademiet bevægede det sig langsomt ud til Assistens Kirkegaard. Her blev en Sang af Rahbek afsungen, hvori det hedder:

Fred med den, livem, tung af Alder, mæt af Dage, Herren kalder, der ved fredelige Grav lagde møjsom Vandrestav. Evighedens Fred omsmile trætte Vandrers sidste Hvile.

Fred med hvo utrættet Livet har til stiftet Gavn hengivet; Gud og Konge og sit Land hver dets Stund indvied han. Gaa i Fred, trofaste Tjener, gaa ril Lønnen, du fortjener.

Herefter talede Biskop Balle varmt og hjerteligt over ham. Med Kanonskud og Salver endtes Højtiden.

I Frimurerlogen talede en af Brodrene de sande Ord: «Han stod som et nyttigt Frugttræ i Havens Afkrog uden at blive om flyttet, ja stundom endog uden at blive bemærket, men hvert Aar bærende sin Frugt.» Meel Rette mindedes der om, at han glemte sig selv og levede kun for andre. Og en senere Forfatter har rigtig skrevet om ham: «Hørte han ikke til Tidens ypperste eller til de genialeste Forfattere, saa horte han til dem, der altid ere deres Grundsætninger tro. Han levede med Uegennytte for Fædrelandet mere end for sig selv. Faa af Samtiden have forladt Verden meel et hæderligere Navn end Abrahamson.»

Ja, dette Navn var kært for enhver Dansk. Men da omtrent en Menneskealder var henfaren over hans Grav, da levede Navnet saa at sige op igen i en af Danmarks ædleste Sønner, Abrahamsons Dattersøn, Føreren fra den første slesvigske Krig, Oberst W. H. F. A. Læssøe. Han havde taget i Arv efter Bedstefaderen den urokkelige Kærlighed til Fædrelandet, det kække Mod og Udholdenhed i Kampen. Faa Slesvigs Grund nær ved den Plet, hvor82

Abrahamson havde set Lyset, udaandede hans Ætling i Kampen for Danmarks gamle Grænseland.

Men paa Skamlingsbanken, hvorfra Dansken nu vemodigt kaster -Øjet ud over det foreløbig tabte Land, staar en Mindestøtte, mærket af Fjendens Vold. Den bærer Navnene paa trofaste Slesvigere, der stred og led for Danmark, og blandt dem staar Navnet: Werner Abrahamso n.

Kilder til denne Afhandling:

Por træ ter med Biografier af Danske, Norske og Holstenere, udg. af Lahde, 1. Hefte 1805. (Abrahamsens Selvbiografi). Chr. Molbech: W. H. F. Abrahamson, en literær-biografisk Skizze, ti Historisk-biografiske Samlinger og Bidrag til den danske Sprog-og Literaturhistorie). 1851. — (Abr.) Tanker om Krigsstanden og dens Forbedring. 1771. — (Abr.) G-eschichte der kgl. Artillerie-sclmle in Kopenhagen 1780, ogsaa i Kritisk Journal 1771- 1779 (ved J.Baden). — (Abr.) Kritiske Tanker over Syngespillet: Tronfølgen i Sidon, 1772. — Alin. dansk Literatur-Journal. 1779—80. — Schwarz: Lommebog for Skuespilyndere. 1785. — Alm. dansk Bibliothek 1778 —79. — Assistents Kirkegaards Monumenter ved Lahde. 2. Hefte. — Evalds Værker ved Liebenberg. 2. Bd. og 8 Bd. — (Abr.) Tronfølgeren i Gondar. 1787. — Tyge Rothe: Ved Lejlighed af Fortælningen om Tronfølgeren i

Ofondar. 1787.

- (Abr.) Fragmenter af Samtaler som Bilag til Tronfølgeren 1787. — Minerva, udg. af Pram og Rahbek. Navnlig 1786, 1789, 1790. — (Abr.) Anm. til Stykket i Minervas Januar 1790. — Folkets Røst om Tyskerne. 1789. — Borgervennen, 1796—1810. — Københavnske lærde Efterretninger, navnlig for 1790, 1805, 1807 og 1809. — Skandinavisk Museum, 2. Bd. 1798. — J. S. Welhaven: Om Betydningen af det norske Selskabs Opposition mod den Evaldske Poesi. 1 Norsk Tidsskrift for Videnskab og Literatur 1849. — Overskou: Den danske Skueplads 2. D. — N. M. Petersen: Bidrag til den danske Literaturs Historie. 5. D. — Mindeblomster paa Kaptejn og Ridder AV'. H. F. Abr's. og Sønnen Ludvig Augusts G-rave. 1814. — N.Bøgh: Signe Læssøe.

Nogle Træk til Abrahamsens Karakteristik ere velvillig meddelte af dennes Dattersøn Pastor V. Læssøe.Ludvig Tieck.

Et Omrids af hans Levnedsløb.I.

Johan Ludvig Tieck blev fodt i Berlin den 31te Maj 1773, fire Uger efter sin Ven og Frænde, vor Landsmand Henrik Steffens. Hans Fader var en jævn Borgermand, Rebslager i en af Smaagaderne, men dog en Mand ikke uden Dannelse og med Sans for Poesi. Moderen var en stille, from Natur. Der var foruden Ludvig to Born, Sofie og Friedrich, der begge siden erhvervede sig et Navn, den første som Forfatterinde, den anden som Billedhugger. Allerede i sit fjerde Aar lærte Ludvig at læse af sin Moder, og snart begyndte han at studere i Bibelen og Salmebogen, der vare hende saa kære; Naboer og Frænder rystede ofte betænkeligt paa Hovedet, naar de saa' den lille Fyr sidde paa Skammelen, fordybet i disse Boger. Men snart udvidede hans Læsekreds sig. Goethes «Götz von Berlichingen» fængslede ham ganske; han troede, at det var fuldstændig paalidelig Historie, hvad Digteren i den havde fremstillet. — Efter först at have gaaet i et Par Smaaskoler kom han i sit niende Aar i det Friedrich-Werderske Gymnasium. Her udmærkede han sig snart ikke alene ved sine Spilopper, men ogsaa ved sin mageløse Hukommelse. En af Lærerne gjorde sig en Morskab af at skrive mange Tal paa den store Tavle, og efter at have betragtet dem lidt kunde Ludvig med Ryggen vendt mod Tavlen fremsige dem uden Fejl. Da han en Dag havde udfort dette til særdeles Tilfredshed, lod Læreren ham træde frem midt i Klassen, og alle de andre Elever maatte tre Gange bukke for ham. Det var den første Hyldest, han mødte paa sin Bane.86

Allerede fra Ludvig Tiecks tidlige Barndom øvede Skuespil en uimodstaaelig Tiltrækning paa liarn, først Dukketheatrene, siden det rigtige Theater, og da Drengen var fuld af Liv og Bevægelighed, lik han snart indrettet sig et Theater hjemme, hvor hans Søskende vare hans beredvillige Hjælpere. Saa opførte de Scener af Götz eller noget, Ludvig selv digtede, og de drev det med stor Iver og Ufortrødenhed, helst i det skjulte; om Tilskuere brød de sig ikke. En Gang mente de at have fundet et udmærket Sted til deres Theaterøvelser; Ludvig havde været i Petri Kirke og der lagt Mærke til en Krog af Koret, hvor ingen sad, men hvor man kunde være ganske ubemærket. Næste Søndag listede de tre Børn sig stille ind i Kirken og fandt hen til Pladsen: deres Paraply, der skulde tjene dem i Stedet for Kulisser, slog de op, og medens de i det fjerne hørte Præstens Stemme fra Prædikestolen, begyndte de at opføre Schillers «Koverne», hver med sin Rolle. Snart var Ludvig ganske revet hen og uden at tænke paa det, deklamerede han: «0 Mennesker, Mennesker! hykleriske Krokodilleyngel!» Ordene rungede igennem Kirken, saa at Børnene bleve saa bange, som om de skulde synke i Jorden. Skyndsomst fo'r de ud af Kirken gennem en Bagdør, der var tæt ved dem, angste for at blive forfulgte, styrtede hjem og skjulte sig der. Men da en halv Times Tid efter en gammel Husven kom fra Kirke og med betænkelig Hovedrysten fortalte, hvorledes Prædikenen var bleven afbrudt ved besynderlige Toner, og mente, at det kunde ikke hænge rigtig sammen, da gottede Børnene sig over den Spøg, især da det aldrig blev opdaget.

Hver Skilling Ludvig kunde faa, blev brugt til at gaa paa Komedie for, og snart begyndte han saa smaat at digte. Men en betydningsfuld Begivenhed var det for ham, da han en Dag lik fat i Shakespeares «Hamlet». Han var vant til at sluge alle de underholdende Bøger, lian kunde faa, Lejebiblioteket havde snart intet mere at byde ham, men endnu havde han ikke gjort Bekendtskabmed den store engelske Digter, hvis Navn han ellers ofte havde hort. Hos en Ven havde lian nu faaet «Hamlet», og saa utaalmodig var han, at han paa ingen Maade kunde vente, til han kom hjem, med at læse den. Det var en mørk Aften om Efteraaret, en fin og tæt Regn faldt. Han

traadte hen til en mat Gadelygte for dog at læse Fortegnelsen over Personerne. Strax fængsledes han i højeste Grad. Den natlige Scene, hvormed «Hamlet» begynder, Vagternes første Taler, Aanden, der aabenbarer sig, alt dette fyldte ham baade med Gru og Henrykkelse. Han følte intet til Vind og Regn, han saa' og hørte kun Hamlet; han læste og læste og holdt först op ved Døds-marschen i Slutningen. Da vaagnede han som af en Drøm; gennemblødt, isnende kold saa' han nu, at han ikke var i Helsingør. Men i denne Time havde han haft et Besøg af Aand, der havde talt til ham, hvis Magt han havde fornummet. Og fra den Stund af blev den store Shakespeare hans Løsen; alt hvad li a n havde skrevet, samlede Ludvig sammen fra Venner, fra Boghandlere, hvor han kunde komme over det.

Men næst efter Shakespeare blev vor Holberg og den spanske Cervantes hans Yndlingsdigtere. Thi han havde ikke blot Sans for den storslaaede Skildring af Menneskets Lidenskaber, men ogsaa for det komiske.

Han var endnu Skolediscipel, men rigtignok af en usædvanlig Slags. En Vrimmel af Billeder, af fantaserede Lidenskaber og Stemninger bevægede sig i ham. Han oversatte Odysseen i Hydende Vers: hk han Stileopgaver, saa leverede han ikke tørre Afhandlinger, men skrev Fortællinger og lod sin Fantasi have frit Lob. Det kunde ikke fejle, at dette unge Menneske maatte vække store Forventninger; en Kreds af livlige Kammerater samlede sig om ham. Det gærede og brusede i ham, voldsomme Sindsbevægelser trængte sig tit ind paa ham. Han havde fattet Beundring og Kærlighed til et ungt Menneske, som derimod ikke brod sig 0111 ham, men var kold og afsluttet. Dette tog Tieck sig saa nær, at han pønsede paa at tage88

sig selv af Dage; i Fortvivlelse slog lian sine Ruder itu og var ganske ude af sig selv.

Intet Sted fik saadan Betydning for Ludvig Tieck som det Reichardtske Hus. Reichardt var en bekendt Musiker og Komponist, en livlig Mand, der forstod at fore an og gaa i Spidsen, en stor Beundrer af Goethe. Han boede den Tid i Berlin, hvor han var Dirigent for Orkestret ved den italienske Opera, Alle Slags livlige Hoveder vare i Berøring med ham, hans Hus var et rigtigt Kunstnerhus, hvor der blev opfort Skuespil, baade Komedier og Ridderstykker, ja man bandt endog an med Shakespeare. Her kom Tieck og blev snart fuldstændig hjemme. Ingen kunde være mere paa sin Plads et saadant Sted end han. Her viste det sig nu tydeligt, at han var i Besiddelse af et, ualmindeligt Talent som Skuespiller, hvortil hans smukke Ydre saa godt passede; lian var slank, Ansigtet kønt og overordentlig bevægeligt. Og med hvilken Begejstring levede han sig ikke ind i sine Roller; han glemte alt og var ganske den Person, han forestillede. Det var lykkelige Dage for det unge Menneske, der endnu gik paa Gymnasiet, Fru Reichardt havde unge livlige Søstre, der spillede med, og en af dem øvede en særlig Tiltrækning paa Tieck. Hun blev siden hans Hustru.

Men denne Herlighed varede ikke længe. Reichardt, der var kommet i ilde Ry hos den preussiske Regering som Tilhænger af den franske Revolution, drog 1792 fra Berlin til et Landsted i Giebichenstein ved Halle, som han nylig havde købt. Dermed opløste hele den selskabelige Kreds sig; Reichardts unge Svigerinde, Amalie Alberti, der nu var bleven Tiecks Forlovede, flyttede til sin Familie i Hamburg.

Reichardts Hus havde gjort Tieck til Skuespiller, Gymnasiet, som han endnu gik i (til sit 19de Aar), gjorde ham til Forfatter. Paa en Maade havde han alt længe været det; han havde skrevet baade Digte og Skuespil, men endnu kun for sig selv og Venner. En af Lærerne ved Gymnasiets øverste Klasse, Rambach, der selv varSkønaand, men drev Forfattervirksomheden fabrikmæssigt, idet han leverede Underholdning for det store Publikum efter hvad der faldt i dets Smag, havde faaet Tanke om, at Tieck kunde blive ham en nyttig Medarbejder, og at han kunde drage Fordel af ham. Rambach skrev med forbavsende Færdighed Romaner, Tragedier og Roverhistorier, men det gik ikke rask nok, naar han skulde være ene om det. Altsaa fik Tieck det Hverv, som det attenaarige unge Menneske gerne gik ind paa, at udfore Fortællinger efter Rambachs Ideer. Med sin levende Indbildningskraft var han endnu langt bedre i Stand dertil end Læreren, og nu udgik en Strøm af saadanne Skrifter, f. Ex. en Samling af Skurkehistorier med lidt Sandhed og megen Digtning, «Jernmasken», en gyselig Roman, «Spøgelsehistorier», hemmelige Fortællinger om Frimurere o. s. v. En bekendt Forfatter (Haym) siger herom: «Børn, som af deres Forældre blive forledte til at tigge og bedrage, unge Mennesker, som af voksne blive forførte til sanselige Udsvævelser, ere ikke i en værre Skole end den Yngling, hvis Lære]- gør ham til

medskyldig i sine literære Synder. Paa en i Sandhed skurkeagtig Maade blev den attenaarige Primaner berøvet sin literære Uskyldighed, blev bedraget for Følelsen af Forfatterkaldets Værdighed og Helligheden af den poetiske Genius' første Rørelser.» Skøndt Udtrykkene ere for stærke, er der dog en Sandhed deri.

Samtidig med dette nedbrydende Fabrikarbejde fandt Tieck dog Lejlighed til selvstændige Digtninger, som senere udkom, deriblandt navnlig «Abdallah», en østerlandsk Fortælling.

At blive Skuespiller, hvortil Ludvig havde saa ualmindelige Gaver, stod for ham som det ønskeligste Maal, men da Faderen i saa Tilfælde tilsvor ham sin Forbandelse, opgav han det, og i Aaret 1792 drog han da som Student til Universitetet i Halle. Noget bestemt Embedsstudium vilde han dog ikke indlade sig paa; han horte Forelæsninger over Æsthetik og Arkæologi. Mest hengav han sig dog til Strejfener i Omegnen, helst i90

Ensomhed, hvor han kunde omgaas sine egne sværmeriske Fantasier.

En betænkelig Side ved hans Udvikling, der nær kunde have ført ham i Afgrunden, kom især her i Halle frem. Allerede tidlig havde han lidt af «Skygger, der bredte sig over hans Sind», som han selv har kaldt det. Han var tilbøjelig til at gruble over alting; dette førte ham ind i Tungsindighedens Verden, ja paa Fortvivlelsens Grænser, naar han kom til at tvivle om alt. Til andre Tider viste fantastiske Billeder sig f'or ham, rigtige Hallucinationer. Allerede i Gymnasietiden gik lian undertiden om Natten omkring i de mest øde Egne i Berlins Udkanter eller satte sig ind paa en Kirkegaard, hvor han i mørke Drømme kunde tilbringe hele Timer, til han stivnede af Kulde. Han har om Natten kaldt paa Djævelen, at han skulde vise sig for ham, om han var til. Det fantastiske unge Menneske med den fine Legemsbygning, hvis Hjerne var i en stadig Overspænding, og som, omtumlet af Tvivl, manglede Holdepunktet for sin Tilværelse, havde ikke mange Skridt til Vanviddet.

1 Halle havde han en Gang faaet fat i en Spøgelseroman; den vilde han læse op for et Par af sine Venner. Han begyndte Kl. 4 om Eftermiddagen og var saa betagen af den, at han ikke var at formaa til at holde op, men læste i ét Træk, til han var færdig Kl. 2 om Natten. Det var mere end hans Nerver kunde udholde. Da han var kommen i Seng fik han Syner; han saa' Afgrunde aabne sig, Kæmpeskikkelser kom frem fra Loft og Vægge og strakte Armene imod ham. Han styrtede ind til Kammeraterne, raabende: «Jeg bliver rasende!» og sank afmægtig om. De lagde ham paa en Seng. Da han kom til sig selv, forekom det ham, at han allerede var død; naar han med den ene Haand berørte den anden, var det ham som en fremmed Haand. Fra den Tid frygtede han selv for Vanvid.

Dog ogsaa lyse Timer havde han. I Sommertiden gjorde han en Fodtur til Harzen. Det var St. Hansdag;

.91

i det dejlige Sommervejr gik han gennem Landsbyerne, alle Vegne fejredes St. Hansfest, Piger og Karle bandt ham spøgefuldt med Blomsterkranse. Han overnattede i en Kro, men da det dér gik saa livligt til, at han ingen Ko kunde finde, gik han før Daggry videre. Alt som han vandrede, stod Solen op, bleg og blyfarvet, indhyllet i Taage. Men paa én Gang spredtes denne, Solen straalede ham i Morgenrodens Glans vidunderligt i Møde og forgyldte alt paa den vide Slette. Aldrig havde han oplevet et saadant Øjeblik. Han blev ekstatisk betaget; det var som om et Slør var revet bort fra hans indre Tilværelse, som om disse Straaler skinnede lige ind i lians Hjerte, Himmel og Jord syntes ham forklarede, ja det var ham, som traadte Gud selv til ham , og han skuede hans Aasyn. En underlig Vished havde pludselig afløst al hans Tvivl, en Følelse af Guds Kærlighed; lian var paa én Gang gennemtrængt af Salighed og Smerte. Han brast i Graad og længe flød hans Taarer.

Om Middagen naaede han atter en Kro. En vild Larm lød ham i Møde. En Sværm Studenter fra Halle havde lejret sig dér, og deres Anfører var en Person, som Tieck kendte, men gruede for. Det var en Student Wiesel,

o '

et Menneske med en dæmonisk Karakter, der øvede en slet Indflydelse paa andre, der, selv udsvævende, lærte sine Kammerater Udsvævelser, og paa Mefistofeles' Vis paastod, at i Lidenskabernes Tilfredsstillelse aabenbarer sig den Guddomskraft, der er i Mennesket. Naar han havde forført andre og bragt dem til Fortvivlelse, lo han dem kun ud. 1 saadant Selskab befandt Tieck sig altsaa pludselig. Det var som at stige fra Forklarelsens Bjerg

ned i Dalen, hvor Verdens Elendighed og Synd traadte, ham i Møde. Men denne dæmoniske Skikkelse foresvævede ham siden i tiere af hans Digterværker.

Kun kort var lians Ophold i Halle, hvor han ikke fandt sig tilfredsstillet. Allerede i Efteraaret drog han til den mere elegante og videnskabelige Højskole i Göttingen, hvor det raa Studenterliv ikke saa godt kunde trives.Her fordybede lian sig snart i Studiet af sin kære Shakespeare, hvortil han fandt gode Kilder paa Bibliotheker og lier digtede han selv.

Tiecks kæreste Ven i Berlin hed Waekenroder. Det var en blod, beskeden Yngling, der i trofast Kærlighed fra Skoletiden af støttede sig til den mere livlige, kække Tieck, ubetinget saa' op til ham, levede kun for ham, var ham taknemlig for alt. Med inderlig Smerte vare de blevne skilte fra hinanden, da Tieck forlod Berlin og Waekenroder endnu gik paa Gymnasiet. Dennes Fader var en fornem Embedsmand, der vilde, at Sønnen skulde studere Retsvidenskab, men Wackenroders Hu stod kun til Kunst, navnlig Musik og Poesi. I Adskillelsen havde de stadig skrevet til hinanden; nu skulde Waekenroder studere i Erlangen, men Vennerne mødtes i Berlin og gjorde i Sommertiden en dejlig Fodrejse sammen, paa hvilken Nürnberg med sine mange Minder fra Middelalderen gjorde mest Indtryk paa dem. Efter et kort Ophold i Erlangen fulgtes de begge til Göttingen.

Medens Tieck her en Aften sad fordybet i Shakespeares «Macbeth», ventende sin Ven Waekenroder hjem, hændte sig en af de besynderlige Begivenheder, som hans Liv var saa rigt paa. Han læste just om Macbeths Mord, og hvorledes Hævneren banker paa Slottets Port. Da bankede det i det samme paa Porten. Han tænkte strax: det er Waekenroder, og ærgerlig over Forstyrrelsen raaber lian: «Kom ind!» En kold Luftstrøm trængte med det samme ind i Stuen, og han følte en isnende Haand glide hen over sit Ansigt. Fuld af Forfærdelse fo'r han op. Ved hans Side stod en rynket gammel Kærling, der betragtede ham med stikkende Ojne og mumlende strakte den ene Haand imod ham. Var det en af Macbeths Hexe? Fuld af Angst raabte lian: «Hvem er I?» Ja det var en Tiggerske, der havde fundet Porten aaben og ubemærket var traadt ind for at tigge.

Endnu paa en anden Maade skulde Shakespeare komme ham i Møde, men uhyggeligere. De to Venner93

gjorde en Dag en Udflugt fra Gøttingen. Da de gik igennem Gaderne i Brunsvig, saa1 Tieck i et Vindue en meget skøn ung Pige. Hun syntes at hilse ham som en Bekendt. Nysgerrig gik Tieck ind i Huset og op ad Trapperne; den unge Pige kom ham i Møde. «Det er godt, at De kommer», sagde hun smilende, «jeg har længe ventet Dem! Jeg kommer strax tilbage, jeg vil kun tage min Stads paa!» Tieck ventede forbavset og vidste ikke, hvad han skulde tænke. Lidt efter kom hun igen, omvundet med Halm-flætninger og Blomster: hun smilede: «Her er jeg! Og nu afsted! mine Slægtninge forfølge mig!» Hun var vanvittig: hendes Bevogtere kom strax og greb hende. Men var det ikke «Ofelia» i «Hamlet» , der her havde mødt Tieck?

1 Aaret 1794 vendte han tilbage til Berlin. De Par Aar, han havde været borte, havde betydelig modnet ham. At han kun vilde leve for Kunsten stod aldeles klart for ham. I de halvtredie Aar, han havde været fraværende, havde han mest studeret Historie og Kunst, særlig Dramatikerne fra Dronning Elisabeths Periode. Nu var Tiden kommen, da han vilde træde frem som selvstændig Digter.

1 Berlin flyttede han ikke ind i Fædrenehjemmet. For bedre at, være sin egen Herre, lejede han en Sommerbolig udenfor en af Portene; Søsteren, der altid inderlig-havde sluttet sig til ham og delte hans aandelige Interesser, boede hos ham. Et muntert og poetisk Liv førte han nu her, omgivet af en livlig Vennekreds, til hvilken bl. a. horte hans Broder Friedrich, Wackenroder og en ung Mand, Bernhar di, der skøndt kun fire Aar ældre, havde været Tiecks Lærer, et vittigt og kritisk Menneske, der flk en betydelig Indflydelse paa den unge Digter. Her kunde han nu under de gunstigste Forhold digte og sværme.

I Berlin herskede endnu dengang den saakaldte «Oplysning». De betydeligste og mest ansete Mænd i Staden vare opvoksede i Frederik den 2dens Tid og tilhørte den. Det var pligttro og nøjagtige Folk, der med Alvor og94

Kraft arbejdede i deres forskellige Kald, Mænd, der gerne vilde give deres Bidrag til at forædle og opdrage deres Medmennesker ved en god Moral. Den «sunde Fornuft» var deres Ledestjerne. Man søgte et vist Maal af det almen-forstaaelige, der skulde meddeles Folket og lyksaliggøre det. Men idet det skulde passe for alle, blev det

kun — Middelmaadighed. Det er det, som Øhlenschlæger en halv Snes Aar efter med Vittighed parodierede i St. Hansaften Spil, hvor han lader Poppegojen deklamere til Ære for den «ædle Middelmaadighed»

«Hvis du vil høste Livets Frugt, fla gaa kuu Middelvejen smukt! Den Sætning mig saa vel behager, at ej engang jeg Vers undtager!»

Denne fornuftige Middelmaadighed herskede baade i Kirke, Videnskab og Digtning. Men den er en f'odt Modstander af alt højere.

At dette endnu fandt Sted i Aaret 1794 var for saa vidt mærkeligt, som Tyskland jo allerede længe havde glimret ved geniale Mænd som Kant, Lessing, Herder og de to største Digteraander Goethe og Schiller, foruden en hel Del af anden Rang. Men det gik saa, at den, der nærmest var slaaet igennem, var Lessing, og hans ædruelig skarpe Domme, hans Forstandighed havde man vel opfattet, men hans Dybder havde kun faa loddet i. Goethes Digte beundrede man vel for deres ydre Skønhed, men de stærke, lidenskabelige Følelser, som han malede, virkede frastødende paa nøgterne Folk, og dette, at han dristig sprang over de gamle Former, var dem en Forargelse.

Imidlertid havde der i Berlin begyndt at danne sigen lille Samling af anderledes tænkende, og nogle aandfulde Kvinder udgjorde Midtpunktet i den. Först Rahel Levin, Datter af en rig Juveler; hun «besad et gennemtrængende Blik, dyb Sandhedserkendelse og Kraft til at udtale sine95

Meninger med hensynslos Skarphed»x). En glimrende Kreds samledes i hendes rige Hus, hvor hun herskede ved sin Begavelse. Dernæst var der Fru Veit, Datter af Bankieren Mendelssohn, en mandig Karakter, og endelig Henriette Herz, gift en med Læge, mindre original end de andre, men en dygtig og flittig Natur, der hurtig forstod at tilegne sig alt, derfor meget kundskabsrig. Betegnende nok vare de alle af jødisk Herkomst. Her var Goethe Stjernen over alle Stjerner, og til denne Kreds fik Tieck nu Adgang. Her gjorde han da blandt andet Bekendtskab med Friedrich Schlegel, der, skøndt ganske ung endnu, allerede havde vundet Berømmelse ved et Værk om den græske og romerske Literatur, og med Schleiermacher, som dengang var Præst ved Charitékirken, begge Modstandere af «Oplysningen» og begejstrede for Poesi og Kunst. At den unge Digter herved kom under en fremad sporende Paavirkning er let at forstaa; især øvede Friedrich Schlegel en stærk Indflydelse paa ham. Denne var en underlig Blanding af de mest modsatte Egenskaber og allerede derved tiltrækkende for Tieck. Naar Schlegel i Vennekredsen frit gav sig hen, kunde han udvikle megen Elskværdighed, især ved den aabenhjertige Maade, hvorpaa han ikke lagde Skjul paa sine egne Svagheder, der slet ikke vare smaa, men forøvrigt besad han forbavsende Kundskaber og var fuld af aandrige Indfald.

Tieck kom imidlertid ogsaa i Berøring med Mænd af den gamle Skole og fik mærkeligt nok saare meget at gore med den Mand, der var «den egentlige Repræsentant for det upoetiske, Filisternes Goliat, den mest afgjorte. Antipode af den nye goetheske Digtning», Boghandleren og Forfatteren Nicolai, Udgiver af «Allg. deutsche Bibliothek» i 106 Bind og af andre Skrifter. Man maatte tilstaa, at det var en Mand af en kraftig Karakter, som

Hun blev siden gift med den bekendte Statsmand og Forfatter Varnhagen v. Ense.ingenlunde manglede Dygtighed og tillige nød stor Anseelse. c Hans literære Stilling tjente hans Boghandel, og den støttede igen hans literære Virksomhed.» Han var ligesom «Oplysningens Husvært», og en Flok Skribenter stod i hans Sold, rede til at følge hans Vink og sætte hans Planer i Værk.

Nicolai havde lovet at tage nogle Skrifter af Tieck paa sit Forlag, og denne gik da hen til ham. Da han kom derind, fandt han den gamle Mand sammen med sin Søn, der ogsaa var Boghandler, og Bernhardi i fuld Færd med at opføre en Scene af Schillers Don Carlos. Saa ivrigt dreves Skuespillet dengang i private Kredse: den samme Theaterlyst var paa hin Tid i København. Tieck vandt strax den formaaende Mands Velvilje ved sin beskedne Fremtræden. Nicolai, som snart mærkede hans ypperlige Ævner, havde Arbejde nok for ham, og det trængte den unge Digter til for at leve. 1 flere Aar havde den bekendte Æventyrdigter Musæus leveret Fortællinger under Titlen «Strudsfjer» til Nicolai; efter Musæus' Død vare de blevne fortsatte af en anden, og nu overdrog Forlæggeren dette Arbejde til Tieck. De skulde i «Oplysningens» Smag være underholdende og

belærende, og det maatte navnlig gerne være satirisk-moralske Æventyr. For at faa Ideer til dem fik Tieck hele Samlinger af ældre franske Anekdoter og Fortællinger hjem med sig, og han gav sig nu til Arbejdet, men blev snart inderlig ked af det. Det var langt nemmere og mere tiltalende at digte paa fri Haand end møjsommeligt at plukke ud af disse gamle Sager, og han begyndte saaledes snart at levere originale Arbejder, der gjorde Lykke baade hos den gamle Nicolai og Publikum. Fra Aarene 1795—98 udgik 16 forskellige Fortællinger i «Strudsfjerene»; hans Søster hjalp til ved nogle af dem. Ved Siden af dette lik Tieck dog ogsaa Tid til andre Arbejder, saasom «Peter Leberecht, en Historie uden Æven tyrligheder», og «William Loveli, en tungsindig Historie». Denne sidste fremstiller et ungt Menneske, fuldt af Sværmeri, hvem Faderen sender97

paa Rejser; i Paris falder han i Hænderne paa en udlært Forførerske, og hans begejstrede Ungdomsdrømme forvandle sig under hendes Paavirkning til en liul Sanseligheds-filosofi. Han lever nu kun for at nyde, kommer til Rom og forstyrrer dér en ung, uskyldig Piges Livslykke. Bestandig dybere synker han, bliver Tigger, falsk Spiller, kommer mellem en Roverbande. En djævelsk gammel Mand, hvem han er kommen til at se op til, har bibragt ham den Lære, at Verden kun er et Skyggespil uden Virkelighed, og paa en saadan nihilistisk Baggrund er det da intet Under, at et forspildt Liv maa fremkomme. Imidlertid bliver Loveli træt og mæt af hele Verden og gor pludselig den Vending, at lian «vil genoprette, hvad lian har -forbrudt mod Menneskene ved Omhu for Blomster og Træer». Dog faar hans Liv ikke denne besynderlige Ende: pludselig fremstaar en Hævner over en af hans tidligere Forbrydelser og skyder ham ihjel. — En «tungsindig Historie» i Sandhed, som med mange smukke Enkeltheder dog viste, at dens Forfatter var uklar og manglede dybere Holdning. Hans Moral i Bogen er denne: «Kun den kan være lykkelig, der ikke nærer for store Forventninger til Livet, men er beskeden i sine Fordringer til det og til sig selv. Jeg bekender mig hermed til den store, meget foragtede Klasse af de middelmaadige. I at være maadeholden, i at resignere ligger Lykken.» Det var dog ikke den rette Hengivelse, som Tieck lier havde gjort sig til Talsmand for.

Men en anden Art af Forfattervirksomhed fortes han nu ind paa, der laa ganske anderledes for ham, og hvor lian skulde hoste bedre Lavrbær. Han begyndte at bearbejde og omdigte gamle Folkesagn og Æventyr. Med sin umaadelige Fantasi og sin Forkærlighed foldet vidunderlige var han særlig skikket dertil. Det var dog ikke let at trænge igennem med denne Slags Digtning, thi intet laa hin Oplysningstid fjernere end Æventyr, der for den kun vare taabelig Ammestuesnak; man vilde jo forstaa alt og forklare alt, Og nu kom98

disse gamle Sager frem i ny Skikkelse. De fremstille jo gerne, hvorledes Hjælp og Redning kommer gaadefuldt fra ubevidste Naturkræfter, medens Menneskenes kloge og selvtilfredse Handlinger netop komme til kort eller volde Forstyrrelse. De bleve derfor Slag i Ansigtet paa den nøgterne Forstandsoplvsning, og Tieck forstod med Lune at uddele disse Slag og skaanede ikke. Blandt de mest bekendte af hans Digtninger fra denne Tid ere: «Ridder Blaaskæg, et Ammestueæventyr i 4 Akter», «den blonde Ekbert» «Skjoldborgernes mærkværdige Krønike» og «den bestøvlede Kat»2). Mere og mere drog han til Felts mod Spidsborgerne, især i de to sidste, og mod deres højt priste Skuespildigtere Iffland og Kotzebue med deres rørende Stykker med nyttige Filistere, omme Fædre og uskyldigt Landliv som Toppunktet af al Lykke.

Men hvorledes kunde det gaa med Tiecks Samarbejde med Nicolai, der ikke var blot lians Forlægger, men tillige paa en Maade hans Beskytter? Ja, det gik forbavsende længe godt, og det kom væsenlig deraf, at Tieck selv i lang Tid var saa uklar, at han leverede meget, der faldt i «Filisternes» Smag. Men ved de sidste Bøger rev det ud. Nu viste det sig tydeligt, at den unge Digter angreb og spottede det, der var Nicolai saa kært, og Samarbejdet, der havde varet Uere Aar, endte med en Retssag-mellem ham og Nicolais Søn, som uden videre udgav «Samlede Skrifter af Ludvig Tieck» uden dennes Vidende

I denne opfandt Tieck først Udtrykket «Skov-Ensomhed». En Fugl synger:

"Waldeinsamkeit, die mich erfreut, so morgen wie hent in ew'ger Zeit, o, wie mich erfreut Waldeinsamkeit.»

Tiecks Werke 1837, 1, 366.

2) 1 denne leger han fuldstændig med Illusionen; Tilskuerne blandes ind i Stykket, de kritisere, ja omtale Stykket

selv i Stykket. Som bekendt har J. L. Heiberg efterlignet det.og Vilje, ja med Nævnelse af lians Navn, som hidtil havde været skjult1). Men det var en besynderlig Skæbnens Ironi, at «Oplysningens Fader» i Berlin selv havde indfort Ludvig Tieck, «Romantikens Fader»!

Vennen Wackenroder, der meel hele sit varme Sind levede for Kunst og Musik, udgav 1797 «Hjerteudgydelser af en kunstelskende Klosterbroder», et Skrift, som er gennemtrængt af hans høje Begejstring for Kunsten, særlig den middelalderlige2). Men lian var Jurist og maatte efter Faderens Vilje ikke være andet, og ved denne Spaltning trykkedes den poetiske unge Mand saa haardt, at han sygnede hen og døde Aaret efter, kun 25 Aar gammel. Dette Tab ramte Tieck haardt. Han rejste ham et Minde i Fortællingen «Franz Sternbalds Vandringer» , hvori han videre udførte den afdøde Vens Tanker over Kunsten. Han fremstiller heri en Discipel af Albrecht Dürer. der drager ud i Verden, til Leyden, Strasburg, liom, overalt for at lære Tidens store Kunstværker at kende. Her havde Tieck da Lejlighed til at fremstille sine Anskuelser og dvæle paa Grænsen af den ham saa kære Middelalder. Øhlenschlægers Kunsttragedie «Corregio» er ikke upaavirket af denne Bog. Trods meget skønt, især i Begyndelsen, hvor Kunstnerlivet i Nürnberg skildres, er der dog med Rette indvendt mod den, at den har altfor stor Lighed med Goethes «Wilhelm Meister» i sit hele Anlæg, og at Tieck her, saa lidt som ellers, forstod at fastholde den historiske Iklædning, men derimod henfaldt i en vis belærende Tone, hvor hans egen Personlighed ståk for meget igennem. Goethe syntes ikke om Bogen3);

Nicolai d. y. tabte Processen og døde snart efter. 2) Tieck har nogen Del i denne Bog, og navnlig skal han have tilføjet Skildringen af en ung Kunstners Overgang til Katholi-cismen, foranlediget ved det Indtryk, den katholske Gudstjeneste gjorde paa ham. Ct. Brandes, d. rom. Skole, s. 180. a) G-oethe sagde om den: s Man burde hellere kalde den musikalske Vandringer» paa Grund af de mange musikalske Fornemmelser og Stemninger i den.»

7*100

det syntes ham taabeligt at udraabe Fromheden som det sande Grundlag for Kunsten, hvilket Tieck havde gjort i Lighed med Wackenroder, og hele Retningen gav han øgenavnet: at sternbaldisere1).

Tiecks Sester Sofie var bleven forlovet meel Bernhard i, der stadig optraadte som Forfatter, men for en ikke liden Del med laante Fjer. Dels skrev hans Forlovede noget af det, der udgik under hans Navn, dels var han meget ugenert med at benytte Tiecks Arbejder, ja denne overlod ham endog et Drama: «den forkerte Verden»2), som var bleven modtaget med Kulde, da han i en Vennekreds oplæste det, med den Ytring, at han maatte gore med det, livad han vilde, og Bernhardi optog det da, uden Tiecks Navn, i en Samling Fortællinger og Skildringer, som han i de Aar udgav under Navnet: Bambocciaderne.

Medens Tieck i liere Aar havde været Ven med Fr. Schlegel, gjorde han først i Aarene 1797 og 98 nærmere Bekendtskab med hans ligesaa berømte ældre Broder Aug. Wilhelm. Med betydelige Kundskaber i de gamle og de nyere Sprog forbandt denne et kritisk og genialt Blik for Kunst og Digtning og et udmærket Talent til at fremstille alt i en fuldendt Form. Han havde bidraget meget til at gore Goethe kendt og rigtig vurderet ved sine Anmeldelser af forskellige af hans Værker (navnlig i den jenaiske Literaturtidende). Vittig og altid slagfærdig, men ogsaa med stor Selvfølelse, var han en Verdensmand og en Damernes Yndling. W. Schlegel var en Kender og Beundrer af Shakespeare og havde begyndt en Oversættelse af hans Dramaer. Dette var en Tilknytning til Tieck, der havde bearbejdet noget af Shakespeare; og da Schlegel

Af samme Grund faldt «Corregio» saa lidt i Goethes Smag, hvilket gav Anledning til den kølige Modtagelse, som Øhlenschlæger lik hos Digter fyrsten i Weimar, da han vendte hjem fra Italien.

2) I dette opføres der i Skuespillet Skuespil, og deri atter Skuespil, altsaa mere end i Shakespeares Hamlet og Skærsommer-natsdrøm.101

förist havde faaet Oje for den unge Digter, anmeldte han paa en rosende Maade liere af hans nylig udkomne Værker, baade i Jenaer Tidende og i det nye Tidsskrift, han udgav: Athenæum. Da W.Schlegel 1798 kom til Berlin, gjorde han Tiecks personlige Bekendtskab og sluttede sig ganske til Kredsen om ham, og der udviklede sig et paa begge Sider frugtbringende Forhold.

Aaret efter stiftede Tieck et nyt, betydningsfuldt Venskab, nemlig med Henrik Steffens, der under et tiereaarigt Ophold i Tyskland havde gjort Bekendtskab med Tiecks Skrifter og følt sig saaledes tiltalt af dem, at Iran ønskede at komme i personligt Forhold til ham, og dette skete, da Steffens i Aaret 1799 kom til Berlin. Vel var hans Ophold der kun ganske kort, men dog nok til, at de to, Naturfilosoffen og Digteren, gensidig følte sig meget tiltrukne al' hinanden, og der grundlagdes et Venskab, der fortsattes gennem li ele Livet.

Imidlertid var en betydelig Forandring foregaaet i Tiecks Tilværelse, idet han 1798 havde ægtet sin Forlovede, Amalie Alberti. Hertil knyttede sig en besynderlig Begivenhed af den Slags, vi have hørt om fra hans Studentertid. Bruden skulde komme fra Hamburg, og den længselsfulde Brudgom ilede hende i Møde paa Landevejen. I en ensom Kro, nogle Mile fra Berlin, besluttede han at vente paa hende; han kendte Stedet og dets Omgivelser nøje. Munter og syngende skred han frem. Da fik han meget tidligere, end han havde ventet, Oje paa Kroen; han studsede, især da han syntes, at den skulde ligge paa venstre Side af Vejen, men den laa paa højre. Imidlertid, det kunde ingen Fejltagelse være, dér laa den: den velkendte tykke Vært stod i Døren, Hønsene gik i Gaarden. Men han søger forgæves at finde en Vej ind til den over Grøften; underligt nok er der ingen;

'o o '

altsaa springer han rask til. men springer for kort og falder i Grøften. Han ser op — da er alt forsvundet, Hus, Vært og Høns; han ligger i en Groft paa den aabne Mark. Da han atter var kommen paa Benene, maattehan tilbagelægge en lang Vej, inden han naaede den virkelige Kro. Det hele havde været Blændværk!

Et nyt Arbejde fra Tiecks Haand havde imidlertid set Lyset: Prins Z er bin o, Lystspil i 6 Optog, paa en Maade Fortsættelse af «den bestøvlede Kat». T Kong Gottliebs Ståt er alt: Hof, Theater, Skoler, Lærde, Skribenter og Digtere, alt er besat af en tom, selvtilfreds «Oplysning»; «Klogskabens Daarskab» har hjemme der. Kun den gamle Konge og Narren Hanswurst se dybere i Tingene og gælde derfor i alle oplyste Borgeres Ojne for rigtige Narre. Lige over for denne mekaniske Ståt fremstiller saa Digteren Poesiens stille, idylliske Verden med dens dybe Toner af Kærlighed, Smerte og Lidenskab. Det hele er smukt, men for bredt, og Tieck har selv senere tilstaaet en Ven, at Zerbino vel blev skreven i «anelsesfuld Begejstring», men ikke af «et fuldt, overstrømmende Hjertes» Trang1).

Tieck, hvis Opdragelse faldt i den rationalistiske Periode, havde overfor Kristendommen forholdt sig ligegyldig; de sjælelige Lidelser, han havde gennemgaaet, havde ikke bragt ham nærmere til den. Kun i Poesien fandt han Anelser om det guddommelige. Da faldt Jakob Bøhmes «A u r o r a»

ham i Hænde, og dens Straaler skød sig mægtigt ind i hans Hjerte. Denne Bog med sin underlige Mystik blev almindelig spottet af de oplyste som smagløs, barbarisk og overtroisk, men Tieck fandt her netop Dybde. Den var ingen filosoiisk Lærebygning, thi det vilde have afskrækket ham, der ingenlunde var lilosoiisk anlagt, nej, den var som en Verden for sig selv; alle Modsætninger forsvandt, alt var ét, ét, udelt Hele, i hvilket Guds Aand levede og aandede. Ud af denne syntes det ham nu, at han kunde fatte alle Tilværelsens Gaader; medens lians

J) Steffens siger om Zerbino: Der findes digteriske Toner i dette vidunderlige Drama, der dybt præntede sig i mit Inderste, og som hver Gang, de genlyde i Erindringen, paa den fornøjeligste Maade hensætte mig i Poesiens Verden.» AYas ich erlebte, d. Ov. 4, 119.103

«Tro» tidligere havde været en poetisk, blev den nu en mere religiøs.

Allerede tidlig havde Tieck regnet den spanske Digter Cervantes blandt sine Yndlinge. Han lik paa denne Tid Lyst til at studere ham paa spansk, opmuntret dertil af W. Schlegel, og snart tog han fat paa at oversætte hans «Don Quixote». Men dette førte ham igen videre til de dramatiske spanske Digtere Lope de Vega og Calderon, der tiltalte ham stærkt, fordi hos dem Poesiens og Troens Undere flyde sammen i Legenden, og det underfulde er Genstand for Tro og Tilbedelse. Han bragtes derved til i sin poetiske Virksomhed at vende sig mod Fortidens kirkelige Tro, den middelalderlig-katholske. Som en første Frugt deraf udkom «den hellige Genovevas Liv og Død, et Sørgespil».

Det lille Sachsen-Weimar var jo paa hin Tid Tysklands berømteste Plet; her levede Digterkongen Goethe og hans

Medbejler til Kransen, Schiller, i et nøje Venskab, foruden Wieland og Herder. Nær ved Byen Weimar ligger Jena med sit Universitet. For dette sidste var ligeledes en sjælden Blomstringstid begyndt med udmærkede Lærere i forskellige Retninger, der kaldte videbegærlige Ynglinge hertil, ikke blot fra Tyskland, men ogsaa fra Udlandet. Her virkede blandt Filosofferne Fichte og senere Schelling, her var nu ogsaa Wilhelm Schlegel ansat. Men dette aandelige Opsving drog ogsaa andre betydelige Mænd til Jena i al Fald for en kortere Tid. Digtere aflagde jævnlig Besøg der, saaledes som de to berømte Pseudonymer Jean Paul og Novalis (Richter og Hardenberg). Ogsaa Tieck følte sig draget dertil, og i Sommeren 1799 linde vi ham der paa et Besøg; men blandt det meget gocle, han fandt der, var ham det kæreste dog Bekendtskabet med Novalis, der boede hos sine Forældre i Weissenfels ikke langt derfra, og som Wilhelm Schlegel førte ham sammen med. Den «blaa Blomst's», den mystiske Længsels Digter, hvis Aand saa gerne dvælede i det hinsides, hvor lians Ungdomselskede104

var gaaet lien, kom Tieck hjerteligt og broderligt i Mode, og de to sværmede en Nat i Maaneskin paa Højderne om Jena. Det var Romantik! Da Tieck kom hjem derfra, skrev han sin smukke Fortælling: «den tro Eckart».

Dette Besog i Jena havde været saa tiltalende for Tieck, at lian i Oktober samme Aar med sin Hustru og en lille nyfødt Datter flyttede dertil. De boede hos W.Schlegel, hvis Hus udgjorde Midtpunktet for en Vennekreds, og hvis Frue, Karoline, og Steddatter, Auguste, begge øvede megen Tiltrækning, navnlig den sidste, der var 17 Aar gammel og blev lige beundret af alle. Fredrich Schlegel var allerede et, Par Maaneder tidligere

o o

flyttet til Jena med Fru Dorothea Veit, der havde skilt-sig fra sin Mand og nu levede i «frit Ægteskab» med ham ; Fichte og Schelling hørte med til Kredsen, og Novalis kom der stadig, ligesom ogsaa Goethe af og til indfandt sig fra Weimar. 1 W. Schlegels Hus mødtes de fleste daglig til Middag og om Aftenen enten der eller hos deres fælles Ven, Boghandler Frommann. Her meddelte disse geniale Mænd og Kvinder sig da til hinanden; der blev læst højt, hyppigst vel af Tieck, der var saa udmærket dertil.

Denne Tid var «Romantikernes» Glansperiode, som de siden gerne med et Suk tænkte tilbage paa. De vare næsten alle unge, begejstrede for Poesi og Kunst, forenede ved fælles Bestræbelser, med høje Tanker om den nye Tid, hvis Bannerførere de, hver paa sin Maade, vare. Tieck udgav paa Frommanns Forlag en Samling tildels nye Digtninger (deriblandt «den tro Eckart» og «Tannhäuser») under Navnet: «R o m a n t i s k e Digt n in ger». Han havde ikke tænkt videre ved denne Titel, men den gav Anledning til, at hele Retningen, hvortil denne Kreds hørte, fik Navnet Romantikerne som et Partinavn. Tieck har derom paa sine ældre Dage udtalt følgende: «Man har villet gøre mig til Hoved for en saakaldt romantisk Skole.

o o

Intet har ligget mig fjernere end dette, ligesom overhovedet i mit hele Liv alt Partivæsen. Hvis man opfordrede mig105

til at give en Definition af det romantiske, vilde jeg ikke være i Stand dertil. Jeg véd overhovedet ikke at gore nogen Forskel imellem poetisk og romantisk.» Fr. Schlegel derimod vidste saa meget bedre at bestemme Begrebet Romantik. I Almindelighed kalder han det for den fuldkomneste Digtekunst: «Klin den romantiske Poesi», siger lian, «kan ligesom Eposet (i sin Tid hos Grækerne) være et Spejl af den hele omgivende Verden, et Billede af Tidsalderen.» Men hvorfor kaldte denne Kritiker den nye Poesi romantisk? Fordi lian betragtede Roman en som den fuldkomneste Form for Poesien i den moderne Tid, Romanen taget i videre Forstand. Han finder forøvrigt det romantiske særlig hos Shakespare og Cervantes, i den italienske Poesi, i hin Riddernes, Kærlighedens og ^Eventyrenes Tidsalder, hvorfra baade Sagen selv og Ordet stammer. Alt dette var nu opstaaet til nyt Foraarsliv, og de unge begejstrede Mænd og Kvinder saa' med store Forventninger Fremtiden i Mode.

Dog havde disse glansfulde Dage i Jena ogsaa deres Skygger, og stærkest kom de frem ved den «frie Kærlighed», som Romantikerne ligesaa vel som Nutidens Realister snublede over. Navnlig da et saadant Forhold udviklede sig imellem Schelling og W. Schlegels Hustru Karoline (de bleve senere gifte med hinanden),

forstyrredes den gode Forstaaelse, og det næste Aar, 1800, saa1 Kredsen splittet ad. Tieck havde under sit Ophold i Jena været rigtig lykkelig og glad. Hans Ungdomsdrømme vare gaaede i Opfyldelse; som æret og fejret Digter lod hans Navn trindt omkring, mange Venner havde han vundet. Et godt Helbred besad han, og hine sindssygelige Anfald, som tidligere havde grebet mørkt ind i hans Liv, vare overvundne.

Men det var ligesom Solglimt forud for en regnfuld Dag. Lidelserne nærmede sig til ham netop i hans Livs lyseste Tid.

Han havde budt sit Legeme meget: hyppig Vaagen og anstrængt Arbejde, Nattevandringer ofte i ondt VejrlOG

og mere. Følgerne viste sig nu. Efter en lykkelig Dag i Jena, hvor han havde været oplagt til Spøg og Digtning som ikke længe, mærkede han den næste Morgen alvorlige Gigtsmerter. I lang Tid var han fængslet til sit Værelse, kun med Møje kunde han bevæge sig; Smerterne forhindrede hans Arbejde. Da han forlod Jena, var en Bedring indtraadt, men kun midlertidig; den sørgelige Gæst skulde siden komme igen og blive hans Ledsager for hele Livet.

Han rejste hjem til Berlin over Hamburg. Medens han opholdt sig her, fandt han en Dag i en Boglade Folkekrøniken om Kejser Oktavian. Han læste den strax paa Stedet igennem, og under Læsningen opkom den Tanke at bearbejde dette Æmne dramatisk. Med Omhu skred lian derefter til Arbejdet. I 1801 fuldendte han den første Del, Aaret efter den anden. Det var et ' stort Arbejde, der vakte megen Beundring, og Tieck stillede det selv siden i Spidsen for sine samlede Skrifter1).

II.

Den romantiske Skole havde allerede nu vundet mange Tilhængere, især blandt den vngre Slægt; det mærkede Tieck vel, da han var kommen tilbage til Berlin. Men han blev snart mæt af al den Tale, han hørte, om F nere og Mystik, om Middelalder og Romantik, om Religion i Kunst og Poesi. Det blev allerede drevet til en smagløs Yderlighed. Paa den anden Side var der ogsaa Mod-

Et Vers af «Oktavian» blev Motto for hele den poetiske Retning. Det lyder saaledes:

«Mondbeglänzte Zaubernaclit, die den Sinn gefangen halt, wnnderbare Märchenwelt, steig anf in der alten Pracht.»

Oktavian- har ogsaa Betydning som Forgænger for øhlen schlæe-ers Aladdin.107

standere nok. Det var langt fra, at Tiecks Arbejder fandt nogen ublandet gunstig Modtagelse; han blev ofte haardt angreben, især da adskillige følte sig personlig ramte i hans Digtninger. Et Lystspil: »Kamæleon», der indeholdt en plump Satire mod de saakaldte fem, nemlig Tieck, Bernhardi, begge Schlegelerne og formodentlig Novalis, blev opført, ved hvilken Lejlighed Iffland, der spillede en Kolle i Stykket, end yderligere paa en grov Maade gjorde Tiecks Personlighed til Latter. Men da denne drog ham til Ansvar derfor, ståk han strax Piben ind og gjorde Undskyldninger. Den bekendte Kotzebue var meget forbitret paa Tieck, fordi denne i «Zerbino» havde sigtet til ham. Han sogte at hævne sig, da han en Gang var kaldet til Kongen, ved at forelæse en Scene af «Zerbino» med Hentydning til, at den indeholdt uforskammede Angreb paa Kongens Person. Dette Forsøg paa at skade Tieck mislykkedes dog ganske; Kongen tog intet Hensyn hertil. Under alle de mange Angreb, som Tieck var Genstand for, tog han enten slet ikke til Genmæle eller bed blot poetisk fra sig i sine Skrifter. Imidlertid førte det dog til, at han blev ked af Opholdet i Berlin, og i Foraaret 1801 Hyttede han til Dresden, hvor han kunde leve mere uforstyrret og i dens yndige Omgivelser glæde sig over Naturen.

En Misstemning var kommet over Tieck under de sidste Tiders Angreb, hans Virksomhed var derved bleven hæmmet, og ofte plagedes lian af Tvivl, om hans Liv ikke var forfejlet. Det var ham da en Trøst at fordybe sig i Bølmies Skrifter, og derfra førtes han til Læsning af Tauler og videre til Kirkefædrene, især Augustinus. Tungsindig sagde han ofte til sig selv, at han havde tabt sin Ungdoms Paradis; han følte Længsel efter at løsrive sig fra Verden og gemme sig i et Kloster. Disse mørke Stemninger forøgedes end mere ved Novalis' Dod. Denne unge Digter havde i nogen Tid baaret paa en Tæring; den 25de Marts 1801 døde han, 28 Aar gammel. Det var

anden Gang. Tieck havde mistet sin kæreste Ven:108

förste Gang, da Waekenroder kaldtes bort, og da nu Novalis ligesom var traadt ind i dennes Sted, skulde lian ogsaa drage herfra. Novalis efterlod den ufuldendte Roman: «Heinrich af Ofterdingen«, hvis første Del for nogen Tid siden var udkommen; Tieck fik nu efter Vennens -Ønske det vemodige Hverv at skrive en Afslutning paa Bogen efter Novalis' Optegnelser og Samtaler.

I denne Sommer kom Henrik Steffens til Tieck i Dresden, og i længere Tid omgikkes de stadig og levede sig i høj Grad ind i hinanden. Naturen og dens Hemmeligheder, Filosofi, Poesi og Religion, alt dette kunde de ret drøfte sammen. Steffens gav Tieck Ideen til Æventyret Runebjerget, efter hvad han selv aandelig havde oplevet i Norge. Heri fremstilles Naturen som en dunkel, grufuld Magt, der uimodstaaelig formaaer at drage Mennesket , saa at dettes frie Beslutning bliver tilintetgjort. Steffens skildrer Tieck som en slank og smuk ung Mand med forunderlig klare Øjne, med en stor Ynde i alle-Bevægelser og med en personlig Fremtræden i det hele, der endog øvede Herredømme over hans Fjender. Han fortæller, hvorledes han var tilstede ved Fru Tiecks Fødselsdag, og at Tieck, der var muntert stemt, vilde fejre Dagen ved paa staaende Fod at digte og opføre en Komedie, i hvilken han selv vilde give alle Rollerne. Steffens skulde opgive Æmnet, og han foreslog da at opføre et Stykke, hvori Elskeren og en Orangutang var en og samme Person. Tieck gjorde det saa mesterligt og vittigt, at den lille Kreds af Tilskuere ikke alene havde en overmaade fornøjelig Aften, men blev opfyldt af Beundring over hans Geni, der i sig forenede Digteren og den fuldendte Skuespiller. Dette Stykke blev senere ofte opført, og det er Skade, at det ikke er gaaet over til Efterverdenen, men efter den korte Angivelse af Indholdet, som Steffens meddeler, kan der ikke være Tvivl om, at det maatte være særlig fornøjeligt for alle Darwinister.

En ung Nordmand, Møller, der i længere Tid havde levet sammen med Steffens, for ligesom han at studere109

Bjergvidenskab, og var begejstret for den nye tyske Literatur, besogte undertiden Tieck, og de kom da gerne ind paa Samtaler om katholsk og luthersk Kristendom. Tieck fremhævede Katholicismen, og Moller var lige saa ivrig i at angribe den. Men nogen Tid efter blev Nordmanden pludselig syg, og herved skete der en stor aandelig Forandring med ham. Ligesaa ivrigt som han for havde angrebet, ligesaa ivrig var han nu til at forsvare clen katholske Lære, ja kort efter traadte han over til den romerske Kirke og sogte at faa Tieck til at gøre det samme, saa at denne havde Møje med at overbevise ham om, at dette ikke havde været hans Mening. Vel gjorde Tiecks Hang til det mystiske samt det æsthetisk skønne ved Gudstjenesten den katholske Kirke mere tiltalende for ham end den protestantiske, men et saa afgørende Skridt kunde han aldrig bestemme sig til. Hans Stilling vedblev da at være den, at han bestandig bevarede en vis Tilbøjelighed for hin Kirkeafdeling (saa at mange troede, at han var hemmelig Katholik), men kun som Tilskuer, ikke som virkelig Deltager, og i det hele vare hans kristelige Anskuelser temmelig frie.

Ved sit Studium af Tauler var Tieck bleven mere kendt med Middelalderens almindelige Tankegang end før, og herfra førtes han saa til at fordybe sig i den gam mel-tvske Poesi, der tiltalte ham højlig. Han drev Studiet af den med utrættelig Flid i lange Tider og har erhvervet sig store Fortjenester ved at fremdrage den. Den förste Frugt deraf var: «Minne-Lieder», der udkom 1803.

Tieck var imidlertid ikke længere i Dresden. Der var en Uro over ham; han var som den, der søger et Hjemsted, men ikke kan finde det. Dertil bidrog maaske ogsaa noget hans Sygdom , der af og til gæstede ham og stedse kom i forhøjet Grad. Allerede 1802 tilbod der sigen Lejlighed for ham til at gore Forandring. Han havde en rig og fornem Ungdomsven, Burgs dor ff, der sværmede for Poesi og Kunst. I adskillige Aar havde han tumlet sig i Udlandet og fort et æventyrligt Liv; hans110

Hu stod ikke til Æresposter og Værdigheder, som hans Stand let kunde have forskaffet ham, han vilde være fri og lære Livet at kende i dets vexlende Skikkelser. Det havde han ogsaa naaet; i Paris, i London, i Spanien havde han været indfort i de interessanteste Kredse, i Berlin havde han hort til de unge Mænd, der samlede sig i Eahels Salon. Nu var han kommen hjem til sit Gods Zi eb i ngen i Neumark og vilde leve et stille Landliv, men da han trængte til Selskab og fandt sin Ven Tieck i en trykket og tungsindig Tilstand, opfordrede han ham til at lytte til sig. Dette Tilbud tog Tieck imod, og i Efteraaret 1802 Hyttede han med sin Familie dertil. Rigtignok solgte

Burgsdorff snart Godset til sin ældre Slægtning, Grev Fin kenstein, men dette gjorde ingen videre Forandring, da Burgsdorff vedblev at bo der, og Greven, en æsthetisk dannet Mand og stor Beundrer af Goethe, nærede en varm Deltagelse for Tiecks Forfattervirksomhed og modtog Digteren med elskværdig Gæstfrihed. Grevinden delte ganske sin Mands Følelser, og det samme gjorde cleres tre Døtre, hvoraf den ene særlig sluttede sig meget inderligt til Digteren. Den følgende Sommer gjorde denne med sin Ven Burgsdorff en oplivende Rejse til Bøhmen, Franken, Heidelberg og flere andre Steder, hvilken endte ungdommeligt nok, idet Burgsdorff' i en Spillebank tabte Resten af Rejsepengene, saa at de kun med Nod og næppe naaede hjem og endog et Sted maatte lade deres Rejsegods blive tilbage som Pant.

Tiecks Søsters Ægteskab med Bernhardi var ulykkeligt, og begge Parter tænkte paa Skilsmisse; hendes Helbred var noget nedbrudt, og hun trængte til at komme til et sydligere Klima. Broderen vilde ledsage hende, og først drog de da til München. Men her forværredes hendes Tilstand saa meget, at de i længere Tid maatte forblive der. Vinteren 1804—5 gik saaledes hen, og cla Foraaret kom, blev Tieck selv mere syg end nogensinde før; snart viste Gigten sig som heftige Leddesmerter, snart111

kastede den sig over de indre Dele1). Han led meget, men nod kærlig Pleje af en ung Hr. Ku mo lir-), en livlig, let bevægelig Kunstelsker, der var rejst syd paa for at gaa over til den katholske Kirke og træde ind i et Kloster, men allerede fortrød denne Beslutning. Skøndt han var et lunefuldt Menneske, der gik fra den ene Yderlighed til den anden, viste han clog en beundringsværdig Omhu for den syge Digter, boede hos ham, plejede ham Dag og Nat som en Broder og forskaffede ham alt, hvad han trængte til. Tieck blev af Lægen behandlet efter den brownske Methode, med de stærkeste Midler, og enhver Drik var ham strængt forbudt. Hans Tørst var ulidelig, men Lægen var ubøjelig. Endelig en Dag brast Tiecks Taalmodighed; han lod sig bringe et stort Glas koldt Vand, lavede en Limonade og drak den med inderligt Velbehag ud i et Par Drag. Det gjorde Virkning paa ham, men ikke som Lægen havde tænkt. Da denne kom, befandt Tieck sig langt bedre, og da Lægen nu med Selvfølelse priste den gavnlige Kur, han havde anvendt, kunde Digteren fortælle ham, at det ikke var den, men Læskedrikken, der havde bragt ham Bedring, og bede sig fritaget for hans Kur for Fremtiden.

Saa ofte lians Helbred tillod det, fortsatte lian sine Studier af gam meltyske Digte. Fra dem gik han videre til de nordiske, Eddaerne og Vilkinasaga. Da han var for svag til at fore Pennen, skrev Rumohr for ham.

I Foraaret 1805 indtraf Broderen, Billedhugger Friedrich Tieck, til München; ogsaa han vilde til Syden, og midt om Sommeren drog da alle tre Søskende afsted.

Tieck mente selv, at Aarsagen til den voldsomme Udvikling af hans Gigtsygdom hidrørte fra, at han en Gang efter en Andejagt med de gennemblødte Klæder blev udsat for Trækvind og Klæderne tørredes paa hans Krop.

2) Karl Friedrich L. F. von Rumohr, f. 1785, † 1843, Forfatter, Godsbesidder i Nærheden af Lübeck, ogsaa en Ven af Steffens, hos hvem denne opholdt sig i Vinteren 1807—8.112

Ikke alene Rumohr, men ogsaa de to bekendte Malere, Brodrene Riepenhausen fulgte med clem.

De kom til Rom, hvor Tieck fik en yndig Bolig paa Monte Cavallo. Hvor ofte havde hans Længsler ikke vandret til Italiens mørkeblaa Himmel, til dens Oranger og Cypresser; nu havde han naaet det. Men ak! Sygdommen fulgte ham og med den Tungsindigheden. Pint af Smerter maatte han snige sig ved Stokke gennem Gaderne; ofte var den Arm, der skulde bære Vægten af hans Legeme, mat af Gigt. En forunderlig Følelse greb ham tit; var det ham selv eller var det kun en ond Drøm, og var Sandheden ikke den, at han var ung, fuld af Kraft og Morl? Hvor vare Nætterne ikke kvalfulde, naar han laa søvnløs under Smerterne, til Dagen gryede; hvor tungsindigt lød da Springvandenes ensformige Plasken og Klokkerne fra de nærliggende Klostre. Og naar han endelig slumrede ind, viste sig ofte uhyggelige Drømmebilleder, der forfulgte ham om Dagen.

Dog blev han efterhaanden bedre. Den varme italienske Sol gjorde sin Virkning. Han opsøgte de hedeste Steder, timevis kunde han paa en offentlig Plads udsætte sig for de brændende Straaler, som andre flygtede for. Selv de indfødte Romere saa' med Forbavselse den fremmede Mand gaa frem og tilbage i Middagssolen. Men denne Kur øvede en heldbringende Virkning.

Saa kunde han atter fordybe sig i Livet, og hvor meget var der ikke for ham i Verdens gamle Hovedstad, Oldtid, Kunst og det katholske Kirkevæsen. Ogsaa i Selskabslivet blev han indført, Søsteren stod i Forbindelse med betydelige Personer. Men intet var ham kærere, end da han paa det vatikanske Bibliothek kunde forny sine Forskninger over den gamle tyske Poesi og finde nye Skatte i denne enestaaende Bogsamling. Nærmest var det Nibelungen-Sagnkredsen, han beskæftigede sig med;

Den ene af dem har tegnet et bekendt smukt Billede af Øhlenschlæger fra dennes Ophold i Italien.

Digtet om Kong Rother, den karolingiske Saga «Tristan og Isolde» og tiere andre afskrev han. Fra tidlig Morgen til sent paa Eftermiddagen kunde han sidde der med en mærkværdig Udholdenhed, uden at nyde noget og uden at føie Træthed. Selv forfattede han kun mindre Digte, der bleve til en Slags Dagbog.

Efter næsten et helt Aars Forløb vendte Tieck lijem. Begge hans Søskende bleve i Rom, men Rumohr fulgte med ham. Med et styrket Helbred kunde han atter betræde Tysklands Grund.

Han lagde Vejen over Frankfurt, hvor han besøgte Goethes endnu levende og aandsfriske Moder, og over Weimar, hvor han aflagde Besøg hos Goethe selv, der denne Gang gjorde et koldere og fornemmere Indtryk paa ham, end da han tidligere under Opholdet i Jena oftere havde været sammen med ham. Det gik ham i saa Henseende som flere andre. Om Efteraaret kom han til Dresden og her traf han Øhlenschlæger, der dengang var paa sin første, store Udenlandsrejse. De mødtes første Gang paa Galleriet. Tieck fandt den unge nordiske Digter noget vel selvtillidsfuld og tillige noget nationalstolt, men følte sig iøvrigt tiltrukket af ham. Øhlenschlæger søgte at erobre lians Venskab med Storm, og de drak Broderskab. Den danske Digter læste sin nylig forfattede «Hakon Jarl» for Tieck, der fandt den talentfuldt skrevet, ligeledes blev noget af «Aladdin» læst og «Aarets Evangelium». Tieck beklagede, at Novalis ikke levede mere og kunde høre dette sidste. Ligesom den danske Digter havde læst for den tyske, saaledes gjorde denne nu Gengæld og oplæste paa tysk Holbergs: «Hexeri eller blind Allarm», til megen Glæde for Øhlenschlæger, der syntes, at det lod «som Modersmaalet i en dejlig, fremmed Piges Mund». Forøvrigt behagede Tiecks Ydre meget vor Digter, der havde Sans for det skønne: hans smukke, karakteristiske Ansigt, hans aandfulde brune øjne, hvortil kom hans skønne Organ og beundringsværdige Veltalenhed.

Imidlertid udbrød Krigen mellem Frankrig og Preussen

s

1806, den Krig, der skulde medføre saa megen Elendighed for Tyskland og i en Kække af Aar bragte det i en ydmygende Afhængighed af den mægtige Napoleon. Mange Forhold bleve derved forandrede. Tieck fortsatte i længere Tid det omflakkende -Liv, som han syntes at belinde sig bedst ved; saaledes var han i Efteraaret 1806 paa Yennen Burgsdorfts nye Gods Sandow, hvor han traf sammen med Digteren v. Arnim, der var saa begejstret lor tysk Folkelighed og Natur. Under alt dette havde han utrættelig skrevet paa en Bearbejdelse af Nibelung-Digtene, og alt var færdigt til Udgivelse, da kom en anden ham i Forkøbet, F. v. Hagen1), der med ligesaa stor Kærlighed og Dygtighed havde oversat disse gamle Digte. Dette førte imidlertid til, at Tieck indledede en Forbindelse med denne Mand, og senere begyndte de begge i Forening paa en Fornyelse af den hele Kæmpesaga efter den yngre Heltebog. En Del deraf udkom, men Foretagendet blev paa Grund af Sygdom og de vanskelige Forhold ikke fort til Ende.

Vi kunne ikke følge Tieck paa det omflakkende Vandreliv, som lian i hine Aar førte, men kun angive det i Hovedtrækkene. Medens hans Familie havde sit egentlige Hjemsted paa Godset Ziebingen, var han mest paa Kejser. 1808 var han i Dresden og Wien, hvor lian begge Steder havde mange Venner og Beundrere; derfra drog-han til München, hvor han atter traf sammen med begge sine Søskende og med Rumohr, der ligesom Tieck var en heftig Fjende af Napoleon, men ikke som denne forstod at beherske sig, saa at hans overilede Ytringer gjorde ham mistænkt for Franskmændene og bragte deres rundt om i Tyskland virksomme Politi til at holde skarpt Øje med ham. Det viste sig, at Tieck ligesaa lidt denne som forrige Gang kunde taale Münchens ustadige Klima; han

blev meget syg, undertiden var han fuldstændig lam, ja

Han var født 1780 og levede paa den Tid som privat Lærd

i Berlin.115

kunde ikke engang tale. For at adsprede ham, da han blev lidt bedre, fandt Broderen paa at forfærdige et Spil Kort, hvoraf ethvert Blad fremstillede en Skikkelse af Nibelung-Sagnene. Digterinden Bettina v. Arnim1), der samtidig var i München, forstod ogsaa ofte at underholde ham ved sin Spog og Vid. Men det gik meget langsomt med hans Helbredelse, og hvilken Forandring var ikke foregaaet med ham! Al Ungdommeliglied var tabt, Legemet var bßjet og sammentrykket, han følte sig næsten som en udlevet.

Længe varede Opholdet i München, to Vintre var han fængslet dertil, men endelig i Sommeren 1810 kunde han drage derfra for i Baden-Baden at gennemgaa en Kur. Efter mere end to Aars Fraværelse kom han om Efteraaret tilbage til sin Familie i Zi eb i ngen.

Næsten en halv Snes Aar var hengaaet, siden han havde udgivet noget storre Digterværk. Efter en sprudlende Forfattervirksomhed i Ungdommen havde han siden anvendt den Tid, som Sygdommen lod liam tilovers, til lærde Arbejder. Til denne Art henhørte ogsaa to nye Værker: «Gammelengelsk Theater» , en Oversættelse af engelske Skuespil tidligere end Shakespeare, og Ulrich von Lichten-steins «Frauendienst», et tysk Livsbillede fra Middelalderen. Men idet lian nu udgav et Udvalg af sine bedste Ungdomsarbejder, føjede han nye til, og det hele udkom under Navnet: < Fantasus, en Samling af Æventyr, Fortællinger, Skuespil og Noveller i 3 Bind.» Af nye Digtninger heri vare: Kærlighedstrylleri, Pokalen, Tommelidens Liv og Bedrifter samt Alferne. Dette sidste yndige lille Æventyr hører til det mest bekendte af, hvad Tieck har skrevet. Alt dette var knyttet sammen til en Novelle, hvor syv Personer foredroge disse forskellige Digtninger og paa en sindrig Maade gav Forfatteren Lejlighed til at

Hun var født 1787, Søster til Digteren Klemens Brentano, mest bekendt som en forskruet Tilbeder af Goethe og Beethoven.116

udtale sine Anskuelser om Kunst, Literatur og meget mere.

Medens den syge Digter i flere Aar var beskæftiget med sin Fantasus, opfortes imidlertid det store Verdens-skuespil med de sidste vældige Kampe mod Napoleon. Mangen en af Tiecks Venner deltog i dem, selv var ban bedst tjent med i en rolig Krog at kunne betragte det hele. Medens altsaa Tyskland lignede en stor Valplads, drog han 1813 med sin Familie til Prag, hvor han traf nogle Venner og navnlig omgikkes med Digteren Bren-tano, der havde Ord for at være en af de betydeligste yngre af den romantiske Retning. Han ærede Tieck højlig, men denne følte sig frastødt ved den ellers begavede Mands forunderlige Væsen. Brentano kunde nemlig være yderst behagelig, fuld af vittige Indfald, og bedaarede Damerne fuldstændig, men det var ham en Morskab at fortælle dem usandfærdige, rørende Historier om sig selv for derved at henrive dem til Taarer. Siden kunde han da le ad dem. Tieck holdt ikke af dette og vilde ikke have den Slags Paavirkning paa sine Kvinder. «Lyv for dem, saa meget De vil», sagde han til ham, «men paa én Betingelse: lad det være muntert!» Alligevel, en Dag da Tieck kom hjem, fandt han Damerne svømmende i Taarer o g Brentano triumferende midt iblandt dem. — Ofte troede Brentano, ligesom Baggesen, selv sine egne Usandheder; en overspændt, fantastisk Natur var han, og tilsidst søgte han. som saa mange andre Romantikere, Ro i den katholske Kirke1).

Ogsaa Beethoven, en mørk, «vredagtig» Mand, hørte til Tiecks Omgang i Prag; det var denne en stor Nydelse at høre den berømte Komponist fantasere paa Instrumentet, ofte i liele Timer, men hans pirrelige Sind gjorde alt andet Samkvem med ham vanskeligt.

Han levede 6 Aar i Nærheden af den forhenværende Nonne Katarina Emmerick, der bar «Stigmatisationens» Vunder og havde Aabenbarelser af Helgener.117

Da Tyskland i 1814 var fri for Fjenden, finde vi atter Tieck i Ziebingen. En besynderlig Hændelse fra dette Aar kom til at vise, at Digteren i sin modne Alder endnu ikke var fri for de underlige sjælelige Tilstande, som han i

Ungdommen ofte havde været hensat i.

Midt om Sommeren kom Tieck efter en anstrængende Kejse til Berlin og tog ind hos sin Slægtning, Statsraad Alberti. Efter at have hilst paa Familien, trak han sig tilbage, da han i høj Grad trængte til Hvile. Han lik efter Ønske anvist et ensomt Værelse i en højere Etage; Tjenerne fik Befaling til ikke at forstyrre ham. Efter at være kommet ind i Kammeret, allaasede han Døren, traadte et øjeblik hen til Vinduet og saa' ned i Gaarden; det var en brændende Middagshede, Tjenerskabet var beskæftiget med Hestene. Han saa' sig 0111 i Værelset, som var noget ode og uhyggeligt; nylig havde det været beboet af en Mand, som kort efter var død. Træt lagde Tieck sig paa Sengen, men sov ikke. Da blev pludselig den ene Dør heftig revet op. Forskrækket fo'r han i Vejret. En mager gammel Mand i blaa Kjole, med et blegt Ansigt, traadte ind. Hurtig ilede han igennem Kammeret, og for Tieck kunde spørge, var han ude af den anden Dør, der førte til en Forstue. Ærgerlig over Afbrydelsen lagde Tieck sig tilbage for at sove. Men snart efter bliver Døren atter aabnet, den gamle vender tilbage og forsvinder igen hurtig gennem den modsatte Dør. Efter nogen Tid kommer han for tredie Gang. Nu springer Tieck vred op og vil tiltale ham, men den gamle tilkaster ham kun et skarpt Blik og gaar i en Fart ud i Forstuen. Herefter blev der Ro, og Tieck faldt endelig i Søvn.

Da han en Times Tid efter kom ned til Familien, havde han glemt Hændelsen; først senere erindrede han den og fortalte spøgende, at han dog var bleven forstyrret, endog tre Gange. Man ansaa det for umuligt og forhørte Tyendet. Nej, ingen var kommen, ingen var gaaet op ad Trapperne. Man ansaa det da for en Drøm. Men Tieck kunde forsikre, at han havde været fuldkommen vaagen118

og beskrev Mandens Udseende. Man blev cla tavs og uhyggelig til Mode, thi de andre kendte ham godt, men for Tieck var Manden ukendt. Det var nemlig den nylig afdode Beboer af hint Værelse, en gammel Særling. Tieck havde aldrig set ham. Man vilde nu have, at han skulde ligge et andet Sted: dog han vilde ikke, men var netop nysgerrig efter at erfare den videre Fortsættelse af denne Historie. Der kom imidlertid ikke mere, han saa1 ikke oftere den gamles Genfærd.

Et Bekendtskab, som blev af en afgjørende Betydning for vor Digter, var det, han gjorde med Solger, en Mand, der levede alene for Filosofi, for de gamle Sprog og den nyere Literatur, og som stod i et nært Forhold til Goethe. Han var bleven ansat ved det midt under Trængselsaarene nyoprettede Universitet i Berlin. I flere Aar havde Tieck kendt ham, og mere og mere levede de sig ind i hinanden. Mange Tvivl kunde Solger lose for ham, og det, som særlig tiltalte Tieck, var, at han, skondt Filosof, ikke, som de fleste andre, fulgte et System, hvori alt skulde passe, men at han overalt gik ud fra Virkeligheden, fra det oplevede. Dertil kom, at Solger delte Tiecks Kærlighed til Shakespeare og den spanske Literatur. Med sand Nydelse fordybede Tieck sig i de Skrifter, som Solger havde udgivet; han forstod ham og følte Aandsslægtskabet med ham. Meget blev klaret for ham, som hidtil havde staaet i Dunkelhed, og han lærte at forstaa sig selv bedre.

En anden Ven, der fra hin Tid kom til at staa Digteren nær, var Fr. v. Kau mer, Professor, først i Breslau, siden i Berlin, berømt som Historieskriver, navnlig ved sit Værk om Hohenstauferne, en Skildring, der særlig interesserede Tieck paa Grund af hans Forkærlighed for Middelalderen.

I disse Aar levede Tieck forøvrigt et meget stille Liv i Ziebingen i Kredsen af sin Familie, Burgsdorff og den gamle Grev Finkenstein, og lian nød den landlige Ensomhed. Af den store Verden blev han næsten glemt; kun sjældent lod han hore fra sig. 181(3 udgav han «Fortunat»,119

et Æventyr fra Middelalderen, og Aaret efter «Gammeltysk Theater», en Frugt af hans dramaturgiske Studier.

Men i dette Aar, 1817, kom han paa en længere Kejse, idet han efter Indbydelse ledsagede Burgsdorff til England. I London var det især det store Musæum, der fængslede ham; han afskrev liere gamle engelske Skuespil; i Theatret beundrede han Kemble og Kean, der optraadte i shakespeareske Stykker. Han erfarede, at lian var langt mere kendt i England, end han havde formodet. Ogsaa ud paa Landet gjorde han Udflugter, og navnlig havde det for ham, den varme Beundrer og Kender af Shakespeare, Interesse at besøge de Steder, der nærmest ere knyttede til hans Navn, Slottet ved Warwich med sine af Vedbend omslyngede Mure og den lille By

Stratford ved Avon, hvor Digterens Vugge har staaet

Fra England rejste de til Paris. Ogsaa her gjaldt det Bibliotheker og Theatre. Med Forundring mærkede han, at hvor han kom frem, blev der et forbavset Røre; længe kunde lian ikke fatte Grunden dertil, men endelig-opdagede han, at det kom af hans paafaldende Lighed med Kejser Napoleon, der dengang endnu levede paa St. Helena. Selv ældre Officerer af «den store Armé» nærmede sig ham ofte med et forskende Blik.

Over det sydlige Tyskland rejste han, førend han drog til sit Hjem i Ziebingen, først til Berlin. Han hørte her S c h 1 ei er m a c h e r prædike. Da han samme Dag spiste hos Boghandler Reimer, følte han et let Slag paa Skulderen. Den lille, forvoxede Schleiermacher stod bag ved ham. Betegnende for dem begge raabte denne: «For Pokker, Tieck, kommer De i min Kirke?» Han havde lagt Mærke til ham fra Prædikestolen.

Samtidig var Øhlenschlæger, der rejste med den

') Den grønne, kraftige Natnr i England tiltalte ikke Tieck; den mindede liam for meget om det nyttige, Den tyske Natur med sine mørke Skove og ofte underlige Bjergformer stemmede med lians romantiske Retning.unge Bertouch, i Berlin. De to Digtere saa's ofte. •Øhlenschlæger fortæller et kont lille Træk af deres Samliv. De spadserede paa «Unter den Linden», Tieck, som altid, noget krumbøjet af sin Sygdom. En dem ubekendt, smuk ung Pige kom gaaende; hun standsede rødmende og spurgte med den inderligste Hengivenhed bekymret, hvorledes Tieck havde det, og ønskede ham ivrig et godt Helbred og et langt Liv. — De to Digtere stemmede just ikke altid overens, og Tieck har fortalt et Træk af Øhlenschlægers Paastaaelighed. Han satte af alle Shakespeares Værker Hamlet højest, og Tieck mente, at det kom af, at dette Skuespil foregaar i Danmark. For at drille ham lidt paastod nu Tieck, at Digteren netop i det havde udtalt med klare Ord, at Danskeren ikke besad Fornuft. Øhlenschlæger bruste op og raabte, at det var ikke sandt. Tieck viste ham da det Sted, hvor der siges: «I kunne ej tale Fornuft til Danskeren.»

Saa blev Øhlenschlæger vred paa Shakespeare. Den, der kunde skrive saadant, var ingen sand Digter. At anklage et helt Folk for Ufornuft! For Fremtiden vilde han intet have med Shakespeare at gore! Han kom formelig i Bersærkergang1).

Den næste Dag vare de atter sammen, og Øhlenschlæger vedblev endnu paa samme Maade. Solger og Schleiermacher, der vare til Stede, greb da den danske Digter ved Armene og trykkede ham ned paa en Stol. Tieck traadte frem for ham med Shakespeare i Haanden og raabte: «Menneske, er du bleven gal! Hor dog og tag imod Fornuft!» Allerede det følgende Vers forklarede nemlig, hvorledes det skulde forstaas; med «Danskeren» var Kongen ment, denne bestemte Konge af Danmark, ikke Folket i Almindelighed. Nu blev da Øhlenschlæger

Dette lille Træk, som jo vistnok er rigtig erindret, af Tieck (Købke 1, 381), er lier medtaget, fordi det for os Danskere eiet kært Vidnesbyrd om Øhlenschlægers Kærlighed til sit Folk og Land, thi det var dog den, der laa bag ved »Bersærkergangen».121

rolig. «I slemme Mennesker, at have mig saadan til Bedste!» Og saa istemte han Vennernes Latter.

En Dag sagde Tieck til -Øhlenschlæger: «Du er mig kun noget for sentimental!» «Det véd jeg, at jeg maa være dig,» sagde denne; men han havde haft Lyst til at tilføje: «Og du er mig blot noget for fantastisk!»

Ogsaa Ingemann, der var betydelig paavirket af Tieck og i det hele mest af alle danske Digtere følte sig aandsbeslægtet med ham , kom paa sin Udenlandsrejse 1818—19 til den tyske Digter og regnede det til et af sin Rejses Glanspunkter. Atter bom, der paa samme Tid ligeledes besøgte Tieck, siger om denne: «Paa et af mangeaarig Gigt bojet og sammentrukket, i øvrigt vel dannet Legeme, sidder et smukt, endnu ganske ungdommeligt Hoved, med Øjne, hvoraf Fantasi, Vid, Smerte og en undertiden til Mefistolilisme grænsende Skalkhed lyser.»

III.

1818 døde den gamle Grev Finkenstein, Overhovedet for Familien paa Ziebingen, der altid havde været Tieck en faderlig Ven. Dette gav nu Anledning til, at Digteren brod op fra det Sted, der i saa mange Aar havde været hans

Hjem. Ziebingen var for afskaaret fra Omverdenen; han ønskede at bo et Sted, hvor han kunde benytte Bogsamlinger og komme i livligere Berøring med andre uden at behøve, som hidtil, selv at rejse ud. 1819 Hyttede han da til Dresden, der nu i en lang Række Aar blev hans faste Hjem. Denne livlige By kunde bedst tilfredsstille ham.

Men underlig vemodigt var det for ham, at den Ven, som var bleven ham den betydningsfuldeste i de senere Aar, Solger, skulde rives fra ham ved en tidlig Død, ligesom tidligere Wackenroder og Novalis. Denne Tilskikkelse skulde bestandig følge Tieck. En Skygge kastedes derved ind over det nys begyndte Liv i Dresden.122

Tieck var nu i Livets Midte, 40 Aar. Meget havde forandret sig fra hans brusende Ungdoms Dage. Blandt Vennerne dengang vare kun faa tilbage. Begge Schlegélerne levede endnu, men meget forandrede. Wilhelm var bleven Hofmand, havde været ansat i Wien og Stockholm, var adlet og fornem. Denne Lobebane havde dog nu faaet en Ende; han havde taget imod Kaldelse som Professor ved det nyoprettede Universitet i Bonn. var altsaa atter bleven tysk Lærd, men saa' med en vis overlegen Bitterhed ned paa sin Ungdoms Venner. — Friedrich var bleven Katholik og ansat som Diplomat i østerrigsk Tjeneste; han var et levende Billede paa. hvad Retning Tiden havde taget fra den brusende Begejstrings Dage i Napo-leonsperioden til den trykkede Tid efter Freden, da alt skulde føres tilbage til de gamle Former og Frihedsbevægelsen trykkes ned. Friedrich Schlegel var dog endnu Fantast og drømte om en Tid, da germansk og nordisk Kraft skulde smelte sammen med -Østerlandets Glød og en ny Poesi opstaa deraf. Han fandt Behag i at tale i en dunkel Orakeltone om Fremtids Poesi og Videnskab.

Tidsaanden havde forandret sig meget. Nu sværmede man for Riddertid, gammelærlig Tro (med tysk Sentimentalitet), for Kejser og Rige, for den gamle katholske Kirke og Undere. Nu var Shakespeares Navn paa alles Læber, nu sparede man ikke paa romantiske Talemaader. Denne Bevægelse havde Tieck og hans Venner væsenlig fremkaldt, men det gik lier som. saa ofte, Virkeligheden svarede ikke til, hvad de i Ungdomsdagene havde drømt og sunget om; nu saa' han tydelig det forfejlede, opskruede deri, og havde ondt ved at faa -Øje paa det berettigede, der laa til Grund derfor. Thi det hang dog temmelig nøje sammen med den Vækkelse, som det tyske Folk havde faaet gennem Befrielseskrigen.

Mange af den yngre Digterslægt kaldte Tieck deres Mester, kaldte sig selv Romantikere og havde Tilbøjelighed til at vise Romantikken praktisk i deres Liv ved at gaa i Kloster, være et Slags vandrende Riddere eller Korsfarere.123

Ofte kom Tieck, der var en skarp Kritiker, derved til at tænke paa den mandhaftige Don Quichote og hans Bedrifter, thi disse Ridderdyder og denne sværmende Kærlighed, som de unge Digtere forherligede, havde i Grunden aldrig saaledes været til. Han fik mere og mere -Oje for. at sand Poesi maa have sit Udspring fra det virkelige Liv.

Aldrig havde han villet anerkende nogen sluttet romantisk Skole og nu mindre end nogensinde. Medens han derfor almindelig gik for Romantikkens Bannerfører, skilte hans Vej sig i Virkeligheden mere og mere fra hine yngre Forfattere, og han vandrede sin egen Bane.

I Dresden forefandt Tieck en literær og kunstnerisk Kreds. Hertil horte Bøttiger (hvem Digteren havde fremstillet i eden bestøvlede Kat» for mange Aar siden), der var den vigtigste Leder af den offentlige Mening, Sprog-og Oldtidsgransker, og som gerne skrev om Literatur, Skuespil og Kunst i Bladene1). Ikke faa yngre Forfattere og Digtere, hvoraf ingen dog var synderlig fremragende, levede ogsaa her. At en berømt Mand som Tieck bosatte sig iblandt dem, var naturligvis en stor Begivenhed. Nogle af dem bevægede sig i de gamle rationalistiske Fremstillinger, andre i moderne Spøgelseromaner. I Begyndelsen vidste de ikke rigtig, hvorledes de skulde stille sig til ham; meget af hvad de sværmede for, f. Ex. Kotzebues og Ifflands Stykker, var jo Tieck saare meget imod, og han paa sin Side havde Fornøjelse af at nævne det hverdagsagtige, flade og middelmaadige ved sit rette Navn og atter og atter fremhæve Shakespeare og Goethe som de rette Mestere i Digtekunstens alvorlige Egne ligesom Holberg i de komiske. Men om der ogsaa var meget

<Bøttiger», siger Prof. H. N. Clausen, «var et Pragtexeniplar af den efterhaanden forsvindende Race af Lærde,

der nytte Lærdommen som Middel til at indsmigre sig hos de store.--1

det høje Pars (Prins Kristians) Nærværelse havde lian ikke forsømt Lejligheden til med tillukkede Øjne og hele Ansigtet fortrukket til et Smil at bringe sin underdanige Hyldiug, indsvøbt i udsøgt Lærdoms Kostume.»124

ved Tieck, som hin Kreds af Dresdener Skribenter ikke just fandt Behag i, saa gjorde de i al Fald gode Miner til slet Spil, og Forholdet blev nogenlunde.

Der var dog ogsaa nogle yngre Digtere, der med Varme hyldede den gode Romantik, og som nu med levende Glæde sluttede sig om Tieck som deres Mester. Dertil kom ogsaa, at Dresden, der altid har besiddet Tiltrækningskraft for Rejsende, hyppig blev besogt af Fremmede, for hvem den fejrede Digter igen var en af Byens største Magneter. Man plejede at sige, at ved tre Ting udmærkede denne By sig: ved sit Billedgalleri, Hofkirken med sin dejlige Musik og — Tieck.

Blandt de besøgende var forst hans Søster, som vi sidst forlod i Rom. Hun var forlængst skilt fra Bernhardi, og var nu Fru von Knorring, boende i Lilland, men stadig Forfatterinde af Digte og Dramaer. Dernæst kom ogsaa hans Broder, der havde uddannet sig til en betydelig Billedhugger og længe havde levet i Schweiz og Italien, men nu var bleven ansat ved Kunstakademiet i Berlin. 1824 kom Fr. Schlegel, der ikke havde forandret sig til sin Fordel; han var bleven en Levemand (hvad han havde haft Anlæg til fra ung af), der navnlig satte Pris paa Bordets Glæder, ordknap og fornem, fed og velnæret; han fandt Behag i at, tale i en vis profetisk Tone1). Det var en Taalmodighedsprøve for Tieck at hore paa ham, og han beklagede, at et saa rigt Talent var gaaet til Grunde i Forfængelighed og Kødelighed. 1828 kom Schlegel igen og vilde holde offentlige Forelæsninger, hvori han vilde fremføre Resultaterne af sine filosofiske og historiske Granskninger. Da var han endnu mere profetisk end forrige Gang. Han var overbevist om at kunne læse i Fremtidens Bog. Paa en underlig Maade var han religiøst bevæget i grov katholsk Stil. En Dag, da Tieck fortalte ham en Drøm, sagde han, at det havde været en Aaben-

1 H.N. Clausen kalder ham en kvabset Kolos, hvor .Maven syntes at udgøre Manden.125

baring af den hellige Jomfru. Johannes' Aabenbaring beskæftigede ham meget, og han forkyndte Nærheden af Dommedag. Da han i Begyndelsen af 1829 havde tilbragt en munter Aften med flere Venner, blev han om Natten ramt af et Slagtilfælde og døde.

Hidtil havde Tieck altid levet som Privatmand uden noget offentligt Embede. Som tidligere omtalt havde han ikke manglet Venner, der paa alle Maader satte en Glæde i at være ham til Hjælp og bringe ham endog betydelige Ofre, saaledes som Burgsdorff, der allerede døde 1822, Grev Finkenstein og Rumohr. Men han elskede sin frie, uafhængige Stilling. Flere Tilbud om Ansættelse afslog lian. saaledes et af den preussiske Regering om en Stilling som Professor i Berlin, et andet fra Venner i Breslau; derimod havde han taget mod Hædersdiplomet som Doktor i Filosofi fra denne Bvs Universitet (hvor hans Ven Stelfens var Professor og foranledigede denne Æresbevisning mod den Digter, som han kaldte «sin Sjæls Æsthetikere»). Man havde ogsaa ønsket at faa Tieck til at blive Leder af et nyt Theater, der blev oprettet i Berlin (Königsstädter Theater), men ogsaa det afslog han. Derimod havde han allerede længe staaet i et nært Forhold til Skuepladsen i Dresden; man indhentede hans Raad, Skuespillerne lærte meget ved at hore hans udmærkede dramatiske Oplæsninger, og lian skrev Kritikker over de opførte Stykker. Deraf opstod den Tanke at sikre sig liam ved en fast Ansættelse; Hoffet var ham meget gunstigt, og fra 1825 tog-lian saaledes imod Embedet som «Dramaturg» ved Theatret med en aarlig Løn af 700 Thaier.

Hans Helbred vedblev at være daarligt; næsten hvert Aar gennemgik lian derfor en Badekur. 1825 gjorde han en Kunstrejse paa sit nye Embeds Vegne, navnlig til Wien og München, overalt modtaget med stor Anerkendelse. Den bayerske Kronprins, der sværmede for Literatur og Kunst, sagde til ham: «En stor Ære for mig at have Deres Navn! Jeg hedder ogsaa Ludvig! En stor Ære for mig at hedde ligesaadan som en rigtig Digter!»Der var igen hengaaet længere Tid, siden Tieck havde udgivet noget nyt; men fra 1822 begyndte han paa «Noveller». De smægtende Ridderromaners Tid nærmede sig sin Ende; man sværmede nu mest for Walter Scotts historiske Romaner, der frembød en fortrinlig, sund Læsning. Denne Digter havde fundet mange Efterlignere i Tyskland,

men de vare kun en mat og flov Skygge af ham. Nu kom Tiecks «Noveller» som et kraftigt Pust midt i al den tyske Middelmaadighed.

Disse Digterens nye Boger vakte Forbavselse. Var det den samme, som havde besunget Middelalderens Dæmring, der havde levet og aandet i hin Sagn- og Æventyr-verden, i Maaneskinnets Tryllenat? Her traadte han ædruelig og ironisk frem, gennemgik og paaviste Nutidens Vrangsider. Thi det var Billeder af det moderne Liv. I «Malerierne» gjorde han, «Sternbalds» Digter, Nar ad Nutidens overspændte Tilbedelse af den gammeldags Kunst, dette «Gammeltyskeri», der fandt Behag i at gaa i middelalderlig Kjortel, med langt bølgende Haar, bred Spidskrave og Flojelsbaret. 1 «Forlovelsen» gaar han los paa Farisæere og Pietister; lige overfor den fromladende Gerningshel-lighed fremhæver han Glæden over Livet. Hvor berettiget dette nu end kunde være, var Tiecks Fremstilling dog noget ensidig, thi skøndt han selv besad Kristentro, var der dog langt til, at han kunde kaldes en udviklet Kristen. Det Liv, der traadte frem i Bekendelse og Samfund (saaledes som hos hans Ven Steffens og Gammel-lutheranerne i Schlesien), kunde han ikke gaa ind paa. Endvidere skrev han: «De Rejsende», hvor Handlingen foregaar i en Daareanstalt, i hvilken Direktøren ogsaa gaar fra Forstanden og slipper alle de Sindssyge ud som helbredte. Der fremstilles nu, hvorledes de saakaldte fornuftige, der møde disse gale Mennesker, i Grunden ere mere forrykte end disse, og saaledes bliver Verden da egentlig et stort Galehus, hvorover Digterens Ironi svæver. Devine blaserede Tanke gaar igen i flere af hans Noveller. «Oprøret i Cevennerne» var et Æmne, som i mange Aar127

havde foresvævet ham, en Indsigelse mod al religiøs Yderlighed. Endelig udkom «Den unge Snedkermester», hvori han fremstiller det ældre tyske Haandværkerliv, der ved Flid og Iagttagelse hæver sit Arbejde til Kunst. Han ser i dette og i Lavene et ærværdigt og nødvendigt Led af det tyske Samfundsliv, i Modsætning til det mekaniske, aand-løse Fabrikliv. Vi have her kun nævnet nogle af hans mest bekendte Noveller.

I det hele gjorde de stort Indtryk. «Tieck var usædvanlig vel skikket til at skildre det moderne Selskabsliv. Han tilhørte, mere end det ellers plejer at lykkes tyske Digtere, den store Verden; han havde et skarpt øje for Menneskenes smaa Svagheder og en fin Følelse for Livets forskellige Former» siger Literaturhistorikeren Julian Schmidt om ham. «Kunde man kalde hans ældste Fortællinger i «Strudsfjerene» for grove, men karakteristik djærve Træsnit, Æventyrene i «Fantasus» for gyselige Natbilleder, saa vare «Novellerne» fuldendte Malerier, paa hvilke Kunstværkets klare Dagslys hviler», saaledes lyder Dommen af en af Tiecks Venner (Köbke). Og videre siger denne: «Han, der engang aabnede det romantiske Land, vilde nu vise, at den sande Poesi er fri og ubetinget, at den vel kan paatage sig den romantiske Glans, men at den ikke nødvendig trænger til den.»

Paa samme Tid var Tieck meget flittig som Samler og Gransker. Han arbejdede paa sin kære Shakespeare, dels ved at udgive en Samling gam mel-engelske Stykker under Navn af «Shakespeares Forskole», dels ved at fortsætte den af W. Schlegel begyndte Oversættelse af hans Værker, ledsaget af Anmærkninger. Ligesaa virksom var han ved Udgivelse af flere tyske Digteres efterladte Værker, og endelig begyndte han paa en samlet Udgave af sine egne.

1 mere end tyve Aar levede Tieck i Dresden, og deraf var navnlig den første halve Snes en lykkelig Tid for ham. Hans Sygdom optraadte ikke saa heftig, og det Tungsind, som fra Ungdommen af havde været hans Led-128

sager, mildnedes, alt eftersom en stille Hengivelse i Skæbnen mere og mere vandt Sejr. Hans Hjem var aandelig rigt og tiltrækkende. Foruden af bans Hustru bestod det af to Dotre, Grevinde Finkenstein og endnu et Par Damer, der havde sluttet sig fil det. Hans ældste Datter, Dorothea, der var tyve Aar, da de flyttede til Dresden, var meget talentfuld og fulgte Faderens Virksomhed med stor Deltagelse. Hun besad en kraftig Vilje og megen Selvstændighed; allerede som ganske ung traadte hun tilligemed Moderen over til den romerske Kirke. Men hun havde i forhøjet Grad arvet sin Faders Tungsind, og stedse mere syntes Klosterets lio hende den ønskeligste Havn, indtil Døden vilde lose op for hende. For at bekæmpe sine mørke Stemninger fordybede hun sig i Studier, navnlig af klassiske Forfattere, saa at hun vandt en stor Lærdom, hvilken hun dog langt fra brammede med, men snarere søgte at skjule for andre. Hun hjalp ogsaa Faderen med hans literære Arbejder, navnlig med Oversættelsen af de gammel-engelske Skuespil og Shakespeare; ikke faa af dem har hun alene oversat. Den

Alvor og Bestemthed, der prægede hele hendes Væsen, behagede ikke altid Folk; alt paataget Væsen hadede hun og udtalte Sandheden djærvt og ligefrem, saa at mange derved følte sig ubehageligt berørte. Hun var en helstøbt Personlighed.

Der var i hine Aar et rigt aandeligt Liv i Dresden. Medens de fleste afTiecks ældre Venner i Byen efterhaanden døde bort, traadte nye i Stedet, og det blev en betydelig Kreds, til hvilken bl. a. Komponisten Karl Maria v. Weber og Malerne Dahl og Vogel ogsaa hørte. Prins Johan, der var lærd, samlede en literær Skare om sig, det saakaldte Dante-Selskab, hvor Kendere af den italienske Literatur kom sammen for at læse og forstaa Dantes Digte. Tieck læste da gerne for. I det hele gik det livligt til i hine Aar i Dresden, der ret var et Samlingssted for Kunstnere og Kunstelskere. Om Morgenen gik man gerne i Galleriet, højere op ad Dagen kunde man f. Ex. hore den gamle Bøttiger holde Forelæsning i Antikkabinettet eller gaa129

lien i en eller anden Malers Værksted for at bese et nyt Kunstværk; siden mødtes man paa et bekendt Sted for at drikke et Glas Vin og samtale om Verdens eller Kunstens Gang. Om Aftenen havde man Theatret, hvor der maaske skulde opføres et nyt Stykke, der blev imødeset med Spænding, eller Tieck vilde i sit Hjem oplæse et shakespearesk Stykke eller en ny utrykt Novelle. Ofte var der Fester, saa en Sangfest, saa en Kunstnerfest, eller det var maaske den fejrede Digters Fødselsdag, hvor man besynger og bekranser ham, eller i den skønne Foraarstid gør en Sejltur ned ad Elben 1).

Tiecks Oplæsninger vare ikke længere indskrænkede til en huslig Kreds; de havde en vis Offentlighed. Rygtet om dem gik vidt omkring, og hvo eier kom til Dresden, maatte se at faa ham at høre. Det var heller ikke vanskeligt; der behøvedes kun en lille Anbefaling for at faa Adgang til hans Hus. Han var i det hele yderst gæstfri; næsten hver Aften havde lian Fremmede, men Lørdag var den faste Modtagelsesaften. Mange Udlændinge kom, baade Franskmænd, Nordboer, Englændere, Russere og undertiden Nordamerikanere.

Det bevidnes enstemmigt, at det var en sand Nydelse at høre ham. Brentano skriver: «Han er det største mimiske Talent, som nogensinde ikke har betraadt Skuepladsen.» Helst læste han Shakespeare, hyppigt Goethe, Calderon eller Holberg, undertiden et af sine egne Arbejder. Befandt han sig vel, kunde han paa én Aften læse to fem-akts Stykker uden noget større Ophold. Aars-tiden gjorde ingen Forandring; men den stærke Varme, som den gigtsvage Mand altid skulde have tilligemed omhyggelig Tillukning for den friske Luft, har vistnok været en Plage for flere end -Øhlenschlæger, der klager over det.

Blandt de mange Venner og Velyndere, som til forskellige Tider besøgte Tieck, var stadig ikke faa Danskere. Hans Digterværker havde vundet megen Indgang her;

Dette er skildret efter K. Kobke, der levede med i det.

9130

Øhlenschlæger havde oversat en Del af dem. Det er næppe for meget at sige, at ingen tysk Digter har staaet i saa nært Forhold til vore Digtere som Tieck. -Øhlenschlæger regnede ham blandt sine kæreste Venner og besøgte ham gentagne Gange; vel var der til visse Tider nogle Kurrer paa Traaden imellem dem, men det jævnedes1). Ingemanns Forhold til ham er tidligere berørt; J. L. Heiberg2), Hauch, Henrik Hertz og H. C. Andersen baade besøgte ham og skattede ham. Tieck fulgte de danske Digtere med Interesse og havde ogsaa tænkt at gæste Danmark, men det blev dog ikke til noget. En Mængde andre Danskere kendte han, og adskillige endnu levende have besøgt den tyske Digter, enten medens han boede i Dresden eller senere, og bevaret Mindet oin hans ædle Personlighed og hans udmærkede Oplæsninger. Ogsaa Thorvaldsen regnede han blandt sine Venner. Af svenske Digtere sluttede Atterbom og Beskow sig især til ham.

Efter 1830 begyndte med den franske Julirevolution paa mange Maader en ny Tid. Byron blev et nyt Digter-Ideal; den Verdenssmerte, Fortvivlelse og Koketteren med dette, der gik igennem hans Digte, fandt rig Efterligning i Tyskland. Heine blev en af det unge Germaniens mest fejrede Sønner; han haanede med glimrende Vid alt helligt. Men dette «junge Deutschland», den nye Digterskole, der traadte i Byrons og Heines Spor, vilde ikke blot Digt, men ogsaa Daad; den var halv literær, halv politisk. Man var ikke mere særlig tysk, men

Kosmopolit; en ny Verdensliteratur skulde fremstaa, hvor den sanselige Kraft, Naturdriften, skulde komme til sin Eet, og politisk svang man ikke blot Liberalismens, men ogsaa Socialismens Fane.

J) Øhlenschlæger skrev engang til ham: «Det kunne vi dog vel, uden at rose os, sige, at vi ere de to bedste nulevende Digtere i Tyskland og Norden (den gamle [Goethe] regner jeg ikke med).»

2; Tiecks Paavirkning paa Heiberg træder tydeligst frem i Julespøg og Nytaar sløj er.» Se Brandes, Romantik, S. 10.131

Nu skulde det gaa ud over Romantikerne, og havde de været ensidige, maatte de nu faa Tilbageslaget at fole. De havde besunget og forelsket sig i Middelalderen; de havde prist Kejser og Rige, Fyrster og Ridderskab, Pavekirke og Klostre; de havde heller ikke været fri for Lyst til at slutte sig til den fornemme Verden. Nu maatte de hore, at de vare Bærere af Trælleaanden, Fjender af det egentlige Folk; nu blev «romantisk» alt, hvad der var mod den frie Udvikling, og Romantik en forsætlig Formørkelse. Disse Angreb bleve stadig stærkere, og navnlig vendte de sig imod Tieck. Det kunde ikke nytte ham, at han baade i Ungdomsarbejder og i sine Noveller med Dristighed var gaaet los paa Tidens Brøst og havde blottet den falske Romantiks Svagheder; den Ærbødighed, som han havde for de nedarvede Statsformer, det Mishag, han aabent udtalte mod de radikale Politikere, var nok til at vende Hadet særlig imod ham. Det regnede over ham med Skældsord, ofte af den raaeste Art, ja endog hans legemlige Svaghed blev trukken frem og haanet. Tieck gik imidlertid sin rolige Gang. Undertiden kom Modstandere i hans eget Hus, hvortil det jo var saa let at faa Adgang, og indlod sig i Samtaler med ham, for bagefter at sætte det i deres Blade og haane ham. En Gang sendte en Døgnskribent et Skuespil til ham med Bon om, at han vilde læse det og meddele det en Anbefaling; Tieck sendte ogsaa virkelig en saadan, men Forfatteren lod nu trykke, at netop ved Tiecks Dom over det var han kommen til den Overbevisning, at Stykket var forfejlet!

Paa alle Angreb svarede Digteren enten slet intet eller kun med Poesiens spøgefulde Vaaben i nogle senere Noveller, hvoriblandt: «Den Maanesyge », « Rejsen hen i Vind og Vejr», »Fugleskræmselet», «Vandmennesket» og «Egensind og Lune.»

Uagtet saaledes den nu herskende Strømning gik haardt imod Tieck, manglede det dog ikke paa Anerkendelse og Tilslutning. En af de yngre Forfattere, han132

mest satte Pris paa, var Immermann, der levede i Düsseldorf og dér sogte at hæve Theatret til en Kunstanstalt i Tiecks Aand. Han var en mandig Karakter; i sine Digterværker gik han sin egen Vej og han tilhørte ikke den romantiske Retning, men hans Arbejder vandt Tiecks bestandig stigende Deltagelse, navnlig hans Romaner: »Epigonerne», hvori han skildrede de tyske Nutidstilstande, og «Münchhausen», som Tieck ansaa for den fortrinligste Roman af de nyere.

En ung Forfatterinde, Adelheid Reinhold, kom dog til at staa Digteren endnu nærmere. Hun var af en hannoveransk, ubemidlet Embedsmandsfamilie, men havde erhvervet sig sjældne Kundskaber. Syv Aar havde hun været Lærerinde hos en rig Bankier i Wien og var der bleven fort ind i den store Verden. Efter endt Hverv og belønnet med en Pension drog hun til Dresden. Hun var smuk, livlig, aandfuld, fjern fra al kvindelig Blødagtighed, og nu begyndte hun at træde frem som Digterinde. Efter i nogle Aar at have levet paa forskellige Steder, vendte hun 1834 tilbage til Dresden, hvor hun med stor Opofrelse understøttede liere trængende af sin Familie ved det, som hun fortjente ved sine Dramaer, Noveller og Bladartikler. Hun blev som hjemme i Tiecks Familie, var ham inderlig hengiven og oplivede meget hans Kreds; hun forstod at lede Samtalen med de mange forskellige, ofte meget fornemme Folk, der indfandt sig i Digterens Hjem. Ved hele sit livlige Væsen var hun en underlig Modsætning til den ligesaa lærde og talentfulde, men mørke og indesluttede Dorothea Tieck. 1 fem Aar var Adelheid Reinhold Husets trofaste Veninde; da døde hun 1839 af en kortvarig Sygdom, endnu i sin blomstrende Alder.

Ogsaa i dette Tidsrum mellem 1830 og 40 var der saaledes mange venlige Lyspunkter i Tiecks Liv. Han satte Pris paa at blive æret af det sachsiske Kongehus, og ligeledes var det ham til Glæde, da der paa hans lOaarige Fødselsdag den 31te Maj 1833 blev fejret en stor Fest i Berlin. Flere Hundrede Venner og Velyndere133

havde forenet sig derom. Midtpunktet af den var Opforeisen af Forspillet til «Oktavian» ved de bedste Skuespillere. Henrik Steffens, der Aaret i Forvejen var bleven Professor i Berlin, udbragte Skaalen for sin mangeaarige Ven og Slægtning, som han altid, trods forskellige Synspunkter i meget, havde æret som Digter og Menneske. Selv var han ikke fuldt tilfreds med sin Tale, men skrev bag efter til Tieck: »Mængden af de tilstedeværende Skuespillere og Skuespillerinder forhindrede mig i paa en afgørende Maade at omtale, hvorledes din Lænestol er det eneste nu tilovers blevne Theater (i hojere Betydning) i Tyskland, hvilket, beriget ved Goethe, Calderon, Shakespeare, Holberg, erindrer om den skønne, forgangne Tid.» Festen i sin Helhed var dog meget vellykket. Tieck selv var ikke til Stede.

Men have vi nu dvælet ved nogle Lyssider af hans sidste ti Aar i Dresden, saa maa vi tilføje, at svære Tilskikkelser ingenlunde manglede. Paa en Rejse til Baden-Baden 1836 væltede Vognen med ham i Nærheden af Heidelberg og blev slynget mod en Mur; han blev bevidstløs draget frem under Stumperne af den, livsfarlig saaret i Pande og Nakke. Sex Dage svævede han mellem Liv og Død, men han kom sig igen; dog beholdt lian til Erindring et Mærke i Panden og en Stivhed i Halshvirv-lerne, saa han kom til at bære Hovedet noget skraat.

Til samme Tid var hans Hustru bleven syg; i Begyndelsen af 1837 døde hun efter et langvarigt Sygeleje af Vattersot. Det var et haardt Tab for hele Familien. Dorothea Tieck blev tungsindigere end nogensinde og fordybede sig i religiøse Studier; hun læste den hellige Bernhard, den hellige Therese, det nye Testamente i Grundsproget, ja lærte sig endog Hebraisk. Men hendes Valgsprog var: «At have Kristus kær er bedre end al Viden.» Det var en varm og oprigtig, men mørk Fromhed. Rastløst blev hun dreven fremad til et Liv i gode Gerninger og Fromhedsøvelser, naturligvis i katholsk Stil. Först af alle i Huset stod hun op om Morgenen, allerede Kl. 6 gik hun134

i den katholske Kirke uden Hensyn til Vind eller Vejr, om Vinteren med en Lygte. I en Fattigskole ledede hun Haandarbejde! og lavede selv de nødvendigste Klædningsstykker hjemme til de fattigste. Saaledes gik Aarene under voxende Længsel efter Døden; endelig slog Timen. Den 21de Februar 1841 døde hun af Nervefeber, netop to Aar efter Adelheid Reinhold og fire Aar efter Moderen.

Kort for var ogsaa Vennen Immermann, der var Tieck meget kær, kaldet bort. Hvor blev det ikke ensomt om den gamle Digter; de kæreste kaldtes bort, en efter en; dybest ramtes han dog ved Datterens Død. Længe kunde han ingen Taarer finde; kold, stiv og tavs lukkede han sig inde; ingen vilde han se; forst paa Begravelsesdagen fandt han Taarer. Hvor inderligt havde ikke ogsaa Fader og Datter været knyttede til hinanden! Hun havde lignet ham baade i Ydre og Indre, og hendes religiøse Retning-havde aldrig været nogen Skillevæg imellem dem.

Ogsaa andre Ting bidrog til at gore Tiecks Stilling-sværere. Theatret, som han i en Række Aar havde støttet, var ikke mere det, som det for havde været. Lette franske Stykker, prunkende Balletter havde vundet Overhaand i Publikums Gunst, hvorimod Skuespil af Shakespeare eller Calderon, som han havde indstuderet, bleve udpebne. Skuespillernes Flertal stillede sig imod ham; hans Anskuelser fandt bestandig Modsigelse. Saaledes trættedes han og længtes mere og mere efter en Forandring.

Endnu i Aaret 1840 fuldendte han et Digterarbejde, hans sidste. Det var «Vittoria Akkorombona», en Roman, et Livsbillede fra Italien i Slutningen af det 16de Aarhundrede. Det er Skildringen af en høj, stærk Karakter, der hæver sig op midt i en fordærvet og ryggesløs Tid, men bliver draget med ned i det almindelige Fald. Den minder meget om Skildringer i hans Ungdomsarbejder; det voldsomme, dæmoniske, kort sagt Livets Natside, træder altfor stærkt frem.

Frederik Wilhelm den 4de besteg Preussens Trone 1840. Han var en «kronet Romantiker»; Kunst og Lite-135

råtur skulde nu begynde en ny Tidsalder under lians Vinger. I Berlin vilde lian samle en Kreds af de skønneste Aander om sig; men til dem hørte først og fremmest Tieck, hvem han ærede som den sidste Digter fra en svunden glimrende Periode. Foreløbig blev denne indbudt til at besøge Kongen; han skulde bo hos ham og dog have sin Frihed, saa meget han vikle. Digteren, der var saa dybt rystet ved sin Datters nylige Død, besluttede at tage imod Indbydelsen. Efter et Ophold i Baden-Baden for at styrke sig, kom han — det var i Eftersommeren

1841 — til det kongelige Slot Sanssouci. Et ganske smukt Forhold udviklede sig her mellem Kongen og Digteren ; alt muligt Hensyn blev taget til den alderstegne, svage Mand. I Aftenselskaberne var det gerne Kunst og Æsthetik, Samtalerne drejede sig om; Tieck læste op til megen Glæde for de kongelige, ja det gammel-græske Sørgespil Antigone blev indøvet under Digterens Vejledning og opført over Forventning godt for en udvalgt Kreds. — Om Vinteren vendte Tieck atter tilbage til Dresden; men næste Foraar fik han paa ny Indbydelse fra den preussiske Konge og denne Gang i en anden Form. Han blev sikret en betydelig aarlig Indtægt, uden at han derfor skulde have nogen Forpligtelse; det blev kun udtalt som et ønske, at lian vilde tage sig af det kongelige Theater, der var i Tilbagegang, og navnlig skulde han have fuldt Herredømme over Opførelsen af shakespeareske Stykker. Dette hæderlige Kald tog Digteren imod, og ved Slutningen af 1842 var alt ordnet, saa den næsten TOaarige Mand kunde bryde op fra Dresden, der i saa mange Aar havde været hans Hjem, og flytte til sin Fødeby Berlin. Men paa denne Kejse blev han ramt af et Slagtilfælde, og mere død end levende, lammet i den højre Side og stum, kom han til Potsdam , hvor han imidlertid i de næste Maaneder kom sig saa temmelig, dog vedblev en Svaghed i hans højre Haand.

Kongen havde indrettet en Bolig for ham i Potsdam, og her levede Tieck skønne Dage i en venlig Egn,136

omgiven af Kærlighed og Agtelse. En Vogn stod til hans Raadighed, og han tog Del i de kongelige Udflugter i Omegnen. Barndomsminderne traadte levende frem for ham, og da han flk at vide, at en Slægtning, hvem han som Dreng ofte havde besøgt og leget med, var Skolemester et Sted i Nærheden, kørte han en Dag derhen. Manden kom ud; men havde Tieck ventet en glædelig Overraskelse hos ham, blev han meget skuflet. Skolemesteren var slet ikke forbavset ved at se en Ungdomsven; han havde aldrig hort noget om ham, baade hans Digte og hans Berømmelse var ham ganske ubekendt og havde ingen Interesse for ham. Da han hørte, at Tieck læste op for Kongen, blev han kun forundret ved, at han i den høje Alder kunde læse fin Tryk. Saaledes var denne Mands Liv gledet lien i den snævre Kreds, og hans Blik var ligesaa snævert.

Tiecks Indflydelse paa Skuepladsen kendtes paa, at flere græske Sørgespil og blandt andet ogsaa Shakespeares «Skærsommernatsdrøm» opførtes, ligeledes nogle af hans egne Stykker som «den bestøvlede Kat» og «Blaaskæg». Disse sidste gjorde dog ikke Lykke.

Medens han om Sommeren havde haft Ophold i Potsdam, blev Berlin dog Tiecks egentlige Hjem; men hjemligt som Dresden blev det aldrig for ham. I de mange Aar, der vare henrundne, siden han i Ungdommen forlod Berlin, havde alt forandret sig meget, og en TOaarig Olding har ikke let ved at leve sig ind i nye Forhold. Berlin var nu ved at blive en Verdensstad, men et aandeligt Midtpunkt eller noget Sammenhold var der ikke; man var delt i Grupper, som tildels stod skarpt overfor hinanden. Og det kan ikke undre, at mange mente, Tieck var for gammel og havde overlevet sig selv. Saafremt man havde ventet, at han skulde kunne sætte noget nyt i Gang, havde de Ret; det kunde han ikke mere. Men med sine Kræfter arbejdede han dog flittigt, og kunde han end ikke nu aabne sit Hus for saa mange som tidligere, samledes der dog altid en Del.137

Tiecks yngste Datter forlod ham 1843, da hun blev gift; den gamle Grevinde Finkenstein horte endnu med til hans Huskreds til sin Dod 1847. En ældre Husjomfru, som i mere end fem og tyve Aar tjente i Familien, var hans Plejerinde paa de gamle Dage. Men ellers var han alene. I de sidste ti Aar af sit lange Liv boede han i det samme Hus i Friedrichstrasse i Berlin. Han beboede en hel vidtløftig Etage. Hans store og sjældne Bogsamling (tilsidst 16,000 Bind), som han stadig forøgede ved Indkob, navnlig af Sjældenheder hos Antikvarer, tog betydelig Plads1). En smuk Sal, prydet med Buster (deriblandt Holbergs) benyttede lian til sine Oplæsninger, thi dem blev han ved med, saa længe han kunde. Vel valdet nu for en mindre Kreds, sjældent mere end 10—12, og lian havde heller ikke Kraft til meget lange Oplæsninger, men han læste bestandig fortrinligt.

Den besøgende fandt gerne Digteren i sort Fløjels Kjole, siddende i en Lænestol ved et lavt Skrivebord. Rejste han sig op, blev man først va'r, hvor krumbøjet hans Skikkelse var. Der var altid udbredt en stor Ro over ham; selv naar han blev vred, forstod han at bevare den. Man følte den overlegne Mand; noget vist fornemt (aristokratisk) var ham medfødt, men klædte ham godt. Det fantastiske fulgte ham endnu stedse; han havde besynderlige Drømme, som lian selv næsten ansaa for Virkelighed, og Tallene 7 og 9 havde han en dunkel Frygt

for. Med en vis Regelmæssighed kom de gamle Anfald af Tungsind over ham, men ikke stærkt.

Til hans Besynderligheder hørte Lysten til at lege med Tinsoldater, som fulgte ham gennem hele Livet. Svogeren Bernhardi og Datteren Dorothea havde i sin Tid maattet hjælpe ham med denne Leg. Han havde saa mange, at de bleve gemte i egne Kister, og han havde

*) 1 1849 solgte han pludselig hele Samlingen. Men strax efter begyndte han at samle paa ny, og den voxede til hans Død igen til 11,000 Bind.138

særegne Borde til at opstille dem paa. Tilsidst gav han dem dog bort til Born.

Til lians sjældne Gave for Skuespil hørte ogsaa hans forunderlige Mimik. 1 hans tidligere Aar er det sket, at han kunde træde ind i en Kreds af Bekendte og Vennelog har kunnet tiltale dem i længere Tid, uden at de kunde kende ham, saaledes kunde han forandre Udtryk og Stemme. Medens han var i Kom 1806, hændtes det en Dag, at han modte paa Gaden en ham vel bekendt Sladderhank, som han ikke kunde undgaa. Tieck hævede da sin Skikkelse og forandrede sine Ansigtstræk saa fuldstændigt, at Vedkommende, da han netop vilde tiltale ham, studsede, tog Hatten af og bad om Undskyldning, fordi han havde taget fejl.

Han gik i sine sidste Aar ikke ud, men korte undertiden ud, navnlig om Sommeren. Mange besogte ham, gamle og nye Venner kom til ham og vare altid visse paa at blive hjertelig modtagne. Blandt disse var ogsaa jævnlig Danskere. Han forfattede ikke mere noget nyt, men gennemgik og ordnede sine Digterværker og samlede ligeledes sin store Brevvexling1).

Da kom 1848 med Revolutionen i Berlin. Der blev bygget Barrikader under hans Vinduer. Dette vilde Friheds-sværmeri var den gamle Mand meget imod. Thi han var strængt kongeligsindet, og i Samtaler om dette kunde han undertiden mod Sædvane blive heftig.

Den 7de Januar 1851 læste han sidste Gang op for et lille Selskab. Han fik Anfald af Hoste og Aandenod, som i Marts syntes at skulle fore ham til Døden; men efter tiere Maaneders Sygeleje kom han sig nogenlunde. Dog vedblev han at være meget svag og kunde kun være nogle Timer oppe om Dagen; i Sengen befandt han sig ret vel og kunde være livlig og munter. Her læste han ufortrødent sine Yndlingsforfattere og tillige Bibelen helt

') Udgiven af Holtei i 4 Dele.139

igennem. Nogle Venner besøgte ham, deriblandt Broderen, der dog døde i samme Aar 1851, og Fr. v. Raumer, der med Iver tog Del i det offentlige Liv og meddelte ham, hvad der tildrog sig.

Hans sidste Tid blev mere og mere et Liv i Minderne. Han tænkte paa de mange Venner og andre kære, der vare gaaede forud; han var snart den sidste af hele Ungdomskredsen. Ydmyg og taknemmelig sagde han: «Alt er Velgerning og ufortjent Naade! Han, der har gjort saa usigelig meget for mig, vil ikke lade mig falde, naar jeg ikke syndigt misbruger lians Naade!» Med Haab saa han fremad. Han talte gerne om Kristendommen, og skøndt han ikke kunde kaldes en stræng kirketroende og havde liden Sans for Menighedsliv, vilde det dog være stor Liret at betragte ham som staaende udenfor den. Det højeste var dog for ham Mildhed og gensidig Taalsomhed. Nærmest synes lian at have følt sig i Overensstemmelse med Schleiermachers Retning, der stod noget fri over for de kristelige Kendsgerninger, men lagde stærk Vægt paa Følelsen. En bekendt Præst af denne Retning, Sydow, besøgte ham paa hans sidste Sygeleje og talte ved hans Grav.

Stadig tog den gamle Digters Kræfter af, og han led meget. Hans yngste Datter var tilstede ved hans Dødsleje. Den 28de April 1853 sov han roligt hen, næsten 80 Aar gammel.

Allerede den 1ste Maj fandt hans Jordefærd Sted. Et stort Følge, Venner og Bekendte, Videnskabsmænd, Kunstnere og Repræsentanter fra Kongehuset ledsagede ham, den sidste Digter fra en svunden stor Tid, til hans Hvilested. Paa Trefoldigheds-Kirkegaarden, lige ved Siden af Schleiermachers og nærved Steffens1, er hans Grav.140

Hovedkilderne til Tiecks Levned ere: Ludwig Tieck, Erinnerungen aus dem Leben des Dichters nach dessen

mündlichen und schriftlichen Mittheilungen von Rudolf Köbke. Leipzig 1855, 2. Tli. — K. Holtei: Briefe an Tieck, 4. Tli. — R. Haym: Die romantische Schule, 1870. — Julian Schmidt: Geschichte der deutschen Literatur seit Lessings Tod, 2—3. Bd. — L. Tiecks: Werke, 1837. — Spredte Bidrag fra forskellige Skrifter.Moritz Arndt

og lians Forhold til Danmark.Medens i vore Dage Europæismen spiller en fremtrædende Rolle, var det i den förste Halvdel af dette Aarhundrede Nationalismen, der aldeles havde Overtaget. De store Krige, hvormed Seklet indlededes, udviklede sig til virkelige Folkekampe, hvilket tydeligst traadte frem i den spanske og tyske Rejsning imod det napoleonske Herredømme. Rundt om i Landene vaagnede National bevidst hede n , men næppe nogen Steds i den Fylde, som i Tyskland. Her var de gunstigste Betingelser derfor. Et oplyst og selvfølende Folk var bleven overvundet af en fremmed og forhadt Magt; i liere Aar blev det holdt under et pinligt Aag; da øjeblikket endelig blev gunstigt, rejste det sig til Kamp, en virkelig begejstret Folkekamp, som tilsidst kronedes med Held. Det tyske Folk havde derigennem fundet sig selv. Med Sympathi maa Tanken dvæle ved saadanne Skikkelser som Friherre v. Stein, der var det egentlige Centrum i Rejsningen mod Napoleon, Generalerne Gneisenau og Scharnhorst, den uforsagte Folkevækker Filosoffen Fichte og mange andre, som satte Liv og Velfærd ind for deres Fædreland. Den Nationalfølelse, som gennemglødede dem, var saa ædel og deres Færd saa ophøjet, at det vilde være stor Uret at miskende det.

Men hvor de nationale Bølger gaa højt som dengang i Tyskland, kan det ikke undgaas, at der ogsaa fremtræder Skikkelser, som man maa betragte med blandede Følelser. Naar Nationalbevidstheden bliver dreven op paa sin højeste Spids, springer den let over til at blive en Overvurdering144

af sit eget Folk og en dertil svarende Undervurdering af andre. Herpaa kan der vistnok hentes Exempler fra mange Lande, men det er maaske ikke for meget sagt, at disse fremtræde frodigst paa tysk Jordbund, idet det hænger sammen med visse Sider i den tyske Karaktér. Efter Befrielseskrigen mod Napoleon kom det stærkt frem, og denne «Ultra-Germanenthum» blev ofte drevet til Karri-katur. Moritz Arndt, som paa disse Blade skal omhandles, hører med til Ultra-Germanerne, men det vilde dog være Uret at lade ham falde ind under det karrikaturagtige. Han kan snarest betragtes som den fuldkomneste Type paa en ægte national Tysker fra hin Tid, hvor Lidenskaberne vare satte saa stærkt i Bevægelse, en Tysker med en mægtig germansk Selvfølelse og tillige Overvurdering, men med en saa kraftig Personlighed, med saa dybe Følelser, at han altid kan fængsle Interessen. Han er i enkelte Henseender et tysk Sidebillede til Grundtvig. Da han nu tillige har givet sig ikke saa lidt af med Norden, særlig med Sverige og Danmark, kan der være Grund til at opfriske hans Billede. I Egenskab af Danskere kunne vi ikke sympathisere med ham, da han saa lidet sympathi-serede med os, men det er ikke altid af Vejen at lære de Anker at kende, der fremsættes af vore Modstandere. 1 nogle Henseender har han maaske ikke haft saa stor Uret, i andre Henseender derimod overmaade megen. Ved at drage ham frem, drages der tillige nogle Afsnit af Danmarks nyere Historie frem, som den nuværende Slægt ingen Skade har af at dvæle ved.

Ernst Moritz Arndt er til Dels af nordisk Rod. Han blev født 1769 paa Rygen, som dengang og mere end en Menneskealder derefter var svensk Besiddelse. Hans Oldefader paa fædrene Side var en Svensker, der som Underofficér kom til -Gen og siden fik en Gaard dér. Hans Fader var Inspektør paa Godset Schoritz, der tilhørte Grev Putbus. Arndts Moder var derimod af rygisk, altsaa vendisk Oprindelse. Hun var en Særling, som aldrig nød Kaffe, Tlie eller Vin, heller ikke Kod, men levede som145

Vegetarianer af Brød, Smør, Mælk og Ost. Medens Faderen var en ilter og virksom Natur, var hun stille, indesluttet og from.

Som næstældste Søn voxede Moritz op mellem tre Brødre og tiere yngre Søstre og førte med dem et frisk Naturliv i Mark og Skov og Eng. Moderen var hans

o o o

første Læremester og Bibelen hans første Læsebog efter den Tids hyppige Skik; han var ganske Barn endnu, da han havde gennemlæst den tre til fire Gange. Til hver Søndag maatte han tidlig lære Salmevers udenad. Tit sad Drengen til langt ud paa Aftenen og talte med sin Moder, og han følte sig inderlig knyttet til hende.

Es war (lie Mutter mein,

der beste Sckatz, den mir im Leben

der liebe, fromme Gott gegeben,

synger han siden.

Indtil sit tiende Aar maatte Moritz Arndt og hans Brødre nøjes med Moderens og undertiden Faderens Undervisning, og den var ikke meget regelmæssig. Det meste af Sommeren gik de ligesom Bønderbørn ikke i Skole, men maatte hjælpe til i Marken samt vogte Kreaturerne. Siden fik de en Lærer, en gammel Student, som havde været Korporal i Syvaarskrigen, og hans Opdragelseskunst laa i Stokken, som han stadig anvendte paa deres Rygstykker endog under Morgenandagten. Da de endelig bleve befriede for ham, havde de i adskillige Aar en flink theologisk Kandidat til Lærer, som de kom til at holde meget

c j ' o

af, og som førte dem godt frem i alt, hvad der hørte til hin Tids Dannelse. Han tog sig ogsaa af deres Adspredelser i Fritiden og førte dem sammen med andre ligestillede Drenge. De bleve dygtige i alle Slags Legems-idrætter: Boldtspil, Fugleskydning, Skøjteløb og Svømning. I det hele taget var det et frisk Liv, de førte, og alle Drengene udviklede sig til stærke Mennesker, mest dog Moritz, som var af en udmærket sund Konstitution.

Familien flyttede flere Gange under Drengenes Opvæxt, idet Faderen havde forskellige større Gaarde i Forpagtning,

10146

men det var bestandig indenfor Rygens Grænser. Moritz var en begavet Dreng, der paa liere Maader vakte Opsigt. Hans Hukommelse var ganske ualmindelig, hans Stemme lod saa stærkt som en Trompet, og han havde megen Fantasi og Opfindsomhed. Naar Drengene kom i Seng om Aftenen, bad de andre Moritz om at fortælle dem en Historie, og det gjorde han da, idet han paa staaende Fod digtede den. I lange Tider var dette en stadig Underholdning, og ofte gik de alle meget tidlig i Seng for desto længere at kunne nyde den.

Forøvrigt skildrer Moritz Arndt sig selv som en temmelig vild og trodsig, men tillige flittig og ærlig Dreng. Det havde megen Betydning for ham, at han elskede sin Moder saa højt, og gennem hende især vendtes hans Sind tidlig imod Gud.

Noget af det, som i Barndommen gjorde mest Indtryk paa Arndt, var Besøgene hos en gammel Farbroder i Posewald, der var æret i hele Familien som en Patriark. Det var en redelig og from Mand med et uopslideligt godt Humor, altid fuld af Gemytlighed og Spøg. En vis Slags Humor, forskellig fra den danske, har fra gammel Tid været hyppig i den Kant af Nordtyskland, saaledes ogsaa i Meklenburg, hvorfra den gennem Fritz Reuters Fortællinger er bleven bekendt. Denne gamle Mand ytrede ofte, at den ærværdige Doktor Luther havde sagt, at dersom Gud ikke forstod Spøg, brød han sig ikke om at komme ind i Himmelen, og deri stemmede han fuldkommen med den store Lærefader. Da Drengene for sidste Gang-besøgte den mere end 80aarige Olding, der nu var svag, lod lian en Flaske god, gammel Yin sætte frem for dem og sagde: «Børn! snart skal I lægge mig ned i Jorden. Saa maa I være rigtig glade og drikke af denne Vin, thi jeg har med Gud hele min Levetid fort et fornøjet Liv.» Aldrig glemte Moritz hans Fortællinger om Karl den 12te og hans Krigerliv her paa Rygen eller om Olaf Trygvason, der lier i Nærheden ved Halvøen Zoudar (Svolder) skulde være sprunget overbord fra Ormen hin lange.147

I Begyndelsen af 1787, da Moritz gik i sit syttende Aar, blev han sat i Latinskole i Stralsund. Faderens Omstændigheder vare imidlertid dengang ikke gode, saa at han ikke ævnede ene at holde ham der, men liere Familier traadte hjælpende til. Da de bedre stillede Latinere gjorde Kar ad Moritz for hans grove Klæders og bondeagtige Udseendes Skyld, lik han god Lejlighed til at vise sine fortræffelige Legemskræfter, og han baxede dem saaledes, at de for Fremtiden tabte Lysten til sligt. Han var i Huset hos Konrektoren og viste sig snart som

en af Skolens bedste Disciple. Den Tarvelighed i Levemaade, som han var vant til fra Hjemmet, fortsatte han her, ikke blot af Nødvendighed, men ogsaa af Lyst til at hærde sig. 1 Lighed med Moderen var han meget afholdende og nød kun tørt Brød og Vand til Frokost; om Aftenen spiste han stundom lidt Smør paa Brødet; The og Kaffe nød han næsten aldrig, ja Kaffe bragte lians Blod i den Grad i Oprør, at han kom til at ryste paa Haanden, saa at han ikke kunde skrive. Denne tarvelige Levemaade fortsatte Arndt til sit 40de Aar. Derimod forsmaaede han ikke et Glas Vin eller Punsch. Bestandig stod det for ham som en Hovedopgave at hærde sit Legeme; derfor drev han ogsaa i Stralsund al Slags Sport og badede til sent paa Efteraaret. Alligevel fik han, da han havde gaaet et Par Aar i Skolen og var nærved at blive Student, Skrupler over, at han forte et for blødagtigt Liv, og han kom paa Tanker om, at det var bedre at opgive al Studering og blive Landmand. Den væsenligste Bevæggrund var, at han følte sin Kyskhed anfægtet og vilde betvinge Kødet. En Dag vandrede han da, uden at gore nogen klog paa sine Hensigter, ud af den bekendte Frankenthor, i hvilken Karl den 12te under Stralsunds Belejring oftere havde haft sit simple Leje. Uden at vide hvorhen vandrede Moritz i flere Dage Syd paa, hvilede om Natten, hvor det kunde træffe sig, og kom saa til Zemmin, hvor han forhørte sig om en Plads. Han var heldig nok til at faa en saadan hos en gammel Kaptain. For en Sikkerheds Skyld skrev148

denne imidlertid til Moritz' Fader for at have hans Samtykke. I Stedet for Svar kom fem Dage efter et Ivoretoj med en Onkel og en Broder i, og disse medbragte Ordre til Moritz, at han ufortøvet skulde følge hjem med dem. Som lydig Son gjorde han det ogsaa.

Da han saaledes var kommen hjem, fik han ogsaa Lov til at blive hjemme og opgive Latinskolen i Stralsund. I halvandet Aar opholdt han sig saaledes i de gamle landlige Omgivelser, men forberedte sig samtidig flittig til at tage Studenterexamen. I den Tid drev lian Hærdelsen til det yderste. Han spægede sit Legeme paa alle Maader for at holde det i Trældom, stod tit op om Natten og gik milelange Ture, sov paa det haardeste Leje f. Ex. paa det bare Gulv eller svøbte sig i sin Kappe og laa i det frie, selv om Efteraaret.

1791 blev Moritz Arndt .Student i Greifswalde, der horte under Sverige (dette Land havde dengang fire Uni-

o .

versiteter: Upsala, Lund, Abo i Finland og Greifswalde i Pommern). Flere af Professorerne vare Svenskere, skøndt Sproget var Tysk. 1 to Aar studerede han Theologi her, men drog saa til Jena, der paa den Tid øvede en mægtig Tiltrækningskraft paa Grund af adskillige berømte Personligheder , som fandtes her blandt Professorerne. Arndt hørte bl. a. Filosofferne Reinhold og Fichte, men har meget lidt at meddele fra sin Studietid Ker, «fordi», som han siger, «intet mærkværdigt for min Udvikling er hændet i den». De udmærkede Lærere kunde ikke henrive ham, og det kom af, at han manglede Sans for de daværende aandelige Roreiser, der rev saa mange med sig. Lige modsat gik det Henrik Steffens, der kort efter kom til Jena og her gennemgik et aandeligt Oplivelsesbad. Ikke engang Fichtes berømte Forelæsninger havde nogen Betydning for Arndt, skøndt han syntes godt om Filosoffens «tapre Personlighed». Det frie Studenterliv, der i høj Grad var udviklet i Jena, tiltalte derimod Arndt meget, og dets mindre fine Fremtoninger generede ham ikke. Han kunde «jauclize» og jubilere og pokulere saa godt149

som nogen og havde vistnok rig Lejlighed til at vise sine fysiske Kræfter og sine Færdigheder f. Ex. i at duellere. Kort sagt, han var en rigtig tysk Student efter Datidens Type og fortæller selv, at han undertiden styrtede sig ud i Hvirvelen, men bevidner samtidig, at han var «kysk». Naar han besøgte sit fjerne Hjem paa Rygen, gik han Vejen til Fods og gennemstrejfede paa disse Vandringer det meste af Nordtyskland.

1794 var det forbi med Opholdet i Jena, og Arndt blev derefter et Par Aar hjemme som Lærer for sine yngre Søskende; derpaa tog han i Greifswalde den theologiske Examen, som han dog siden ikke gjorde nogen Brug af, da han ikke havde Lyst til at være Præst. Dette var Forældrene meget imod, og han fremhæver selv, at Olleret ikke var saa lille, da han let kunde have faaet et Kald paa Rygen, og de fleste af dem vare fede. Nogle af Præsterne lignede nærmest Herremænd, og en af dem, der lod sig titulere «Kirkeherre» , kørte altid med fire, uagtet Vejene ingenlunde gjorde det nødvendigt.

Derimod havde Arndt en mægtig Lyst til at se sig om i Verden, og for Penge, han havde sammensparet i en vellønnet Huslærerplads, samt ved Hjælp af Understøttelse fra Faderen, der paa den Tid sad bedre i det, drog han i Foraaret 1798 afsted. I halvandet Aar færdedes lian omkring i Europa, mest til Fods. Efter et længere Ophold i Wien besøgte han Ungarn, kom derefter til Norditalien og endelig til Frankrig, hvor han tilbragte det meste af Sommeren 1799 i Paris. Rejsen beskrev lian siden vidtløftigt i et Værk i 4 Dele, hvormed han introducerede sig som Forfatter. Vi skulle kun bemærke, at hvad der mindst tiltalte Arndt var Frankrig. Dels var han fra Barn af ivrig kongelig sindet, saa at den daværende Republik var ham i høj Grad imod, dels havde han gennem historiske Beskrivelser f. Ex. af Trediveaarskrigen og Ludvig den 14des «Mordbrand» indsuget stor Uvilje imod Folket. Vi skulle snart se, hvorledes denne voxede i den følgende Tid.

Imidlertid var Arndt nu bleven en Mand paa 30 Aar,150

og han søgte og opnaaede Ansættelse ved Universitetet i Greifswalde i Aaret 1800. Han blev forst Adjunkt, siden Professor med Historie som Hovedfag. Han ægtede en Datter af den derværende svenske Professor Quistorp, men Ægteskabet varede kun kort, thi hun dode efter at have bragt en Son til Verden, og Arndt var derefter i mange Aar Enkemand. Som Forfatter gjorde han sig nu mere og mere bekendt. Han skrev en Bog om Livegenskabet, som dengang endnu herskede i Svensk-Pommern med Ry gen, og med Uforfærdethed fremstillede han de sorgelige og umenneskelige Forhold, der fulgte med det. Skriftet vakte Opsigt, og der blev rejst Klage imod ham, der, skøndt kongelig svensk Embedsmand, havde vovet at kritisere og fordømme bestaaende Retsforhold. Universitetets Kansler lik Ordre om at drage Arndt til Regnskab, men dennes hele Forsvar bestod kun i, at lian i et Exemplar af Bogen understregede alle de Steder, der handlede om vitterlige bestaaende Uretfærdigheder, hvorefter han bad om, at det maatte blive forevist Kongen. Dette skete ogsaa, men Gustav den 4de Adolf fandt, at hvis de fremsatte Anker vare sande, havde Arndt Ret i at betegne Forholdene som mislige. Da det nu ikke kunde nægtes, at Fremstillingen var i Overensstemmelse med Virkeligheden, blev der ikke foretaget noget imod ham. Men nogle faa Aar efter blev Livegenskabet harvet-

Ved det lille Universitet i Greifswalde var der ikke meget at bestille for Arndt, saa at han kunde tilbringe en stor Del af Tiden paa Rejser. I Efteraaret 1803 drog han til Sverige og opholdt sig et helt Aar dér. Han fandt i det hele stort Behag i dette Land, som han jo baade ved Nedstamning og som Undersaat tilhørte. Vel følte han sig nærmest som Tysker, men næstefter Tyskland var Sverige ham ganske naturlig kærest. Arndt besøgte

O o o

en stor Del al Landet, var baade i Stockholm og Gøteborg, i Dalarne og Norrland. Han følte sig højlig tiltrukket af den svenske Almue, hvis gammeldags Væsen ganske var efter hans Hjerte. Hvor han færdedes, kunde han trygt151

lade sit Rejsegods staa ude om Natten: ingen fandt paa at røre det, thi ærligt og trofast var Svenskens Sind. Folkets Helt var Karl den 12te; overalt i Kroer og Bønderhuse saa' man hans Billede, og saasnart man nævnede hans Navn, strømmede hans Ros fra alles Læber. Der var endnu megen Overtro blandt Folket, Trolde og Underjordiske havde en fast Plads i dets Forestillingskreds; mødte man en Ulv eller Los paa sin Vej, rev man hurtig Huen af Hovedet og mumlede en Besværgelsesformel i den, eller man nøjedes med at spytte i den, for derved at afværge det onde. (Ulve var det dengang ikke saa knapt med som nu, saa at Arndt endog lidt udenfor Stockholm saa' en løbe over Vejen). Allerbedst syntes Arndt om Dalkarle, Gestriker og Helsinger.

Ogsaa den svenske Natur tiltalte ham meget, enten han saa' den om Vinteren eller om Sommeren. Den Vinter, han tilbragte dér, mest i Stockholm, kom til at staa i Glans for ham, saa klar og ren var Himlen og saa lysende var Jorden under sit Snetæppe, og saa fornøjelige vare Kanefarterne. Om Sommeren var han helt oppe i Jæmt-land, hvor Storsjøen mindede ham om Genfersøen og Bredderne om dem ved Sorrent, Oppe mellem Fjeldene ved den norske Grænse, hvor nu Storliensbanen gaar, besøgte lian en Lappelejr og overværede et Bryllup.

Skøndt Arndts Beskrivelse af denne svenske Rejse er tør og trættende, kan man ikke nægte, at han havde et godt Blik for Folkets og Naturens Ejendommeligheder. Han var ogsaa en af de første udenfor Sverige, der forstod at

vurdere den for faa Aar siden afdøde Digter Bellman efter Fortjeneste. Om ham skriver han: «Det vil aldrig lykkes mig at gore Bellman begribelig for den, der ikke forstaar den svenske Nation og det dybeste i den nordiske Karaktér. Jeg vil kun sige, at han vil endnu leve i Udødelighed, naar mange af de sirlige og vittige Digtere og Poeter, der saa' ham over Skuldrene, ere forældede. Og dog kender den kun halvvejs den store Bellman, hvem Naturen ikke gav et lykkeligt Organ for Musik.» Det eren Kendsgerning, at Arndts Bedømmelse af Bellman bidrog meget til at aabne Folks øjne for denne Digter.

I Efteraaret 1804 vendte Arndt hjem.

Imidlertid blev han mere og mere greben af den europæiske Politik. Napoleon blev Kejser og førte sine Orne sejrrigt frem over Mellem-Europa. Østerrig bukkede hurtig under, Sydtyskland faldt i Frankrigs Hænder. Arndt saa' med Harme paa alt dette, Blodet kogte i ham, og han udgav et Skrift, som han kaldte «Tidens Aand» — Geist der Zeit —, hvori han hensynsløst udtalte sine Meninger og Domme. Her fremtraadte han for første Gang som ægte German og som Franskhader. Han skriver om Franskmændene: «Er Pest og Sult ikke milde i Sammenligning med den Elendighed, I bringe? Er Barbarernes Grusomhed ikke svag i Sammenligning med eders?» Han kalder Franskmændene en uheldig Mellemting, som i lige Grad mangler den sydlandske Kraft og den nordiske Dybde. «Uden Religion, uden Poesi, uden Sandhed, for viljesvage til at forbedre eder, træde I dog frem med Hovmod.» Et Kapitel handler om Napoleon, hvem han mindst af alt sparede. Man faar ved denne Bog et godt Begreb om Arndt, thi hans Personlighed voxer frem for Læserens Oje, djærv, uforfærdet, med Ojet opladt for mangen Sandhed, men ofte forblændet af sin nationale Partifølelse og gaaende langt over Stregen. Hvor opbragt han var paa Franskmændene, og hvor ivrig German han var, kan ses af følgende Træk. Paa et offentligt Sted, hvor adskillige Herrer vare til Stede, deriblandt Arndt, udtalte en svensk Officer sig ikke blot rosende om Franskmændene, men lod ogsaa nogle haanlige Ytringer falde om Tyskerne. Arndt kom herover i den højeste Forbitrelse, det ene Ord tog det andet, og det endte med en Udfordring. Duellen fandt ogsaa Sted, og Modstanderne skød paa hinanden med Pistoler i 15 Skridts Afstand. Arndt fejlede sit Maal, men Svenskeren saarede ham haardt, og han maatte tilbringe liere Maaneder paa Sygeleiet.

Imidlertid var Napoleons sejrrige Magt rykket tæt ind153

paa Livet af svensk Pommern, idet Preussen i Efteraaret 1806 blev overvundet og saa at sige fuldstændig revet over Ende. Hvad -Øjeblik det skulde være, kunde Franskmændene besætte de svenske Besiddelser, og der var ingen Grund for Napoleon til at skaane dem, da Gustav den 4de Adolf bar sig ad som en gal Mand imod ham og alt franskt. Da ansaa' Arndt sig ikke for sikker her, efter at han nylig saa hensynsløst havde skrevet om Franskmændene og Napoleon, og han flygtede derfor over til Sverige. Ved Juletid 1806 kom han til Stockholm.

I næsten tre Aar, fra 1806 til 1809, opholdt Arndt sig nu her og fik Beskæftigelse ved at oversætte svenske Love og Forordninger paa Tysk til Brug i Pommern. Det var bevægede Aar for Sverige, der kom i Krig baade med Rusland og Danmark, medens samtidig Misfornøjelsen med Kong Gustav den 4de bredte sig mere og mere. Stemningen var tung og trykket. Arndt fortæller, at Svenskerne saa1 alt i det mørkeste Lys og ventede sig alle mulige Ulykker af Russere, Danskere og Franskmænd, men dette var jo ikke saa underligt, da deres Konge lagde sig ud med alle. Under disse Omstændigheder fandt Arndt, at der ytrede sig saare liden Fædrelandskærlighed og Villighed til at bringe Ofre. Man saa1 sig redningsløst ført hen til Afgrundens Rand og ventede, at Riget maatte gaa til Grunde.

Ved den saa at sige nødvendige Revolution 1809, da Kongen blev fængslet, var Arndt et Øjevidne til Begivenhederne. Han glædede sig dog ikke over Forandringen, thi han følte sig i mange Henseender sympathisk knyttet til Kongen. Han kunde navnlig modes med ham i Had til Frankrig. Alt eftersom Napoleons Magt voxede og hans Haand hvilede tungere og tungere over største Delen af Europa, voxede ogsaa Arndts Harme, og det kan man billigvis ikke undre sig over, da hans tyske Fædreland virkelig led uhyre. Han udgav nu fra Stockholm et nyt Bind af «Geist der Zeit», men da ingen tysk Boghandler vovede at forlægge det, blev det udgivet i London. Bogen154

vidner paa hvert Blad om, at den er skrevet under et Hojtryk af tysk Patriotisme og Had til Undertrykkeren. Der

er en hel Flom af Haansord mod Napoleon, som han kalder en snæversindet, troløs, blodig Sjæl, en oppustet Orientaler. Arndt skildrer Tysklands Underkuelse, ser med Haab hen til Preussen og maner til Kamp. Hver en Franskmand, som findes i Tyskland, bør udryddes: «Had besjæle, Vrede opflamme, Hævn bevæbne os!» Dette Skrift blev hemmelig udbredt overalt i Tyskland og gjorde stærkt Indtryk. Fra nu af blev Arndt betragtet som en af de ypperste Forkæmpere for det germanske Fædreland. Paa udenforstaaende gjorde det ikke noget godt Indtryk, cla der er megen Overdrivelse og hensynsløs Plumphed i det.

I Sverige følte Arndt sig nu ikke mere saa vel som tidligere. De fleste Svenskere sympathiserede med Napoleon og Franskmændene, og Tyskland var ofte Genstand for nedsættende Bemærkninger. Det maatte skære Arndt i Hjertet, naar han paa Gaden i Stockholm horte Folks Udbrud imod de pommerske Soldater, som Gustav den 4de havde forlagt hertil: «Se, dér gaar de forbandede Tyskere, de Hunde!»

Imidlertid fulgte han med spændt Opmærksomhed Begivenhedernes Udvikling, særlig i Tyskland. Han ventede en almindelig Opstand her, og saasnart han fik Efterretning om Major Schills Rejsning, kunde han ikke længere holde sig tilbage. I Hast pakkede han sine Sager sammen og sejlede i Høsten 1809 fra Karlshamn over til Pommern. Da han var en forhadt Person for Franskmændene, optraadte han her under et falsk Navn som Sproglærer Ahlmann. Han kom til sit fædrene Hjem paa Rygen, hvor Forældrene vel vare døde, men hvor flere af hans Søskende endnu opholdt sig samt hans egen 8aarige Søn. Skøndt der kun var faa Franskmænd paa denne Egn, holdt han sig skjult og vovede sig kun ud om Aftenen. Siden slåp han til Berlin, hvor han mente sig mere sikker i Mængden. Dagen efter hans Ankomst hertil vendte den preussiske Kongefamilie, der saa længe havde155

opholdt sig i Rigets nordøstligste Afkrog, tilbage til Hovedstaden. Det var et trist Indtog, som Arndt her var Vidne til, thi Kongen var kun en Vasal af Napoleon og Riget sønderlemmet. Dronning Louise, den saa højt elskede, saa' forgrædt ud, General Scharnhorst, Grundlæggeren af Preussens senere Militærmagt, sad bleg og krumbøjet paa sin Hest. Men midt i Fornedrelsen spirede Oprejsningen frem.

Det var nu, hvad Arndt kaldte, en «Donnerwetter-zeit» i Tyskland, det vil sige: det trak sammen til et voldsomt Uvejr, skøndt det varede endnu et Par Aar, inden det brod los. I Berlin, hvor Arndt plejede Omgang med de ivrigste Patrioter og indtog en fremragende Plads i deres Kreds, kom han ikke til at blive længe. Thi i Begyndelsen af 1810 ophørte den franske Okkupation af svensk Pommern, og der var da ingen gyldig Grund for ham til at holde sig borte fra sin beskikkede Plads som Professor i Greifswalde. Dog forblev han kun her til det næste Aars Slutning. Det blev ham aldeles utaaleligt at leve sammen med Embedsbrødre, der for største Delen holdt med Frankrig, og da han var heftig, aabenmundet og grovkornet, kom det til idelige Rivninger, deriblandt ogsaa med hans Svigerfader Professor Quistorp. Han tog da sin Afsked fra Embedet og besluttede at drage til Rusland, hvor der nu var et Samlingssted for alle dem, der hadede Napoleon. I Forklædning og under forskellige Æventyr med Franskmændene naaede han til Berlin og siden til Breslau, der var et vigtigt Arnested for en vordende Opstand mod Napoleon. Under sit Ophold her gjorde Arndt Bekendtskab med liere af Bevægelsens Spidser saasom Blücher, Scharnhorst og Gneisenau. Men derefter gik hans Vej til Rusland, hvor Hovedmanden for det hele, Friherre v. Stein, opholdt sig, og han havde skrevet, at han ønskede at se Arndt, da han mente, at han kunde faa Brug for ham.

Det var ingen let Sag at naa frem til Petersborg, som var Maalet for Arndts Rejse, thi den franske Magtstrakte sig vidt, og det vilde have været skæbnesvangert for ham at falde i dens Hænder. Han maatte se at komme udenom Polen, der var saa franskvenligt, og derfor drog han forst Syd paa til Prag, som oftest vandrende paa sin Fod. Han var forsynet med et russisk Pas, havde en ikke ubetydelig Sum Penge, som han i Mere Aar havde sammensparet, med sig og var saa stærk og rørig som nogensinde. Det generede ham ikke at gaa 5 til 6 Mil i Træk. I Prag gjorde Arndt Bekendtskab med en Købmand fra Wien, der rejste som Smugler mellem disse Egne og Rusland. Han var villig til at lade Arndt folge med sig under Navn af lians Kommis, mod at han betalte Halvdelen af Rejseudgifterne. Det gik rigtignok kun langsomt med Rejsen, da Købmanden havde Forretninger, hvor han kom frem, men endelig naaede de da lykkeligt ind over den russiske Grænse, og siden kom Arndt til at følges med den

russiske Legation i Wien over Kiew til Moskva. Han kom til denne Stad en Maanedstid før Napoleon holdt sit Indtog i den, og endnu inden Slutningen af August 1812 var han i St. Petersborg.

Her traadte Arndt nu strax i v. Steins Tjeneste og blev navnlig benyttet af ham til at forfatte Opraab og Krigssange, som baade nu og siden bleve spredte rundt omkring i Tyskland. Til dette var Arndt meget godt skikket, da lian baade digtede kraftigt, populært og klangfuldt og tillige forstod at klare Situationen for sine Landsmænd. Han Skrev bl. a. en Katekismus for den tyske Krigs- og Landeværnsmand i 21 Kapitler, det hele holdt i en vis bibelsk Stil med luthersk Kolorit; et af Kapitlerne handlede udelukkende om «den store Tyran Napoleon». Dette Skrift blev snart spredt over hele Tyskland i mangfoldige Tusinder Exemplarer.

Opholdet i St. Petersborg, der varede 4 til 5 Maaneder, var meget interessant for Arndt; han blev indført i mange Kredse og gjorde Bekendtskab med en hel Del Berømtlieder. For Øjeblikket var den russiske Hovedstad Centrum i Bevægelsen mod Napoleon, og en Mængde af dennes157

ivrigste Modstandere vare samlede her, saa at det var rigtig et Sted efter Moritz Arndts Hjerte. Kejser Alexander behagede ham ingenlunde, hvilket man let kan forstaa; han kalder ham spydig en baade aandelig og legemlig «Halvmand», der altid trængte til at stives op af andre. Og denne nu saa højlig nødvendige Stivelse afgav især to Mænd, Bernadotte i Sverige og Friherre v. Stein. De to vare, den første mere skjult, den anden aabenbart, Drivkraften i Kampen mod Napoleon. Uden v. Stein, mente Arndt, havde den russiske Regering opgivet Spillet efter Slaget ved Borodino og Moskvas Indtagelse. Denne v. Stein var en Herskernatur, af Ydre temmelig lav og firskaaren, men med en mægtig ørnenæse og smaa skarpe Øjne, en Mand af faa Ord, men fuld af Ild og Kraft. Han satte aabenbart Pris paa Arndt, fuldblods tyske Patrioter som de begge vare, og Arndt regnede altid sit Samliv med v. Stein til sit Livs allerskønneste Dage. Han var ogsaa nu i en Stilling, der ganske passede for hans Natur.

Arndt, som havde en god Iagttagelsesævne, har berettet adskilligt om Livet i St. Petersborg dengang, som har Interesse nu, da alt er meget forandret. Der var meget asiatisk ved Forholdene, og ved store Selskaber kunde man, som han siger, fole sig hensat i Merovingernes Tidsalder. Var der Aftenselskab hos en eller anden Fyrste, saa1 man en tyve-tredive Hotte Slæder med Forspand af tre eller lire Heste holde udenfor Porten til langt ud paa Natten, selv i den mest bidende Kulde. De med kostbare Skindtæpper bedækkede Heste stampede i Sneen og vrinskede idelig utaalmodigt. Kuske og Tjenere, ofte mere end et halvt Hundrede, saa' man ligge paa det haarde Gulv i Forhallen, opad de brede Trappetrin eller udenfor Dørene, sovende og snorkende. Gæsterne, Husets Tjenere og Piger lob hen over dem og sparkede til dem, uden at det forstyrrede deres Ro.

I Paladset Orloff, hvor Arndt stundom kom, en mægtig Bygning med store Sidelænger, der omfattede en vældig Gaardsplads m.m., levede der en hel Verden for sig selv,158

som kunde det være paa en Kongeborg i Middelalderen. Den fyrstelige Familie var omgivet af sine Livegne, blandt hvilke der var alle Slags Haandværkere: Skomagere, Skrædere, Smede o. s. v., samt Lærere for Børnene: Dansemester, Fægtemester, Maler, tyske, franske og italienske Guvernanter. Der var noget storartet ved alt dette.

Da Napoleon i Efteraaret 1812 begyndte sit Tilbagetog fra Moskva, fyldtes alle Sind i St. Petersborg med spændt Forventning og en vis ængstelig Glæde, idet man endnu ikke ret turde tro, at dette skulde være Begyndelsen til hans virkelige Nedgang. Baade v. Stein og Arndt vare derimod visse derpaa. Nu blev det Tid at flytte Bevægelsens Brændpunkt f'ra det afsides St, Petersborg. Den 5te Januar 1813 forlod v. Stein denne By, og Arndt var i hans Folge. Undervejs blev denne sidstes Vadsæk med hans Papirer og Værdisager bortstjaalet, og han fik den ikke igen. Snart naaede de frem til de Egne, som den ulykkelige franske Armé nylig havde gennemvandret, og hvor alt var odelagt af Venner og Fjender. Ofte passerede de store Skarer af franske Fanger, der i den elendigste Tilstand bleve drevne mod Øst, og tit saa1 de saadanne ulykkelige falde døende om paa den frosne Snemark. Paa og langs Vejene laa der mangfoldige Lig, som graadige Ulveflokke sled i. I Vilna var der alt andet end hyggeligt, I Gaderne laa mange døde, som ingen gad slæbe bort, ja, da Arndt efter nogle Dages Ophold kørte derfra, viste det sig, at hans Slæde havde staaet ovenpaa en frossen og nedtrampet Franskmand i fuld Uniform. Arndt saa' i en stor Bygning i Udkanten af Vilna et ejendommeligt Skue; den saa1 øde og mennesketom ud, men

da han nøjere undersøgte den, fandt han alle Rum og Loftet stoppede fulde af Lig, vistnok mere end tusinde. Skøndt han havde fortræffelige Nerver og ikke undte Franskmændene noget godt, var dette Syn ham dog næsten for meget.

Den 21de Januar kom han til Kønigsberg.

I den nu følgende bevægede Tid, da foruden Rusland ogsaa Preussen og siden tillige østerrig kæmpede mod159

Napoleon, havde Arndt fuldt op at gore. Forst opholdt han sig en Tid i Konigsberg, derefter i Breslau, siden hen en lang Tid i Dresden, og endelig efter det afgørende Slag ved Leipzig kom han til denne By. Han brugte sin Pen meget flittig; det ene krigerske Flyveskrift efter det andet udgik fra ham, og han udgav et nyt Bind af «Geist der Zeit». I dette opfordrede han paa den ene Side til kraftig at bruge det himmelske Vaaben Troen — «den hellige Alliances» Aand laa allerede i Luften — og paa den anden Side til ikke at vise Fjenden Skaansel! Heller ikke de Tyskere, der havde franske Sympathier — og dem var der især i Sydtyskland mange af — burde skaanes. Han raader til at rage Haaret af dem, der i Tale eller Skrift havde prist Franskmændene, behandle dem som almindelige Forbrydere og efter udstaaet Straf jage dem over Rhinen til deres Venner. Rhinen skal forøvrigt paa ingen Maade være Grænsen, men den skal være en ren tysk Strøm; Elsas, Lothringen, Luxemburg og Flandern skal erobres. Tyskland skal være ét Rige med en Kejser i Spidsen, Feltraabet skal være: Gott und Vat er land!

Nu til Dags er der ikke synderlig Grund til at smile over Arndts dristige Tanker, thi de ere jo i Hovedsagen gaaede i Opfyldelse.

I et andet Skrift hævdede han, at ingen Tysker burde understaa sig at lære det forhadte Fjendesprog: Fransk; tillige tog han med højstemt Varme Ordet for Turnforeninger og Vaabenlege. Han digtede ikke faa kønne og raske Sange i denne Tid, hvor iblandt: «Was ist des Deutschen Vaterland» og «Was blasen die Trompeten» med Rette ere blevne navnkundige i Tyskland.

Da de allierede Armeer rykkede frem mod Frankrig, fulgte Arndt med til Grænsen og flakkede største Delen af Aaret 1814 om i Rhinegnene, en Tid lang i Selskab med den bekendte «Fader Jahn», Ophavsmanden til de tyske Turnforeninger. Han var ogsaa i al Hemmelighed i Strasburg og saa' med Beundring og Smerte ud over det frugtbare Elsas fra Domkirkens Taarn. Henimod Efteraaret160

vandrede lian endelig med Sabel ved Siden og Stok i Haand til Berlin. Skøndt han var 45 Aar, var han saa bevægelig og kraftig som nogen Yngling, ja en rigtig «eiserner Kerl». Han fortæller selv, at naar han paa sine Vandringer blev varm, følte han i sin venstre Lænd en Prikken, som om han blev stukket med Naale. Langt fra at hidrøre fra nogen Svaghed, var det efter hans Mening en Følge af lor stor Kraft. Han troede nemlig, at det kom af, »at hans Blod var saa jernholdigt, at Jernet i Sabelskeden og Jernet i Blodet ved Varmen blev saaledes irriteret, at de begge aabenbarede deres mystiske Higen imod hinanden».

Da Napoleon det følgende Aar uventet kom tilbage fra Elba, og Europa atter blussede op i Krigslue, kunde Arndt umulig holde sig i Ko. Han begav sig igen hen imod den franske Grænse for at være i Nærheden af de forestaaende Begivenheder. Han var løs og ledig, i al Fald var lian kun i Virksomhed som Fædrelandsven. Han siger selv, at han nu havde aflagt de sidste Levninger af svensk Partikularisme og var kun «Tysker». I et Flyveskrift opfordrede han alle sine Landsmænd til at gaa i en særegen Dragt, der kunde betegne dem som Germaner. Han havde denne Gang sin 14aarige Søn med og gjorde Køln til sin Hovedstation, fordi den største Hærvej gik der igennem, og herfra udgav lian et. Blad «der Wächter», hvis Hovedmaal var at mane hans Landsmænd til at staa paa Vagt overfor Franskmændene. Waterloo-Slaget med den endelige Sejr over Napoleon fyldte ham naturligvis med Glæde og Stolthed over den tyske Mandhaftighed. Men det blev et slemt Skaar i Glæden, at Tyskland ved den endelige Fred ikke flk Elsas og Lothringen; Preussen havde rigtignok gjort Krav paa det, men det hed sig, at det var Englands Skylrl, at det ikke skete.

Under sit Ophold i Køln, der varede et Aarstid, havde Arndt Lejlighed til at se mange af Tidens Berømtheder, som kom der paa Gennemrejse eller Besøg. Blandt disse var Goethe. Arndt kunde iagttage ham i Eo, og161

hans Bemærkninger om den store Digters Ydre ere ikke uden Interesse. Han maatte beundre Goethes stolte og

brede Pande og hans brune øjne med det vaagne og sikre Blik; derimod slog det ham, at der var et betydeligt Misforhold i hans Kropdannelse, idet Benene vare ikke mindre end 6 til 7 Tommer for korte! Noget tar man vel nok slaa af i dette Maal, da Arndt altid var tilbøjelig til at tage Munden fuld, men at Digteren var dygtig kortbenet, bliver vel en Kendsgerning, saa at han ikke har været den fuldendte Adonis som ung, saaledes som han ofte henrykt er bleven skildret. Arndt mente, at han umuligt med denne Legemsdannelse nogensinde har kunnet være en god Rytter, Danser eller Skøjteløber.

Moritz Arndt hørte nu, da Krigstiden var afsluttet, til Tysklands mest fejrede Mænd, og de ægte Germaner saa1 op til ham som en udmærket Fører. Hans Sange gik hele Tyskland over fra Mund til Mund; bl. a. besang han 1815 Scharnhorst, Blücher, Gneisenau og sin kære v. Stein, denne Mand, som han kaldte en politisk Martin Luther. Han priste Preussen som Germaniens ledende Magt.

Efterat liave anbragt sin Søn paa Gymnasiet i Düsseldorf — thi han betragtede nu Vesttyskland som sit rette Opholdssted, da han her bedst kunde være «Wacht am Rhein» — gjorde han en Rejse over Berlin til sit gamle Hjem paa Rygen og herfra begav han sig til D a n m a r k.

Det var første Gang, Arndt betraadte vore Enemærker. Han havde tidligere fra Skaane kiget over til os, men dengang betvunget sin Lyst til at gøre vort nærmere Bekendtskab. Han havde ogsaa med sine egne Oren forlængst hort noget fra os, nemlig Kanontordenen paa Rheden 1801, der kunde høres helt ned til Rygen. Men hans Tanker vare tit fløjne hen til os. Nu vilde han med egne øjne se, hvorledes det lille danske Folk egentlig var beskaffent.

Uden Fordomme kom lian ikke hertil. Som Halvsvensker havde han tidlig indsuget dem, thi i Sverige elskede man jo dengang ikke Danmark. Og da vi — eller rettere Frederik den 6te — havde staaet paa Frankrigs og den forhadte Napoleons Side, skulde det ikke gore Sagen bedre i hans øjne.

Over Kiel kom Arndt — «-Ornen», som han havde udgransket, at hans Navn betød — til de danske -Oer. Han tilbragte flere Maaneder af Sommeren 1816 paa «den skønne 0» Sjælland, navnlig i København; han var ogsaa en Tur til Moen. «Jeg lærte ædle danske Mænd at kende», fortæller han, og det gjorde han, thi han blev indført i flere af vore bedste, navnlig literære Kredse, hvor han fik en hædrende Modtagelse, idet man anerkendte ham som en dygtig og begavet Mand, der havde spillet en fremtrædende Rolle i den tyske Befrielseskamp. Som bekendt var der netop dengang i disse Kredse en venlig Stemning mod Tyskland, som man stod i et levende æsthetisk Vexelforhold til. Arndt kom bl. a. baade til Øhlenschlæger og A. S. ørsted. Dennes Hustru, den aandslivlige Sofie f. Øhlenschlæger skrev om hans Besøg (til Historiemaler Lund): «Han faldt som en Raket midt iblandt os og frembragte en meget fornøjelig Virkning. Et mere levende Menneske har jeg aldrig kendt, veltalende, heftig, vittig og støjende i lioj Grad. Jeg morede mig meget over ham. Godt var det, at alt, hvad han uden Grund har beskvidt Danmark for, ej var mig bekendt.» Øhlenschlæger fortæller om Arndt, at «det morede ham at undersøge Sporet af de gamle Folkestammers Udbredelse».

Skøndt Arndt efter eget Sigende i det hele fandt en venlig Modtagelse i København og «nod Gæstfrihed hos enkelte», blev Opholdet ham i Længden dog ikke videre behageligt, og det var hans egen Skyld. Dels kunde man ikke undgaa at komme i Tanker om de mange kritiske, ringeagtende og overfladiske Udtalelser om Danmarks Forhold, der fandtes i hans Skrifter, og dels stødte han ved sine ultragermanske Udtalelser, der just ikke fremkom

den beskedneste Form. Han var taktlos nok til at udtale sig om Sønderjylland som egentlig tysk og beklage «den danske Sprogpropa'ganda» dér — hvilken forresten i Aaret 1816 nærmest stod paa Nulpunktet. Hvor lidt man end dengang havde -Øjnene opladte for Dansk og Tysk i Sønderjylland, saa følte man sig dog saa national dansk, at slige Udtalelser, som han siger, «bleve ham meget ilde optagne». Hvor hensynslos han har været i sine Ord og anmassende i sin Optræden, i al Fald i den sidste Tid, kan man slutte deraf, at Politiet tilsidst tillod sig at spørge ham, hvad Hensigten var med hans Ophold her. Han forlod da endelig Danmark, men med en hvas Braad i sit

Hjerte imod os, og den blev altid siddende dér.

Det følgende Aar indgik den nu 48aarige Arndt Ægteskab med Schleiermachers Søster Nanna Marie, og ved Brylluppet overrakte Berlins Turnforening ham en Pokal som Hædersgave. Han bosatte sig i Bonn, hvor den preussiske Regering havde bestemt at oprette et Universitet , ved hvilket han havde Lofte om at blive ansat. Det følgende Aar blev han Professor i Historie dér. Dette, at han havde faaet «en tapper, tro Kone» og denne Ansættelse, kaldte Arndt siden «det sidste Smil af Lykken».

Uheldene begyndte med, at lian mistede to Trediedele af sin Bogsamling, der afgik til Søs fra Stralsund og blev ødelagt af Søvand. Men et storre Slag ramte ham, da lian kort efter udgav et nyt Bind «Geist der Zeit». I.dette traadte han op mod det nu almindelige Sværmeri for Middelalderen og stillede sig paa et frit Nutidsstandpunkt, idet han krævede en liberal Forfatning for hele Tyskland og en udstrakt Pressefrihed. Man kan let tænke sig, hvorledes dette maatte falde den preussiske Regering for Brystet, idet Reaktionen jo nu baade her og andet Steds havde spændt alle Sejl ud og mere og mere kom ind paa

Han mener, at «en vis rødhaaret Svensker» Lundblad, siden Generalkonsul i Pommern, har haft en Finger med i Spillet. — Anklage einer Majestätsbeleidigung S. 50. —

II*164

at slaa alle liberale Tendenser ned med Magt. Af Hensyn til Arndts Fortjenester under Krigen nøjedes man foreløbig med at paaminde ham om at være forsigtigere i sine Udtalelser, da disse ikke kunde forenes med hans Stilling som preussisk Embedsmand. Det blev dog ikke herved. Efterat Kotzebue 1819 var bleven myrdet af en fanatisk Student, greb Regeringen til meget skrappe Forholdsregler mod alt, hvad der kunde falde ind under det vidtstrakte Begreb «demagogische Umtriebe», og dette kom ogsaa til at gaa ud over Arndt. Der blev foretaget Husundersøgelse hos ham, hans Breve og Papirer bleve beslaglagte, og i November 1820 blev han suspenderet fra sit Embede. En lang Retsundersøgelse begyndte, idet Anklagen lød paa Deltagelse i hemmelige Selskaber og «bose Umtriebe», der indeholdt en Fare for Staten. Først to Aar senere blev Sagen afsluttet, og Resultatet var, at Arndt blev funden «ikke uskyldig». Han havde i al Fald været Medlem af Foreningen «Tugendbund», og han havde arbejdet for «republikanske Ideer», hvormed mentes hvad vi kalde en fri Forfatning. Af Hensyn til hans tidligere patriotiske Fortjenester og vel navnlig til hans Popularitet blev hans Straf kun, at det blev forbudt ham at holde Forelæsninger, men lian beholdt sin faste Løn som Professor. Alligevel led han et betydeligt Pengetab, idet en stor Del af den sædvanlige Indtægt, Forelæsningshonoraret, var forsvundet for ham. Og hertil kom, at han, uden at have nogen Virksomhed, alligevel skulde anses som bundet til Stedet.

Alt dette faldt naturligvis haardt paa den selvfølende og ærekære Mand, hvis eneste Brøde bestod i Mangel paa Smidighed til at bøje sig efter de skiftende Tider. Det var ham en meget stor Krænkelse at blive dømt til Uvirksomhed som Professor, da han netop mente sig i Besiddelse af ualmindelige Gaver som Taler. «Jeg er nu saaledes skabt, at jeg maa tale og fore Ordet», siger han, men det kunde han nu aldeles ikke komme til, idet Regeringen overhovedet ikke taalte, at han optraadte offentlig som Taler. Literært kunde han vel nok arbejde, men han1G5

maatte dog optræde med Forsigtighed og undgaa alt, hvad der kunde vække politisk Anstød. Hvad lian i de følgende Aar skrev, var dels i religiøs Retning, dels historiske Skildringer fra Sverige samt Erindringer af hans eget Liv. Forøvrigt siger han selv, at han nu mest levede i en taaget og legende Drøm mellem Børn, Træer og Blomster. Han betegner sig selv som «en født Drømmer», og der var visselig ogsaa meget Fantasteri ved ham.

Hans Hustru fødte ham liere Sønner. Den yngste og mest haabefulde fandt en smuk Sommerdag under meget pinlige Omstændigheder sin Død i Rhinens Bolger. Den stærke Mand blev saa rystet herved, at han aldrig forvandt det.

Al den Modgang, han fristede i disse Aar, drev Arndt dybere ind i sig selv og nærmere hen til Gud. Han skrev en Bog: «Om Ordet og Kirkesangenhvori han saa temmelig stillede sig paa det lutherske Stade, og han digtede Salmer, hvoraf flere meget gode. En af dem har faaet Plads i vor Kirkesalmebog: «Gaa nu hen og grav min Grav,

jeg er træt, nu vil jeg slumre».

Som Motto for sine Livserindringer satte han:

Ich steli' auf eiiiem breiten Stein, lind w er mich lieb hat, holt mich ein.

Paa Torvet i Stralsund er en stor «Æresten», hvor det var gammel Skik, at de nyviede Brudepar stillede sig op, og under Leg bleve disse Linier da afsungne. Arndt mente hermed, at hans Liv laa aabent for alle.

I næsten tyve Aar levede han som suspenderet Embedsmand og under Opsigt. Først da Frederik Wilhelm den 4de blev Konge, løsnedes hans Baand. Han blev nu genindsat i sit Embede, men da han var over 70 Aar, var det noget sent at begynde som Professor. Imidlertid var han nu, som tidligere, ualmindelig kraftig, og han tog fat med frisk Mod.

Nu var han ogsaa bleven friere som Forfatter, og der udgik i de følgende Aar flere Skrifter fra ham, hvori han166

ret ugenert udtalte sig om Forholdene baade i og udenfor Tyskland, deriblandt ogsaa i Norden. Særlig Opmærksomhed vakte hans i 1843 udkomne: «Forsøg i sammenlignende Folkehistorie». Vi skulle her antyde hans Meninger om forskellige af Europas Stater.

Tyskland var for Arndt Europas egentlige Centrum, som det ogsaa af Naturen er anvist til at være. Til Tyskland regner han uden videre baade Holland, Schweiz, Tyrol og de andre tyskøsterrigske Stater, ogsaa Bøhmen, som er dets «Kæmpeborg, vor store østlige Fæstning». Elsas og Lothringen høre ogsaa med, ligesaa vel som baade Holsten og Slesvig. Vesttyskland er den egentlige Kærne, det gamle Austrasien, Klodevigs og Karl den Stores og Otto den Stores Tyskland; dér er Vuggen for den tyske Magt og Herredomme, det er den faste Borg og Styrke i Riget. Tysklands Stilling er saa vældig, at naar alt er vel rustet og ordnet, maa selv den forvovneste Djævel løbe Hornene af sig, hvis han vil prøve paa at angribe det.

Skade for Arndt, at han ikke kom til at opleve den sidste Menneskealder i Aarhundredet, da havde hans gamle Hjerte frydet sig!

Frankrig er i alle Henseender Europas enfant, terrible. «I Franskmænd!» tilraaber han dem, «ere Efterkommere af vort Lands bortløbne og fortabte Sønner.» Naar Arndt havde noget imod nogen, søgte han Beviser for, at de nedstammede fra en Pariaslægt. Disse «Vælske», som han ynder at kalde dem, ere forfængelige Pralhanse, havesyge og stolte, men tillige listige og troløse. Det eiet rigtigt Bi—Folk, der, saasnart det er bleven splittet, strax igen samler sig i en Sværm. (Man skulde tro, at dette var noget godt, men lier skal det betyde noget meget, slemt.) Napoleon var baade i Storhed og Forbrydelser en Romer fra hin Tid, da Dyden hældede mod sin Nedgang; han var en Attila, en Folketramper og ubarmhjertig Morder. Han fortryllede Franskmændene, saa de maatte lyde ham saaledes, som de aldrig vilde have adlydt selv den bedste indfødte Franskmand. Og hans Skygge gaar167

stadig om iblandt dem som et Tryllespøgelse. Forøvrigt bryde Franskmændene sig ikke om den saa højt lovpriste Frihed; det er Ligheden de sætte Pris paa. Hos dem ligger der en stadig Fare for Europa.

Arndts Betragtning af Franskmændene er endnu den Dag idag den gængse i Tyskland.

England synes han godt om. Han tror ikke paa de Ugleskrig, der spaa dets Undergang, men kan godt istemme: Old England for ever!

Rusland har han derimod ikke noget godt -Øje til, trods Forbundet med Tyskland i Kampen mod Napoleon. Han erklærer Rusland for Tysklands naturlige Fjende og det en meget farlig, fordi det med sin store Magt er rykket det lige ind paa Livet, efterat det har faaet Polen.

Og nu endelig Norden. Vi kende Arndts Forkærlighed for Sverige, og Landet havde han endnu kært. Men han ser ogsaa Skyggesider hos Folket. «Letsind og Forfængelighed», siger han, «ere ægte svenske Egenskaber; Folkets Stræben gaa mindre i Dybden end paa Overfladen.» Det er en haard Dom og i sin Almindelighed heller ikke sand. Den svenske Adel roser han for Tapperhed og Krigsmod, men revser derimod, at den barnagtig jager efter

det glimrende. Dens stort klingende Navne kunne allerede lære os dette, og desværre efterligner den saa gerne alt fremmed Væsen, især det vælske.

Norges Navn udleder han ikke af Nord, det nordre Rige, men af Nor, en Bugt, altsaa Bugternes Rige. Medens Sverige af Naturen er et Roens, Stilhedens, Solskinnets Land, hvilket har præget sig i Folkets rolige Væsen, saa er Norge lige modsat et Uroens Land med stærkt vexlende Klima, og det har sat sit Mærke paa Nordmændene, som have en vis urolig Bevægelighed og Æventyr-lighed i Karakteren.

Men i det hele taget vil Arndt dog prise de to skandinaviske Folk, der af Naturen egentlig ere ét. «Der bor et stærkt, skønt, aandfuldt og tappert Menneske, udrustet168

med alle Legemets og Sjælens bedste Anlæg» paa den skandinaviske Halvø. Der er en vis Metalstyrke baade hos Svenskeren og Nordmanden og en vis frisk Glæde over Naturen, som det gør En godt at se.

Vi maa bemærke, at Arndt ikke havde noget personligt Kendskab til Norge og Nordmændene. Man ser, hvor lidt Begreb han havde om det tunge og trange, der tindes hos en Del af den norske Befolkning, og hvor lidt han i sin Karakteristik ramte det fantastiske og højtstræbende hos den, der hænger sammen med det kolossale i Naturen.

Endelig komme vi til Danmark. Arndts Tanker have gjort sig saa mange Svinkeærinder ind til os, at vort lille Land burde føie sig smigret ved at være Genstand for saa hyppige Betragtninger af den store Tysker. I forskellige af hans Skrifter findes Udtalelser om os. Hans Betragtning lyder kortelig saaledes: Ligesom det danske Rige altid har bestaaet af usammenhængende Stumper og Stykker, saaledes er det ogsaa med Folket. En Del af dette (han regner Skaaningerne med) bor paa det nederste af den svenske Halvø, en anden Del paa det øverste af den nordtyske Halvø, og Resten paa nogle øer. Liggende mellem Nordsøen og Østersøen er Landet givet til Pris for alle Vinde (dette er kun altfor sandt), og saaledes have Danskerne ogsaa været en Boldt mellem andre Folkeslag. Den jydske Halvø fra Elben af var oprindelig beboet af adskillige Stammer: Sacliser, Angler, Friser og Jyder. Karl den store bortførte den stridbare sachsiske Ungdom fra Elbens og Ejderens Bredder og gav derved Danskerne Spillerum til at udvide sig ned imod den sidstnævnte Flod (Ejderen). Under Ottonerne gik det modsat, og Danskerne paa Halvøen bleve afhængige af de tyske Kejsere. Rimeligvis vilde de være blevne aldeles underlagte disse og fuldstændig germaniserede, hvis ikke de følgende Kejsere havde vendt deres Vaaben mod Syd og indladt sig paa vidtløftige Kampe om Italien, og da havde der aldrig mere været Tale om dansk Sprog, i al Fald ikke paa Halvøen.169

Nu skete det ikke, og saaledes ere Jyderne endnu til denne Dag danske. — Det vilde være ganske pudsigt med hele denne af Arndt saa kont kolorerede Fremstilling, der egentlig stammer fra Dahlmann, hvis den ikke havde haft saa sorgelige Folger for os. Thi man maa lægge Mærke til, at hvad Arndt skrev, det blev troet som et Evangelium trindt om i det store Tyskland.

Jyderne mod Vest og Skaaningerne mod Øst vare ned igennem Middelalderen Kærnen af det danske Folk. øboerne og særlig Sjællænderne kom derimod til at staa langt tilbage, og hermed hænger det, efter alle Solemærker at domme, sammen paa følgende Maade: Oprindelig gik Sjællænderne i Spidsen for Danskerne, og blandt dem var de anseteste Slægter. Men i Svend Tveskægs og Knud den Stores Dage gik Blomsten af Danskerne til England og forblev derovre; herved bleve Øerne i høj Grad affolkede. Disse Huller, der saaledes fremkom i Befolkningen, bleve i den følgende Tid udfyldte ved mangfoldige Skibsladninger af fangne Vender, Kurer og Liver, som bleve hentede ved de hyppige Tog til Østersøens Kyster og som kunde bruges paa de ledige Pladser ved Ploven og Hjorden. Saaledes gik det til, at Ødanskerne — die Insel-dänen — blev en saare blandet Race, der for en stor Del tabte sit gothiske Præg.

Hele denne Betragtning, som vandt megen Indgang i Tyskland, er kun bygget paa løse og uholdbare Gisninger, men en Fantast som Arndt troede vistnok fuldt og fast paa, at det var historisk Sandhed. At hans Anti-pathi mod København har spillet en Rolle med i dette, var formodentlig ham selv ubevidst. De faa historiske Kilder, vi have om vor tidligere Middelalder, tale aldrig om nogen Affolkning af Sjælland efter Englandstogene, men tværtimod ser man, at denne ø ogsaa dengang indtog en fremragende Plads i Riget. Adam af Bremen f. Ex., der opholdt sig

her netop paa den Tid, der skulde være Tale om, skildrer Sjælland som udmærket baade ved sine170

tapre Mænd og sin Rigdom, men omtaler derimod Jylland som svagere befolket.

For at bevise sin Paastand om Odaliskerne tyer Arndt ogsaa til Ethnologien. Han hævder, at de ere en helt anden Slags Mennesker end Halvøboerne: Jyder og Skaa-ninger. Disse ere høje Folk, særlig Jyderne, der ere de højeste af alle nordiske Stammer. Halvøboerne have gennemgaaende lyst Haar og store blaa Øjne; deres Krop er svær og langsom i Vendingen; de ere rolige og betænksomme, men tillige snu og lune. "Begge disse vældige Kæmpearter i), siger Arndt, «Mændene fra Skaane og Halland og de fra Jylland ere meget flittige, arbejdsomme, kloge og driftige Folk og besidde en navnkundig Tapperhed, saaledes som det sømmer sig for deres Arme og Ben.» Sjællænderne derimod (og deres Ø-Naboer) ere ganske forskellige herfra. De ere af en undersætsig, i det højeste mellemstor Legemsbygning, Haaret er oftest sort og har et eget Fald over Panden, Ansigtet er lille og smalt med dybtliggende, lynende, ja let vredelynende Øjne, og de ere meget let bevægelige.

Enhver, som kender Befolkningen i Danmark, maa smile ad denne Fremstilling. Det kommer der ud af at være Historieskriver fra et Partistade. En lille Fjeier her bleven til en stor Høne. At der er synderlig Forskel i det ydre paa Jyder og øboer kan vanskelig paa-vises. Mørkt Haar og undersætsig Vævt kan maaske ligesaa hyppigt træffes i Jylland som paa Øerne; lyst Haar med høj Vævt er vel næppe saa hyppigt paa øerne som paa Halvøen, men dog meget almindeligt. At der er nogen Forskel i Karakteren, er sandt nok, men Arndt overdriver den. I det hele taget skriver han uden noget virkeligt personligt Kendskab; hans Iagttagelser strække sig ikke videre end til København og noget af Sjælland og Smaaøerne. Formodentlig har han set mest til Nordsjælland, hvor den mørke saakaldte Kulsviertype paa et vist Strøg er let kendelig, og han har saa derfra gjort sine dristige Slutninger.171

De Forskelle i Ydre og Indre, som findes i det danske Folk — og lignende findes vistnok i de lieste Folk — ere meget vanskelige at udrede, men det slaar i al Fald ikke til, at hver af vore Hoved-Landsdele har sin udprægede Type. Snarere kan man paavise Forskelligheder i enkelte Landestrøg. I Jylland ere f. Ex. Vendelboer, Kronjyder, Vestjyder ingenlunde ens, og paa -Øerne kan noget lignende gælde. At Sjællænderne ere særlig let bevægelige, er i sin Almindelighed en Paastand, der er grebet ud af Luften; det kan kun passe paa Kulsvierne, der jo have fransk Blod i sig, og paa Københavnerne, der som Hovedstadsbefolkning maa ses fra et eget Synspunkt.

Hele Arndts Bevisførelse, der gaar ud paa at skille o die Inseldänen« ud som et uheldigt Pluksammen, falder til Jorden ved nærmere Betragtning.

Imidlertid fører han Sagen videre. Sjælland, hvor Hovedstaden ligger, har i den nyere Tid faaet Overtaget over det øvrige Land, saaledes at den tonegivende danske Typus nu findes dér, men denne har alle de uheldige Egenskaber, som følge med en blandet Race. Han siger om Nutids-Danskeren, at han i det hele er et meget pirreligt Menneske, med et rask Mod og hurtig Beslutning, overhovedet meget aandigt bevægelig. Han er i høj Grad selvfølende og forfængelig og synes overfor Fremmede altid at gaa med det Spørgsmaal paa Læberne: «Er vi ikke ogsaa noget i Verden?» Den nordiske Fasthed og Ro har han kun bevaret meget lidt af. Det tyske, som han ikke kan lide, er han alligevel betydelig paavirket af, mere end de øvrige Naboer. Det véd han ogsaa godt selv og kan sige ligesom Rask: «Vi ere altfor meget fortyskede.» Den Uvilje, som han nærer overfor sit store sydlige Naboland, træder især frem overfor det tvske Sprog, saa at han ikke engang vil tilstaa, at dette er nær beslægtet med hans eget.

At der nu hos Danskerne er en saa stor Uvilje imod Tysk, saa at mange anse det halvvejs for en Skam at172

tilstaa nogetsomhelst Slægtskab dermed, det finder Arndt dog temmelig let at forklare. I Middelalderen kom Danskerne til at ligge under for Tyskerne (Hansaen), bleve plagede og forfordelte af dem og saa' sig endelig nødte til, for at frelse sig, at sætte et nærboende tysk Fyrstehus (det oldenburgske) paa sin Trone. Senere led Danmark uhyre ved den svenske Overmagt og blev af den fortrængt fra sine gamle Stamlande i Sydsverige. Det skulde ikke bidrage til at formilde et heftigt og pirreligt Sind. Hertil er nu endelig i dette Aarhundrede kommet Tabet af Norge, hvorved den nordiske Overvægt i Riget er gaaet tabt; den tyske Del af den danske Ståt vejer nu næsten lige op med den skandinaviske Del af den. Og nu forlanger den unge, genvaagnede Aand i de tyske

Landskaber samme Ret som de Danske i deres. «Hvorledes?» siger den tyske Aand, «disse Danskere, der ikke ere os overlegne i Dannelse og Videnskab, der i Folketal og Magt kun ere os lige (!), de ville ikke have os som lige Kammerater, med vore egne Love og Forfatninger? De ville beherske os som undergivne, os, Ira hvem i det 15de Aarhundrede Herskab og Herskere ere udgangne? De vove at forulæmpe vor tyske Sæd og Skik og ville med afmægtig Vilkaarlighed opkaste en Dæmning mod vort dem altfor mægtige Sprog.»

At de Danske drømme om at udbrede deres Sprog i Hertugdømmet Slesvig — som Arndt kalder Bestræbelsen for at hævde Modersmaalet der — fandt han meget latterligt. «Latterligt er det, fordi det er umuligt, men tilgiveligt er det, fordi den svagere og lavere ligeoverfor den stærkere og højere gerne vil lade Hælene paa sine Sko gøre høj e.» Saadanne Udtryk burde Arndt have holdt sig selv for god til at bruge, men han er aldeles betaget af Nationalfanatisme. Dog er lian saa venlig at tilføje: «Der ligger virkelig en ædel Følelse til Grund derfor. Et lille Folk med snævre Grænser, men i Besiddelse af en egen Literatur, føler sig især opirret ved den Tanke, at hans Sprog efterhaanden ikke blot kunde tabe sig i et173

større og bredere, men ogsaa mere blive beskadiget og overskygget af det. Netop ligesaadan ter det lille, men højst agtværdige Brudstykke af det store Tyskland, nemlig Holland, sig.»

I 1840rne gik de tyske Bølger, som vi alle vide, overmaade højt i Hertugdømmerne, og samtidig vaagnede den danske Følelse stærkere og stærkere i Nordslesvig. Sammenstødene bleve stedse heftigere. Drøje Hug bleve vexlede, saa der stod Gnister efter, og eier var dygtige Forkæmpere paa begge Sider. Faa eller saa godt som ingen i Tyskland kunde se vor Eet i Sønderjylland, og det var ikke saa underligt, da den til syvende og sidst hvilede paa Besvarelsen af historiske Spørgsmaal.

I Begyndelsen af 1845 (den 15 Januar) fremkom der i Augsb. allgem. Zeitung et aabent Brev fra en anonym Slesvigholstener, et Slags Opraab til den tyske Nation om at komme de betrængte Brødre i Hertugdømmerne til Hjælp. Det var fuldt af Gift mod Danmark. Det lille danske Folk, staar der heri, viser et blindt Overmod, men det stoler paa Rusland, der staar bagved det, og ganske vist kunne paa et øjeblik de russiske Linieskibe vise sig i de slesvigholstenske Havne. Af de høje Kabinetter trindt om i Europa kunne Slesvigholstenerne intet vente. Saaledes er deres Stilling højst sørgelig. »Daglig forhaa-nede og plagede af et taabeligt og forfængeligt lille Folk kæmpe vi uforsagt.» Han paakalder furor teutonicus og henvender sig særlig til Moritz Arndt som den gamle, prøvede Fædrelandsven. Han beder ham om at lægge et godt Ord ind for Slesvigholstenerne hos det store tyske Folk.

Hertil var Arndt ogsaa strax rede, og den 75aarige Mand traadte op med et kraftigt Ord. — «Vi Tyskere», skrev han, «maa fremfor andre Folk hjælpe os frem ved at tale (reden) os sammen, elske (lieben) os sammen og leve (leben) os sammen. For 300 Aar siden var hele Nordsøen tysk og hed det tyske Hav, ligesaa den sydlige - Ostersø. Men hvem stirrer nu med lystne Blikke efter174

Nordsoens Kyster? (England). Og dersom vi miste Holsten, er alt Haab om Herredomme paa vor Østersøkyst forbi.» — Han skriver om Danmark: «Jeg har mere end én Gang hort Danskere bruge Udtrykket: den store danske Nation. Nu ville de gore Tyskerne i begge Hertugdømmer til Danskere. (!) — Den lille, store, danske Nation har udspyet Haan og Skældsord mod det store tyske Navn. Nu ville jo sagtens Tyskerne i Hertugdømmerne, hvis de Danske gribe til Vaaben, kaste dem ud i Vandet og finde ogsaa nok Vej til deres øer, men — bagved staar Moskoviten.» Han spiller under Dække med Danskerne og ønsker en Flaadestation. «Nej», udbryder Arndt, «de danske Pralhanse og de lumske Moskoviter skal ikke snøre den cimbriske Halvø til for Tyskland! Saalænge et tysk Hjerte kan elske og en tysk Næve kan slaa, skal det aldrig ske!» Han ender med følgende Ord: «Gud ske Lov, at det igen er bleven en Smule tysk Tid! Jeg maatte overfor mit ædle og store Folk skamme mig ved mit snehvide Hoved, hvis jeg var bange for et frit udtalt Ord og ikke var overbevist om, at det gode Ord finder et godt Sted.»

Hvor levende sættes man ikke ved alt dette ind i hin Tids forbitrede Kampe, der forblindede mangen en god Mand! Og hvor levende mindes vi ikke herved om, at der gives visse Sider af den tyske Karakter, der indgyde os en uvilkaarlig antipathisk Fornemmelse, selv om vi ellers ingenlunde ere blinde for de lyse og gode Sider! Arndt

mægtede ikke i sin tyske Fædrelandsvarme at gøre Forskel mellem Ret og Uret.

Mon vi have haft tilsvarende Exempler paa blind Ul-tradanisme? Rent ud forsværge det, gaar vist ikke an.

Denne Fader Arndts Udtalelse blev modtaget med stor Begejstring i «Schleswig-Holstein» og hurtig bekendt her i Landet, hvor den vakte berettiget Harme. Kort efter indeholdt «Fædrelandet» et aabent Brev til Arndt, med Underskriften «Valgerda» og skrevet «paa et Landgods i Sjælland», 10 Marts 1845. Det var Originalen til et175

tysk Brev, der var sendt til Optagelse i Augsb. allg. Zei-tung.

Valger da skriver heri til Arndt: «De, der elsker Fædreland, Sprog og Frihed saa højt, kan umuligt ville, at disse hellige Goder skulle være Kvinden ligegyldige.» Det har smertet hende, at Forholdene i Hertugdommerne ere komne til Arndt i en falsk Fremstilling. «Ved Læsningen af Deres Ord brændte Hjertet i mig..... Hjertet

driver mig nu til at opfordre Dem til at lære Sandheden at kende, forst samvittighedsfuldt og uhildet undersøge, hvor Retten er og hvor Uretten, hvad der er falsk og hvad der er sandt, og derpaa atter lade Deres djærve Stemme høre.» Hun forsikrer, at de Danske nære Uvilje mod Moskoviterne og gerne ville forbinde sig med Tyskerne imod Rusland. Trods den heftige Kamp for at bevare Modersmaalet i Slesvig have de Danske altid ønsket en venskabelig, baade literær og folkelig Forbindelse med Tyskland. Hun gaar dernæst over til at paavise, at af Slesvigs 330,000 Indbyggere har mere end Halvdelen Dansk til Modersmaal. Efter statistiske Opgørelser for 1843 var Dansk udelukkende Folkesprog for 158,000 Indbyggere, men desuden leve mange Danske i de Distrikter, hvor der mest tales Tysk. Af de 158,000 har dog 46,000 tysk Skole-, Kirke- og Rets-sprog. Den danske Slesviger forlanger nu, at dette skal blive anderledes; han vil ikke paanøde sin tyske Nabo sit Sprog, men kun hævde sin egen Ret. Hertil har nu den danske Regering gjort nogle Skridt, men baade Prins-Statholder, Godsbesiddere, Øvrigheder og Advokater ere tyske og hindre Udførelsen deraf. I den slesvigske Stænderforsamling have de tysktalende Deputerede ved deres skammelige Færd nødt de dansktalende til at trække sig tilbage. «Er det da nu det danske Sprog, der søger at fortrænge • det tyske, eller er det ikke meget mere det tyske, der søger at arbejde sig ind i det danske og ødelægge dst?» . . . . Slesvig tilhorer ikke Tyskland, ikke det tyske Forbund. Man beskylder Danmark for at ville indlemme Holsten og Lauenburg, men det er usandt. Vi176

se nemlig en Fare i at blive dragne ind i det tyske Forbund og derved baade miste vor Selvstændighed og tillige drages bort fra vore svenske og norske Brodre.

»Det kan ikke nytte at give Dem en nøjere Beretning om Forholdene i Slesvig .... Vil De Sandheden, da maa De selv prøve, undersøge. Men husk, at De ikke prøver en Sag, naar De kun hører den ene Side af dens Modstandere, naar De lytter til Deres egne, ganske naturlige Fordomme og Deres forud indtagne Landsmænds.....»

«Deres Fornærmelser mod Danmark behøver jeg ikke at gendrive; de vise kun, at De kender Folket ligesaa lidt som den Sag, hvorom De har talt.»

«Og nu har den unge Pige talt til den gamle Frihedskæmper, Digter og Historieskriver. Der er stor Forskel paa dem og clog en Lighed. Som De elsker Deres Fædreland, saaledes elsker hun sit, som De Deres Sprog, saaledes hun sit.»

Hun ender med at udtale sin Forventning om, at Udgiveren af Bladet vil offentliggøre hendes Udtalelse, da han i sin Tid har optaget Slesvigholstenerens Angreb. «Et godt Ord finder et godt Sted! Maa det her kunne anvendes! Mine Ord ere i det mindste bedre end Holstenerens, thi de ere sande.»

Saaledes var Indholdet af Valgerdas aabne Brev. Frimodigt og varmt havde hun sagt Sandheden. Gamle Arndt kom aabenbart i en slem Forlegenhed, men han var ikke sandhedskærlig nok til at prøve og undersøge Forholdene, som han dømte saa rask om. I sin Knibe nøjedes han med nogle intetsigende, spydige Randglosser til hendes Brev. I Anledning af Valgerdas Paastand, at over Halvdelen af Slesvigs Befolkning var dansk, skrev han blot, at «om det, der er indsmuglet eller har indsneget sig i Slesvig, og overhovedet om de statistiske Tal-

opgivelser kan her ingen Berigtigelse gives. Valkyrien Valgerda har vist ikke modtaget sin Kundskab fra Lys-Asernes straalende Omraade, hvor Sandheden hersker, men fra de skidne Gyder, hvor de tyske Renegater (!) Orla Leh-177

mann, Clausen og Wegner spanke om.» Man forbavses over, at en Mand som Arndt i sin Fanatisme kunde synke saa dybt.

Bagefter Valgerdas Artikel skriver lian, at da hun ikke har opgivet sin Adresse, kan han ikke svare hende, men da han ikke vil have Udseende af at være umenneskelig overfor en naturlig og ædelt udtalt Fædrelandskærlighed, vil han blot sige, at der er indtruffet Omstændigheder, som have berøvet ham Lyst og Humør til for Øjeblikket at indlade sig offentlig med hende.

Det, der havde taget Humøret fra gamle Arndt, var følgende. l)en danske Regering var bleven gjort opmærksom paa Artiklerne i Augsb. allg. Zeitung og havde gennem sin Chargé d'affaires Løvenørn indgivet en Kote til den preussiske Udenrigsminister v. Bülow. I denne stod der bl. a., at Professor Arndt paa en oprørende og ondskabsfuld Maade havde krænket den danske Nationalitet, samt at Tendensen i hans Artikel havde været at ophidse Holstenere og Slesvigere imod deres lovlige Øvrighed. Løvenørn havde Ordre til at insistere paa Afstraffelse af Professor Arndt og bestemt Indskriden imod de antidanske Ytringer i hans Artikel.

Den preussiske Udenrigsminister sendte Sagen til Undervisningsminister v. Fichhorn, under hvem jo Arndt sorterede som Professor, og denne, en forøvrigt højt agtet Personlighed og gammel tysk Patriot, gjorde sit Bedste for at afværge alle Ubehageligheder fra Arndt. Til dennes Forsvar anførte han, at Arndt var en absolut hæderlig Karakter, men djærv, og i sin Fædrelandsiver havde lian ofte med skaansellose Ord forsvaret de tyske Interesser overfor andre Magter, saasom Frankrig, England og Rusland, uden at disse nogensinde havde besværet sig derover. Hr. v. Eichhorn fandt nu heller ikke, at Arndts Ytringer vare saa forskrækkelige. Det, lian havde skrevet om Danskeren og Moskoviten, var ganske vist «ejendommeligt», og han vilde ikke forsvare det, men denne Ejendommelighed

12178

havde netop bidraget til at gore Arndt til det tyske Folks Yndling.

Arndt vilde imidlertid ogsaa selv klare for sig, og det gjorde han da i en Skrivelse til v. Eichhorn, som han siden selv offentliggjorde. Den er ganske vist «ejendommelig'). Han begynder med at udtale sin Forbavselse over, at den danske Regering, »efter hvad der er foregaaet i mere end en Menneskealder og særlig i de sidste ti Aar», vil «un der staa sig» at anklage en tvsk Skribent. «Ja, jeg raabte ved mig selv, som falden fra Skyerne: Det tør Danskerne understaa sig! Der har vi den livagtige ... Ulv i Fabelen, der kommer som Gesandt til Jupiter for i sit Familieskabs Navn at bede om, at Tænderne naadigst maa rives ud paa Hundene.» «Fra København, fra denne de Danskes Hovedstad, hvor Grundtviger og Clausener folderes Regerings -Øjne og Øren nu i mange Aar har turdet forlyste og more sig med alle de uværdigste Forhaanelser og Skamskændeiser af vort Navn, ikke blot mod de stakkels Slesvigere og Holstenere, men hyppigt ogsaa mod Tyskerne i Almindelighed — fra København kommer et sligt Andragende om Straf .... for at tugte en i en fjern lille Rhinstad boende Professor, fordi lian har dristet sig til engang at udtale Sagen, som den er, en Smule tysk. Man tror, at man kan understaa sig alt imod os Tyskere!»

Derefter giver den «entrüstete» Professor en Skildring af, hvor dumt Danmark har baaret sig ad siden Aarhundredets Begyndelse, og hvor uretfærdigt det er gaaet til i Hertugdømmerne. Denne Skildring skulle vi ikke opholde os ved, saa lidt som ved Fremstillingen af lians eget Forhold til Danmark og hans Betragtning af det danske Folk, da vi i Forvejen kende det. Men uncler Udviklingen heraf kommer den gamle Professor helt i Ekstase og udbryder endelig: «Mig, den tyske Mand, den preussiske Professor, vilde disse Danskere gerne bringe i Fængsel og til Galgen! .... I de sidste fem Aar alene kunde der samles en saadan Buket af Trusler og Skældsord fra Danskerne, at i Sammenligning med dens formastelige179

og pøbelagtigt umaadelige Kæmpemæssighed (sic) hint Brev (nemlig af Slesvigholsteneren) og mine Bemærkninger til det synke ned til at blive umyndige Børn. Og man har haanet Tyskerne paa Halvøen i rle

største offentlige Forsamlinger, ved patriotiske Fester (f. Ex. paa Skamlings-banken)! Høje Embedsmænd, Stænderdeputerede, Professorer have nævnt vort Navn med Vanære: Professor Clausen, O. Lehmann og den bekendte Grundtvig, denne næsten den all er giftigste! Have disse drabelige Danskere ikke lovet at hugge dansk Lydighed og dansk Lov ind i Tyskernes blodige Rygstykker?»

Han ender med at udraabe: «Populær i Tyskland, ja det er jeg, men jeg er en ærlig Mand! Jeg besidder mange Tyskeres Agtelse og Kærlighed. Jeg har lært at tale Tysk og at tale til Hjertet!»

Om dette just er talt til det Sted, man kalder «Hjertet», turde være tvivlsomt, men at det er talt ud af blind Fanatisme, behover man ikke at være Dansker for at se.

Sagen mod Arndt blev, som man kan tænke sig, afbødet af den preussiske Regering, og da han bagefter publicerede det hele, tjente det kun til end mere at ægge Forbitrelsen mod Danmark og til at hæve Arndt.

At man her hjemme fulgte Sagen med Opmærksomhed, forstaar sig af sig selv. Valgerdas aabne Brev havde vakt stor Overraskelse. «Det blev hævet til Skyerne, og det blev revet ned,» siger en Forfatterinde, der stod hende nær. Ja ogsaa revet ned, thi det var dengang noget uhørt, at en Kvinde traadte saaledes offentlig' frem. o o-

o ' o

«Filisteriet» var stort. Desværre gik det saa vidt med denne Indignation, at endog «Berlingske Tidende» aabnede sine Spalter for et satirisk og i Grunden flovt Brev til den fædrelandskærlige unge Valgerda (Frk. Arnesen). Forat man kan se Tonen, skulle vi anføre noget af det.

«Tænk dig min Overraskelse, sødeste Valgerda, da jeg igaar Aftes i «Fædrelandet» læste dit kraftige Kvindebrev fra Herregaarden i Sjælland og derunder saa' dit Navn,

12*180

som ingen kender uden jeg, din elskede Sjolunda, disse skønne Navne, hvormed vi indviede os i Lunden, hvor Kilden med sin melodiske Mumlen saa ofte fandt os siddende Arm i Arm, fordybede i Stændertidenden og udregnende de dansktalendes Antal i Slesvig, det gamle Sønderjylland. Jeg skulde egentlig være vred paa dig, du slemme, at du ikke forud indviede mig i din kække Beslutning at læse den gamle Graubart i Bonn Texten for hans uretfærdige Angreb paa gamle Danmark.»

«Ja, du har Ret, sødeste Valgerda, i hvad du siger: Det, du i hint Brev har skrevet, skrives bedst af en Kvinde, ikke, som du tilføjer, «at der er noget nedværdigende for Manden i at fremmane og oplyse andres Retfærdighedsfølelse,» men Kvinden, den danske Kvinde, liun er dog bedst skikket til at skrive om disse hellige Genstande. Hvo kunde med den himmelske Begejstring udtale sig derom som en dansk Pige? .... Fremfor alt, hvor kvindelig-skønt og inderligt rørende er ikke hint Sted, hvor du udregner Folkemængden i Slesvig .... Nu kan han se, den gamle Moritz i Bonn, at de danske Piger med Grundighed har studeret deres Fædrelands Geografi, og at de ere vel bevandrede i det statistiske Tabelværk, og visselig skal lians barske Stemme efter dit, skønne, kvindelige Brev ikke mere vove at tale om de Danskes «fratzenhafte Eite 1 keit» .... Kan Danmark ikke ogsaa frembringe sin Jeanne d'Arc? Jo, min Valgerda, jeg føler det: Ogsaa jeg er Maler!» o. s. v. Undertegnet: Sjølund a.

Paa den Maade søgte man at gore Nar ad Valgerda, og snart syntes dette Navn at drukne i det sædvanlige Grin, der her hjemme saa ofte har været rede, naar noget ualmindeligt skete. Efter at der i nogle Uger var talt og diskuteret pro et contra om den pseudonyme unge Kvinde, gik hun snart i Glemmebogen hos det store Publikum. Der blev lidt Skum tilbage paa Bølgerne, og det var en filistrøs Misbilligelse af, at en Kvinde saaledes var traadt 0}). Men næsten to Aar efter kom der en Oprejsning for181

Valgerda. Et Lystspil med dette Navn blev opført paa det kongelige Theater, og det rygtedes snart, trods Anonymiteten , at det var af J. L. Heiberg. Mange ventede, at dette Stykke, hvorom Rygtet havde gaaet i Forvejen, vilde stille hin skrivende unge Pige rigtig i Gabestokken. Men det slog aldeles fejl. Som bekendt er Heibergs «Valgerda» et lint og kvikt Lystspil, der som Vehikel i Handlingen benytter den ukendte unge Pige, der

i sin Tid saa frejdigt var traadt offentlig frem, for med Pennen at værge sit, Fædreland. Valgerda omtales med Ros, ja Begejstring af Elskeren i Stykket: «Hvilken poetisk, ja endog malerisk Kontrast», siger han. «Denne unge Pige, denne danske Skjoldmø, som jomfuelig, med nedslaaet Visir, med Ynde og Anstand i alle Bevægelser stiller sig ligeoverfor den gamle, tungfodede tyske Professor og udfordrer ham til Kamp! Og denne saakaldte «Franzosen-fresser» , som dog aldrig har spist nogen Franskmand, trækker sig paa den ynkeligste Maade tilbage, da han møder en dansk Pige, og siger, at nu er han ikke i Humør til at være Dänenfresser. Valgerda er en Valkyrie.» Og senere udbryder den samme Repræsentant for det unge, nationale Danmark: «Dette (o: hendes) Brev henhører ikke under Politikken, men under Nationaliteten. Valgerda er en national Figur, en Typus for den danske Kvindelighed, saaledes som netop den kan være Repræsentant for det heroiske .... I vore Tider, da man ikke gaar med Spyd og Skjold, og i vort Fædreland, hvor den materielle Magt er den underordnede, kan der snart ikke gives nogen anden Heroisme end den aandelige, men i saa Fald kan just Kvinden være udset til at udføre Bedrifter, til at optræde som Heltinde i vort Lands stille, indvortes Historie. Og en saadan Heltinde er Valgerda.» — Trods den lette Ironi, der omsvæver disse Replikker, og som var saa uadskillelig fra Heiberg, er det aabenbart, at han har villet give hin unge Pige Palmer i Hænde. Og dem fortjente hun ogsaa,

Men vi vende tilbage til Arndt, Han virkede endnustadig som historisk Professor i Bonn, og hans Navn trak mange til dette Universitet. Som en af hans Tilhørere, Hertug Ernst af Koburg-Gotha, skriver, var han for ham og mange andre «Flaget paa den høje Mast», en Typus paa den ægte Tyskhed, en ærværdig og endnu livskraftig Skikkelse fra den tyske «Heltetid».

Saa kom 1848. Opstanden og Barrikadekampen i Berlin var naturligvis til Bedrøvelse for ham, men han udbrød: «Nej, den gode Gud vil ikke helt forlade sine Tyskere! Han vil ikke tilstede, at de gaa i Hundene. Det ville vi holde fast ved.»

Da «det frie Rigsparlament», der kom til at friste en saa stakket og Hov Tilværelse, samledes i Frankfurt, mødte gamle Arndt som Medlem og tog Plads i højre Centrum. Det var noget for ham. Allerede den første Dag bad lian om Ordet, men til hans store Forbavselse og Indignation blev det nægtet ham. Tiden var nemlig knap, og man havde andet at gore end høre paa lians Udgydelser. Men den næste Dag blev man nødt til at give ham Ordet, da Forsamlingen «under bragende Bifald» forlangte, at Fader Arndt skulde frem. Og han talede da, idelig afbrudt af stormende Jubel, og da lian endelig satte sig ned, lod deiet tredobbelt Hoch for ham.

Oprørskrigen mod Danmark fulgte Arndt naturligvis med den mest levende Interesse, men han fik kun Ærgrelse og Kummer af sine kære Slesvigholstenere. De jog ikke Danskerne ud i Vandet, de befriede sig ikke fra deres Aag, men de havde tværtimod megen Modgang. Og hvad de danske Renegater havde talt om «blodigeRygstykker», viste sig mærkværdig nok som ikke helt grebet ud af Luften. Bov, Fredericia og Isted blev Navne, der skurrede i den gamle Tyskers Øren. I Sammenligning hermed var det kun en svag Trost for ham, at han 1849 var med i den Deputation, som overrakte Frederik Wilhelm den 4de en tysk Kejserkrone, der forøvrigt strax viste sig at være kommen for tidlig til Verden. De Ovationer, der da bleve bragte Arndt i Berlin, kunde ikke andet end opmuntre183

ham, og rien SOaarige Mand forbavsede Folk ved frisk

7 o o

væk at kunne holde den ene Tale efter den anden, og de vare sikkert talte frit fra Leveren, som det huede ham bedst.

Den «skændige» Ende paa Kampen mod Danmark voldte Arndt stor Smerte, som man bl. a. kan se af et af lians Digte: «Der sterbende schleswigholsteinische Ajax» fra 1852. Men han blev ikke træt af at arbejde for dem, der hørte «zum verlassenen B ruder stam m », og hans Navn manglede aldrig i Spidsen for Indsamlinger til dem. Han bevarede ogsaa altid Danmark i behagelig Erindring; 1857 lader han Slesvigeren Vollertsens Aand udraabe:

Strent Bluhmen, vergiesst nicht Thränen, «loch anch: Vergesst nicht die Diinen!

Heraf ser man, at han hjertelig ønskede os et varmt Tak for sidst. Dette kom han dog ikke til at opleve. Han

naaede at fejre sin 90 Aars Fødselsdag i Slutningen af 1859 og var da endnu en rask Mand, der kunde nyde de Hædersbevisninger, der strømmede ind til ham baade fra Konge og Folk. Bonn var i Festskrud; udenfor hans Hus tonede hans egen Sang: «Was ist des Deutschen Vaterland», Lykønskningerne vilde ikke tage nogen Ende.

Vi unde gerne den gamle Mand at opleve denne Hædersdag. Han havde ogsaa gjort sig fortjent af det tyske Folk, men hans Fortjeneste havde ikke været mindre, hvis han havde ydet andre Folk større Retfærdighed.

Hans Liv afsluttedes i Grunden med hans Hædersdag. Strax efter blev han svag, og kun en Maaned og tre Dage efter døde han, den 29de Januar 1860. Hæderen havde bogstavelig gjort Ende paa hans Liv, idet han blev febersyg af den. Han oplevede saaledes ikke at se Hertugdømmerne «befriede» fra det danske Aag og endnu mindre Tysklands «Oprejsning» 1870. —

For endelig at tage Afsked med nogenlunde blide Følelser med den Mand, som vi her have fulgt fra Vuggen til Graven, skulle vi til Slutning fremsætte hans Betragt-184

ning af de nordiske Riger og deres Stilling i dette Aarhundrede. Han skriver saaledes:

«Nu begynder det at dæmre for Nordboernes Forstand, saa at de ikke længere ødelægge hinanden til Fryd for Russerne. De ønske et nyt Forbund, fastere end det i Kalmar, et ikke blot literært, men politisk. De vare nærved at faa det 1810 efter Prinsen af Augustenborgs Død, men da kom ved en svensk Løjtnants Bestræbelser Bernadotte paa Tronen. Dog lever Tanken stadig, og Sverige, Norge og Danmark kunde jo godt forenes, selv om der er to Herskerhuse.» Det ønskede Arndt, at de maatte. Hans Tanke var da, at Norden skulde indgaa et Forsvarsforbund med Tyskland, forat de i Forening kunde modstaa Rusland. Vel kunde Danskerne ikke lide Tyskerne og selv de andre Nordboere yndede dem ikke. «Dog», siger han, «kunne Skandinaverne ikke undvære Tyskerne; de maa nødvendig blive i nøjeste Forbindelse med tysk Kunst, Sæder og Videnskabelighed, med alt hvad Tyskeren tænker, skaber og opfinder.» Og han viser hen paa det store Bindeled, som Luther er mellem Tyskland og Norden. Arndt tilraaber sine Landsmænd: «Mod Norden, mod Norden maa vi se! De forstandigere og ædlere Danskere og Svenskere se mod os. De ere vore fødte Forbundsfæller. Danmark er det dobbelt ved sine tyske Landskaber; det maa søge Venskab med os .... Vi, de mægtigere, bo ved dets svageste Side. Det kan ikke beskytte sin lange Halvø, sine Oer imod os. Altsaa Slægtskab. Tilbøjelighed, Kærlighed og Nødvendighed byde her et Forbund.»

Med denne Betragtning af Arndt, som stammer fra Begyndelsen af Fyrrerne, og som ikke er paavirket af hans Ensidighed, ville vi afslutte. Der er en delvis Sandhed i den, som selv nu efter et halvt Aarhundredes Forløb, og efter at saa meget har forandret sig, ikke er bleven ganske forældet.Kilder.

E. M. Arndt: Erinnerungen aus dem äusseren Leben, 1840.

Samme: Reise durcb Schweden, 1806. — Samme: Schwedische Geschichten, 1889. — Samme: Geist der Zeit, 1—4. — Samme: Versuch z. vergleich. Völkergeschichte, 1844. — Samme: Meine Wanderungen und AVandelungen mit dem Reichsfreiherrn von Stein, 1858. — Samme: Anklage einer Majestätsbelei(ligung des grossen dänischen Yolkes aus dem Jahre 1845. — E. Langenberg: Ernst Moritz Arndt, 1865. — Fædrelandet 1845, 11. Marts. — Berlingske Tid. 1845, 22. Marts. — J. L. Heiberg: Valgerda, 1847. m. m.P o o 1 M ølle r.

En Skizze.1.

Man plejer at sige om Poul Møller, at lian var en ægte dansk Natur, og det er sandt. Men det er ikke saa underligt, thi baade Udspring og Opdragelse gjorde ham dertil. Hans Fader Rasmus Møller var en Bondesøn fra Stoustrup i Egnen ved Fredericia, og skøndt han blev baade Præst og Biskop og tilmed var en overmaade lærd Mand, ståk den jydske Bondenatur igennem hos ham lige til det sidste. Poul Møllers Moder var fra København, men hendes Navn Bodil Marie Thaulov viser noksom, at ogsaa hun var af uforfalsket jydsk Oprindelse, thi Taulov er en By, som ogsaa ligger i Fredericiaegnen. Oprindelsen af Bondestanden i andet og tredie Led kendtes paa Poul Møller, idet han var i Besiddelse af, hvad man kunde kalde en idealiseret Bondelighed. Men netop derved blev han saa dansk, thi Bondestanden havde og har endnu bedst bevaret det særlig danske.

Men gjorde Udspringet Poul Møller dansk, saa bidrog-Opdragelsen til at befæste det. 1 hele sin Barndom, og til han var en Yngling paa 16 Aar, levede han, med en kort og lidet betydende Undtagelse, paa Landet i nærmeste Forbindelse med dansk Natur og dansk Folkelighed. Fra sit Fødested Uldum ved Horsens har han ingen Indtryk bevaret, men i Jelling har han faaet de først, grundlæggende, thi her var han fra sit andet til sit fyldte ottende Aar. Paa det mindeværdige Sted, hvor Hingsten kunde græsse stolt paa Fædres Grave, har han sikkert ogsaa faaet nogen Duft af Minderne fra det gamle Danmark.190

Da han 1802 forlod Jylland — hvor den lille Dreng en Tid lang havde tumlet sig i Jelling, samtidig med at den store Dreng N. F. S. Grundtvig hang over Bøgerne i Tyregod Præstegaard tre Mil derfra — da medførte han saa stærkt et Indtryk, at han altid siden gjorde sig en Fornøjelse af at kalde sig en Jyde. Skøndt han senere kun dygtigt en enkelt Gang besøgte Jylland, mindedes han idelig paa en anskuelig Maade om sin Fødeprovins ved Faderen, der ikke blot altid bevarede et. jydsk Tonefald, men ogsaa ofte gjorde sig en Fornøjelse af ved passende Lejlighed at tale et ravjydsk Bondemaal.

Som otteaars Dreng kom Poul Møller til Lolland. Faderen blev Præst i Købeløv ikke langt fra Nakskov i den nordvestlige Del af -Øen. Egnen er, som Lolland i det hele, frugtbar, men liad, med udmærket Agerjord og frodige Skove; der var ikke langt til Nordstranden. Er Lollands Natur end ikke poetisk skøn, har det dog vist sig i Praxis, at den ikke hindrer Udviklingen af poetiske Anlæg. Poul Møller og Chr. Winther ere Vidnesbyrd derom. Der er ogsaa mangen en Plet paa Øen, som har sin idylliske Skønhed; Baggesen har i sine unge Dage linder Besøg hos Grev Reventlows sandet dette. Og om Befolkningen end ikke har faaet noget højt Lov som Medlem af den danske Folkefamilie, saa havde den dog paa den Tid, vi tale om, adskillige Dyder, deriblandt baade uforfalsket Naturlighed og Gæstfrihed.

Omplantningen til Lolland blev derfor ikke til Skade for Poul Moller. Han voxede nu op som Landsbybarn i Købeløv Præstegaard, uden Afbrydelse til han var over 13 Aar, altsaa hvad vi kunne kalde: i hele den senere Del af sin Barndom. Saa gik han i to Aar, fra 1807—9, i Skole i Nakskov, men var derefter igen et helt Aar i Hjemmet. Hans Nakskovophold havde i ingen Henseende kunnet skille ham fra dette, da Afstanden var saa kort, at han saa at sige stod med den ene Fod i Hjemmet. Man kan derfor sige, at han lige til hen mod Efteraaret 1809 var og blev Landsbybarn, og at hans danske Natur191

som saadan havde den gunstigste Lejlighed til at udvikle sig. Hele den Mollerske Præstefamilie levede i nær Forbindelse og stadig Omgang med Bønderne.

Krigen 180 7 og følgende Aar bidrog upaatvivlelig meget til at højne Kærligheden til Danmark hos Poul Møller. 1 Begyndelsen var netop dette Strøg af Lolland Skueplads for krigersk Virksomhed, idet Forbindelsen mellem den østlige og vestlige Del af Landet mest fandt Sted mellem Langeland og Lolland. Her, hvor der var kortest Vej over Bæltet, var der mest Udsigt til at smutte forbi de engelske Krydsere. Der var organiseret en Forbindelse, som den bekendte Willemoes var med til at lede, og i mangen mørk Efteraars- og Vinternat skete her farefulde Transporter, stundom lige forbi de engelske Orlogsskibe. Der var Glæde paa Lollands Kyst, hver Gang en saadan Overfart var lykkedes, og Willemoes' Komme var en Højtid, hvorfoi^det ogsaa vakte stor Sorg, da han faldt ved Sjællands Odde. Alt dette maa være kommet nær ind paa Livet af en opvakt Dreng som Poul Møller.

2.

Poul Møller var alle sine Dage i en sjælden Grad fri for alt paataget, kunstlet Væsen; han var ligefrem og naturlig. Dette skylder han for en stor Del sin Opdragelse og Forholdene i Hjemmet.

Faderen Rasmus Møller havde jo været, hvad vi nu kalde «Bondestudent». Hermed maa imidlertid for hans Vedkommende ikke tænkes paa noget raat. Han var en ren, troskyldig, barnlig Natur, som var gaaet Ungdommen igennem uden nogensomhelst Udskejelse. Han var af disse Mennesker, der i sin Tid ikke vare saa sjældne som nu, der med utrættelig Higen, uden at ænse Hindringerne, kæmpe sig frem mod Maalet, der døje Fattigdommens Byrde uden at tabe Modet og uden at forsættes i den aandelige Væxt. Hans Aand tørstede efter Kundskab, ogden Glæde, lian fornam ved at ose af Vældet, styrkede

ham til at bære de trange Kaar.

Mærker af hans Bondeudspring vare nærmest kun Forlegenhed ved at træde frem i større Selskab og en udpræget Lvst til Tarvelighed og Jævnhed. Købelov var et indbringende Kald, men alt i Præstegaarden var i den tarveligste Stil. Simple og ubekvemme vare Møblerne; hele Livet igennem, endog efter at han var bleven Biskop, arbejdede han ved et stort, ormstukket Fyrretræs Bord, siddende paa en ubekvem, gammel og højrygget Stol. Hans Reoler vare umalede, og hans vigtigste Møbel, et Chatol, var over hundrede Aar gammelt og saare skrøbeligt. Levemaaden i Præstegaarden var ligeledes ganske tarvelig; Børnene vare saa lidt forvænte, at et tykt Stykke Rugbrød med Fedt paa var dem en Herreret.

I hele sin Omgængelse var Rasmus Moller ganske jævn og ligefrem, ens mod alle, høje og låve, fri for den Vigtighed, der saa tit hænger ved dem, der ere komne af en lavere Stand. Hans Hustru var i mange Henseender forskellig fra ham. Hun var fra sit, Hjem i København vant til at komme i Selskaber, og den smukke Frue (Madame kunde hun ikke godt kaldes, eftersom hendes Mand havde Magistergraden) forstod at fore sig med saa megen Anstand, at hendes Beundrere i Ungdommen kaldte hende «Hertuginden». Men hun vidste udmærket godt at føje sig ind i Forholdene i den landlige Præstegaard og var ganske fri for Pretensioner, saa at Husets Jævnhed og Tarvelighed ikke led noget Skaar ved hende.

Begge Poul Møllers Forældre vare i Besiddelse af den

uo

lykkelige Gave, som man kalder et lyst, Sind. Faderen var altid glad, naar lian sad i sit Studerekammer med sine kære Bøger om sig, enten fordybet i Læsning eller beskæftiget med Pennen. Han var alle sine Dage en yderst Hittig og tillige dygtig Skribent. Men han var ogsaa oprømt, naar Slægt, Venner og Bekendte samledes under hans gæstfri Tag; han kunde da fortælle gemytlige Historier eller endog synge Rahbeks Drikkeviser. Moderen193

var livlig og munter, vilde gerne se mange om sig og var fuld af Spog og Løjer. Ganske vist var det hende, der især trak den store Omgangskreds til Præstegaarden, thi Manden holdt dog, naar alt kom til alt, mest af Studerekammerets Ro.

Men det var aabenbart under gunstige Betingelser, at en Dreng som Poul Moller voxede op i dette Hjem. Jævnhed, Ligefremhed og hjertelig Omgængelighed var en Jordbund, hvori han ikke kunde andet end trives. Hertil kom, at han ikke var ene Barn, men havde én Broder og lire Søstre, saa der manglede ikke nogen at tumle sig med. Og i den større Omgangskreds var der andre Legekammerater at finde.

Poul Møller var den ældste i Børneflokken, og det er rimeligt, at han i den landlige Kammeratkreds, der mest bestod af Bonde- eller Halvbondedrenge, ragede frem for de andre i Udvikling og Intelligens. Dette paatrykte ham tidlig et Selvstændigheds Præg, en Følelse af at staa paa sine egne Ben og befinde sig vel derved, som fulgte ham hele Livet.

Hans første og i en Række Aar eneste Lærer var Faderen. I Begyndelsen undervistes han alene, siden sammen med den lidt yngre Broder Hans Ulrik, en mere stille, men vel begavet Dreng. Faderen var en god. i flere Henseender udmærket Lærer. Han forstod at holde Børnene i Respekt, i den rette Lydighed og Ærbødighed, noget som hin Tid havde langt mere Sans for end Nutiden, til stor Gavn for de unge. Denne Respekt havde i dette Tilfælde den bedste Grundvold, thi Rasmus Moller fortjente den. Uagtet han manglede den ydre Fremtræden, vakte han altid Ærbødighed hos sine Omgivelser, sin Menighed, ja hos alle. Thi Manden var i Bund og Grund hæderlig og oprigtig, dertil besad han fremragende Evner og en stor, grundmuret Lærdom. Børnene nærede fra smaa af en sand Højagtelse for deres Fader, og den forlod dem aldrig siden i Livet.

Den Undervisning, Poul Moller nod, var i al Fald paa

nogle Omraader udmærket. De klassiske Sprog Latin og Græsk kom tidlig til at spille en Hovedrolle, og lier var Rasmus Moller hjemme som faa. Han var en af de betydeligste danske Forfattere, der dyrkede Roms og Grækenlands Oldtid. I mange Aar og deriblandt netop i de, livor Poul Mollers Undervisning fandt Sted, arbejdede han paa en Oversættelse af Livius1 romerske Historie, nemlig fra 1800 til 1818, et smukt Vidnesbyrd om hans Dygtighed og Flid. Senere udgav han Oversættelser af Sallust og Cicero, men paa sine ældre Dage kastede lian sig over Bibelen, baade det gamle og nye Testamente, som han for en stor Del oversatte og gav Forklaring til. Gennem sin Fader lik Poul Moller tidlig Kærlighed til Latin og Græsk, og den forlod ham ikke siden. Allerede da han som 13aarig kom i Nakskov Skole, var han dygtig i disse Sprog.

Men det var ogsaa en lykkelig Omstændighed for Poul Moller, at Faderen besad Kærlighed til det danske. Han holdt af at folge med sin Samtids Literatur — Rahbek og Baggesen vare omtrent hans jævnaldrende — og fremfor alle elskede han Holberg. Dette var nu ikke noget enestaaende. Mangfoldige paa hin Tid elskede denne vor Literaturs Fader og havde levet sig saaledes ind i hans Skrifter, at tie kunde meget af dem udenad. Holbergs Værker havde en ny Blomstringstid i de sidste Tiaar af forrige Aarhundrede og lidt ind i dette, nemlig til Romantikken og den nye Literatur gav Tanken en anden Retning. Rasmus Moller var Holbergianer, og Poul blev det ogsaa i sin første Ungdom. Han lik derved vakt Sans for det komiske og det satiriske, hvilket ingenlunde var til hans Skade.

Derimod forlyder der ikke videre om Poul Møllers religiøse Opdragelse. Faderen var ikke Rationalist, men endnu mindre Pietist. Han var en oprigtig troende Kristen, men lians kritiske Sans lod ham sky al stærk Fremtræden i saa Henseende. Dybe, kristelige Indtryk synes Poul Møller ikke at have medbragt fra Barndomshjemmet.195

Man kunde undre sig over, at han i sit 14de Aar blev sendt i Skole i Nakskov, dels fordi det kun var en Mellemskole, der ikke dimitterede til Universitetet, dels fordi Faderen bedre kunde vejlede ham i de Fag, som dengang ubetinget vare de vigtigste. Men den væsenligste Grund var sikkert den, at Hjemmet paa den Tid blev rystet i sin Grundvold. Fru Møller, som fremfor nogen var Livet i Huset, blev langvarig svag, og en Dag faldt hun ned ad ep høj Trappe og slog Hovedet meget farligt. Hun blev sindssvag og levede i denne Tilstand tiere Aar. Hvorledes dette greb ind i hele Familiens Tilværelse, kan man let tænke sig. Rasmus Møller var yderst upraktisk og havde overladt alt til sin Hustru. Nu stod han alene, uden Stotte, lejede Folk skulde gøre det hele ud, og det gik uordentligt og daarligt til. Under saadanne Omstændigheder kunde det være fornuftigt at sende Poul ud af Huset.

Hvorledes det gik denne i Nakskov, derom forlyder ikke stort, men 1809 kom han igen hjem, fordi han havde lært, hvad der kunde læres der. Nu havde det været rimeligt at sende ham strax til en rigtig Latinskole, men det skete ikke, fordi Rasmus Møllers Omstændigheder vare trykkede. Krigen krævede store Byrder af alle, og Indtægterne sank meget lavt, tilmed var Husholdningen nu uden ordentlig Styrelse.

Fra 1809 til 1810 læste Faderen altsaa igen med Poul, men saa tog Rasmus Møller endelig en afgørende Beslutning og sendte ham til Latinskolen i Nykobing paa Falster, for at han dér kunde faa den sidste Afpudsning til at blive Student. Omtrent paa samme Tid (i Oktober) sluktes Moderens Livslys.

At Poul Møller fra sit 13de Aar har savnet en Moders Omhu, satte Mærker i hans følgende Liv, blandt andet derved, at han i en paafaldende Grad kom til at mangle Ordenssans. Den ganske upraktiske Fader kunde ikke indgyde ham den. Vel lik Poul Møller allerede Aaret efter sin Moders Bortgang en ny Moder, den i mange

13*196

Henseender fortræffelige Hanne Winther, men han var allerede for gammel til at høste videre Gavn deraf for sin Opdragelse og desuden kun hjemme i kortere Besøg. For de yngre Born, navnlig Døtrene, var hun derimod vistnok meget.

o

3.

De to Aar, Poul Møller tilbragte i Nykøbing 1810—12, var en lykkelig Overgangstid fra Dreng til Yngling, en Forberedelse til det frie Studenterliv. Skolegangen var ingen Byrde for ham, da han havde videnskabelig Sans, og ßektoren var maaske Datidens ypperste Skolemand, der forstod den dobbelte Kunst baade at nære denne og indgyde de unge Ærbødighed og Kærlighed. Mange nulevende ville endnu kunne erindre Rektor S. N. J. Bloch, hvis Liv strakte sig gennem 90 Aar lige fra Struenseetiden til henimod den sidste slesvigske Krig. Hans længste Virksomhed var som Rektor i Roskilde (i 35 Aar), men i Nykøbing var han i sin Manddoms kraftigste Alder. Han fattede stor Godhed for Poul Møller, ikke blot fordi han var en fortrolig Ven af dennes Fader, men meget mere, fordi Poul havde saa overordentlig meget tiltrækkende ved sig.

I den første Tid var Poul Moller (tilligemed sin Broder) i Kost i et tarveligt Hjem, men det sidste Aar var han i Rektor Blochs Hus sammen med en hel Mængde andre Pensionærer. Han kom her ind i en vakker Familiekreds, hvilket blev til Gavn for hans Udvikling.

Alle, som have kendt ham i hin Periode, fremhæve som det ejendommelige ved Poul Moller: en stor Friskhed og Umiddelbarhed, et glad Sind, der let slog ud i kaad Overgivenhed, et aandeligt og legemligt Livsmod, der gjorde ham Tilværelsen til en Leg, en Dans. Han havde stor Lyst til at gaa i Spidsen, da han følte sin Kraft, men var tillige godmodig og elskværdig. Han var en197

udmærket Kammerat og svært afholdt af sine Meddisciple. To af dem, han mest knyttedes til, var de senere Digtere Nik. Søtoft og Halvbroderen Christian Winther, og det var ikke saa underligt, thi Poeten ståk jo i ham selv. Med dem kunde han da sværme i de højere Regioner, medens han blandt Kammeraterne i Almindelighed kunde lade sit frodige Vid og sin Satire spille. At han som umiddelbart Naturmenneske kunde blive hidsig og være vanskelig nok at bides med, baade hvor det gik løs med aandelige og med legemlige Vaaben, undrer man sig ikke over, thi det er., saa at sige, i den Alder et naturligt Udslag af den svulmende Livskraft , og det fordærver sjældent Forholdet mellem ganske unge. Saadanne Kraftmennesker blive hurtigt gode igen, og det blev han.

Ved Siden af sin Skolelæsning dyrkede Poul Møller det skønne. Han læste Digtere, saa mange som han kunde faa Adgang til, og begejstredes af dem, og han dyrkede Musikken, som han havde gode Anlæg for; han spillede Violin og sang. Men en dybere Stræng blev stemt i ham, da en heftig Forelskelse greb hans unge Hjerte. Blochs ældste Datter Margrethe tændte denne Flamme i ham, skøndt hun kun var 13—14 Aar gammel; han selv var da 17—18 Aar. I dette er der ikke noget særdeles mærkeligt, da Hjertet netop i den Alder saa let bliver saaret af Amors Pil. Det er mærkeligere, at det Saar, Poul Møller lik, var saa dybt, at det endnu mange Aar derefter blødte, og at han altid beholdt Arret deraf. Det viser, at han var en inderlig Natur.

4.

I Aaret 1812, paa samme Tid som Napoleon drog paa sit Tog mod Rusland, der skulde afgøre Europas Skæbne for lange Tider, drog Poul Moller til Hovedstaden og blev Student med Ære. Hans egentlige Studentertid var kun kort, ikke mere end 3V2 Aar, men den var be-198

tydningsfuld baade for ham selv og andre. Det er ikke for meget sagt, at lian blev en af de mest fremragende Studenter, der nogensinde har været i København.

Det var dengang kummerlige Tider i Danmark. En lammende, daadløs Krig, hvis Resultat kun blev at kon-

o '

servere Hæren. medens Flaaden forlængst var gaaet tabt, havde varet i en Række Aar. Norge var mere end halvvejs skilt fra Danmark og endte med at blive det lielt; Raadvildhed herskede paa de højere Steder, og Nøden bankede paa Døren baade hos de bedrestillede og Smaafolk. Overalt spurgte man bekymret: Hvad skal Enden blive?

København laa endnu, fem Aar efter Bombardementet, for en stor Del i Ruiner. Man begyndte forst nu at brække de sværtede, tykke Mure af den gamle Frue Kirke ned, men man naaede ikke i hele Poul Møllers Studentertid at lægge Grundstenen til den nve Vanskabning, der skulde rejses i dens Sted. Universitetet ligeoverfor svarede til

Kirken, ogsaa det var Ruin og blev ved at være det i lange Tider, saa at Forelæsningerne maatte holdes andre Steder i Byen. 1 mange Gader saa* det uhyggeligt ud med Bræddeskure om de ode Tomter samt Grusdynger. Kristiansborg paraderede i lignende Tilstand som nu. Og Stadens vigtigste Sted, Havnen, var ligesaa gabende tom paa Handels- som paa Orlogsskibe. Kun Voldene omkring Byen og de rødkjolede Soldater mindede om fordums kraftigere Tider, men de förste havde noksom vist, at de ikke duede, og de sidste kom aldrig til at vise, hvad de duede til.

En sørgelig Tid.

Man skulde tro, at det maatte være en trist Skæbne, naar Ens Studentertid faldt i de Aar, og at de unges Lod maatte blive at gaa forknytte om med hængende Hoved.

Saa meget forunderligere lyder det til os, at netop hine Aar hørte til de lykkeligste i vor Studenterhistorie. Vi sige ikke: i Universitetets, men i Studenternes. Midt imellem Ruinerne og Modløsheden blomstrede der et haabe-fuldt og modigt Studenterliv.

o C199

Man kunde undre sig derover, og dog er. det ikke andet, end hvad der altid gentager sig i Menneskeslægtens Historie. Er der Fremgang og Medbør i det ydre, er der gerne Tilbagegang i Aandens Verden og omvendt. Medens der var tomt paa det franske Parnas i Napoleonstiden, ligesom siden paa det tyske i Bismarckstiden, saa var der f. Fx. et frodigt Liv paa Aandens Omraade i den tyske Forkuelsestid.

Medens alt syntes at falde sammen i Danmark, var der noget, der blomstrede. Det var Literatur og Kunst. Det nve Aarhundredes Vidunderbarn Øhlenschlæger slog de gyldne Strenge, og hele Folket lyttede undrende. De unge begejstredes og fulgte ham jublende; der voxede Digtere op i hans Spor. Og Skuepladsen — den, der har haft saa meget at betyde for det danske Folk, mere end for de Heste andre — den mødte med et Geni som Ryge, og ligeledes i hans Spor fulgte andre.

31 en hvad man heller ikke maa overse, er den nøje aandelige Forbindelse, som dengang var med Tyskland. Den havde maaske aldrig været saa stor siden Luthers Tid. Goethe og Schiller først og fremmest, derefter de egentlige Romantikere, som Novalis og Tieck, bleve næsten ligesaa meget læste og beundrede og elskede i Danmark som i Tyskland. Og Filosofferne dernede, særlig Fichte og i disse Aar fremfor alle Schelling, bleve granskede og vandt begejstrede Tilhængere hos os. Den gamle nationale Uvilje imod Tyskerne var i denne Periode trængt stærkt tilbage.

Og hvor smaa og forknytte Forholdene end vare her hjemme, maa man ikke glemme, at hine Aar vare en verdenshistorisk Stortid. I Studenterverdenen stod man, som det sømmer sig de unge, paa Frihedens Side, det vil sige paa de undertrykte Folkeslags, som nu rejste sig imod deres Tyran Napoleon. Disse Kampe kastede Ild ind i de unges Sind.

Men naturligvis var det uheldigt, at Danmark var kommet til at staa paa den forkerte Side. Der fremkom200

derved et Vildrede mellem den nationale Friheds Sag i Almindelighed og den særlig danske Fædrelandskærlighed. De unge, som mere gaa efter Følelse end efter Reflexion, kunde dog alligevel nok klare Skærene. Da de allierede brød ind over Landets Sydgrænse og truede vor Selvstændighed, meldte de bedste Studenter, og deriblandt Poul Moller, sig efter Grundtvigs Opfordring som frivillige til at værne Landet enten ligefrem som Soldater eller som Folkevækkere. Det sidste var der begejstrende Exempler paa fra Tyskland i Fichte, Arndt, Jahn, Steffens og mange flere. Men det hele blev tilintetgjort i den sørgelige Januar 1814.

At altsaa Studenterlivet rørte sig frit, kækt og begejstret i hine Aar, stod i Forbindelse med den Digtekunstens Guldalder, der var brudt frem her hjemme, og med Aands- og Folkelivets stærke Bølgeslag i Tyskland.

Skøndt Studenterne dengang i højeste Grad manglede de ydre sammenknyttende Baand, idet der hverken var nogen akademisk Bygning, der kunde samle dem i sine Sale, eller nogen Slags Studenterforening, var der alligevel megen Sammenslutning. De aandsbeslægtede fandt hinanden paa Kamrene eller i Regensens Gaard eller

i den gode Aarstid paa et eller andet Traktørsted udenfor Portene. Og da var der nok at drøfte og disputere om, nok at holde løftede Taler om.

Den hellige lid, Begejstringen, var tændt hos mange af disse unge. De af dem, som bleve gamle Mænd, tænkte siden med Fryd tilbage paa de Dage.

Naturligvis gik det her, som det altid bør gaa blandt unge, at Alvor og Gammen fulgtes ad. Det var heller ikke altid det store, der drøftedes, men ogsaa det smaa f. Ex. Begejstringen for en skøn ung Pige. Poul Moller har givet en Skizze af en Studentersammenkomst i Traktørstedet «Norges Minde» paa Strandvejen, og den giver sikkert et godt Billede af den Tids Studenter.

Ingen kendte Studenterlivet bedre end han, thi ingen gik mere op i det. Han var en Type paa en ædel dansk Student fra de Aar. Alle kendte og næsten alle holdt af201

ham. Thi han havde det frie, ugenerte, det som hæver sig over alt Filisteri, ved sig, og det tiltaler de unge. Netop dengang begyndte Studenterne at tale om «Filisteri», et Ord, der er opfundet af Novalis, og man betegnede hermed det smaatskaarne, bornerte, spidsborgerlige. Romantikerne saa' med en vidt dreven Overlegenhed ned paa sligt, og i saa Henseende var Poul Møller ganske med. Hvad Chr. Winther nogle Aar efter sang om, at «Herrer vi ere i Aandernes Rige», var aldeles ud af hans Hjerte. Der var dengang et Studenteraristokrati, en glad Følelse af at være paa Livets Højder, ingenlunde uden Overmod. «Hvad er imod Studentens Kaar St. Peders Hat?» sang Poul Møller.

Skøndt Poul Moller var ret flittig — hvortil Haabet om at vinde Margrethe Bloch stærkt drev ham — saa var han det næppe regelmæssigt, thi det laa ikke for ham. Og en meget stor Del af hans Tid gik til Samlivet med Kammeraterne. Han var som oftest det oplivende Element iblandt dem; snart læste han et Digt op — dem skrev han mange af, men de fleste ere gaaede til Grunde ved hans egen Ligegyldighed — snart disputerede han, saa det stod efter, stundom meget paradoxt, snart istemte han en Vise, snart havde han en mærkelig Historie at fortælle. Men ofte faldt han i Staver, thi han gav sig let lien i sin Tankes Udflugter og var da aandsfraværende.

Saa godt som alle de bedste Studenter i de Aar vare hans Omgangsvenner, og hans Elskværdighed fremgaar bedst af den varme Følelse, de nærede for ham. Over flere af dem øvede han et vist Herredømme, da han havde Anlæg til at være Fører, og han var et saa ypperligt Hoved og skarp Tænker, at, han nødvendig maatte gøre sig gældende.

Lad os nævne de vigtigste af Poul Møllers Venner. De fleste af dem vare lidt ældre end han. Vi kunne ikke indestaa for, at han traadte i nær Forbindelse med dem alle, inden han blev theol. Kandidat, men saa skete det i al Fald kort efter.202

Der var forst Nikolai Søtoft, med hvem han et, Aar gik sammen i Nvkøbing Skole, men som forøvrigt var

O %j O 7 c?

fire Aar ældre, skøndt theol. Kandidat fra samme Aar. Han optraadte i sin Studentertid med en Samling «romantiske Digte», der vidnede om en god poetisk Aare, og Poul Møller skrev sit første trykte Digt til ham. Han blev 1817 Kapellan hos Rasmus Moller (i Annexet) og var det, indtil han 1823 efterfulgte Grundtvig i Præstø. Søtoft var bedre som Æsthetiker end som Præst. — Til K. S. Inge-mann, der næsten var fem Aar ældre, sluttede Poul Møller sig meget. Dette ædle og sværmeriske Menneske, der opgav ethvert Embedsstudium for at hellige sig til Poesien, havde allerede et Navn ved sine Digtsamlinger fra 1811 og 1813 samt «de sorte Riddere» fra 1814 og vandt i de følgen do Aar mange Beundrere ved sine Sørgespil, hvis Maaneskinspoesi dog vistnok h

ar ægget Poul Møllers kritiske Sans. Denne satte overordentlig Pris paa Ingemann, der jo ogsaa var et sjældent elskværdigt Menneske, og han kunde vistnok sværme en hel Del med ham i Højderne, men paa den anden Side havde han Strenge i sin Sjæl, der klang fortræffeligt sammen med Ingemanns Modstander J o han L u d vig Heiber g. Det satiriske, hensynsløse og forsorne, der traadte frem hos denne unge Digter, men indfattet i en elegant Ramme, var noget for en Natur søm Poul Møller, der holdt af alt dette, ogsaa af det elegante, skøndt han

selv aldrig naaede vidt i ilet. 1 Heibergs Hjem, det Gyllembourgske Hus, kom han jævnlig og gerne, og den line, aandfulde Tone, som herskede her, har næppe været uden Betydning for hans Udvikling. Blandt andre Digtere sluttede Poul Møller sig ogsaa en Del til Hauch, der ligesom de foran nævnte var flere Aar ældre. Her var dyb poetisk Begejstring forenet med et alvorligt, noget tungt Gemyt.

Mellem Poul Møllers Digtervenner maa vi endelig nævne Halvbroderen Christian Winther, der rigtignok forst blev Student, da lian selv var nær ved at blive Kandidat, men som altid hørte til hans fortroligste og kæreste203

Venner. Blandt dem. der ikke herte til Digterkredsen, var der C. Pingel, som kun 20 Aar gammel blev juridisk Kandidat, men siden var Inspektor ved det naturhistoriske Musæum, J. Chr. Ltttken (ligesom Chr. Winther en Præstesøn fra Fensmark), et begavet, meget stridbart Menneske, der i mange Aar var Lektor i Sorø, Niels Bygum Krarup, Filolog og knyttet til den kri-stianshavnske Borgerdydskole, født Jyde, den noksom bekendte danske og tyske Sprogmand Peder Hjort, der meel sin livlige og polemiske Pen var en ivrig Deltager i mangt og meget paa forskellige Omraader. Brodrene Die hm ann, af hvilke den ældre blev Præst paa Amager, den yngre Rektor paa Herlufsholm. Endvidere horte til Poul Mollers gode Venner den besindige, dybttænkende Vestjyde N. Fogtmann, der siden blev Lektor i Sorø, theol. Professor og endelig Biskop i llibe og Aalborg, og Rudelbach, der i Lærdom ragede op over alle de andre, Theolog fremfor nogen, men som aldrig kom paa den Plads, han egnede sig til som Videnskabsmand, idet han i Stedet for at blive theol. Professor blev praktisk Gejstlig, først i Tyskland, siden her hjemme i Slagelse. Nævnes maa ogsaa blandt Poul Mollers Venner den intelligente G. H. Waage, til hvem han har digtet et smukt Kvad, da han blev forfremmet fra et Præsteembede ved Vor Frue i København til at være Direktor i Sorø. Den mere end ti Aar ældre Poul Dons, Grundtvigs og Ingemanns Ven, den begejstrede, men ufrugtbare Sværmer for Danskhed og Romantik, hvis Livssol tidlig formørkedes af tunge Skyer, saa han for Resten af sine Dage kun var en trist, men ædel Ruin, horte for en Tid ogsaa med til Omgangskredsen.

Kt Sted, hvor Poul Moller ofte kom, var hos Havnekontroller, Kammeraad M o hl, hvis Son «den gesvindte, lyslokkede» Nikolai Christian endte med at blive hans allerkæreste Ven, uagtet han var fire Aar yngre baade som Menneske og Student, Men dette Venskab udvikledes forst ret i den følgende Tid. Molil var Mediciner, men døde allerede i sit 32te Aar.204

Vi have nævnet alle disse Navne, fordi de ere talende. De vidne om, at mange af de bedste vare Poul Mollers Venner, og han stod højt iblandt dem. Han var i det hele taget i hoj Grad anlagt for Venskab.

I Begyndelsen af 1816 blev Poul Møller theol. Kandidat med Laud. Men hans Hjerte sad aldeles ikke i Theologien. Hans Fader havde vel paavirket ham noget i den Retning, men forøvrigt var der i de Aar intet lokkende for de unge ved det theologiske Studium. Saadanne Professorer som de to Møllere: Peter Erasmus (hvem Poul Møller siden lod Grundtvig titulere «et angbrystigt Ud-gangsøg») og Jens vare meget respektable, men ikke i Stand til at beaande, og Hornemann var en stokrationalistisk Kuriositet. Der var absolut intet her, der kunde kaste Glans over Theologien; forst Uere Aar efter den Tid kom der en ny Kraft i H. N. Clausen. Og i rent kristelig Henseende var der ikke i København noget dragende. Mynster havde vel holdt sit Indtog her, kort før Poul Møller blev Student, men der gik nogle Aar hen, inden han kunde samle Folk, og andre var der ikke. Exkapellanen Grundtvig vakte nok megen Opmærksomhed som Digter og fandt ikke liden Sympathi som saadan hos mange, ogsaa hos Poul Møller, men iøvrigt blev han netop i disse Aar mere og mere betragtet som en Særling , hvortil hans Optræden ogsaa tit gav Anledning. Hans kristelige Udtalelser baade fra Prædikestolene i København , hvor han af og til optraadte i denne Periode, og paa Prent vare nærmest som en Røst i ørken. I det hele taget var Tilstanden paa den Tid saaledes, at de faa af den dannede Klasse, der gik i Kirke, ofte generede sig ved at være det bekendt. Poul Møller fik i sin theologiske Studentertid saaledes intet Stod i Retning af

o

levende Kristendom.205

5.

Den følgende Tid var Poul Møllers Vandreaar. og i dem gjorde lian sig forst rigtig bekendt som Digter.

Efter et halvt Aars videre Ophold i København, hvor . han underviste navnlig i den københavnske Borgerdydskole, var han Vinteren 1810—17 hjemme i Købelov. Faderen holdt den 22aarige Kandidat til at prædike og paavirkede ham ved sin Omgang saa meget, at det forekom Poul Moller, at han nu var kommet til at tro virkelig paa Kristus, men det viste sig snart, at det manglede dybere Kod. Kærere end at prædike var det ham at bruge sit landlige Otium til at forfatte. Han skrev Sagaen om

0 O

Ejvind Skaldespiller — da han baade gennem Øhlenschlæger og Grundtvig var grebet af den nordiske Oldtid — videre

o o o

nogle Digte og drev forøvrigt klassiske Studier, ved hvilke han jo havde en udmærket Hjælper i sin Fader.

Fra Foraaret 1817 til Efteraaret 1818 var han derefter Huslærer hos Grev Otto Moltke til Espegaard i Boslunde Sogn ved Korsør. Egentlig har lian kun lidet passet til at bevæge sig paa et, saadant højadeligt Sted, han med sin manglende Sans for ydre Fremtræden og sin Distraktion. Han savnede paa det afsides Sted sine Studentervenner, men gjorde sig det til Gengæld saa behageligt som muligt, turede ud blandt Egnens Familier og gik paa Jagt. Han slog Strengene, naar Aanden kom over ham, og adskillige smukke Digte, som lik blivende

' CJ O O 7

Betydning, bleve trykte i Samlinger, som Thiele og Hauch udgav.

1 Efteraaret 1818 vendte han tilbage til København, hans Længslers Maal. Det var hans Hensigt at give Af-

c o c

kald paa den theologiske Bane, der stadig mindre tiltalte ham, og uddanne sig som Filolog. Men han røg lige strax ind i den noksom bekendte Strid mellem Baggesen

OP

og Øhlenschlæger, en Strid, vi ikke her skulle dvæle længe ved. De lieste unge vare Beundrere af den sidste og bleve efterhaanden æggede op til en yderlig Bitterhed mod216

Baggesen, eier persiflerede Øhlenschlægers senere Frembringelser paa en hensynsies, overdreven, men dog tit skarpt rammende Maade. Blandt de tolv unge Akademikere, som udfordrede Baggesen til en Kamp paa Latin et Skridt, der i og for sig var latterligt — 'var Poul Moller en af de ivrigste. Han blev let revet med af en Stemning og gik da los uden at se til højre eller venstre. Der kunde komme en Slags Bersærkergang over ham, noget hans Kammerater i Skolen ogsaa nok havde erfaret.

Poul Møller sammen med den siden som Patriot bekendte Flor overrakte Baggesen Udfordringen i hans tarvelige Bolig i Brolæggerstræde. Baggesen tog naturligvis ikke imod den, og det løb nu ud i en lang og forbitret Kamp i Bladene, der endog gav Genklang i Pøbelen ved Gadeviser. Det ærgrede Poul Moller i høj Grad. at Grundtvig i det væsenlige tog Parti for Baggesen og læste de unge paa en drøj Maade Texten. Det gav da Anledning til Poul Møllers «Himmelbrev i Grundtvigs historiske Smag», som var baade vittigt og godt gennemfort. Derimod var hans Digt «Om Jenses Lidenhed» en Plet i hans Forfatterskab, thi heri dømte han paa en haard og bitter Maade Baggesens Hjerte og begik det absolut forkastelige, at parodiere et af dennes skønneste Digte, der var trængt ind i Folket og elskedes af dette. Der kom siden en Nemesis, da Poul Mollers skønne Digt Rosen blusser alt i Danas Have» blev travesteret i Hostrups «Genboerne».

Den hele Kamp mod Baggesen, der strakte sig over et Tidsrum af næsten to Aar og endte med, at denne blev udpebet baade i Theatret og udenfor sin Bolig, hvorpaa Digteren i September 1820 forlod sit Fædreland, som han aldrig mere gensaa, staar som et sørgeligt Minde fra hin Tid. Poul Møller var senere hen ingenlunde glad ved sin Optræden i den, om end f. Ex. Peder Hjort gik endnu yderligere end han. Det hele var et Vidnesbyrd om, hvor lidt de unge forstod at sætte sig ind i en saa kombineret Natur som Baggesens. Hvad denne end, paavirket af

et207

sart og' anspændt Nervesystem, der kunde drive ham næsten ind i Hallucinationernes Verden, har fejlet, saa burde man ikke glemme hans uhyre Fortjenester af den danske Literatur, ikke glemme, at han i visse Henseender er en uovertruffet Mester og en Tænker, der har fremsat dybsindige Ideer. Mærkeligt er det, at det havde irriteret Poul Moller i høj Grad, at Baggesen i «Gengangeren» forsikrede, at «Elektron og Magnas» vilde blive Guder i den kommende Tid. Thi naar han dermed forstod Elektricitet og Magnetisme, saa var det jo et, rigtigt Blik paa, hvad der skulde komme til at spille en fremragende Kolle.

Det maa her være tilladt at gore en lille Sidebemærkning. Baggesen endte altsaa her i sin Hjemstavn, som han altid elskede saa højt, med at blive udhysset og haanet. Han døde sex Aar efter i Hamburg, uden at kunne faa sit Onske opfyldt at udaande i Danmark. Og hans Grav er i Kiel. Danmark ejer intet synligt Minde om sin Gratiernes Digter. Vil den Tid aldrig komme, da der vil blive rejst et saadant for ham? Det danske Folk skylder ham det.

Tiden gik imidlertid for Poul Møller med at færdes i Vennekredse ligesom i hans Studenterdage, informere og studere Klassikerne. Men til Overraskelse for mange brød han pludselig op fra det hele, efter at han kun havde van-et et Aar i København, tog Ansættelse som Skibs-præst paa en Kinafarer og sejlede bort, den 1ste November 1819.

Hvorfor drog han ud paa denne, for en videnskabelig dannet Mand ikke videre lokkende Rejse, hvor han kom til at tilbringe Tiden sammen med Mennesker, der ikke kunde dele Interesser med ham ? Det hed sig, at det var Lyst til at se sig om i Verden, eller det var for at faa Ro til filologiske Studier, og det kunde jo ogsaa nok siges. Men den egentlige Grund laa dybere.

Hans Ven Chr. Lütken skrev til Peder Hjort: «Vor Ven Poul AI olier, véd du da, drog til Kina i Mandel af

' o o208

ut kunne gaa i Kloster, og kan Ruiner opbygges, saa haaber jeg ogsaa at se ham frisk igen.» Heri er den virkelige Grund antydet. Og hermed hang det saaledes sammen:

Allerede før lian 1812 blev Student, havde lian jo med hele sin Sjæls Inderlighed forelsket sig i Margrethe Bloch, som dengang endnu var halvt Barn. Siden bleve de forlovede og vare det i det meste af hans Studentertid, men da blev det hævet fra hendes Side. Grunden var sikkert den, at hun egentlig aldrig i dybere Forstaaelse havde genelsket ham, og at hun mere og mere kom til den T ro, at de ikke kunde blive lykkelige med hinanden. Der var ogsaa i hans Færd ofte noget, der kunde stode en ung Pige; han var ikke hensynsfuld, han forsømte hende tit i Korrespondancen, han manglede den Omhu for sit Ydre, der har saa meget at betyde for mange Kvinder og mere af lignende Slags. Og hun havde ikke nok øje for den prægtige Kærne, der skjulte sig under Skallen.

Da Forbindelsen blev hævet, var det for Poul Moller, som blev han rykket ud af alle Fuger. Længe klamrede han sig fast til Haabet om, at det endnu kunde blive godt, men da han maatte opgive det, kom der Tynge over hans Sind, Bitterhed i Sjælen, Tomhed i Tilværelsen. Han var ikke af dem, der gik med Hjertet paa Læberne, og derfor bleve hans Lidelser skjulte for de fleste af hans Omgivelser. En vis forceret Lystighed kom netop i disse Aar tit frem hos ham, som det jo saa ofte gaar, hvor det Indre er sønderrevet. En egen forsoren Ligegladhed strømmer os i Møde fra nogle af de Breve, han paa denne Tid skrev til sine Venner. Men i Digtene fra denne Periode skimtes mere hans virkelige Sindstilstand, saaledes i «Son-netten til Laura», «Torbisten og Fluen» og «den enbenede».

Den store Skuffelse i Kærlighed kastede i lange Tidelen mørk Skygge over Poul Møllers Liv. Ja, der er dem af hans Venner, der have ment, at han aldrig helt forvandt den.209

Margrethe Bloch, hvis Fader imidlertid var bleven Rektor i Roskilde, blev forlovet med Adjunkt H. P. Thrige samme Steds og havde Bryllup d. 4de Juni 1819. Faa Maaneder efter var Poul Møller paa Vejen til Kina.

Om hvorledes han kom paa Tanke om at gøre denne Rejse, giver hans Ven Fogtmann følgende Antydning: «Det var mig meget paafaldende, at det engang gjorde stort Indtryk paa ham, da jeg fortalte eller talte om, at Math.

Claudius siger, at Goethes Werther skulde i Steelet for at skyde sig have rejst til Paris eller Peking, og siden efter gjorde Poul Møller selv en Rejse, om ikke til Peking, saa dog til Kanton.»

Uet var nu en egen Sag med, at han blev Skibspræst og altsaa ordineret, Thi han troede egentlig ikke paa Kristendommen. I de senere Aar havde han mere og mere fjernet sig fra den kristne Tro og laa i Strid med dens Dogmer. Det var ikke gaaet af uden smertelige Kampe, som han kom til at bære Mærke af. Han kunde til sine Tider være meget haard i sin Bedømmelse af Præster. Og nu blev han paa én Gang selv Præst. Det var en Modsigelse, men han har formodentlig slaaet sig til Ro med, at Stillingen som Skibspræst ikke var rigtig præstelig. Paa Rejsen holdt han Prædiken hver Søndag, naar Vejret tillod det: det har været ærligt mente moralske Tiltaler til Mandskabet med trøstig Henvisning til det Forsyns Dje. der vaagede over dem. Trods Mangelen paa bestemt Kristendom kunne disse Taler, der kom fra et oprigtigt og ædelt Hjerte, uforfalsket og ligefremt, nok have gjort en vis Virkning.

Den lange Rejse frembød ingen Mærkeligheder. Efter i næsten halvfemte Maaned at have pløjet Bølgerne naaede man Kapstaden midt i Marts, og her blev man i tre Uger. Efter den besværlige og kedelige Sørejse var det en Fryd for Poul Møller at bevæge sig i en smuk By mellem andre Mennesker. 1 Kapstaden var der dengang et ret idyllisk Liv, og han kom i flere vakre hollandske Familier, hvor man syntes udmærket godt om den lvs-

14210

haarede, kønne Nordbo med den alsidige Dannelse. Da der boede Uere Danske i Byen, have disse ogsaa bidraget til at fremhæve ham som Digter og Videnskabsmand. Der fremkom Forslag til ham om at slaa sig til Ro der og oprette en Dannelsesanstalt, hvortil der trængtes. Han maatte endog fremtræde som Prædikant og holdt to tyske Prædikener.

Upaatvivlelig havde Poul Moller i sin daværende Sindstilstand stor Lyst til at blive i Kap. «Var ikke min Moralitet i Vejen, blev jeg her», skriver han. Det vil sige. han vilde ikke svigte sin Stilling. Med et Suk vendte han tilbage til Skibet.

I halvtredie Maaned pløjede saa Skibet atter Bølgerne tværs over det indiske Hav til Batavia. Paa dette Stykke af Rejsen var det, han skrev sit berømte Digt «Glæde over Danmark», som han hjemsendte fra Batavia. Det er gennemstrømmet af de to Følelser, som Hauch fandt at være hans ypperste Muser: Længsel efter det fjerne og Hjemve eller Troskab mod det bekendte. Digtet er og bliver et af de ypperste, vi eje.

Efter fjorten Dages Ophold i Batavia, hvor Poul Møller havde det godt hos en Landsmand, gik Rejsen videre til Manilla. Det katholske Kirkeliv, som i denne spanske Koloni traadte ham i Møde, vakte ingen Deltagelse, men kun Kritik hos ham. For ham, der var en saa uforstilt Natur, vare alle disse Ceremonier og Fremplapringer i Skriftestolen ubehagelige: han fandt, at de messende Præster lignede Marekatte.

Den 21de September kom Skibet til Rejsens Endemaal Kanton. 1 et Brev herfra til nogle af sine Venner undslap der ham følgende Ytring: «Jeg fører ikke ret for Dagens Lys, hvad der bor i mit Inderste; der er immer en Klods ved mine Ben, som hindrer mig fra Krumspring. Jeg bygger ligesom Odysseus i Dybet.» Forøvrigt boede han under det lire Maaneder lange Ophold i det danske Fak-torie, studerede Filologi, og saa' saa meget til det kinesiske Folkeliv, som kunde lykkes ham.211

Den 19de Januar 1821 afsejlede Skibet fra Kanton, og efter en uafbrudt Rejse uden at anløbe nogen Havn naaede man København d. 14de Juli; altsaa var det paa faa Dage nær et halvt Aar, der gik meel dertil, og man. kan tænke sig, hvor ensformig Tilværelsen ombord maa have været.

Hermed ender denne Periode. Poul Moller var nu en fuldt udviklet Mand paa 27 Aar.

6.

Naar vi kaldte det foregaaende Afsnit Poul Møllers «Vandreaar», saa kunde vi kalde ham selv for en vandrende Troubadour. Thi det var han efter sit inderste Væsen; Poesien var hans Herskerinde. Inspirationen kunde pludselig komme over ham, og godt var det da, om han havde Papir og Pen ved Haanden, thi fastholde

Begejstringen mægtede han ikke.

Meget af hvad han har digtet, er gaaet tabt, fordi han selv var saa ligegyldig for at bevare det. Alle de Digte, der nu findes af ham, udgøre kun en lille Samling, men til Gengæld er der adskillige Perler iblandt dem.

I den sidst forløbne Periode var han temmelig produktiv. Og Digtene ere meget forskelligartede. Der er forst dem, der have den tunge Baggrund i lians egen Sjælstilstand, men de ere alt andet end klynkende. Strax efter den lidte Kærlighedsskuffelse, medens alt Haab dog endnu ikke var svundet, lader han Fluen, der snurrer om Flammen, synge:

Det søde Baal jeg flygtede saa gerne, og dog saa gerne vil jeg ved det hvile, til Graven dækker kold min brændte Vinge.

I «den enbenede» fremstilles en invalid Soldat, som havde været forlovet, men medens han kæmpede for Landet, havde hun taget en anden:

12*212

Idag jeg mødte Maries Blikke, mens jeg lænet til Væggen stod. Hun græd, endskøndt hun kendte mig ikke, ellers havde hun grædt det røde Blod.

Hun maa altsaa have fortrudt, hvad hun gjorde.

I «den gamle Elsker» fremstilles en Mand, der i Ungdommen gik glip af sin elskede, og som nu fantaserer om, hvorledes han som gammel kommer til hende, der som aldrende Kone sidder med sine Bern:

Og hvor er din Barm saa rund og saa fuld,

du sølvergraa? Du havde vel hundrede Krøller af Gruld, nu har du saa faa.

Du var en Due saa mælkehvid,

jeg var en Ørn; vor Alvor tog den løbende Tid, nu er vi Børn.

En anden Slags af Poul Mellers Digte er de folkeviseagtige saasom «St. Laurentius»; en tredie Slags er de beskrivende danske, en Art, hvori han naar højt, som vi kende det fra «Glæde over Danmark».

Noget af det bedste af ham er hans «Aprilsvise», digtet i København i Foraaret, for lian rejste til Kina. Der er saadan Foraarsstemning og saadan Stedkolorit, saadant Skælmeri og saadan en — man kan ikke kalde det andet end — Danskhed over det hele, at det virker betagende:

drøn er Vaarens Hæk,

Kaaben kastes væk,

Jomfruer sig alt paa Volden sole.

Luften er saa smuk,

deres Længselssuk

kendes let paa deres Silkekjole.

Og i den allersidste Linie af Digtet har man Digteren selv i Ordene:

Det er tungt, man skal gaa hjem alene! Da Poul Moller vilde afsted paa sin Langeleds-Færd,gav han sig Luft i Bondedrengens Sang: «Farvel, min velsignede Fødeby», en prægtig Vise, hvori han synger:

Al Verdens Kringel og snurrige Bold, baade hvor den er varm og hvor den er kold, vil jeg rigtig bese!

For det første den rygende Grød jeg flyr og synger op udi vildene Skyer: Hurra, blaatrøjede danske Knos! Hejs Pjalten i Vejret og Skuden øs! Snart vi flyver afsted!

Det er samme Slags forsorne Mod, som møder os hos Holger Drachmann. I samme Toneart er det ypperlige

«Frejdigt Liv», hvor en rask Gut skildrer sin Broder, en prosaisk Madstræver, og sig selv:

Min Broder jeg fandt bag den Greves Plov,

han drev tre svedige Stude,

med en høirød Hue han gik og sov,

og tungt hans Hoved mon lude,

som Fluen skrider paa tjæret Dæk

hans Træsko gik i det sorte Dræk.

Men han selv elsker det frie, Hakkende Liv. Hvad har han vel?

Blot lire Heste jeg har paa Stald, men aldrig i Verden de trættes, og aldrig jeg bruger et Piskeknald, skøndt blot af Luften de mættes; foruden Vinge og uden Ben •le løbe omkaps med den vilde Ren.

Sligt er talt ud af Digterens fulde Hjerte. Saaledes følte han. Og hvor lifligt har han ikke sunget! Da var han ret sig selv, naar han kunde svnge af sit fulde Bryst; at granske de gamle Autores var dog nok ikke hans rette Kald:

.Ta Livet blusser, Livet daaner, snart er man Ørn, snart er man Kryb, alt som os mer og mindre laaner hint Livets rige Kildedyb.214

De næste fem Aar af Poul Møllers Liv hengik i København under det dobbelte Arbejde med at informere (fra Efteraaret 1822 var han Adjunkt ved Metropolitanskolen) og studere til filologisk Examen. De danne i Grunden et Slags Intermezzo. Han tog fejl af sig selv, thi han egnede sig ikke til at være Lærer, hvorvel han var yndet af Eleverne; og Filologien kunde aldrig tilfredsstille et Menneske som han, der var Digter og Tænker. Vel var det derfor, at begge Dele afsluttedes i dette Tidsrum, den sidste endda med, at han ikke tog Examen.

I denne Overgangstid fra det 27de til det 32te Aar var han saa vidt kommen ud af sit Tryk, som han havde fundet sig en vis modus vivendi. Han sluttede sig nøje til nogle Venner, især til Christen Thaarup, der siden blev Adjunkt i Helsingør og har gjort sig fortjent ved Udgivelsen af Poul Mollers Skrifter, og Frederik Lange, der blev Rektor i Vordingborg. Han var et livligt Medlem af Studenterforeningen, som nylig var bleven stiftet, og skrev flere Sange til dens Fester; ligeledes af det, latinske Disputérselskab Lyceum, som han allerede tidligere var gaaet ind i. Han kom ogsaa til en Del Familier, og var altid en velset Gæst, fordi han var saa fuldt ud ædel og oprigtig, og man bar gerne over med hans Skrøbeligheder, baade hans altid voxende Distraktion og hans ofte djærve og afgørende Udtalelser.

Forøvrigt gik det ham som mangen anden, der har lidt Skibbrud i en alvorlig Kærlighed, at han af og til havde smaa Forelskelser, og han hentede sig i disse Aar en Kurv. Dette bidrog til at forhøje hans Bitterhed imod Kvinder, og hans Skrifter bære Vidnesbyrd om dette. Hans Livs Erfaringer havde i det liele taget givet ham et skarpt Blik paa Menneskene og deres Skrøbeligheder, og han lagde ikke Fingrene imellem i sine Udtalelser derom. Navnlig var al Affektation ham modbydelig; selv var lian saa fjernt herfra som nogen. Sine Tanker herom har215

lian nedskrevet og senere sögt at samle til en Afhandling. Men clet lykkedes ham ikke at faa noget tilfredsstillende ud af det, og det er ikke saa underligt; thi hvor lokkende Æmnet end er, viser det sig ved nærmere Overvejelse, at det er umuligt at trække tydelige Grænser for det. Hvorledes kan man skille Affektation fra Usandhed i Almindelighed? Man kan henkaste Strøbemærkninger om Affektation, pege paa det eller det Træk som affekteret, men videre er det vanskeligt at naa. Saaledes har Poul Moller baaret sig ad, men selv disse Strøtanker ere ofte ikke videre træffende. Han siger f. Ex.: «Den, der vil skjule den Virkning, andres Tale gør paa ham, er paa én Gang usand og stedt i Selvbedrag.» Er dette nu ogsaa saa vist? Og er det Affektation? Han siger et andet Sted: «Affektation er Glæde ved at bruge visse Ord, saasom: Dannemand, hartad.» Formodentlig foresvæver Grundtvigs Brug af gammeldags Ord ham her, men er det nu ogsaa sikkert, at det er fremgaaet af Affektation? Kunde det ikke være ud af en prisværdig Bestræbelse for at bruge ægte danske Ord? Poul Møllers

Bemærkninger ere langtfra altid slaaende.

Sine Tanker om Kvinderne og Kvindelighed har han ogsaa i disse Aar sögt at fæste paa Papiret. Der er vist nu til Dags kun faa, der i det hele taget ville sym-pathisere med hans Udtalelser om dem, skøndt de ere meget kvikt skrevne. Han fremstiller blandt andet heri en Kusine, der lever i Ridderromaner og sværmer for at opofre sig, men da hun bliver anmodet om at gnide sin gamle Moster, der lider af Gigt, med en Flonels Klud, bliver hun fornærmet. «Dø for min gode Moster kan jeg med Glæde, ja udgyde mit Blod for hende paa Retterstedet. men at spilde min Tid for at føje hendes Egensindighed, det holder jeg mig for god til.» Naar hun paa sin bløde Sofa hengiver sig til sværmeriske Drømme om, hvad hun i visse Tilfælde vilde have gjort, da driver hun sine Fordringer til Menneskene saa højt, at hun med Grund foragter Leonidas, Winkelried og Jeanne d'Arc.216

Kun for Mucius Scævola nærer hun Respekt, da hun engang har brændt sig paa et Krusejern. — Dette er vittigt skrevet og er heller ikke uden en berettiget Braad mod adskillige Damer paa hin Tid, men andre af hans Udtalelser ere ensidige og uretfærdige. Han siger saaledes: «Naar en Kvinde med sit Vidende lægger sine indre Bevægelser for Dagen, da tænker hun i Folge sin Natur nødvendig paa, om det klæder hende smukt eller ikke. Deraf følger, at hendes Forhold ved slig Lejlighed bliver til et Slags fint Koketteri.» Hertil maa svares: Ja, det kan det være, men behover det ingenlunde. Man kan meget vel paa en god Maade lægge sine indre Bevægelser for Dagen; det kan ske netop af Kærlighed til andre. Og hvorfor skal det i det hele kun anvendes paa Kvinder? Kan f. Ex. en Præst ikke ogsaa kokettere ved at stille indre Bevægelser til Skue?

Men hvad skal man sige til, at Poul Møller i fuldeste Alvor vil hævde, at «det er uskønt, ja vederstyggeligt, at et Fruentimmer er Digter af Profession». Han mener naturligvis, at det strider mod Kvindeligheden, og han paastaar, at alle Digterinder have været Misfostre, saasom Sappho, Madame Stael-Holstein. Fru B. (skal formodentlig være Frederikke Brun). For yderligere at dokumentere sin Paastand deler han al Digtning i to Slags: enten er den opstaaet af den historiske Erindring eller af Nutidens Liv. Ingen af disse Arter kunne Kvinderne magte. Naar har en Kvinde nogensinde frembragt noget stort ud af Fortidens Erindring? Eller tænke vi paa Nutiden , det personligt oplevede, saaledes som Goethes Werther og Faust, da er det i og for sig en Umulighed, at en Kvinde kunde fremstille sligt, thi hun kan ikke engang komme til at føre et saa bevæget Liv, at der bliver noget at skildre. Den almindelige Damepoesi bliver derfor kun en Skildring af, hvad andre have skabt, den bliver kun Kopi. Skal en Kvinde spinde ud af sit eget, da maa hun gaa paa Lur efter sine Følelser og fore dem til Bogs. «Naar hun omfavner sin Moder, tænker hun217

paa den skønne Attitude, hun derved vinder for sit poetiske Pulterkammer; naar hun spadserer ud i Guds frie Natur, har hun saa listelig en Smule Velinpapir i sin Sy-pose for strax at have Værktojet ved Haanden , om hun skulde kunne overkomme saa megen Rorelse, som gaar paa et matthisonsk Digt.» — Alt dette er hverken slaaende eller rigtigt. Ja, saaledes kan en Kvinde bære sig ad, men kan en Mand ikke gore det samme? Og hvorfor skulde en Kvinde, naar hun ikke hæmmes af de ydre Forhold, der ganske vist i tidligere Tid og endnu paa mange Steder kunde være hende imod, hvorfor skulde hun ikke ligesaa vel formaa at være Digter, baade osende af Fortiden og af Nutiden, som en Mand? Naar Historien frembyder saa faa Digterinder af Betydning, kommer det af, at Kvinden har været forsat i Udviklingen.

For øvrigt kendte Poul Møller selv en Digterinde, som han satte stor Pris paa baade som Menneske og Digterinde, men lian vidste kun ikke, at det var den samme Person. Det var Forfatteren til Hverdagshistorierne, Fru Gyllembourg.

Som Modsætning til Poul Møllers altfor nedsættende Bedømmelse af Kvinderne, bør det dog fremhæves, at han ogsaa kunde bedømme dem kønt og rigtigt. Han fortæller, at lian engang i tre Maaneder daglig omgikkes en ung Enke og antog hende for meget aandsfattig, da hun aldrig blandede sig i nogen Samtale. Ofte saa' han hende imidlertid sidde og skrive, og en Dag spurgte han hende da, hvad hun saa idelig skrev. Efter nogle Udflugter fortalte hun, at hun skrev: «Mit Hjertes Regnskabsbog», Betragtninger over sit, Liv, sine Følelser og over saadanne Tanker, som hun ikke kunde billige. Han fik siden Lov til at se nogle Prøver af Bogen, og de viste en overordentlig om Samvittighed og megen Finhed i Følelsen. Man maa beklage, at den Erfaring, han her havde

gjort, og som stammer fra en tidligere Periode end den, vi omhandle, ikke havde virket bedre til at, give ham en billigere Dom over Kviilden.218

Poul Møller har til forskellige Tider henkastet en Del Strøtanker paa Papiret, og mange af dem ere udmærkede Vidnesbyrd om hans Iagttagelser og Tænkning. Et Par, der ere ejendommelige og som høre til dette Tidsrum i hans Liv, skulle vi her anføre.

Hans egen Erfaring taler ud af dette Ord: »Poesiens Gudinde er en stor Kokette. Naar man ønsker hendes Omgang, kommer hun ej: men naar man allermindst er beredt paa hendes Besøg, foler man tit hendes Kærligheds hele Varme.»

«Kun den raa, passive, umyndige Pøbel kan man overtale ved hyperbolsk Rhetorik, da den vil imponeres. Mere dannede maa bringes i Selvvirksomhed.» (Dette har blandt andet sin Anvendelse paa adskillig Kristendomsforkyndelse nu til Dags.)

«Pedanteri bestaar ikke i at beskæftige sig med Smaating, men i at anse dem for vigtige.»

"Fra unge revolutionære tager man Braaden ved at sledske for dem, ligesom Bonden kildrer en Gris under Hagen for at stivne den.»

«Ved Examina faar man Folk til at slide, ligesom de siberiske Hunde til at trække ved at holde en Fisk foran dem. Saaledes bringes de fleste Nordboer til at studere.»

Vi bemærke i Forbigaaende, at Poul Møllers Flid gav sig et godt Vidnesbyrd i hans dygtige Oversættelse af Odysseens sex første Sange, et Arbejde, som han siden opgav, men som blev fortsat og fuldendt af Wilster.

Det var i de Aar, at to engelske Digtere vandt Verdensberømmelse, nemlig Walter Scott og Byron. Poul Møller var en af dem her hjemme, der tidligst blev fængslet af dem, og han gjorde Tilløb til at følge i deres Spor. Navnlig laa clet ham baade nu og senere ofte paa Sinde at skrive en historisk Roman. Men efter nogle Forsøg lagde han det stadig hen. Derimod lykkedes det ham at komme videre med en Nutidsfortælling: «Den krøllede Frits eller en Students Æventyr.» Han læste nogle Brudstykker af denne op i Studenterforeningen,hvor den vakte de unges Begejstring, og den kan endnu den Dag idag, skøndt kun til i Brudstykker, interessere og more enhver Læser.

»En Students Eventyr» viser de rige Muligheder, der laa i Poul Moller. Det er egentlig en realistisk Skildring af Datids-Mennesker, et helt lille Billedgalleri, som man ikke let glemmer igen, naar man engang har læst det: Den forvovne, livsglade, ligesaa hensynsløse som elskværdige Student, der som fri Fugl flakker om i Landet, alias Poul Moller selv; Licentiaten, der i et Aarstid har ligget i en Kro, hvorfra han skal op paa den nærliggende Herregaard, men altid har udsat det, fordi der var noget, han forst skulde have gjort; som er en filosofisk Tænker, der tænker paa alt, ogsaa paa det, at han tænker, og videre tænker paa det, at han tænker over det, at han tænker; Huslæreren paa Herregaarden, den theologiske Kandidat Hansen, der er saa pillen og holder af smaa Netheder, saasom en Elfenbenstingest til at knappe Gamascher med, og er saa sjæleglad om Aftenen ved at putte sig under den fede Dyne, og som har lagt sig lidt efter at læse Poesi for ikke at staa som et, Aalehoved for Fruen, men som først og sidst haaber paa at faa «et pænt lille Præstekald» — og foruden dem en hel Del andre, mindre udførligt, men alligevel skarpt og træffende henkastede Skikkelser.

Naar man ikke i lang Tid har læst disse Skildringer

o c?

og faar fat i dem igen, da gribe de En paa ny ved deres Friskhed og Sandhed, og man lægger Bogen fra sig med en Beklagelse over. at Poul Møller ikke kunde faa den gjort færdig og endvidere Beklagelse over, at han i det hele taget aldrig lærte rigtig at forstaa, at paa dette og det lyriske Omraade laa hans ypperste Kald. Han kunde have givet os en Kække Nutidsskildringer, maaske snarest i kort Novelleform, i Sammenligning med hvilke f. Ex. Carl Bernhards, der dog gjorde saa megen Lykke, kun vare «svagdricka».Det faldt i Poul Mollers Lod, som en Slags Tilrettevisning af Skæbnen, ikke blot at komme i nær Berøring med vor berømteste Forfatterinde, Fru

Gyllembourg, men ogsaa med den Kvinde hos os, der snarest kan siges at have haft en literær Salon, nemlig Kamma Kall bek. Poul kom jævnlig paa Bakkehuset og boede som Pensionær hos Rahbeks et Aarstid. Det berømte Ægtepar var dengang langt ude over deres gyldne Tid; hun var vel endnu ikke 50 Aar, men det svage Helbred havde legemlig ældet hende før Tiden. Man kan være vis paa, at Poul Møllers Ophold paa Bakkehuset har været Fru Kamma til megen Opmuntring, thi det er jo en Illusion, naar man i sin Tid troede, at hun altid var omgivet af en talrig og beundrende Vennekreds, saa at Tiden maatte falde hende kort. Tværtimod var hendes væsenligste Liv et Liv i Ensomhed; Rahbek var Dagen igennem altid ude, og hun sad (eller laa) da ene i den store Dagligstue i det afsides Hjem, som var i saa besværlig Afstand fra Byen, at hun om Vinteren i Grunden var fængslet dertil. Saa fordrev hun Ensomheden ved skriftlig at tale med ældre og yngre Venner, Mænd saa vel som Kvinder, og ingen Brevskriver i Danmark har vistnok overgaaet hende. Om Aftenen var Rahbek som oftest hjemme, og stundom kom en eller anden Ven, men ikke nær saa hyppigt som forhen. Saa var det kærkomment at have en Logerende som Poul Moller, der til forskellige Tider af Dagen, dog ogsaa mest om Aftenen, kunde holde hende med Selskab. Og med Kamma Rahbeks Blik paa det indvortes Menneske maatte hun snart komme til at holde af den oprigtige, klart tænkende Poul. Hun satte ham højt op i den lange Række af Venner, og han erklærede, at hun var det første af alle de Mennesker, han kendte. Dette var næsten mere, end man kunde vente, og viser, hvor betaget ogsaa han blev af denne sjældne Kvinde. De læste nogle græske Digtere i Fællesskab. Samlivet med hende turde have været noget af det bedste for ham i hele denne Periode, og skøndt han for sine Studiers Skyld noget kort og kejtet afbrød sit Ophold221

paa Bakkehuset, vedblev de at have hinanden meget kær, og hun skrev i cle fem Aar, hun endnu levede, jævnlig til ham. Disse Breve, de förste af hende, som delvis ere blevne trykte, vise, hvor aandslivlig hun endnu var i sine sidste skrøbelige Aar.

Imidlertid var der en Mand, som kom til at gribe afgørende ind i Poul Møllers Liv paa dette Tidspunkt, og det var F. C. Sibbern. Denne fortræffelige Filosof, som var en hel Del ældre end Poul Moller, havde faaet ham kær og var kommet til den Overbevisning, at han egnede sig langt bedre for Filosofien end for Filologien, hvori han heller ikke havde Uret. Det lykkedes ham efterhaanden at gore det klart for Poul Møller selv, saa at denne gerne greb til, da der aabnede sig Udsigt for ham til at blive ansat i dette Fag i Kristiania. Han opgav at tage filologisk Examen og fik Ansættelsen i Norge.

I Efteraaret 1826 drog han derop.

8.

Kristiania var dengang en lille By — ikke saa stor som Odense eller Aarhus nu ere — men det generede ikke Poul Møller, eftersom han slet ikke holdt af »disse fordømte store Byer, hvor saa mange tusinde Lømler gaa og vrøvle over hinanden fra Morgen til Aften». Han holdt af Naturen, og da den jo er frisk og prægtig ved Kristiania, var det noget for ham. Men han holdt ogsaa af Menneskelivet og var vant til at udvexle Tanker øg-Ideer med Venner og ligestemte Sjæle, og det blev vanskeligere at faa tilfredsstillet.

Skøndt der fra det frie Norges Side var fremkommet adskillige Bitterheder mod Danmark og Danskerne, var det slet ikke vanskeligt for Poul Møller at komme frem deroppe. I Almindelighed var Stemningen venlig mod de gamle Landsmænd, og det ultranorske var svagt endnu.222

Friheden var jo kun 12 Aar gammel; man levede i en politisk Barndomstid. Alt hvad der var af Intelligens og Dannelse havde sin Rod i Danmark, og da der endnu ingen national Literatur var, maatte man stadig ty til de Væld, eier i al Fald paa Poesiens Omraade sprudlede saa rigt hernede. De Aar, da Poul Meller var i Kristiania, frembød saaledes ingen store Knuder for en Dansker. Den norske Selvfølelse gav sig dengang mest Luft i en vis naiv og troskyldig Glæde over det genfødte Norges Herlighed eller i en skarp Hævden af Konstitutions-Dagen den 17de Maj, der blev animeret ved Karl Johans Optræden derimod.

Poul Møller tik en god Modtagelse ved det lille, nye Universitet, der endnu ikke havde nogen stor Lærerkreds at opvise, og han gjorde sin bedste Flid for at tilfredsstille de Fordringer, der kunde gøres til ham. Han studerede

Filosofi tidlig og silde og lagde sig navnlig efter den Hegelske, som paa den Tid satte saa mange Hjerner i Bevægelse; i en Række Aar gik Poul Møller op i den, hvorved han her nede havde en Meningsfælle i sin Ungdomsven Heiberg. Han udfyldte sin Plads som Lektor og siden som Professor til Tilfredshed og var yndet af Studenterne.

Det var et Held for Poul Møller, at han nu endelig i sit 34te Aar blev gift og lik sit eget Hjem, thi det trængte lian til i Kristiania, hvor der ikke nær var den Omgængelighed som i København, men hvor hver mest holdt sig for sig selv. Hans ulykkelige Kærlighed laa nu saa langt tilbage — elleve Aar — at den ikke mere kunde hindre. Hans Hustru var en fynsk Proprietærdatter ved Navn Betty Berg, 23 Aar gammel, frisk og frejdig, dygtig og elskværdig, ikke videre udviklet i Intelligens og Lærdom, men med et godt og klart naturligt Omdømme. Den Slags Hustruer ere gerne de bedste for lærde Folk, og Poul Møller fandt sig udmærket vel til Mode i sit Ægteskab. At Fru Rahbek ogsaa syntes godt om hans Betty, maa være os en Stadfæstelse paa, at han ikke havde taget fejl.22-3

I Sommeren 1827 var han i Danmark for at hente sin Brud, og da de to Aar efter kom igen herned for at besøge Slægt og Venner, havde de en rask lille etaars Gut med sig.

De boede en Tidlang oppe paa Frogner et godt Stykke udenfor Kristiania og havde det prægtigt her med en Elv og en Fos lige udenfor Gaarden samt Udsigt til granklædte Fjelde.

Hans poetiske Aare flød ikke rigeligt i den norske Tid; det var mest Lejlighedsdigte og Skuespillet: <>De opdigtede Historier», der ogsaa skyldte en Lejlighed sin Tilblivelse. Han gik op i sin filosofiske Læsning og dito Spekulationer og fulgte forøvrigt med Literaturen i Danmark og det med megen Iver.

Men i Længden følte lian sig ikke ret tilfreds i Kristiania. Nordmændene vare ham for kantede, for lidt godmodigt gemytlige, og skøndt han vandt sig nogle Venner blandt dem, savnede han altid sine danske. Det turde ogsaa være tvivlsomt, om hans Gerning rigtig tilfredsstillede ham.

Derfor kom det som en Befrielse, da det blev meddelt ham fra København, at han kunde faa et filosofisk Professorembede der. Han slog strax til, og i Maj 1831 drog han med Familie herned.

Men Nordmændene hædrede ham ved en Festlighed, og hans lyse Personlighed stod i venligt Minde hos dem.

Paa det Tidspunkt, da han forlod Norge, var det, at en ny Tid dæmrede frem deroppe. Wergeland havde lige begyndt at synge sine begejstrede Kvad. Fra nu af brød det norske sig sin mere og mere selvstændige Bane. Men Poul Møller havde kun levet med den gamle Tid, og synderlig nye Impulser har han næppe faaet i Norge.

2 24

9.

Vi staa nu ved det sidste Afsnit af Poul Mollers Liv og det betydningfuldeste. Som syv og trediveaarig Mand, i sin fuldeste Kraft, vendte han tilbage til det Sted, hvor der var de gunstigste Betingelser for ham til at udfolde sine Evner.

Man faar Indtryk af det forhaabningsfulde, der var over ham, og den Livslykke, han nød, ved at hore om et Besøg, han i denne Sommer 1831 aflagde sin Fader i Købeløv. Rasmus Møller var nu Enkemand for anden Gang, men endnu i fuld Aandskraft. Det var den sidste Sommer, Familien boede i Købeløv, thi kort efter blev han Biskop over Lolland-Falsters Stift og lik Bolig i Maribo.

Poul Møller kom med sin Betty og deres to Smaadrenge. Faderen var overmaade glad, thi han havde ikke set sin Poul i fire Aar, og de havde meget at tale med hinanden om. Sønnen hørte med Ærbødighed paa, hvad den lille gamle Mand udviklede for ham, men udtalte sig forøvrigt overfor ham som overfor alle med Djærvhed og en egen indtagende Tilsætning af Blyhed. I religiøs Henseende kunde de nu noget bedre komme til Rette med hinanden end før, skøndt Poul Møller langtfra var inde paa positiv Kristendom.

En kvindelig Iagttager har meddelt et Par Øjebliksbilleder fra dette Besøg. Det ene forestiller Betty siddende paa

en Bænk i Haven under store Kastanietræer; hendes to Smaagutter lege om hende. Den lille Bedstefader og hans store Søn staa i Nærheden og diskutere et alvorligt Problem, men idelig flyver Pouls Blik lien mod Børnene og Betty. Hun fanger øjekastet og sender det saa morsomt tilbage, at han maa rømme sig for ikke at brvde ud i en sjæleglad Latter. Det andet forestiller den gamle siddende paa Bænken, rygende sin Pibe og samtalende med Betty, medens Poul med Armen om hendes Liv sidder og underholder de to smaa Fyre, der kravle om i Græsset.225

Alle med et glad Udtryk. Og Iagttageren har givet sit eget Besyv med i følgende Ord, der vidne om Forstaaelse :

«I Sjæls- og Legemsskonhed maalte Poul og Betty sig med hinanden, og fra den indre Harmoni fremgik en klangfuld, blod Ro over begges Væsen og Forhold, som holdt Stand i hvad Dagene end bragte og meddelte sig velgørende til deres Omgivelse.»

I dette lille Interiørbillede have vi Poul Møller paa Højden af sin Livslykke. En lys Fremtid syntes at ligge for ham.

Men det varede kun nogle faa Aar, saa begyndte Skyggerne at stige op og lejre sig om ham. Dog, ogsaa det hørte med til hans Livslykke — den sande.

Idet han nu staar ved Toppunktet af sin Gerning og afsætter de modneste Frugter, se vi, hvorhen hans Udvikling havde ført ham. Theologen var kun et Skridt paa Vejen, Filologen heller ikke mere, Filosoffen var hans Endemaal. Han var en Tænker, født og baaren og udviklet dertil, en altid dybere Tænker, og med en sjælden Evne til at fremstille sine Tanker, fordi han var udgaaet af den klassiske Skole, fordi han var dansk som faa og endelig fordi han var Digter.

.Med Rette knyttede man de største Forhaabninger til lians Virksomhed.

Den studerende Ungdom hilste ham med Glæde. Han var populær iblandt den, inden han endnu havde løftet sin Røst; de følte, at han var en af deres. Det laa ikke blot i, hvad han før havde skrevet og sunget, men ogsaa i noget vist ubeskriveligt.

Man strømmede talrigt til hans Forelæsninger. Men hvis man havde ventet, at han skulde begynde med en vis éclat, med en stor, veltalende Indledning — og det havde mange ventet — saa tog man fejl. En af Tilhorerne fra hans første Forelæsning har meddelt, at han traadte ganske beskedent op paa Kathedret og uden videre strax gav sig i Færd med sit Thema. Dette var ikke af

15Kejtethed, men med Vilje. Han vilde, at Sagen skulde tale for sig selv. Herom skriver han i en Strøtanke: «Den Fordring, at Filosofien ved et blommet Foredrag skulde gøres tillokkende for Ynglinger, skriver sig fra den kælne Tid, da man troede at gøre sig vel fortjent af Ungdommen ved at fritage den for alvorligt Arbejde og føre den under Leg og Spøg til den Dygtighed, som kun tilvindes ved ufortrøden Anstrengelse.» Ja, han lader endog til at have haft noget imod «Veltalenhed«, og ikke helt med Urette. «Det var Umagen værd at undersøge, om ej den sande

Filosofi gør utilbøjelig til det veltalende Foredrag.....

Iiimeligvis gør den dybe Indsigt ordknap, thi den nærmer sig jo til den rene Viden, den fuldkomne Stilhed eller Døden.»

Forøvrigt vare hans Forelæsninger langtfra, hvad man kalder tørre. Det var ogsaa umuligt for en Mand med lians Aand og Vid. Han holdt Forelæsninger baade for de yngste Studenter og for videre komne, blandt hvilke adskillige ældre og ansete Mænd, men Kvinderne vare endnu ikke med. Han øyede Tiltrækning og talte klart. Fra Hegels Herredømme frigjorde han sig i de nærmeste Aar mere og mere og indtog snart næsten en fjendtlig Stilling overfor ham. Han blev stedse mere sig selv. Dog naaede han ikke til at fremstille noget større, selvstændigt filosofisk Værk. Han havde upaatvivlelig bedre Anlæg end nogen anden af vore Filosoffer til at give en populær Filosofi, men det blev ikke til noget, Vi maa nøjes med de Tilløb, der findes i hans «Strøtanker» og andet Steds.

Det dybest gaaende filosofiske Indlæg af Poul Møller er hans Tanker over Muligheden af Beviser for Menneskets Udødelighed. Dog tilfredsstiller det ikke let nogen Nutidslæser, fordi Fremstillingen er for bunden, men det er af mest Interesse for dem, der ville studere hans egen Sjælhsistorie. I den Henseende viser det os, at han, som i sine foregaaende Aar havde forkastet Tanken om personlig Udødelighed, nu var kommet tilbage til den. Men dette havde227

sin psykologiske Grund i lians Livsførelse, og den gamle Erfaring stadfæstede sig paa ham, at Sjælens Oplevelser gaa højere end al Spekulation. Da Døden kom ham .selv nær ind paa Livet, brast Tilliden til Spekulationens Resultater itu som Spindelvæv.

Hans Betty var bleven svækket efter en ny Barnefødsel, og den unge Hustrus friske Livslyst var forbi. Efter endnu en Fødsel fik hun Tæring, og hun døde, endnu i sin fejreste Alder, i Foraaret 1834 efter en lang og tung Sygdomstid, hvor lian trofast havde plejet hende og vaaget over hende.

Han var haardt ramt, ja lammet. Arbejdslysten var for lang Tid hæmmet, Livet havde tabt sin Glæde. Da han besøgte sin Fader i Maribo, var det ikke det samme Menneske som før. «Alt det glade, jublende, der lyste af hans Aasyn og fremgik i Ord og Bevægelser, var forsvundet for en rolig, mild Alvor uden et eneste Glædens Smil.»

I København var han nu i lang Tid som en hjemløs Fugl, ja han var det bogstavelig, thi Svigerforældrene paa Fyn havde foreløbig taget de moderløse smaa til sig. Saa gik han alene omkring. Han kunde ses, hensunket i sine melankolske Tanker uden at agte paa Omverdenen gaa henad Gaden, timevis staa og stirre ind ad et Butiksvindue uden at se noget eller sidde paa en Kafé med den urørte Kop ved sin Side.

I denne tunge Tid var det, at Tanker om Døden og dens Gaade stadig gæstede ham. Nogle af disse ere nedlagte i hans Artikler om Udødeligheden. Man kan se, at han følte Lede ved de gængse Udtryk om den hinsidige Tilværelse; lian taler spydigt 0111 de sædvanlige Rimerier med «Taare og Baare», «ses igen og Himmelen», og om de forslidte Formularer herom i gejstlige Taler. Han linder, at den Verdensanskuelse, hvori alt det hørte hjemme, nu har tabt sin Betydning, saa at Folk egentlig ikke rigtig tro paa det, men han venter, at der vil komme en Tid, da en fuld Overbevisning vil genfødes ad anden Vej.

12*Naar mail nu kræver Beviser paa, at der er en Udødelighed, saa maa det dog tilstaas, at saadanne ikke gives, og at de Beviser, man gerne har paa rede Haand, ere ufyldestgørende. Paa den anden Side kan det heller ikke bevises, at der ingen Udødelighed er, og de Verdensanskuelser, som ere byggede derpaa, pege altid hen paa deres egen Undergang.

Men der er en anden Vej end Bevisets. Der er en Tradition, som lever og voxer i Samfundet og som idelig fornyer sin Skikkelse. Det er den kristelige, som staar i Forbindelse med det oversanseliges Tilstedeværelse i det sanselige som Erfaringer af højere Art. Ingen har nogensinde kunnet føre Bevis for, at den kristelige Udødelighedslære er ugyldig.- Enten maatte man da paapege Kendsgerninger i Erfaringsverdenen, som stred imod den, men det har endnu ingen kunnet, eller man maatte fremstille en Verdensanskuelse, hvor Udodelighedslæren var tilovers, hvad man heller ikke har kunnet; Forsøgene derpaa have vist sig som en Kimære.

Det var naturligvis Erfaringen om «det oversanseliges Tilstedeværelse i det sanselige», der havde været det afgørende for Poul Møller. I Virkeligheden var der nu bygget Bro for ham over Svælget; Vejen laa ham aaben til at trænge dybere ind i Troens Kige.

Et Aar efter Bettys Død begyndte det atter at lysne for ham. Han fik et Hjem igen, da en Veninde af hans Hustru, Frøken Bülow, paatog sig at styre Huset og tage Vare paa Børnene. Efter halvandet Aars Forlob ægtede han hende i Julen 1836. Og det var tillige til Gavn for ham, at lian blev Medudgiver af «Maanedskrift for Literatur og Kritik», thi derved blev han nodt til at give sig af med Nutidens Rørelser. Der fremkom herved en Forfattervirksomhed, som bar liere gode Frugter.

Poul Moller var en fortræffelig Æsthetiker. Det er endnu en Nydelse at læse lians literære Kritikker og Anmeldelser, f. Ex. af Fru Gyllembourgs «Extremerne» eller Sibberns «Om Poesi og Kunst». Han forstod

udmærket

o229

i sine Domme at ramme Sømmet paa Hovedet. Han stod Heiberg nær i æsthetisk Anskuelse uden dog at blive saa doktrinær som denne. Næppe har Poul Møller heller sluttet sig saa nøje til nogen af de andre Digtere som til Heiberg; lians Vaudeviller behagede ham ligesaa meget som hans «flyvende Post», og han kom tit sammen med ham og hans kvindelige Omgivelser. Ligesaa smagfuld Æstlietiker som Heiberg lignede han ham ogsaa i at kunne være hvas Kritiker. Det flk Wilster i Sorø at. mærke, da lian havde angrebet Chr. Winther for hans Samling «Nogle Digte». Poul Møller tog haardt fat paa Wilster, og der førtes en lang og heftig Fejde imellem dem, i hviken den første lagde sin Overlegenhed klart for Dagen, men tillige noget af sin gamle Bersærkergang. Hauch skrev herom: «I det hele har Møller vist Uret, men han har Geniet og Kraften paa sin Side.» Det pirrede Poul Moller, at Wilster skrev sine Artikler anonymt, medens han selv kæmpede med aabent Visir, og det er troligt nok, at det var den væsenligste Grund til, at han tog saa stærkt fat. Men det bor dog tilföjes, at Poul Møller siden gjorde det første Skridt til god Forstaaelse, hvilket strax blev besvaret af Wilster paa det venligste.

Af Digte udgik der i denne Periode kun faa fra Poul Møller. Det mærkeligste er «Kunstneren mellem Oprørerne», som tillige er hans sidste og et af hans smukkeste. Det fremstiller en gammel Billedhugger, en Mester, som har en stor Flok beundrende Lærlinger om sig, og som staar midt i en Kreds af Mesterværker, hvilke lian selv i Løbet af mange Aar har dannet. Da lyder Kevölutions-raabet gennem Staden: Ned med Tyrannerne, leve Friheden ! En Sværm Demagoger trænger ind i Mesterens stille Verden og haaner ham og hans Gerning:

Du kildrer de rig-e Daarer med .Øjelyst og' Leg, men kusk, at den fattiges Taarer derfor til Himlen skreg!De fordre, at han skal gaa med dem, og da han stolt nægter det, bliver Hoben rasende, styrter sig over hans Kunstværker og ødelægger dem:

Hvert et, dejligt Under, lian i sit Liv har skabt, det ligger i faa Sekunder brudt, knust og fortabt.

Först staar Mesteren maalløs, da griber han en Gudekølle, svinger den over sit Hoved og slaar ned iblandt dem. Han, den ene Mand driver hele Skaren paa Flugt, ikke uden Svie for dem:

Det vared ej ret længe, da laa der for lians Dør to frisindede Drenge og en lam Redaktør.

Saa følger Mesteren efter dem ud i Byen, Vreden giver ham Kræfter, og han baner sig Vej i Gaderne gennem den svirende og plyndrende Hob. Snart bliver dog Revolutionen dæmpet af Fyrstens Folk, og denne vil belønne

Mesteren som den stærkeste blandt de stærke, men han

t

afviser det. Hans Liv er brudt, da hans Livsgerning er ødelagt.

Det er et tungsindigt Digt og ikke frit for Bitterhed. Vistnok har det til Dels faaet dette Præg, fordi han selv, da han skrev det, var nedbøjet af Lidelser, men det er tillige et Udtryk for lians politiske Anskuelser, og de gik ikke med den fremvoxende Liberalisme. Denne havde jo faaet Vind i Sejlene siden Julirevolutionen 1830 og mærkedes mere og mere ogsaa hos os. Poul Møller havde ikke noget imod en fornuftig konstitutionel Forfatning, som man kan se af hans Udtalelser fra Norge, men han afskyede et Flertalsherredømme. Han holdt sig for overbevist om, at det vilde nedtrampe det ædleste og bedste i Menneskeheden, særlig Videnskab, Kunst og Religion. Han havde altid været en konservativ Natur med stor Ærefrygt for det nedarvede. Men det forte nu til, at231

han af mange blev betragtet som Aristokrat ligesom Heiberg.

En Klasse Mennesker, der højlig var ham imod, var de Jøder, der baade i Tyskland og andet Steds gik i Fortroppen af Liberalismen og udstrøede deres demagogiske og antikristelige Udsæd. Han giver dem et Sidehug i sine Strøtanker, naar han siger: «De, der skrive i Jødemanéren (Heines, Bornes, Menzels), synes at være muntre, men denne Lystighed minder om det tilsyneladende Smil hos nyfødte Børn, som kommer af, at de have Kneb i

Maven.»

I denne Tid syslede Poul Mollers Tanker med Alias-verussagnet, som i de Aar optog saa mange Digtere, men det bar ingen synlig Frugt. Ligeledes tænkte han paa at skrive en Roman, der skulde foregaa til Søs og i Kapstaden.

Imidlertid stod han ved Maalet for sin Livsbane. Fra Begyndelsen af 1836 var hans Helbred i Grunden brudt. Formodentlig har han lagt Spiren til sin Svaghed ved altfor ivrige filosofiske Studeringer, hvoraf fulgte Søvnløshed; hertil kom siden Sorger, der tog heftig paa ham. Hans stærke Helbred holdt i Uere Aar Stand, men saa udviklede Leversyge og Asthma sig mere og mere. Fra Efteraaret 1837 var han uskikket til alle Forretninger, men endnu levede han et halvt Aars Tid under mange Lidelser. Længe troede han paa sin Helbredelse, men da han endelig saa', hvad det vilde føre til, tog han det med Hengivenhed og Ro. Ømt plejet, omgiven af Venner, som idelig saa' til ham, mildnedes hans sidste Tid saa meget som muligt. Og det trøstefuldeste var, at han ikke mere stod fjernt fra det bedste, om han end ikke hernede kom videre end til Forgaarden. Men herfra saa1 han med Tillid frem imod det evige Lys.

Til den gamle Fader, der var dybt bevæget ved Sønnens Sygdom, skrev denne engang i sin sidste Tid: »Dersom jeg nu skal afbrydes i min Gerning her, som jeg er bedst oplagt og i Gang dermed, da mener jeg, at min Død232

vil kunne tjene til at befæste Troen paa en fortsat virksom Tilværelse efter dette Liv.»

Det var den strænge Vinter i Begyndelsen af 1838, som blev Slutningen af lians Liv; førend Foraaret smeltede Isen, var lian ikke mere. Han døde pludselig den 13de Marts, og almindelig var Sorgen over ham. Han var revet bort i sin bedste Alder, kun 44 Aar gammel, og de saa hyppigt misbrugte Ord «elsket og savnet» gjaldt i fuldeste Maal liam. Vennerne, Slægten, Danmarks Højskole, de bedste af Folket savnede ham. Derfor var det paa sin Plads, at Digterne sang ved hans Baare.

10.

I mange Henseender var Poul Møller en Lykkens Yndling. Herlig udrustet var han fra hvad man kalder

o o

Naturens Side: et kraftigt Legeme, et smukt og vindende Ydre, en skarp og gennemtrængende Forstand og en udmærket digterisk Begavelse. Dernæst havde han et kær-

C? o

ligt Barndomshjem, som bevaredes for ham hele Livet igennem, en Fader, som hørte til Landets bedste Mænd og som overlevede ham. Da han drog ud til Livets Færd. flokkedes en talrig Vennekreds om ham, og under alle Omskiftelser blev den ham tro. Paa sin Digter- og Forfatterbane fandt han mange Roser og kun faa Torne. Selv naar hans Mangler traadte synligt frem f. Ex. hans ringe Stadighed til at gore sine Arbejder færdige eller hans stundom ubillige og hensynsløse Heftighed, fandt han megen Overbærelse. De Stillinger, han kunde ønske sig. aabnede sig med Lethed for ham. Ja, det kunde jo paa en vis Maade regnes med til hans Lykke, at han gik bort i sin Kraft og inden hans Stjerne dalede.

Man kan ogsaa sige, at Lykken har fulgt ham efter Doden. Hans Minde er bevaret frisk og levende, mere end mangen andens af vore fortjente Mænd. Poul Møller fik tidlig en Biograf, som kendte ham personlig og saa' op233

til ham, og denne Mand (F. C. Olsen, siden Rektor i Viborg) har givet et baade levende og fængslende og tillige hilt udfort Billede af ham, som længe var noget enestaaende i vor Literatur. To Slægtled have derigennem lært Poul Maller at kende og elske liam. Skøndt man intet Portræt har af ham (kun en Tegning efter hans Dødsmaske) staar hans Billede med klare Træk for Efterverdenen. Og man tør nok sige, at han er bleven skattet efter Fortjeneste.

Imidlertid blandes det friske og frejdige ved hans Minde bestandig med noget vemodigt. Det ligger noget i. at han naaede for lidt af det, man med Rette kunde vente, men det ligger tillige i, at der aabenbart var noget

vemodigt i Ordets fulde Betydning ved ham selv. Den brudte Kærlighedslykke i Ungdommen har sikkert bidraget meget dertil: det ser ogsaa ud, som om han har lidt svære Nederlag i sin gode Tro til Menneskene, og endelig vide vi, at han i Sjælens dybeste Spørgsmaal i mange Aar ingen Bund kunde finde. Alt dette prægede sig i ham. En af hans Venner skrev ved hans Dod: «Det forekom mig altid, at Poul Møller var aldrig glad, og at lians Lystighed var en undertrykt Smerte. Udtrykket deraf syntes mig ogsaa at ligge i hans Ansigt.» — Og han holdt ikke af sin Tid. At en Mand i en vis Periode føier sig utilfreds med den Tid, han lever i, er jo hyppigt, og det kan overvindes, men at en Mand med et dybt og varmt Hjerte gennemgaaende føler sig hensat i en Tid, der er ham imod, det kaster et tungt Skær over ham. Han synger i et af sine sidste Digte:

I tungsindige iTiiuer jeg ofte beklager dig, det nittende Sekels forstandige Mand. Poesiens Blomst er brudt paa din Ager, i en Ørken du søger, Forjættelsens Land. Din Dreng er en Olding, der aldrig skæmter, hans Musik er Rebellernes Klokke, der klæinter.

Hvad savnede han? Hvad sukkede han efter? Efter Natur, efter Friskhed, efter noget stort at leve for! Tiden234

var ham for lille, for indeklemt i Stueluft, gaaende op i det uvirkelige , i det tænkte og drømte i Stedet for i Liv og Daad. Og han selv dreves paa en vis Maade med Strømmen, thi enhver er sin Tids Barn. Derfor sukkede han:

Aldrig af Bøger og malede Blade kan du begribe den store Natnr — Fuglen maa hores i Skov, under Blade, inat er dens Sang, naar den fængsles i Bur. Fuglenes Vrimmel, Blomsternes Stimmel, den maa du se, hvor den sattes af Gud. Stjernernes Gang paa den natlige Himmel tager sig slet paa Papirerne ud.

Og havde han ikke Ret i sin Klage over Tiden? — Men som Vemod derover mangen Stund fyldte ham, saaledes kommer der en vemodig Følelse op i os, naar vi tænke paa, at lians Liv afsluttedes i Vinteren 1838. Thi det var ligesom han var bestemt til at træde af i samme Stund, da det, han havde sukket efter, begyndte at bryde frem.

Den 28de Maj sang Grundtvig efter den strænge Vinter:

Grønnes, Danmarks Bøgeskove, sent, men sødt i Maj! Rød og hvid paa blanken Vove, Dannebroge, vaj!

og strax efter:

Moders Navn er en himmelsk Lyd saa vide som Bolgen blaaner —

og der blev Varsel i disse hans Sange. Det nye brød frem.

I dette Aar var det, at de nordiske Brødre først begyndte at finde hinanden, svenske og danske Studenter mødtes, og hvor ubetydeligt det kunde synes, det lik dog en dyb og vidt rækkende Betydning for en hel .Menneskealder. Den nordiske Enhedstanke blev fra nu af235

en Kilde til Glæde og Vækkelse. Og samtidig begyndte for Alvor den danske Nationalitetskamp, som allerede et Par Aar efter gik i saa høj en Bølgegang (man tænke paa Slesvigholstenerne 1843, da P. Hjort Lorentzen blev ved at tale dansk), Kampen for Sønderjylland først med Ord og Pen, siden med Sværdet. Kunde den voxende Frihedsbevægelse ikke tiltale Poul Møller — og det havde den vel næppe gjort — saa maatte Kampen for Danmark og alt hvad der er dansk og Kærligheden til det nordiske gribe ham om Hjertet. Vi kunne umuligt tænke os ham paa anden Maade end som glad og djærv Forkæmper for det nationale, som jublende over vore Sejre og trøstende for vore Nederlag.

Da havde han faaet noget større at leve for og med. Havde han naaet Støvets Aar, de halvfjerds, da havde han kunnet gennemleve hele Frederik den Syvendes Tid.

Der ligger en Vemod i, at han, den dansk este maaske af alle vore Digtere, den djærve og frejdige, at han skulde leve og do inden for Frederik den Sjettes trange Tid, at han, den ungdommelige, der i det meste af, hvad han har skrevet, synes at staa os saa nær, skulde lukke sine Ojne, for den første Jernbane kom, og før den vaagnende Folkeaand ret slog til Lyd. Han gik bort, medens Jorden endnu var frossen.

Og over hans friske Grav begyndte et nyt Fuglekor at kvidre. Det var det danske Menighedsliv, som nu gav sine Livstegn efter den lange Dvale. I Fyrrerne og Halvtredserne lod det stedse klarere og stærkere. Man kan ikke

tænke sig Poul Møller, efter hvad der var foregaaet i ham, staaende helt udenfor det.

Saaledes er der Vemod ved hans Minde.I n <1 li o 1 cl.

Side